

รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

**FORMS OF GOOD GOVERNANCE APPROPRIATE IN
THE ROLES AND DUTIES OF ATTORNEYS**

ศุภวิทย์ คำธิตา

SUPAWIT KAMTHITA

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

พ.ศ. 2565

ลิขสิทธิ์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**FORMS OF GOOD GOVERNANCE APPROPRIATE IN
THE ROLES AND DUTIES OF ATTORNEYS**

SUPAWIT KAMTHITA

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR
OF PHILOSOPHY PROGRAM IN PUBLIC AND BUSINESS
ADMINISTRATION JURISPRUDENCE**

SCHOOL OF LAW

SRIPATUM UNIVERSITY

2022

COPYRIGHT OF SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์เรื่อง	รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ
คำสำคัญ	หลักธรรมาภิบาล/บทบาทและหน้าที่/นายความ
นักศึกษา	ศุภวิทย์ คำธิตา
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ดร.รุ่งแสง กฤตยพงษ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) พ.ต.ต.ดร.ชูชีวรรณ ตมิสานนท์
หลักสูตร	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร
คณะ	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ.	2565

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาและวิจัยเรื่องรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิจัยนี้ศึกษาและวิจัยเรื่องรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษา กฎหมายของนายความ (2) ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ ความเชี่ยวชาญ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษาของนายความ (3) ศึกษาหลักธรรมาภิบาล และกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ความเชี่ยวชาญ และการขอเปิดบริษัทที่ปรึกษาของระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และประเทศไทย (4) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของนายความ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพนายความ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย (5) ศึกษาการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมเพื่อบทบาทและหน้าที่ของนายความ ความเชี่ยวชาญ และการขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความ พบว่าสำนักงานนายความเปิดรับผู้เข้าอบรมฝึกงานในภาคปฏิบัติหลายสำนักงาน แต่มีบางแห่งที่ยอมลงลายมือชื่อรับรองให้ผู้ฝึกงาน โดยที่ผู้ฝึกงานนั้นไม่เข้าฝึกงานอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่าฝากชื่อไว้ ส่งผลให้ผู้ฝึกงานนั้นขาดองค์ความรู้ในการประกอบวิชาชีพนายความ (2) ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญของนายความ พบว่าในกฎหมายควบคุมการวิชาชีพนายความกลับไม่ได้กำหนดถึงความเชี่ยวชาญไว้ ส่งผลให้ปัจจุบันนายความหนึ่งท่านสามารถว่าความได้ทุกคดีตามที่ลูกความมาว่าจ้าง ทำให้ขาดความชำนาญ (3) ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย พบว่า

กฎหมายไม่ได้จำกัดหรือห้ามมิให้การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทในรูปแบบของการว่าความ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย หรือการทำคดีต่าง ๆ จึงมีผลว่าการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท เพื่อกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย แม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ใช่ทนายความและไม่มีใบอนุญาต ให้เป็นทนายความ ทำให้การควบคุมมาตรฐานบริษัทที่ปรึกษากฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้เสนอรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาท และหน้าที่ของทนายความ คือ พระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่..) พ.ศ. .... ประกอบด้วยเนื้อหา ที่เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมเพื่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ความเชี่ยวชาญ ในวิชาชีพทนายความ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย

TITLE	FORMS OF GOOD GOVERNANCE APPROPRIATE IN THE ROLES AND DUTIES OF ATTORNEYS
KEYWORD	GOOD GOVERNANCE / ROLES AND DUTIES / ATTORNEYS
STUDENT	SUPAWIT KAMTHITA
ADVISOR	DR. RUNGSAENG KITTAYAPONG
CO-ADVISOR	ADJUNCT ASST. PROF. POL.MAJ. DR. CHOOCHEEWAN TAMISANONT
LEVEL OF STUDY	DOCTOR OF PHILOSOPHY PROGRAM IN PUBLIC AND BUSINESS ADMINISTRATION JURISPRUDENCE
FACULTY	SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2022

ABSTRACT

This research on the forms of good governance appropriate for the roles and duties of attorneys aims to (1) investigate the problems on roles and duties, professional competency, and asking for permission to open the attorneys' legal consulting firms; (2) investigate concepts, principles, and theories related to roles and duties, competency, and asking for permission to open the attorneys' legal consulting firms; (3) investigate good governance and laws related to roles and duties, competency, and asking for permission to open international, foreign, and Thailand legal consulting firms; (4) investigate and analyze the problems on adopting good governance to roles and duties of attorneys, attorneys' professional competency, and asking for permission to open the legal consulting firms; and (5) investigate the forms of good governance appropriate for the roles and duties of attorneys, competency, and asking for permission to open the legal consulting firms by the qualitative research methodology including documentary research and in-depth interview.

The findings revealed that (1) regarding the problems on training in the law firms, several law firms open up to the trainees to work as an apprentice but some law firms agree to get approval for the trainees who do not obtain an apprenticeship, leading the trainees to lack body of knowledge for working as an attorney professional; (2) regarding the problems on attorneys' competency, laws to control attorney profession do not specify the competency leading currently one lawyer can

conduct all the cases as hired by the clients and resulting in their incompetency; (3) regarding the problems on the standards of the legal consulting firms, laws do not restrict or prohibit establishing partnerships and companies in the form of lawyer practice, law consulting or making a case, as a result, establishing partnerships and companies to conduct any businesses related to laws is inefficient to control the standards of the legal consulting firms although that person is not an attorney and does not have an attorney license.

Therefore, this research would like to propose the forms of good governance appropriate for the roles and duties of attorneys, that is, the Lawyer Act (No. ...) B.E. .... which consists of the contents on good governance appropriate for the roles and duties of attorneys, professional competency of attorneys, and asking for permission to open the legal consulting firms.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.รุ่งแสง กฤตยพงษ์ และท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) พ.ต.ต. ดร.ชูชีวรรณ ตมิศานนท์ เป็นอย่างสูงที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งของท่านรับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ทั้งยังมีความเป็นห่วงลูกศิษย์ ดังจะเห็นได้จากที่ท่านได้ให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์ผู้วิจัย ในด้านการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนให้คำแนะนำและติดตามความคืบหน้าในการเขียนวิทยานิพนธ์ตลอดมา นอกจากนี้ท่านยังได้ให้ความกรุณาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ตั้งแต่แรกเริ่มจนสำเร็จด้วยดี ซึ่งถ้าหากไม่มีท่านอาจารย์ ดร.รุ่งแสง กฤตยพงษ์ และท่านอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) พ.ต.ต.ดร.ชูชีวรรณ ตมิศานนท์ ก็คงไม่มีวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ศาสตราจารย์ ดร.กรกฎ ทองชะ โโชค ประธานกรรมการ ดร.ปภพพล เต็มชีรกิจ คณะกรรมการ และ ดร.ภาคิน เจริญนนทสิทธิ์ คณะกรรมการ ที่ได้ร่วมเป็นประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งหากปราศจากท่านทั้งสามนี้แล้ว วิทยานิพนธ์เล่มนี้ก็คงจะไม่สมบูรณ์ โดยท่านทั้งสามได้สละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งของท่านชี้แนะ และเพิ่มเติมข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยจนกระทั่งสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา และครอบครัวของผู้วิจัยที่ได้เมตตาอุดหนุนอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยตลอดมา

หากวิทยานิพนธ์เล่มนี้เกิดผลดีแก่การศึกษาไม่ว่าในด้านใด ผู้วิจัยขอขอบคุณงาม ความดีของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้แก่ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ญาติพี่น้อง เพื่อน ๆ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดจนทั้งสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษา แต่ถ้าเกิดข้อบกพร่อง หรือผิดพลาด หรือเพราะเหตุอื่นใดก็ตาม ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ศุภวิทย์ คำธิตา
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	X
สารบัญรูปภาพ	XI

บทที่

1 บทนำ.....	1
1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 ความสำคัญของปัญหา.....	8
2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	14
3 ขอบเขตของการวิจัย	14
3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา	15
3.2 ขอบเขตด้านประชากร.....	16
3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่	16
4 กรอบแนวคิดและสมมติฐานของการวิจัย	16
4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	16
4.2 สมมติฐานการวิจัย.....	17
5 คำถามการวิจัย.....	18
6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	18
7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	19
2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	20
1 หลักการที่เกี่ยวข้องกับบาทและหน้าที่ของทนายความ	20
1.1 หลักธรรมาภิบาล.....	20

บทที่	หน้า
1.1.1 ความหมายของธรรมาภิบาล.....	20
1.1.2 ความเป็นมาของธรรมาภิบาล.....	22
1.1.3 หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐของไทย.....	23
1.2 หลักนิติรัฐ.....	26
1.3 หลักนิติธรรม.....	33
1.4 หลักความโปร่งใส.....	35
1.5 หลักการมีส่วนร่วม.....	38
1.6 หลักความรับผิดชอบ.....	40
1.7 หลักความคุ้มค่า.....	43
2 หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ.....	44
2.1 คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชีย และแปซิฟิก.....	44
2.2 สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ.....	45
2.3 ธนาคารโลก.....	46
2.4 ธนาคารพัฒนาเอเชีย.....	47
3. หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ.....	49
3.1 สาธารณรัฐสิงคโปร์.....	49
3.2 สาธารณรัฐเกาหลี.....	50
3.3 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์.....	52
4 หลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย.....	54
5 ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ.....	56
5.1 ประวัติความเป็นมาของทนายความ.....	56
5.2 การสอบใบอนุญาตให้เป็นทนายความ.....	62
5.3 บทบาทและหน้าที่ของทนายความ.....	68
5.4 รูปแบบการจัดตั้งสำนักงานทนายความ.....	69
6 กฎหมายไทยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ.....	82
6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.....	82
6.2 ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580).....	85

บทที่

หน้า

6.3	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	88
6.4	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง	96
6.5	พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534	100
6.6	ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการ บ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542.....	101
6.7	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	102
6.8	กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. 2528	107
6.9	กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. 2528	107
6.10	ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535	111
6.10	ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535.....	112
7	มรรยาทของทนายความในประเทศไทย	115
7.1	มรรยาทของทนายความ	115
7.2	คดีมรรยาททนายความ	119
8	จริยธรรมของทนายความในต่างประเทศ.....	121
8.1	จริยธรรมของทนายความในสหรัฐอเมริกา.....	121
8.2	จริยธรรมของทนายความในอังกฤษ	122
8	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	123
3	วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology).....	127
1	การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research).....	127
1.1	การวิจัยเอกสาร (Documentary research).....	127
1.2	การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	131
2	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	132

บทที่	หน้า
4	
วิเคราะห์รูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของ ทนายความ	133
1 ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ	133
2 ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ.....	152
3 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย	162
5	
โครงสร้างรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของ ทนายความ.....	169
1 ประเด็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528.....	170
1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ	170
1.2 ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ....	172
1.3 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย.....	174
2 ร่างปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528.....	175
3 ร่างพระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	187
6	
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	193
1 สรุป อภิปรายผล	193
2 ข้อเสนอแนะ	196
3 ข้อเสนอแนะประเด็นวิจัยต่อไป.....	200
บรรณานุกรม	201
ภาคผนวก	208
ภาคผนวก ก. รายชื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)	209
ภาคผนวก ข. พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	224
ประวัติผู้เขียน	244

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ตารางเปรียบเทียบหลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ	48
2.2	ตารางเปรียบเทียบหลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ.....	54
5.1	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กับร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	176

สารบัญรูปภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Theoretical Framework)	17

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

ในอดีตวิชาชีพทนายความมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ แต่การแสดงบทบาทการเคลื่อนไหวและการรวมพลังของบรรดาทนายความยังไม่มีรูปแบบที่เป็นเอกภาพ เนื่องจากขาดองค์กรหรือสถาบันในการทำหน้าที่เป็นแกนกลาง หรือเป็นศูนย์กลางอื่นชอบด้วยกฎหมาย จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2500 ได้มีการริเริ่มก่อตั้ง “สมาคมทนายความ” และเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2500 เพื่อให้สถาบันอิสระทำหน้าที่เป็นตัวแทนของทนายความทั่วประเทศ ในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมส่วนรวม ทั้งเอื้ออำนวยผลประโยชน์ ดูแลสวัสดิการแก่ทนายความด้วยกัน (วสันต์ เกตุพันธ์, 2564, หน้า 342-343)

ในปี พ.ศ. 2508 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความฉบับใหม่ขึ้นใช้โดยพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 นี้ มีการโอนอำนาจออกใบอนุญาตว่าความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ มาให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีอำนาจโดยเด็ดขาด เนติบัณฑิตยสภาจึงเป็นทั้งผู้ออกใบอนุญาตผู้ควบคุมระเบียบและมรรยาททนายความ ซึ่งในขณะนั้นมีสำนักอบรมศึกษากฎหมายขึ้นในเนติบัณฑิตยสภาแล้ว อีกทั้งการควบคุมทนายความในระยะแรก ๆ เนติบัณฑิตยสภามุ่งดำเนินการตามแบบเนติบัณฑิตยสภาอังกฤษ จึงกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยต้องผ่านการสอบเป็นเนติบัณฑิตที่สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเสียก่อน จึงจะขอจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นหนึ่งได้ ซึ่งก็หมายความว่าผู้ที่เรียนจบปริญญาตรีทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเป็นได้เพียงทนายความชั้นสองเท่านั้นและตามบทบัญญัติให้สิทธิทนายความชั้นหนึ่งว่าความได้ทั่วประเทศ ส่วนทนายความชั้นสองมีสิทธิว่าความได้เฉพาะต่างจังหวัดที่ได้รับใบอนุญาต ข้อกำหนดดังกล่าวของเนติบัณฑิตยสภาเป็นการกีดกันเสรีภาพของผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จึงทำให้เกิดกระแสความไม่พอใจมีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้คัดค้านอย่างกว้างขวางโดยใช้เวลาต่อสู้ 5 ปีเศษ จึงมีการแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความในปี พ.ศ. 2514 บัญญัติให้ผู้ที่จบปริญญาตรีทางกฎหมายเป็นทนายความชั้นหนึ่งมีสิทธิว่าความ

ทั่วราชอาณาจักร และยังคงให้มีนายความชั้นสองอยู่ แต่เนื่องจากในระยะต่อมาผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีเพิ่มมากขึ้น นายความชั้นสองจึงค่อย ๆ ลดจำนวนลง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2518 ได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อสมาคมจากเดิมเป็นสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ดังนั้นในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ของทุกปีจึงถือเป็นวันทนายความ อันเป็นวันสำคัญของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (วสันต์ เกตุพันธ์, 2564, หน้า 343-344)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2522 ได้มีการร่างพระราชบัญญัติทนายความขึ้นใหม่ เพื่อเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสภาพทนายความร่างพระราชบัญญัตินี้แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2533 และได้นำเสนอต่อ นายชวน หลีกภัย ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ดำเนินการต่อไป ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ติดต่อกันเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2528 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นมา วิชาชีพทนายความจึงถือเป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยจะมีหน้าที่หลักในการว่าความและให้คำปรึกษากฎหมาย รวมทั้งจัดทำนิติกรรมสัญญาและดำเนินการสอบสวนพิจารณาแทนคู่ความ (ณรงค์ศักดิ์ สุขวิบูลย์, 2560, หน้า 74)

เมื่อพิจารณาความเป็นมาของการประกอบวิชาชีพทนายความของไทยนั้นจะเห็นได้ว่าสามารถแบ่งได้เป็นสองช่วงระยะเวลาคือ (1) ช่วงระยะเวลาก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นทนายความวิชาชีพไว้เพียงว่า บุคคลใด ๆ ก็ตามที่จบชั้นปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ก็สามารถขึ้นทะเบียนเป็นทนายความได้ทันที เสมือนหนึ่งว่าความสามารถของบุคคลที่ใช้ใบอนุญาตทนายความได้ เพียงแต่พิสูจน์ด้วยความรู้ทางกฎหมายผ่านทางระบบวุฒิการศึกษาเท่านั้น ทั้งที่ความจริงแล้ว วิชาชีพทนายความจำเป็นต้องอาศัยทั้งประสบการณ์ (Experience) ความชำนาญ (Skilling) ความรู้ (Knowledge) ประกอบกัน เพราะทนายความคือวิชาชีพเฉพาะทางที่ไม่ใช่บุคคลใด ๆ ก็สามารถเป็นทนายความได้ (2) ช่วงระยะเวลาหลังจากมีการตราพระราชบัญญัติทนายความ ฉบับพุทธศักราช 2528 ที่เริ่มต้นกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จะขึ้นทะเบียนทนายความไว้ว่า บุคคลที่จะเป็นทนายความนอกจากจะจบปริญญาตรีสาขานิติศาสตร์แล้วต้องผ่านการฝึกและอบรมมรรยาททนายความ ตามข้อบังคับทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรม พ.ศ. 2529 โดยในข้อที่ 13 บัญญัติว่า “หลักสูตรการฝึกอบรมวิชาว่าความแบ่งเป็น 2 ภาค ดังนี้ (1) ภาคทฤษฎีให้สำนักฝึกอบรมกำหนดการอบรมภาคทฤษฎีโดยมีระยะเวลาให้ฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง (2) ภาคปฏิบัติให้ฝึกอบรมภาคปฏิบัติ ไม่น้อยกว่า 6 เดือน”

บทบาทและหน้าที่ของทนายความ สามารถแบ่งได้ดังนี้ (ปิยวรรณ เสนาเจริญ, 2565, หน้า 41-42)

- 1) งานรับปรึกษาอรรถคดีโดยทั่วไปและการเตรียมคดี

2) การทำหนังสือเตือน

3) งานเรียบเรียงคำคู่ความ ซึ่งได้แก่ การแต่งฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลง คำฟ้อง อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา และเรียบเรียงคำคู่ความอื่น รวมทั้งทำคำแถลงอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อเสนอต่อศาล

4) งานว่าความในศาล ซึ่งอาจเป็นการว่าต่าง โจทก์ หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่ ฟังเข้ามาเป็นคู่ความในศาลด้วยการซักถาม คำนั่ง คั่ง พยาน และการแถลงอื่น ๆ อันจำเป็นต้องกระทำ ด้วยวาจา ซึ่งฟังเสนอต่อศาล เพื่อศาลจะได้จัดบันทึกไว้ในสำนวนความ

5) การยอมรับหน้าที่ซึ่งทนายความมีหน้าที่ฟังต้องผูกพันตนตามกฎหมาย เช่น การเป็น ทนายความที่ศาลตั้ง เป็นต้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ทนายความขาดคุณธรรมและจริยธรรมในการฝึกอบรมวิชาว่าความ ในประเด็นนี้หากพิจารณาข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 (3) และมาตรา 38 และด้วยความเห็นชอบของสภานายกพิเศษ แห่งสภาทนายความ ตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 คณะกรรมการสภา ทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความไว้ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมวิชา ว่าความนั้นจะเห็นได้ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 ได้กำหนด เกี่ยวกับหลักสูตรว่า ข้อ 12 ให้สำนักฝึกอบรมจัดให้มีการฝึกอบรมวิชาว่าความเป็นประจำทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง และข้อ 13 หลักสูตรการฝึกอบรมวิชาว่าความ แบ่งเป็น 2 ภาค ดังนี้ (1) ภาคทฤษฎี ให้สำนักฝึกอบรมกำหนดการอบรมภาคทฤษฎี โดยมีระยะเวลาให้ฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ก. มรรยาทและจริยธรรมทนายความ ข. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ง. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายอื่น จ. หลักการให้คำปรึกษากฎหมาย (2) ภาคปฏิบัติ ให้ฝึกอบรมภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้ การฝึกอบรมภาคปฏิบัติอาจกระทำได้โดยให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกหัดงานที่สำนักฝึกอบรมหรือที่สำนักงานทนายความก็ได้ แต่ระยะเวลาฝึกหัด งานแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งรวมกันต้องไม่น้อยกว่าระยะที่กำหนดในวรรคแรก

ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535 อาศัย อำนาจตามความในมาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 27 มาตรา 38 และด้วยความเห็นชอบของสภานายกพิเศษ แห่งสภาทนายความ ตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 คณะกรรมการสภา ทนายความจึงออกข้อบังคับว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ ไว้ดังต่อไปนี้ ข้อ 5 ผู้เข้ารับ การฝึกหัดในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งจะขอจดทะเบียน และรับใบอนุญาต ให้เป็นทนายความต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับดังต่อไปนี้ (1) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องเป็นผู้ได้เข้ารับการ ฝึกหัดงานหลักจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์หรือประกาศนียบัตร

ในวิชานิติศาสตร์ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษา ซึ่งสถาบันการศึกษาซึ่งสภาพนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้ (2) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องฝึกหัดงานในสำนักงานนายความซึ่งผู้ควบคุมการฝึกหัดงานต้องมีใบอนุญาตให้เป็นนายความ เป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่า 7 ปี (3) (ก) ให้ผู้เข้ารับการฝึกหัดแจ้งชื่อ ที่อยู่ พร้อมหลักฐานแสดงคุณวุฒิ การศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกหัด และชื่อ ที่อยู่ โดยละเอียดของสำนักงานนายความที่รับฝึกหัดงาน พร้อมหนังสือรับรองและสำเนาใบอนุญาตให้เป็นนายความของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ต่อสภาพนายความภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงาน (ข) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกหัดได้ฝึกหัดงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความให้นำหนังสือรับรองการเข้าฝึกหัดงานของผู้ควบคุมการฝึกหัดงานและรายละเอียดการฝึกหัดงานตลอดระยะเวลา 1 ปี มาแสดงพร้อมกับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ (ค) การแจ้งการเข้าฝึกหัดงานในสำนักงานนายความและการรับรองของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ให้ทำเป็นหนังสือตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด (ง) ผู้เข้ารับการฝึกหัดผู้ใด อ้างว่าได้เข้ารับการฝึกหัดงานมาก่อนแล้วแต่ มิได้แจ้งการเข้ารับการฝึกหัดงานให้สภาพนายความทราบภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้า ฝึกหัดงานให้คณะกรรมการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการฝึกหัดงาน ของผู้เข้ารับการฝึกหัดงานดังกล่าว แล้วนำเสนอคณะกรรมการสภาพนายความพิจารณาผ่อนผัน ในเรื่อง การนับระยะเวลาการเข้าฝึกหัดงานให้เป็นการเฉพาะราย และข้อ 6 ให้ผู้ที่ได้ฝึกหัดงาน ในสำนักงานนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และได้ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนตามข้อกำหนดในข้อ 5 มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นนายความ ได้เมื่อได้ผ่านการทดสอบ และสอบได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่ คณะกรรมการกำหนด

จากหลักเกณฑ์ข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 นั้น พบว่าปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประกอบวิชาชีพนายความ คือ ภาคปฏิบัติ ได้กำหนดให้ ฝึกอบรมภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้ การฝึกอบรมภาคปฏิบัติอาจกระทำได้โดยให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกหัดงานที่สำนักฝึกอบรมหรือที่สำนักงานนายความก็ได้ แต่ระยะเวลาฝึกหัด งานแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 6 เดือน ส่วนการฝึกหัดงานในสำนักงาน นายความกำหนดไว้ว่า ผู้เข้ารับการฝึกหัดในสำนักงานนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ย่อมมีสิทธิ ในการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความได้ หากว่าบุคคลดังกล่าวได้ปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความ พ.ศ. 2535 ประเด็นปัญหาคือ ในบางกรณีมีการนำเอาชื่อของตนไปฝากตามสำนักงานนายความ ที่ตนรู้จัก หรือที่สำนักงานนายความที่ทางสภาพนายความเป็นผู้จัดให้เพียงเพื่อให้ครบระยะเวลา

ตามที่กำหนด โดยไม่ได้ฝึกงานในสำนักงานทนายความนั้นอย่างแท้จริง จึงทำให้ทนายความขาดประสบการณ์ (Experience) ความชำนาญ (Skill) และความรู้ (Knowledge) และที่สำคัญทำให้การฝึกงานในภาคปฏิบัติตามที่สภาทนายความกำหนดไว้ในข้อบังคับสภาทนายความฯ ข้อ 13 เป็นเพียงเงื่อนงำของระยะเวลา เพื่อให้บุคคลที่ประสงค์จะเป็นทนายความฝึกปฏิบัติ ตลอดจนนำแนวทางและวิธีปฏิบัติมาใช้ในการทดสอบให้ผ่านตามหลักเกณฑ์ที่สภาทนายความกำหนดไว้ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นทนายความเท่านั้น (ภัทระ ลิ้มปิติระ, 2556, หน้า 3)

ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าหากทนายความสอบผ่านกระบวนการและขั้นตอนตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยใบอนุญาตให้เป็นทนายความ พ.ศ. 2529 และข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 บุคคลดังกล่าวย่อมสามารถประกอบวิชาชีพทนายความได้ ประเด็นว่าในเรื่องของความเชี่ยวชาญของการประกอบวิชาชีพทนายความนั้นพบว่า ทนายความจะพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ โดยมีการรับประสบการณ์ การฝึกฝนอบรม มีการลงมือปฏิบัติ จนเกิดความรู้ความเชี่ยวชาญพร้อมที่จะนำไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ และถ่ายทอดให้กับผู้อื่น นอกจากนั้นทนายความบางกลุ่มต้องไปอาศัยอยู่กับผู้ที่เป็นอาจารย์เพื่อรับการถ่ายทอดเคล็ดวิชาชีพนั้น ๆ เริ่มเรียนรู้งานในระดับพื้นฐาน ในฐานะเด็กฝึกงาน จนได้รับการยอมรับจากอาจารย์จนได้เป็นศิษย์เอก ได้รับการถ่ายทอดเคล็ดลับของวิชาชั้นสุดยอดเพื่อออกไปทำงานเลี้ยงตนเองและถ่ายทอดวิชาชีพให้กับลูกศิษย์ของตนเองต่อไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาคือ ทนายความหนึ่งท่านสามารถทำคดีได้หลากหลาย เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายภาษี กฎหมายระหว่างประเทศ คดีอนุญาโตตุลาการ คดีทุจริต คดีปกครองเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งคดีแต่ละคดีมีความเฉพาะ ดังเช่นคดีอนุญาโตตุลาการ ซึ่งอนุญาโตตุลาการเป็นวิธีระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution) กล่าวคือ แทนที่คู่พิพาทจะนำข้อพิพาทไปให้ศาลพิจารณาพิพากษาตามกฎหมายให้อีกคู่พิพาทตั้งบุคคลที่มีคุณสมบัติและเป็นที่ไว้วางใจได้เป็นผู้พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทนั้นแทน อีกนัยหนึ่งคู่พิพาทอนุญาตให้ผู้ของตนได้แต่งตั้งนั้นเป็นตุลาการชี้ขาดข้อพิพาทของตน กระบวนการอนุญาโตตุลาการไม่ใช่เป็นกระบวนการไกล่เกลี่ย (Mediation) หรือประนีประนอมยอมความ (Compromise) แต่เป็นกระบวนการตัดสินข้อพิพาท (Judicial Process) เป็นกรณีที่คู่พิพาทไม่สามารถตกลงกันได้แล้วจึงต้องอาศัยคนกลาง (Neutral) มาพิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทให้แก่ตน (ไชยวัฒน์ บุญนาค, 2561, หน้า 34-35) หรือคดีที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อตอบสนองต่อประชาชนภายในท้องถิ่นนั้น ๆ ระหว่างข้าราชการการเมืองท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนภายในท้องถิ่นตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือที่เรียกกันทั่วไปว่านักการเมือง

ท้องถิ่นกับข้าราชการประจำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มาจากพรรคการเมืองตามระบบคุณธรรม (Merit System) ส่งผลให้ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างข้าราชการท้องถิ่นทั้งสองกลุ่มได้ประสบกับสภาพปัญหาต่าง ๆ สำคัญที่สร้างให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นและการขับเคลื่อนการบริหารจัดการท้องถิ่น เช่น ปัญหาระบบอำนาจในการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นและการบริหารจัดการท้องถิ่น การบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นที่ไม่ดำเนินไปตามระบบคุณธรรม แต่กลับเป็นไปตามระบบอุปถัมภ์ของข้าราชการการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น (สุทธิเกียรติ อังกาบฐานะ, 2564, หน้า 163) ซึ่งบางกรณีกลายเป็นประเด็นพิพาทและนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดี

ในประเด็นเรื่องความเชี่ยวชาญนี้ เห็นได้ว่าไม่ได้ระบุถึงความเชี่ยวชาญเหมือนกับทนายความในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ทนายความจะทำหน้าที่ว่าความจะต้องมีความเชี่ยวชาญในคดีหรือเรื่องที่ตนว่าความ ซึ่งความเชี่ยวชาญจะเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะแต่การฝึกฝนโดยอาศัยประสบการณ์เท่านั้น หากแต่อาศัยการศึกษาหรืออบรมหรือผ่านการทดสอบหลักสูตรที่จัดอบรมขึ้นเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ เป็นต้น หรือหากจะเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่น เช่น กรณีของวิชาชีพแพทย์ หากแพทย์นั้นจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกระดูก ก็ต้องไปเรียนต่อด้านข้อกระดูกเฉพาะ กล่าวคือ เมื่อเรียนจบแพทย์ 6 ปีแล้ว ก็ต้องไปเรียนต่อเฉพาะทางด้านข้อกระดูก จึงจะได้เป็นแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านข้อกระดูก เป็นต้น (มะโน ทองปาน, 2546, หน้า 9-10)

ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษากฎหมายนั้น พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายจะต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ (ตัวทนาย) จึงทำให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายหลายแห่งผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่ทนายกฎหมาย ส่งผลให้ในบางกรณีที่ผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายแก่บุคคล องค์กร ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ใช่บุคคลที่เป็นทนายความของบริษัทนั้น บางกรณีเป็นเพียงผู้มีประสบการณ์และอาศัยความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของบริษัทเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปรึกษาอรรถคดีไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้รับคำปรึกษาและในบางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความ ดังนั้น ในกรณีนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ เพราะจะได้อยู่ภายใต้การตรวจสอบและการควบคุมดูแลของสภาทนายความ ตลอดจนยังเป็นการสร้างมาตรฐานและความน่าเชื่อถือให้แก่ประชาชนที่มาปรึกษาเกี่ยวกับอรรถคดีต่าง ๆ (สมักร เขาวงกต, 2540, หน้า 57)

คำว่า “ธรรมาภิบาล” มีการให้ความหมายไว้หลากหลาย อาทิ ธนาคารโลก หรือ World Bank ได้ให้ความหมายว่า Good Governance เป็นลักษณะและวิถีทางของการที่มีการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2549) แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้เข้ามามีอิทธิพลในภาคราชการเมื่อเกิดจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงของไทยในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งภาควิชาการและผู้ได้รับผลกระทบเห็นว่า สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากความหย่อนประสิทธิภาพของกลไกการบริหารกิจการบ้านเมือง การบริหารราชการ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการทุจริตมิชอบในวงราชการ อันเป็นความรับผิดชอบของภาคราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายประจำ ขณะเดียวกันในภาคประชาชนอันเป็นพลังสำคัญก็มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความตื่นตัวและรับผิดชอบต่อสังคมตลอดจนตระหนักในสิทธิ์และหน้าที่ของแต่ละฝ่ายเพิ่มขึ้น หากความอ่อนแอและหย่อนประสิทธิภาพดังกล่าว ไม่ได้รับการจัดการแก้ไขอย่างแท้จริงและรีบด่วน โอกาสที่จะนำพาประเทศฟื้นตัวจากวิกฤติข้อมเป็นไปได้อย่างดี ทั้งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองประเทศยิ่งขึ้นอีกด้วย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับข้อเสนอแนะให้ ออกเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อให้ส่วนราชการถือปฏิบัติ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2542 ต่อมาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542 ได้ประกาศ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และเริ่มมีผลบังคับใช้กับหน่วยงานของรัฐ ตั้งแต่ 11 สิงหาคม 2542 ซึ่งนับได้ว่าเป็นก้าวแรกหรือเรียกได้ว่าเป็นการวางฐานในการบริหารราชการแนวใหม่ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542)

หากกล่าวเฉพาะทนายความ ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ รวมถึงสร้างและรักษาความเป็นธรรมให้กับสังคม และคุ้มครองดูแลรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 62) ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ของทนายความจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบธรรมและเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ด้วยเหตุนี้การวิจัยนี้จึงมีแนวคิดว่าบทบาทและหน้าที่ของทนายความ หากใช้โดยไม่ชอบ ย่อมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ หากมีการนำเอาหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดีในการยึดถือปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพทนายความ แต่ปัญหาก็คือหลักธรรมาภิบาลมีหลายหลักหรือหลายข้อ ซึ่งหากนำมาใช้กับวิชาชีพใด ย่อมต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมภายใต้บริบทของขอบเขตแห่งบทบาทและหน้าที่ของวิชาชีพที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น หากจะนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความก็ จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของหลักธรรมาภิบาลให้มีความสัมพันธ์กับบทบาทและ

หน้าที่ของนายความด้วย จึงจะส่งผลให้การทำหน้าที่ของนายความที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

ดังนั้น จากแนวความคิดนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของนายความนี้ การวิจัย กำหนดการศึกษาและวิจัยเรื่อง รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ เพื่อหาคำตอบในหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของนายความ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ

1.2 ความสำคัญของปัญหา

จากที่กล่าวมาในความเป็นมาของปัญหาจะเห็นถึงความสำคัญของรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ ซึ่งหากมีการนำเอาหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดีในการยึดถือปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพนายความ ย่อมทำให้การใช้บทบาทและการทำหน้าที่ของนายความที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ดังนั้น การได้ศึกษาและวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบจึงเป็นความสำคัญในการศึกษาและวิจัยในประเด็นอันเป็นสาระสำคัญที่จะนำคำตอบที่ได้มาสู่การจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ โดยมีประเด็นการศึกษาและวิจัย ดังต่อไปนี้

1. หลักการ และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของนายความ

เป็นการนำหลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของนายความ มาประกอบการวิเคราะห์หาหลักการสำคัญของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมการบทบาทและหน้าที่ของนายความ ดังนี้

(1) หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล คือ การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบสังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติภัยอันตรายที่อาจจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น หากมีหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในบทบาทและหน้าที่

ย่อมส่งผลให้เกิดความยุติธรรมและความโปร่งใส การวิจัยนี้จึงได้มีการนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ และจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์แต่ละหลักของหลักธรรมาภิบาล เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(2) หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม เป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติ การไม่ทำตามอำเภอใจ การไม่ละเมิดกฎหมาย และการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น นิติธรรมเป็นการปกครองโดยกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยเป็นธรรมทั้งต่อเอกชนแต่ละคนอันเป็นสมาชิกของรัฐ และเป็นธรรมต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ซึ่งรัฐมีหน้าที่ดำเนินการเพื่อคุ้มครองทั้งประโยชน์เอกชนและประโยชน์มหาชน และในกรณีที่ประโยชน์ทั้งสองขัดกันก็ต้องคุ้มครองให้เกิดดุลยภาพที่เป็นธรรม (เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล, 2553, หน้า 103-104) ดังนั้น เมื่อหลักนิติธรรมเป็นหลักการในการสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคมเมื่อทนายความมีบทบาทและหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาล แทนคู่ความ รวมถึงสร้างและรักษาความเป็นธรรมให้กับสังคม และคุ้มครองดูแลรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(3) หลักคุณธรรม

หลักคุณธรรม เป็นการยึดมั่น ถึ้อมั่นในคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมรวมถึงมีความซื่อสัตย์จริงใจ และยึดมั่นในความสุจริต คุณธรรมเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ทั้งความประพฤติและจิตใจซึ่งแต่ละสังคมกำหนดและยอมรับปฏิบัติกัน เช่น ซื่อสัตย์อดทน เมตตากรุณา เสียสละ เป็นต้น ในระดับกิจการ หลักคุณธรรม คือ การทำธุรกิจด้วยความมีจริยธรรมทางธุรกิจ ซึ่งหมายถึง มาตรฐานทางศีลธรรมคุณธรรมที่ใช้กับองค์กรทางธุรกิจ ปัญหาจริยธรรมธุรกิจที่เกิดขึ้นกับกิจการ เช่น การปกปิดข้อเท็จจริง หรือตกแต่งตัวเลขทางบัญชีเพื่อหวังประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง การฟอกเงิน การหลบเลี่ยง หนีภาษี การละเลยไม่ดูแลด้านความปลอดภัยในสถานที่ทำงาน การเลือกปฏิบัติหรือมีสองมาตรฐานในการบริหารงานบุคคล (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น เมื่อหลักคุณธรรมเป็นหลักที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความดีงาม ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมรวมถึงมีความซื่อสัตย์จริงใจ และยึดมั่นในความสุจริต ซึ่งในวิชาชีพทนายความที่ต้องข้องเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเพื่อทำหน้าที่แทนคู่ความในว่าความและดำเนินการอัน

เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์ เพื่อนำหลักกรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(4) หลักความโปร่งใส

หลักความโปร่งใส เป็นหลักความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็น รวมถึงการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องได้ รวมทั้งการให้และรับข้อมูลที่เป็นจริงตรงไปตรงมาทันเวลาในระดับกิจการ อาจแปลความหมายของ “Accountability” ว่าเป็น “ความรับผิดชอบที่อธิบายได้” ซึ่งเป็นภาระบทบาทของผู้บริหาร ในแง่ข้อผูกพันหรือความเต็มใจที่จะยอมรับความรับผิดชอบ รวมทั้งความสามารถในการรายงานชี้แจงให้เหตุผลเพื่ออธิบายการกระทำของตนเองและสามารถตอบคำถามของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ในทุกที่ทุกโอกาส เพื่อแจกแจงอธิบายการกระทำทั้งหมดที่ตนรับผิดชอบ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น เมื่อหลักความโปร่งใสเป็นหลักเกี่ยวกับความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็น รวมถึงการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นหลักสำคัญในวิชาชีพทนายความต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำหลักกรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(5) หลักการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นหลักให้โอกาสบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญรวมทั้งการเปิดรับฟังความคิดเห็น เพื่อรับคำแนะนำมาร่วมวางแผนและปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระดับสังคม ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลากหลายและมีความคิดเห็นที่แตกต่าง หลักการมีส่วนร่วมจะช่วยประสานความคิดเห็นหรือความต้องการที่แตกต่าง เพื่ออยู่บนพื้นฐานโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมในระดับกิจการ องค์กรจะกำหนดให้มีคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่มีประสบการณ์หลากหลายช่วย บริหารงานขององค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น เมื่อหลักการมีส่วนร่วมเป็นหลักเกี่ยวกับให้โอกาสบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญรวมทั้งการเปิดรับฟังความคิดเห็น ซึ่งเป็นหลักสำคัญในวิชาชีพทนายความต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำหลักกรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(6) หลักความรับผิดชอบ

หลักความรับผิดชอบ เป็นหลักความรับผิดชอบในงานของตน ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมถึงการตระหนักและสำนึกในสิทธิและหน้าที่ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น เมื่อความรับผิดชอบเป็นหลักเกี่ยวกับความรับผิดชอบในงานของตน ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ซึ่งเป็นหลักสำคัญในวิชาชีพทนายความต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(7) หลักความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระดับบุคคล ความคุ้มค่าเทียบเคียงได้กับความประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าในระดับกิจการ คือ การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือเกิดมูลค่ามากที่สุด เช่น การใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2552) ดังนั้น เมื่อความคุ้มค่าเป็นหลักเกี่ยวกับการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระดับบุคคล และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าในระดับกิจการ ซึ่งเป็นหลักสำคัญในวิชาชีพทนายความต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(8) ทฤษฎีอำนาจรัฐ

ทฤษฎีอำนาจรัฐ เป็นอำนาจรัฐแสดงถึงการมีอำนาจของผู้ปกครองรัฐที่มีอยู่เหนือผู้ที่อยู่ใต้การปกครองหรือพลเมืองของรัฐ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนของรัฐที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น เมื่อทฤษฎีอำนาจรัฐเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจรัฐแสดงถึงการมีอำนาจของผู้ปกครองรัฐที่มีอยู่เหนือผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนของรัฐที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักสำคัญในวิชาชีพทนายความต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อทำหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

2. สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

ทนายความ เป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีบทบาทและหน้าที่ว่าความและดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ รวมถึงสร้างและรักษาความเป็นธรรมให้กับสังคม และคุ้มครองดูแลรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ของทนายความจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบธรรมและเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลอย่างไรก็ตาม สภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากบทบาทและหน้าที่ของทนายความยังพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าในบางกรณีมีการนำเอาชื่อของตนไปฝากตามสำนักงานทนายความที่ตนรู้จัก หรือที่สำนักงานทนายความที่ทางสภาทนายความเป็นผู้จัดให้เพียงเพื่อให้ครบระยะเวลาตามที่กำหนด โดยไม่ได้ฝึกงานในสำนักงานทนายความนั้นอย่างแท้จริง จึงทำให้ทนายความขาดประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้ และที่สำคัญทำให้การฝึกงานในภาคปฏิบัติตามที่สภาทนายความกำหนดไว้ในข้อบังคับสภาทนายความ ฯ ข้อ 13 เป็นเพียงเงื่อนไขของระยะเวลา เพื่อให้บุคคลที่ประสงค์จะเป็นทนายความฝึกปฏิบัติ ตลอดจนแนะนำแนวทางและวิธีปฏิบัติมาใช้ในการทดสอบให้ผ่านตามหลักเกณฑ์ที่สภาทนายความกำหนดไว้ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นทนายความเท่านั้น ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการการประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าทนายความหนึ่งท่านสามารถทำคดีได้หลากหลาย เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายภาษี กฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น โดยไม่ได้ระบุถึงความเชี่ยวชาญเหมือนกับทนายความในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ทนายความจะทำหน้าที่ว่าความจะต้องมีความเชี่ยวชาญในคดีหรือเรื่องที่ตนว่าความ ซึ่งความเชี่ยวชาญจะเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะแต่การฝึกฝนโดยอาศัยประสบการณ์เท่านั้น หากแต่อาศัยการศึกษาหรืออบรมหรือผ่านการทดสอบหลักสูตรที่จัดอบรมขึ้นเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ เป็นต้น หรือหากจะเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่น เช่น กรณีของวิชาชีพแพทย์ หากแพทย์นั้นจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกระดูก ก็ต้องไปเรียนต่อด้านข้อกระดูกเฉพาะ กล่าวคือ เมื่อเรียนจบแพทย์ 6 ปีแล้ว ก็ต้องไปเรียนต่อเฉพาะทางด้านข้อกระดูก จึงจะได้เป็นแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านข้อกระดูก เป็นต้น และปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย พบว่าปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษากฎหมายนั้นพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายจะต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ (ตัวทนาย) จึงทำให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายหลายแห่งผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่เนกกกฎหมาย ส่งผลให้ในบางกรณีที่ผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายแก่บุคคล องค์กร ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ใช่บุคคลที่เป็นทนายความของบริษัทนั้น บางกรณีเป็นเพียงผู้มีประสบการณ์และอาศัยความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของบริษัทเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปรึกษาอรรถคดีไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์

ของผู้รับคำปรึกษาและในบางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความ ดังนั้น จากสภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในวิจัยนี้ได้นำแนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความนี้ เพื่อหารูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ

3. หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศและต่างประเทศ

หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศและต่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักการที่มีการนำมาใช้ คือ หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ ได้แก่ คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาเอเชีย หลักธรรมาภิบาลของสมาคมผู้ตรวจการแผ่นดินอังกฤษและไอร์แลนด์ ส่วนหลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นหลักที่แสดงถึงการบริหารที่มีความสำคัญต่อการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กร ที่สามารถทำให้องค์กรในระดับต่าง ๆ การบริหารจัดการที่ดี แต่โดยเหตุที่หลักธรรมาภิบาลมีหลายหลักและแต่ละองค์กรที่นำมาใช้จะเลือกเอาเฉพาะหลักธรรมาภิบาลข้อที่เห็นว่าเหมาะสมกับบริบทขององค์กรจึงทำให้หลักธรรมาภิบาลที่สามารถนำมาใช้กับองค์กรนั้นมีทั้งที่เหมือนกัน และแตกต่างกัน จึงทำให้การวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงหลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ได้คำตอบถึงหลักธรรมาภิบาลข้อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในองค์กรสากลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักธรรมาภิบาลที่องค์กรภาครัฐของไทยได้นำมาใช้ เพื่อการวิเคราะห์หาองค์ประกอบของหลักการต่าง ๆ ที่จำเป็นและสอดคล้องกับหลักการเฉพาะของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

4. หลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย

หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการปกครองที่ดี เป็นหลักสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบันที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและมีการนำไปปฏิบัติในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลที่ใช้ในองค์กรของไทยทั้งที่เป็นองค์กรภาครัฐ ได้แก่ (1) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 (2) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 จากการศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลที่มีการตราไว้ในกฎหมายและมีการนำมาใช้กับองค์กรภาครัฐย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่จะนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะ

บทบาทและหน้าที่ของนายความ ปัญหาที่คือยังไม่มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง รวมถึงยังไม่มี การศึกษาและวิจัยเพื่อหาหลักธรรมาภิบาลที่มีความเหมาะสมสำหรับวิชาชีพนายความนั้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาหลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย เพื่อให้ได้รูปแบบหลักธรรมาภิบาล เพื่อควบคุมบทบาทและหน้าที่ของนายความ

5. หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของนายความ

คำตอบที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหา ผลกระทบจากการ บทบาทและหน้าที่ของนายความ หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศและต่างประเทศ จะนำไปสู่การจัดทำเป็นรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของ นายความ ซึ่งหากนายความใช้หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานแล้ว ย่อมจะทำให้ มีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความ ประชาชน และกระบวนการ ยุติธรรม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และการ ขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายของนายความ
2. ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ ความเชี่ยวชาญ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษาของนายความ
3. ศึกษาหลักธรรมาภิบาลและกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ความเชี่ยวชาญ และ การขอเปิดบริษัทที่ปรึกษาของระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และประเทศไทย
4. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของ นายความ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพนายความ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษา กฎหมาย
5. ศึกษาการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมเพื่อบทบาทและหน้าที่ของ นายความ ความเชี่ยวชาญความเชี่ยวชาญในวิชาชีพนายความ และการขอเปิดบริษัทที่ปรึกษา กฎหมาย

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดขอบเขตการวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาท และหน้าที่ของนายความ โดยมีขอบเขตการวิจัยประกอบไปด้วย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น บทบาท อำนาจ หน้าที่ของทนายความ
- 2) แนวคิด และหลักการ
  - (1) หลักธรรมาภิบาล
  - (2) หลักนิติธรรม
  - (3) หลักคุณธรรม
  - (4) หลักความโปร่งใส
  - (5) หลักการมีส่วนร่วม
  - (6) หลักความรับผิดชอบ
  - (7) หลักความคุ้มค่า
- 3) หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ ได้แก่ คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงาน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาเอเชีย และหลักธรรมาภิบาลของสมาคมผู้ตรวจการแผ่นดินอังกฤษและไอร์แลนด์
- 4) หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์
- 5) หลักธรรมาภิบาลในประเทศไทย
- 6) กฎหมายไทย ที่เกี่ยวข้อง
  - (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
  - (2) ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)
  - (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
  - (4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
  - (5) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534
  - (6) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542
  - (7) พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528
  - (8) กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528
  - (9) กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

(10) ข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความ พ.ศ. 2535

(11) ข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529

7) ประเด็นวิเคราะห์

- (1) ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของนายความ
- (2) หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ
- (3) หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ
- (4) หลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย
- (5) องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาลเพื่อบทบาทและหน้าที่ของนายความ

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเป็นประชากรตามที่กำหนดไว้ในวิธีวิทยาการวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพนายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภาพนายความ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ นายความ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

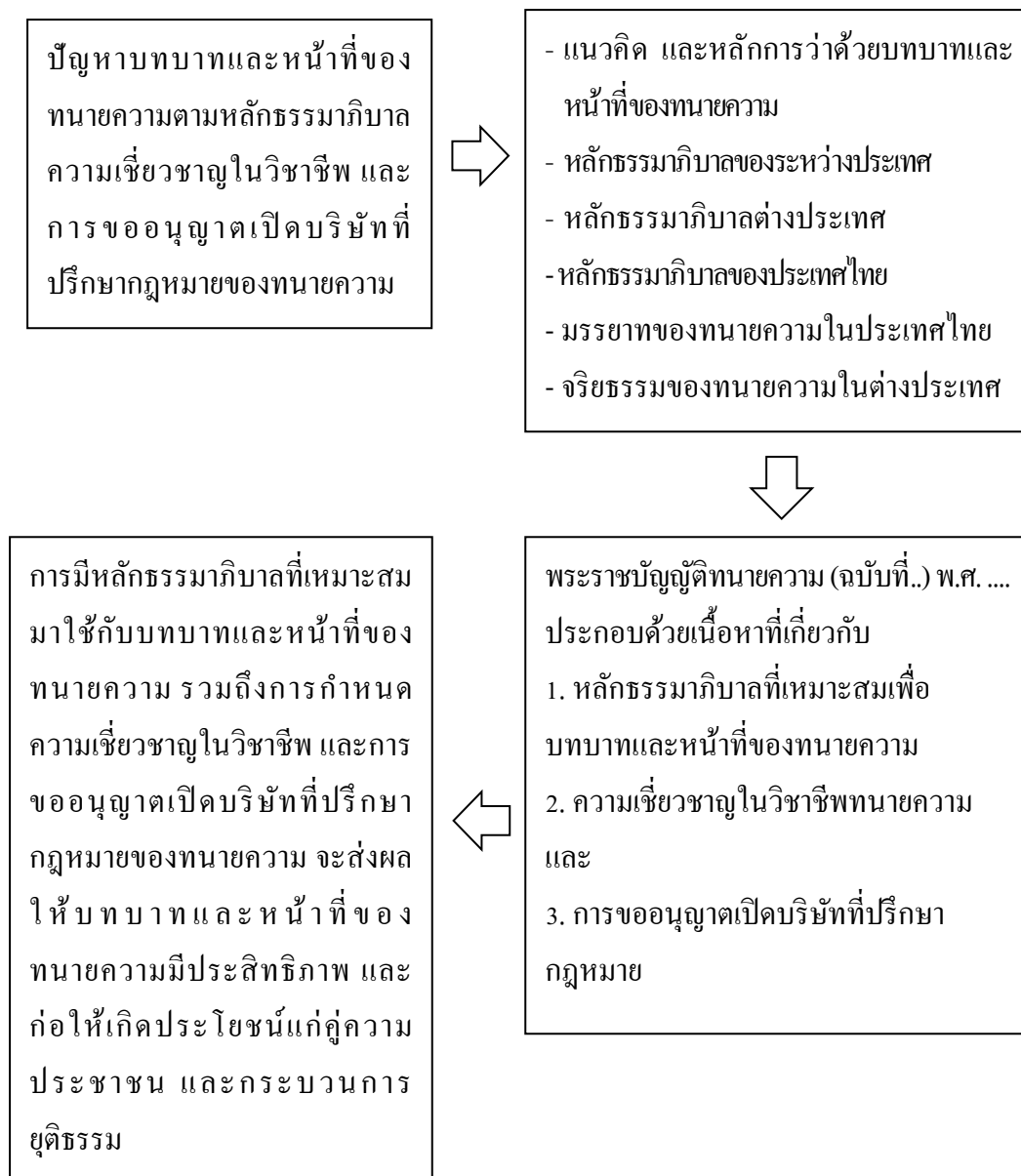
พื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกำหนดเป็นกรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่มีนายความและประชากรจำนวนมากหลาย ซึ่งน่าจะครอบคลุมเป็นตัวอย่างประชากรทั้งประเทศไทยได้

4. กรอบแนวคิดและสมมติฐานของการวิจัย

4.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ปัญหาบทบาทและหน้าที่ของนายความ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายของนายความ ส่งผลต่อการรักษาผลประโยชน์และมุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้กับคู่ความ และระบบกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดหลักธรรมาภิบาล อันเป็นหลักการสำคัญที่ตั้งมั่นอยู่บนหลักการบริหารงานที่เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีจิตสำนึกในการทำงาน มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ หรือตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และพร้อมรับผิดชอบ มีศีลธรรม จริยธรรมในการทำงาน การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการรับรู้ ตัดสินใจ ดำเนินการและประเมินผล ตลอดจนร่วมรับผลจากการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักที่มีการนำมาใช้กับองค์การระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และองค์การภาครัฐของไทย หากได้นำมาใช้กับนายความ ซึ่งทำหน้าที่เป็นแก้ต่างคู่ความในคดี นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการยุติธรรม โดยการหาหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของนายความ รวมถึงการ

กำหนดความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายของทนายความ ซึ่งจะส่งผลให้บทบาทและหน้าที่ของทนายความมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความ ประชาชน และกระบวนการยุติธรรม (ดูภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย)

ภาพประกอบที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Theoretical framework)

4.2 สมมติฐานการวิจัย

หลักธรรมาภิบาลของรัฐระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และประเทศไทย ซึ่งนำไปใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความจะต้องเป็นหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม ประกอบด้วย หลักนิติธรรม

หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า และหลักคุณธรรม ซึ่งหากได้นำมาใช้กับทนายความ ซึ่งทำหน้าที่เป็นแก์ต่างคู่ความในคดี นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการยุติธรรม โดยการหาหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ รวมถึงการกำหนดความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษา กฎหมายของทนายความ ซึ่งจะส่งผลให้บทบาทและหน้าที่ของทนายความมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความ ประชาชน และกระบวนการยุติธรรม

5. คำถามการวิจัย

1. สภาพปัญหาของทนายความในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความเป็นอย่างไร
3. ผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความเป็นอย่างไร
4. หลักธรรมาภิบาลคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความอย่างไร
5. หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และประเทศไทยมีอะไรบ้าง
6. หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความมีอะไรบ้าง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายของทนายความ
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิด หลักการ และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ ความเชี่ยวชาญ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษาของทนายความ
3. ทำให้ทราบถึงหลักธรรมาภิบาลและกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ความเชี่ยวชาญ และการขอเปิดบริษัทที่ปรึกษาของระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และประเทศไทย
4. ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความ และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย
5. ทำให้ทราบถึงการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมเพื่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความ และการขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

ทนายความ หมายความว่า ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ แก่ต่างคู่ความในคดี

บทบาทและหน้าที่ของทนายความ หมายความว่า ที่ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ มีบทบาทว่าความและหน้าที่ดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความ รวมถึงสร้างและรักษาความเป็นธรรมให้กับสังคม และคุ้มครองดูแลรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ

หลักธรรมาภิบาล หมายความว่า หลักการที่ประกอบไปด้วยหลักการสำคัญหลายประการแล้วแต่วัตถุประสงค์ขององค์กรที่นำมาใช้ หลักการที่มีการนำไปใช้เสมอคือ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า และหลักคุณธรรม

หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม หมายความว่า หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมและนำมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งส่งผลให้การว่าความและการดำเนินการอันเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลแทนคู่ความเป็นไปโดยชอบธรรม รวมถึงสร้างและรักษาความเป็นธรรมให้กับสังคม และคุ้มครองดูแลรักษาผลประโยชน์ของคู่ความ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการว่าต่างหรือแก้ต่างในคดี ตลอดจนการให้คำปรึกษาแก่ลูกค้าหรือผู้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความจึงต้องมีหลักธรรมาภิบาล ทั้งนี้ สร้างความเชื่อมั่นและน่าเชื่อถือให้แก่ลูกค้าหรือผู้มาปรึกษาคดี ดังนั้น ในบทนี้จึงได้มีการทบทวนงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักการที่เกี่ยวข้องกับบาทและหน้าที่ของทนายความ
2. หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ
3. หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ
4. หลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย
5. ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ
6. กฎหมายไทยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ
7. มรรยาทของทนายความในประเทศไทย
8. จริยธรรมของทนายความในต่างประเทศ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักการที่เกี่ยวข้องกับบาทและหน้าที่ของทนายความ

1.1 หลักธรรมาภิบาล

1.1.1 ความหมายของธรรมาภิบาล

คณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก ได้อธิบายถึงหลักธรรมาภิบาลว่าหมายถึง คุณลักษณะ 8 ประการ ดังนี้ (1) ความรับผิดชอบ (2) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลธรรมาภิบาล (3) ความเป็นธรรมในสังคมและการคำนึงถึงส่วนรวม (4) การยึดมั่นฉันทามติ (5) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (6) การตอบสนอง

ความต้องการ (7) หลักนิติธรรม (8) หลักความโปร่งใส (คณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก)

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้อธิบายถึงหลักธรรมาภิบาลว่าประกอบด้วย 9 หลัก ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมของประชาชน (2) กฎหมายที่ยุติธรรม (3) ความเปิดเผยโปร่งใส (4) การมีฉันทานุมัติร่วมในสังคม (5) กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (6) ความเสมอภาค (7) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (8) พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (9) การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ)

ธนาคารโลก ได้อธิบายถึงว่าหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ (1) การมีสิทธิมีเสียงของประชาชนและการรับผิดชอบต่อ (2) ความมีเสรีภาพทางการเมืองและการปราศจากความรุนแรง (3) ประสิทธิภาพของรัฐบาล (4) คุณภาพของมาตรการควบคุม (5) นิติธรรม (6) การควบคุมปัญหาทุจริตประพฤติมิชอบ (ธนาคารโลก)

ธนาคารพัฒนาเอเชีย ได้อธิบายถึงหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 4 หลัก ได้แก่ (1) ความรับผิดชอบต่อ (2) การมีส่วนร่วม (3) การคาดการณ์ได้ (4) ความโปร่งใส (ธนาคารพัฒนาเอเชีย)

ธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทยรัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542)

สรุป ธรรมาภิบาลจึงเป็นหลักหนึ่งที่น่ามาใช้ในการจัดการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ จึงถือว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญและนำมาใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

1.1.2 ความเป็นมาของธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลไม่ใช่เรื่องใหม่แต่มีสอนอยู่ในหลักศาสนาต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่มิได้เรียกอย่างที่เราเรียกกันในปัจจุบันนี้ ในพุทธศาสนามีการสอนเรื่องธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีกันมาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว โดยหากเราพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้า จะเห็นว่า เป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับเรื่องของการบริหารรัฐกิจแนวใหม่และมีการนำมาใช้ในการบริหารงานอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งในศาสนาอื่น ๆ ก็คิดว่ามิได้แตกต่างกันมากนัก มีคำสอนมากมายที่ระบุชัดเจนถึงหลักการธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีอาทิการเป็นคนสมบูรณ์แบบ หรือ Ideal Person นั้นจะนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและสวัสดิโดยประกอบไปด้วย คุณสมบัติ 7 ประการ ตามหลักสัพบุริสธรรม ซึ่งเป็นธรรมของคนดี การรู้หลักและรู้จักเหตุเป็นการรู้กฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายรู้หน้าที่ของตนเองอันจะทำให้ปฏิบัติงานตรงตามหน้าที่ที่มีความสำนึกรับผิดชอบ ความมุ่งหมายและรู้จักผลเข้าใจวัตถุประสงค์ของงานที่ทำ ทำให้ทำงานแล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ก่อให้เกิดประสิทธิผลรู้ตนรู้จักตนเองว่าโดยฐานะเพศกำลังความรู้ความสามารถเป็นอย่างไรและทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องรู้ประมาณ รู้จักพอดี รู้กาล รู้กาลเวลาที่เหมาะสม ระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการหน้าที่การงาน รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร วางแผนการใช้เวลา เป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเองรู้จักตนที่ซุ่มนุมน ชุมชน การอันควรประพฤติในที่ชุมชน รู้ระเบียบวินัย ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้ประพฤติตัวถูกหลักนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรมของท้องถิ่นนั้นรู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลเป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุขและเกิดสัมฤทธิ์ผลของงานได้ในที่สุด นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย จึงอาจกล่าวได้ว่าธรรมาภิบาลสำหรับคนไทยแล้วมิใช่เรื่องใหม่แต่อย่างไรเพียงแต่มีได้นำมาปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม (อริยธัมม์ แก้วเกสาสะบัว, 2560, หน้า 1-2)

ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการที่ดีได้เผยแพร่สู่สังคมไทย โดยองค์กรพัฒนาในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งนักวิชาการที่ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่ดีในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยได้หยิบยกปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการมีระบบบริหารจัดการที่ไม่ดีและแนวทางสร้างระบบที่ดีขึ้นมาเป็นประเด็นในการสร้างความเข้าใจและระดมความเห็นจากประชาชนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเป็นผลให้ภาคประชาชนภาคประชาสังคมเกิดการตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวอย่างกว้างขวาง องค์กรต่างประเทศที่ให้เงินกู้และเงินช่วยเหลือเช่นธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติเพื่อการนำเงินไปใช้อย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีหลักการของการมีธรรมาภิบาลหลายหลักการแตกต่างกันออกไป แต่ก็มักมี

หลักการพื้นฐานคล้ายกัน หลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ หลักการมีส่วนร่วมหลักความโปร่งใส สำเนียงรับผิดชอบ และประสิทธิภาพ ประสิทธิผล (อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า, 2560, หน้า 1-2)

สรุป จากการทบทวนความเป็นมาของธรรมาภิบาลนั้น เป็นหลักมีสอนอยู่ในหลักศาสนาต่าง ๆ อยู่แล้ว แต่มิได้เรียกอย่างที่เราเรียกกันในปัจจุบัน ทั้งนี้ ในพุทธศาสนามีการสอนเรื่องธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีกันมาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2539-2540 แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการที่ดีได้เผยแพร่สู่สังคมไทย โดยได้รับแนวคิดมาจากองค์กรพัฒนาในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งนักวิชาการที่ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการที่ดีในการสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น เมื่อหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักที่นำมาใช้กำหนดให้บทบาทและหน้าที่ของทนายความยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ จึงเป็นที่มาของการศึกษาหัวข้อความเป็นมาของธรรมาภิบาลนี้

1.1.3 หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐของไทย

การพัฒนาธรรมาภิบาลในประเทศไทยนั้น ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ที่เห็นได้ชัดก็คือช่วงของการปฏิวัติของภาคประชาชน ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้น นั่นก็คือการพัฒนาความรู้ที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของประเทศไทยได้ แต่หลายต่อหลายครั้งการพัฒนาด้านธรรมาภิบาลก็ยังไม่เกิดผลเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น คือ การขาดแรงสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐและการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชน และในอดีตรัฐบาลเองเป็นผู้กระทำผิดธรรมาภิบาลเห็นได้จากการขาดจริยธรรม คุณธรรม ด้านการบริหารจัดการภาครัฐ เช่น การคอร์รัปชันของนักการเมือง และข้าราชการ การประทุพผิตด้านวินัย เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ สะสมและแก้ไขได้ยาก (วิชิต บุญสนอง, 2554, หน้า 37)

การปฏิรูประบบราชการในสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ พ.ศ. 2523 ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยจำกัดการขยายตัวของข้าราชการและลูกจ้างไม่เกิดร้อยละ 2 ของจำนวนข้าราชการ มีการจัดทำแผนอัตรากำลังคน 3 ปีมาใช้ อีกอย่างหนึ่งก็คือ การปฏิรูปด้านการบริหารจัดการเพื่อลดความซ้ำซ้อนของงานลง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ แต่ในขณะนั้นนโยบายก็ไม่ได้ได้รับความสนใจอย่างจริงจังจากข้าราชการ เช่นเดียวกับในสมัยของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปี พ.ศ. 2532 ได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2532 เพื่อใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารราชการ แต่ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากหน่วยงานของรัฐ (วิชิต บุญสนอง, 2554, หน้า 37)

จนกระทั่งเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจขึ้น ในราวปี 2539 ต่อเนื่องถึงปี 2540 ทำให้เศรษฐกิจไทยตกต่ำถึงขีดสุด เกิดภาวะล้มทางเศรษฐกิจ บริษัทมากมายต้องปิดตัวลง และต้องปลดคนงานออกเป็นจำนวนมาก การเงินการธนาคารล้มละลาย เกิดการประท้วงรัฐบาลให้ลาออกอย่างรุนแรง มีหน้าซ้ำภาวะการล้มละลายทำให้คนคิดพยายามฆ่าตัวตายมากที่สุด ผลจากพิษเศรษฐกิจเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยต้องกู้เงินจาก IMF (International Monetary Fund) เพื่อใช้ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ แต่การกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF นั้น ได้มีเงื่อนไขที่ให้ประเทศไทยต้องจัดทำหรือสร้างธรรมาภิบาลขึ้นในสังคมไทย เนื่องจาก IMF 8 รู้ดีถึงสาเหตุที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทยเนื่องมาจากการขาดการบริหารจัดการที่ดีนั่นเอง (วิชิต บุญสนอง, 2554, หน้า 37)

การปรับแก้กฎหมายภายในเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสภายนอกเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างธรรมาภิบาล เริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้วางรากฐานของธรรมาภิบาลไว้อย่างครบถ้วน หลักการที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการประเทศ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกด้านทั้งระดับชาติ ท้องถิ่น ชุมชนและในทุกระดับตั้งแต่ร่วมรับรู้ไปจนถึงร่วมทำและร่วมรับผล (วิชิต บุญสนอง, 2554, หน้า 37)

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 ซึ่งได้บัญญัติว่า “การบริหารราชการตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ความมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจและยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจตัดสินใจการอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งนี้โดยมีผู้รับผิดชอบต่อผลของงาน

การจัดสรรงบประมาณ และการบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ ต้องคำนึงถึงหลักการตามวรรคหนึ่ง

ในการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการ ต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงความรับผิดชอบ ของผู้ปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดเผยข้อมูลการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ตามความเหมาะสมของแต่ละภารกิจ

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรานี้ จะตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการปฏิบัติราชการและการสั่งการให้ส่วนราชการและข้าราชการ ปฏิบัติก็ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การบริหารราชการตามพระราชบัญญัตินี้จะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ความมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐซึ่งเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการประเทศไปสู่การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งเน้นการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การบริหารจัดการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ส่งผลให้ภาคราชการต้องปรับแนวทางการบริหารจัดการโดยมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทาง วิธีการให้บริการแก่กลุ่มผู้รับบริการที่ชัดเจน รวมถึงมีความชัดเจนในเรื่องผลผลิต ผลลัพธ์ ที่สามารถวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลในการบริหาร จัดการประเทศ โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะแทนภาครัฐมากขึ้น ส่วนภารกิจที่ภาครัฐต้องเป็นผู้ดำเนินการเองให้ปรับรูปแบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ คุณภาพและมีความคล่องตัวสูง นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาระบบประเมินผลการเสริมสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและคุณภาพการให้บริการและในระดับบุคคล โดยมีตัวชี้วัดและ Best Practice เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินผลที่ชัดเจน และนำผลการประเมินไปใช้ประกอบในการพิจารณาจัดสรรรางวัลประจำปีของส่วนราชการ การพิจารณาความดีความชอบในระดับเจ้าหน้าที่ และรายงานผลการปฏิบัติราชการขององค์กรต่อสาธารณะ

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ระบุถึงหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลทั้งในระดับประเทศ ระดับภาครัฐ และระดับองค์กรไว้ 6 องค์ประกอบ คือ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542)

(1) หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นการตรากฎหมาย และกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม อันจะทำให้สังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่อำนาจหรืออำนาจของตัวบุคคล

(2) หลักคุณธรรม (Morality) เป็นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือ เน้นการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริต จนเป็นนิสัย

(3) หลักความโปร่งใส (Transparency) เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกองค์การให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก

(4) หลักการมีส่วนร่วม (Public Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจในปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์ และการแสดงประชามติ

(5) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

(6) หลักความคุ้มค่า (Cost Effectiveness) เป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้เวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542)

สรุป จากการทบทวนหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐของไทย เห็นได้ว่าประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาการทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือในช่วงที่ได้มีออกการระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ระบุถึงหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลทั้งในระดับประเทศ ระดับภาครัฐ และระดับองค์กรไว้ 6 องค์ประกอบดังที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น เมื่อการนำหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความต้องวิเคราะห์ให้เห็นว่าหลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญประการใด และหน่วยงานของภาครัฐได้นำมาใช้เพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติ จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐของไทย

1.2 หลักนิติรัฐ

คำว่า “นิติรัฐ” เป็นคำที่แปลมาจากภาษาเยอรมันว่า “Rechtsstaat” คำว่า “Rechtsstaat” ประกอบขึ้นจากคำสองคำ คือ คำว่า Recht ที่แปลว่า กฎหมาย (ในภาษาเยอรมันคำ ๆ นี้สามารถแปลว่า “สิทธิ” ได้ด้วย) และคำว่า Staat ที่แปลว่า รัฐ แต่คำสองคำนี้เมื่อมารวมกันแล้วได้กลายเป็นคำศัพท์ทางนิติศาสตร์ในระบบกฎหมายเยอรมันซึ่งยากจะหาคำในภาษาต่างประเทศที่แปลแล้ว

ให้ความหมายได้ตรงกับคำในภาษาเดิม คำราที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษจำนวนหนึ่งได้ใช้คำ ๆ นี้ทับศัพท์ภาษาเยอรมันโดยไม่แปล อย่างไรก็ตาม มีความพยายามในการแปลคำว่า Rechtsstaat อยู่เช่นกัน ถึงแม้ว่าคำแปลที่พยายามคิดกันขึ้นนั้นไม่สามารถสื่อความหมายของคำว่า Rechtsstaat ได้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม เช่น ในระบบกฎหมายอังกฤษ แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า Rule of Law หรือ state-under-law ระบบกฎหมายฝรั่งเศสแปลว่า état constitutionnel แต่คำรากฎหมายฝรั่งเศสยุคหลัง ๆ มักแปลว่า état de droit ซึ่งเป็นแนวโน้มการแปลในภาษาอื่น ๆ ด้วย คือแปลตรงตัว เช่น ระบบกฎหมายอิตาลี แปลว่า Stato di diritto หรือระบบกฎหมายสเปนแปลว่า Estado de derecho เป็นต้น สำหรับในสหรัฐอเมริกาหากไม่แปลคำว่า Rechtsstaat ว่า rule of law ก็มักจะยกเอาหลักการในทางกฎหมายที่มีเนื้อหาบางส่วนที่คล้ายคลึงกับ Rechtsstaat มาเทียบเคียง เช่น due-process-clause หรือการกล่าวถึง limited government ในฐานะมโนทัศน์ทางกฎหมายที่ใกล้เคียงกับ Rechtsstaat เป็นต้น (บรรณาญ จงเจริญประเสริฐ, 2557, หน้า 3)

ในทางวิชาการ ไม่ว่าจะแปลคำว่า Rechtsstaat ว่าอย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญย่อมอยู่ที่ความหมายอันเป็นแก่นแท้ของหลักการนี้ กล่าวคือ การปกครองใน Rechtsstaat หรือนิติรัฐนั้นกฎหมายจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ ภายใต้กฎหมายบุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกัน และบุคคลจะต้องสามารถทราบก่อนล่วงหน้าว่ากฎหมายมุ่งประสงค์จะบังคับให้ตนทำอะไรหรือไม่ให้ตนทำอะไร ผลร้ายอันเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมายคืออะไร ทั้งนี้เพื่อที่จะบุคคลได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย แนวความคิดพื้นฐานดังกล่าวนี้ย่อมจะก่อให้เกิดหลักต่าง ๆ ตามมาในทางกฎหมายมากมาย เช่น หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยปราศจากกฎหมาย (nulla poena sine lege) หลักการห้ามลงโทษซ้ำซ้อน หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังกำหนดโทษแก่บุคคล เป็นต้น (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2557, หน้า 3)

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาพัฒนาการของนิติรัฐแล้ว จะพบว่าแนวความคิดว่าด้วยนิติรัฐมีขึ้นเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐหรือผู้ปกครองให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมาย คำกล่าวที่ว่านิติรัฐคือรัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย ไม่ใช่โดยมนุษย์ (Government of law and not of men) จะเป็นการให้ความหมายของนิติรัฐในเบื้องต้นที่ตรงที่สุด ในแง่ของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองแนวความคิดว่าด้วยนิติรัฐเริ่มต้นขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 17 ในฐานะที่เป็นปฏิกิริยาที่มีต่อการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่คำจูนนิติรัฐไว้ก็คือการปกป้องบุคคลจากการกระทำตามอำเภอใจของรัฐหรือผู้ปกครอง แนวความคิดนี้สอดคล้องต้องกันกับพัฒนาการและความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ยุคกลางว่าสันติสุขและความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องอาศัยกฎหมาย อย่างไรก็ตามในวงวิชาการเยอรมัน ซึ่งเป็นแหล่งที่พัฒนาแนวคิดเรื่องนิติรัฐขึ้น จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เป็นที่ยุติว่าใครเป็นผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า Rechtsstaat อย่างชัดเจนเป็นคนแรก แต่ส่วนใหญ่เชื่อกันว่า

Robert von Mohl ซึ่งได้ศึกษารัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นเป็นอย่างดี เป็นคนแรกที่นำเอาความคิดที่ว่า การดำรงอยู่ของรัฐไม่ควรจะขึ้นอยู่กับกำลังอำนาจ แต่ควรขึ้นอยู่กับเหตุผล มาอธิบายอย่างเป็นระบบในตำรากฎหมายว่าด้วยรัฐแห่งราชอาณาจักรวürttemberg (Staatsrecht des Koenigreichs Wuerttemberg) อนึ่ง สำหรับ Mohl แล้ว เสรีภาพของปัจเจกบุคคลย่อมถือเป็นหัวใจของมโนทัศน์ว่าด้วยนิติรัฐ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2557, หน้า 3)

อันที่จริงแล้ว ก่อนที่จะเริ่มมีคำอธิบายเกี่ยวกับนิติรัฐในทางคำра เมื่อครั้งที่ยุโรปยังปกครองกันในระบบศักดินาสวามิภักดิ์ ก็เริ่มปรากฏหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายที่จำกัดอำนาจอำเภอใจของกษัตริย์บ้างแล้ว พัฒนาการของความคิดเรื่องนิติรัฐเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นในตอนปลายศตวรรษที่ 18 เมื่อรัฐสมัยใหม่ในยุโรปพัฒนาจากรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ความเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ถูกเรียกร้องมากขึ้นในแง่ของเหตุผล กล่าวคือ ถึงแม้ว่ากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้ปกครองจะยังมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดก็ตาม แต่ในการใช้อำนาจนั้นมีการเรียกร้องให้กษัตริย์ต้องคำนึงถึงเหตุผลด้วย ประจักษ์ว่าด้วยรัฐในยุคสมัยแห่งพุทธิปัญญานี้ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากนักคิดอย่าง Immanuel Kant ซึ่งนำเอาความคิดว่าด้วยเสรีภาพและเหตุผลมาเป็นศูนย์กลางของปรัชญาของตน อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า Kant ไม่ได้เน้นเสรีภาพของบุคคลไปที่เสรีภาพทางการเมืองเหมือนกับที่ปรากฏในหลายๆประเทศ แต่เน้นไปที่เสรีภาพในทางความคิด การมุ่งเน้นในประเด็นดังกล่าวของ Kant นี้เอง ที่ทำให้มโนทัศน์ว่าด้วยนิติรัฐ แม้จะเป็นมโนทัศน์ที่สนับสนุนเสรีภาพ แต่ก็ขาดลักษณะประชาธิปไตย จะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของชาติเยอรมันว่าในหัวเวลานั้นไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในทางอำนาจระหว่างรัฐกับราษฎรดังเช่นที่ปรากฏในฝรั่งเศสเลย ในขณะที่นักคิดในเยอรมันมุ่งเน้นเรื่องเสรีภาพในทางความคิดนั้น ชาวฝรั่งเศสกลับมุ่งความสนใจไปที่เสรีภาพทางการเมือง และในที่สุดชนชาติฝรั่งเศสก็สามารถปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้เมื่อมีการปฏิวัติใหญ่ใน ค.ศ. 1789 (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2557, หน้า 4)

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับพัฒนาการของนิติรัฐในช่วงศตวรรษที่ 18 นี้อยู่ที่การฟื้นตัวของความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติ แนวความคิดที่ว่าจักรวาลดำรงอยู่อย่างเป็นระบบระเบียบ เพราะถูกกำกับควบคุมโดยสิ่งที่มีคุณภาพในทางสติปัญญาที่เรียกว่า logos (เหตุผลสากล) นั้นปรากฏขึ้นตั้งแต่ในสมัยกรีกโบราณ โดยเฉพาะในปรัชญาของสำนักสโตอิกส์ (Stoicism) นักคิดสำนักนี้เชื่อว่ามนุษย์ได้รับประกายแห่งเหตุผลจากเหตุผลสากล มนุษย์ทุกคนจึงเกิดมามีศักดิ์ศรีเหมือนกัน ไม่มีใครเกิดมาในฐานะที่เป็นทาส มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิดได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงกฎหมายธรรมชาติหรือกฎหมายแห่งเหตุผลได้โดยไม่ต้องมีใครช่วยตีความให้ ความคิดที่นิยมยกย่องเหตุผลดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างยิ่ง

ในอาณาจักรโรมัน (ผ่านความคิดของนักคิดสำนักสโตอิกส์ที่เป็นชาวโรมันอย่างเช่นซีเซโร) ทำให้ชาวโรมันสามารถพัฒนาวิชานิติศาสตร์ที่ตั้งอยู่รากฐานของเหตุผลอย่างเป็นระบบขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตามแนวคิดที่นิยมยกย่องเหตุผลของมนุษย์อ่อนแรงลงในสมัยกลาง ซึ่งเป็นสมัยที่นิติปรัชญาแนวคริสต์ครอบงำยุโรป จวบจนกระทั่งนักคิดอย่าง Samuel Pufendorf (ค.ศ. 1632 ถึง 1694) และ Christian Wolff (ค.ศ. 1697-1744) ได้รื้อฟื้นแนวความคิดดังกล่าวขึ้นมาพัฒนาต่อ ความคิดว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติจึงกลับฟื้นตัวขึ้น โดยนักคิดในยุคสมัยนั้นได้เชื่อมโยงความคิดว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติกับสิทธิตามธรรมชาติเข้าด้วยกัน ตามคำสอนของนักคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติในยุคพื้นต้นนี้ สิทธิตามธรรมชาติ คือสิทธิที่มนุษย์แต่ละคนมีติดตัวมาตามธรรมชาติ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในร่างกาย สิทธิดังกล่าวนี้มนุษย์แต่ละคนมีอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่กับรัฐและไม่ขึ้นอยู่กับกฎหมายบ้านเมือง กล่าวคือ เป็นสิทธิที่มีอยู่ก่อนมีรัฐ สิทธิตามธรรมชาติที่กล่าวถึงนี้เองที่ต่อมาจะกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในทางเนื้อหาของหลักนิติรัฐ (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2552, หน้า 21)

การเริ่มตระหนักถึงสิทธิที่กล่าวมานี้ ทำให้ในราวปลายศตวรรษที่ 18 ต่อเนื่องมาจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 ราษฎรได้เรียกร้องให้รัฐปกป้องคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินตลอดจนเสรีภาพของตนมากขึ้น เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการทางการเมือง การเรียกร้องดังกล่าวไม่ใช่เรื่องที่อยู่เหนือความคาดหมาย เพราะในช่วงเวลานั้นราษฎรที่เป็นสามัญชนเริ่มมีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้น เมื่อราษฎรต่างเริ่มมีทรัพย์สินมากขึ้น ก็ย่อมต้องการความมั่นคงปลอดภัยในทรัพย์สินที่ตนหามาได้เป็นธรรมดา ราษฎรเหล่านี้ต่างเห็นว่าการปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวจะปรากฏเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อมีรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้อำนาจของรัฐต้องผูกพันอยู่กับกฎหมาย กฎหมายย่อมจะต้องเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดขอบเขตภารกิจของรัฐ กฎหมายจะต้องสร้างกลไกในการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐ และกฎหมายจะต้องประกันสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538, หน้า 227-228)

ในราวปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งยังเป็นช่วงที่เยอรมนีอยู่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิ พัฒนาการเกี่ยวกับความคิดว่าด้วยนิติรัฐเกิดการหักเหขึ้น ที่ว่าเกิดการหักเหก็เนื่องจากในช่วงเวลานี้ มโนทัศน์ว่าด้วยนิติรัฐถูกจำกัดลงเหลือแต่เพียงองค์ประกอบในทางรูปแบบเท่านั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากในเวลานั้นคำสอนในทางปรัชญากฎหมายของสำนักกฎหมายบ้านเมืองหรือสำนักปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย (Legal Positivism) เจริญงอกงามเฟื่องฟูขึ้น แนวคิดหลักของสำนักคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ต้องการสร้างความชัดเจน ความมั่นคง และความแน่นอนให้เกิดขึ้นในระบบกฎหมาย สำนักคิดนี้ปฏิเสธคำสอนว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่เลื่อนลอยจับต้องไม่ได้ ทำให้กฎหมายไม่มีความแน่นอน สำหรับสำนักกฎหมายบ้านเมืองหรือสำนักปฏิฐานนิยมทางกฎหมายแล้ว กฎหมายที่ได้รับการตราขึ้นโดยผู้ที่ทรงอำนาจตรากฎหมายต้องถือว่าเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันกับความถูกต้องเป็นธรรม ดังนั้นหลักใหญ่ใจความของนิติรัฐจึงอยู่ที่ความผูกพันของฝ่ายปกครองต่อกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในบ้านเมือง และการปกป้องคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชน (ที่เกิดจากกฎหมายที่ตราขึ้น) จากการล่วงละเมิดของฝ่ายปกครองโดยองค์กรตุลาการเท่านั้น แม้ว่ารัฐชนิดนี้จะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครอง แต่โดยที่ไม่มีการพูดถึงองค์ประกอบในทางเนื้อหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรม ตำรากฎหมายจำนวนหนึ่งจึงเรียกรัฐชนิดนี้ว่า Gesetzesstaat (คำว่า Gesetz ในภาษาเยอรมันแปลว่า กฎหมาย เหมือนกับคำว่า Recht แต่ Gesetz มุ่งหมายถึงกฎหมายที่ได้รับการบัญญัติขึ้นเป็นสำคัญ) รัฐที่สนใจแต่เพียงกฎหมายในทางรูปแบบเช่นนี้เองที่ทำให้ในที่สุดเกิดรัฐตำรวจ (Polizeistaat) ขึ้น ในรัฐชนิดนี้ฝ่ายปกครองก็ผูกพันตนต่อกฎหมาย แต่ไม่ต้องสนใจว่ากฎหมายนั้นถูกต้องเป็นธรรมหรือไม่ โดยปรากฏการณ์เช่นนี้คำว่า “รัฐตำรวจ” จึงได้กลายเป็นคำตรงกันข้ามกับคำว่า “นิติรัฐ” ผลพวงจากการเกิดขึ้นของรัฐตำรวจ ทำให้ในเวลาต่อมาเกิดแรงต้านจากฝ่ายเสรีนิยม จนในที่สุดมโนทัศน์ว่าด้วยนิติรัฐก็ได้รับการพัฒนาให้ครอบคลุมองค์ประกอบในทางเนื้อหาด้วย คือเป็นนิติรัฐที่เป็นเสรีนิยม กำเนียงถึงความยุติธรรม และทำให้ในปัจจุบันนี้เมื่อกล่าวถึงนิติรัฐจะต้องพูดถึงองค์ประกอบทั้งสองด้าน คือ ทั้งในทางรูปแบบ และในทางเนื้อหา การกล่าวว่านิติรัฐเป็นรัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย อาจจะไปสู่ความเข้าใจผิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่วงการกฎหมายไทย ตลอดจนองค์กรตุลาการยอมรับบรรดาคำสั่งของคณะรัฐประหารทั้งปวงว่าเป็นกฎหมาย โดยที่ไม่ได้ตั้งคำถามในทางเนื้อหาเลยว่าส่งที่เกิดจากการประกาศของคณะรัฐประหารนั้นมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับความถูกต้องเป็นธรรม และสมควรจะได้อ้างว่าเป็น “กฎหมาย” ที่ผูกพันองค์กรของรัฐให้ต้องปฏิบัติตามหรือไม่ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2538, หน้า 227-228)

องค์ประกอบของหลักนิติรัฐ

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในระบบกฎหมายเยอรมันว่า หลักนิติรัฐมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ

1) องค์ประกอบในทางรูปแบบ ซึ่งความเป็นนิติรัฐในทางรูปแบบ คือ การที่รัฐผูกพันตนเองไว้กับกฎหมายที่องค์กรของรัฐตราขึ้นตามกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นหรือที่รัฐธรรมนูญมอบอำนาจไว้ ทั้งนี้เพื่อจำกัดอำนาจของรัฐลง เมื่อพิจารณาในทางรูปแบบแล้ว ย่อมจะเห็นได้ว่าหลักนิติรัฐมุ่งประกันความมั่นคงแน่นอนแห่งนิติฐานะของบุคคล (มานิตย์ จุมปา, 2554, หน้า 5)

พิจารณาในทางรูปแบบ หลักนิติรัฐประกอบไปด้วยหลักการหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐ

หลักการประกันสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีตลอดจนหลักการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 55)

หลักการแบ่งแยกอำนาจ เรียกร้องมิให้อำนาจของรัฐรวมศูนย์อยู่ที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งแต่ให้มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจหรือกระจายการใช้อำนาจของรัฐให้องค์กรต่างองค์กรกันเป็นผู้ใช้เพื่อให้เกิดการดุลและคานอำนาจกัน โดยทั่วไปรัฐธรรมนูญของนิติรัฐจะแบ่งแยกองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐออกเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติองค์กรที่ใช้อำนาจบริหาร และองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 55)

หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำขององค์กรของรัฐ เรียกร้องให้การกระทำขององค์กรนิติบัญญัติต้องผูกพันอยู่กับรัฐธรรมนูญ กล่าวคือในการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับในรัฐนั้น องค์กรนิติบัญญัติจะตรากฎหมายล่วงกรอบที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ไม่ได้หลักการดังกล่าวนี้ยังเรียกร้ององค์กรบริหาร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรฝ่ายปกครอง) และองค์กรตุลาการให้ต้องผูกพันต่อกฎหมายซึ่งหมายถึงต้องผูกพันต่อรัฐธรรมนูญและบรรดากฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้บังคับอยู่จริงในบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่องค์กรนิติบัญญัติได้ตราขึ้น กล่าวเฉพาะฝ่ายปกครองหลักการดังกล่าวนี้เรียกร้องให้ฝ่ายปกครองต้องกระทำการโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย และในกรณีที่การกระทำทางปกครองมีผลก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของราษฎรย่อมจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำการเช่นนั้นได้หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจแล้ว การกระทำทางปกครองนั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 56)

หลักการประกันสิทธิ ในกระบวนการพิจารณาในชั้นเจ้าหน้าที่และศาล เรียกร้องให้รัฐต้องเปิดโอกาสให้ราษฎรได้ต่อสู้ป้องกันสิทธิของตนในกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ของรัฐได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ระบบกฎหมายของรัฐจึงกำหนดให้องค์กรของรัฐต้องรับฟังบุคคลเปิดโอกาสให้บุคคลนำพยานหลักฐานเข้าหักล้างข้อกล่าวหาต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เป็นผลร้ายแก่บุคคลนั้น ทั้งนี้ กระบวนการพิจารณาที่ได้รับการออกแบบขึ้นจะต้องเป็นกระบวนการที่เป็นธรรม (Fair) ด้วย อนึ่งในกรณีที่ราษฎรได้รับความเสียหายจากการใช้อำนาจมหาชนขององค์กรของรัฐรัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ราษฎรสามารถฟ้ององค์กรของรัฐที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนต่อศาลได้ (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 56)

สำหรับหลักการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้น เรียกร้องให้รัฐกำหนดกระบวนการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ เอกชนที่พิพาทกันเองต้องมีหนทางในการนำข้อพิพาทนั้นไปสู่ศาล และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีในชั้นศาลจะต้องได้รับการออกแบบให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรอบด้าน

ตลอดจนกำหนดผลผูกพันเด็ดขาดของคำพิพากษาไว้เพื่อให้เกิดความมั่นคงแน่นอนในระบบกฎหมาย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 56)

2) องค์ประกอบในทางเนื้อหา ซึ่งความเป็นนิติรัฐในทางเนื้อหานี้ คือ การที่รัฐประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของราษฎร โดยกำหนดให้บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิเสรีภาพมีค่าบังคับในระดับรัฐธรรมนูญ เรียกร้องให้รัฐต้องกระทำการโดยยุติธรรมและถูกต้อง พิจารณาในทางเนื้อหานิติรัฐ ย่อมต้องเป็นยุติธรรมรัฐ (มานิตย์ จุมปา, 2554, หน้า 5) ในทางปฏิบัติเป็นไปได้เสมอที่หลักความมั่นคงแน่นอนแห่งนิติฐานะกับหลักความยุติธรรมอาจจะขัดแย้งกัน เป็นหน้าที่ขององค์กรนิติบัญญัติที่จะพยายามประสานสองหลักการนี้เข้าด้วยกัน และในบางกรณีจะต้องตัดสินใจว่าจะใช้หลักการใดเป็นหลักการนำ บ่อยครั้งที่องค์กรนิติบัญญัติตัดสินใจเลือกหลักความมั่นคงแน่นอนแห่งนิติฐานะเพื่อประกันความมั่นคงในระบบกฎหมาย เช่น การกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับอายุความไว้ในระบบกฎหมาย เป็นต้น (มานิตย์ จุมปา, 2554, หน้า 5)

หลักนิติรัฐในทางเนื้อหาจะเรียกร้องการคุ้มครองความไว้เนื้อเชื่อใจที่บุคคลมีต่อระบบกฎหมายแล้ว หลักการดังกล่าวยังกำหนดให้สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลมีค่าบังคับทางกฎหมายในระดับรัฐธรรมนูญและถือว่าบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นกฎหมายโดยตรงอีกด้วย บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลตามหลักนิติรัฐที่ปรากฏในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จึงมีสองมิติคือ มิติแรก สิทธิขั้นพื้นฐานมีลักษณะเป็นสิทธิหรืออำนาจที่ปัจเจกบุคคลสามารถยกขึ้นใช้ยื่นรัฐได้โดยทั่วไป สิทธิขั้นพื้นฐานมีลักษณะเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคลที่จะป้องกันตนจากการล่วงละเมิดโดยรัฐเช่น สิทธิในชีวิตสิทธิในร่างกายสิทธิในทรัพย์สิน แต่ในบางกรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐที่เป็นสังคมนิยมหรือรัฐสวัสดิการ สิทธิขั้นพื้นฐานยังมีลักษณะเป็นสิทธิที่ปัจเจกบุคคลสามารถเรียกร้องให้รัฐกระทำการที่เป็นประโยชน์แก่ตนด้วย เช่น สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาล เป็นต้น สำหรับอีกมิติหนึ่งหนึ่ง สิทธิขั้นพื้นฐานย่อมมีฐานะเป็น “กฎหมาย” ที่มีผลผูกพันองค์กรใช้อำนาจรัฐทุกองค์กรโดยตรง (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 56)

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งในทางเนื้อหาของนิติรัฐคือ หลักความพอสมควรแก่เหตุ หลักการนี้เรียกร้องให้การใช้อำนาจของรัฐจะต้องเป็นไปโดยพอเหมาะพอประมาณเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรม ในนิติรัฐ รัฐไม่อาจใช้มาตรการใด ๆ ก็ได้เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการ การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรมต้องใช้เครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายที่ถูกต้อง พอเหมาะพอประมาณด้วย ดังนั้น แม้ว่าระบบกฎหมายจะมอบเครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายให้องค์กรของรัฐดำเนินการ แต่หากการใช้เครื่องมือหรือมาตรการนั้นไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้หรือวัตถุประสงค์นั้นอาจบรรลุได้เพียงแต่ใช้เครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายที่รุนแรงน้อยกว่า หรือในที่สุดแม้ไม่มีเครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายที่รุนแรงน้อยกว่าแต่การที่

จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้นปรากฏว่าทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับผลร้ายอย่างรุนแรง ต้องเสียหายเกินกว่าที่จะคาดหมายจากบุคคลนั้น ไม่ได้สัดส่วนกับประโยชน์ที่สาธารณะจะได้รับ การใช้เครื่องมือหรือมาตรการทางกฎหมายนั้นก็ย่อมไม่อาจกระทำได้ในนิติรัฐ นอกจากหลักความพอสมควรแก่เหตุแล้ว ในแง่เนื้อหา หลักนิติรัฐยังห้ามการกระทำตามอำเภอใจของรัฐเรียกร้องให้รัฐต้องกระทำการโดยเคารพต่อหลักความเสมอภาคกล่าวคือเรียกร้องรัฐต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญเหมือนกันให้เหมือนกัน และปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกัน ให้แตกต่างกันออกไปตามสภาพของสิ่งนั้นด้วย (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555, หน้า 56)

สรุป จากการทบทวนหลักนิติรัฐนั้น เห็นได้ว่ากฎหมายจะต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจ ภายใต้กฎหมายบุคคลทุกคนต้องเสมอภาคกัน และบุคคลจะต้องสามารถทราบก่อนล่วงหน้าว่ากฎหมายมุ่งประสงค์จะบังคับให้ตนทำอะไรหรือไม่ให้ตนทำอะไร ผลร้ายอันเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมายคืออะไร ทั้งนี้ เพื่อที่จะบุคคลได้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย ดังนั้น หลักนิติรัฐถือเป็นหลักการสำคัญของหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นหลักที่นำมาวิเคราะห์เหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักนิติรัฐนี้

1.3 หลักนิติธรรม

คำว่า “หลักนิติธรรม” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Rule of Law ซึ่งมีผู้ให้คำแปลไว้หลากหลาย อาทิ หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย หลักการปกครองด้วยกฎหมาย หลักแห่งกฎหมาย หลักกฎหมาย กฎของกฎหมาย หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย หลักธรรม หลักธรรมแห่งกฎหมายหรือนิติปรัชญา นิติธรรมวินัย ธรรมะแห่งกฎหมาย นิติสดมภ์ เป็นต้น แต่คำแปลที่ได้รับความนิยมและใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไปคือคำว่า หลักนิติธรรม (พลินดา ตันรังสรรค์, 2559, หน้า 52)

Lord Bingham (2007, p.84) ได้อธิบายว่า หลักนิติธรรมเป็นพื้นฐานแห่งกฎหมาย ระหว่างปัจเจกรัฐ และฝ่ายผู้ปกครอง

Thomas Carothers (2009, p.60) ได้อธิบายว่า หลักนิติธรรมเป็นหลักแห่งกฎหมาย และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประชาชนทุกคนในสังคม ที่สำคัญเป็นมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนโดยเสมอภาคกัน กฎหมายต้องไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับกับกรณีใดกรณีหนึ่ง

Stephan Haggard, Andrew MacIntyre, and Lydia Tiede (2008, p.222) ได้อธิบายว่า หลักนิติธรรมเป็นหลักกฎหมาย ซึ่งการพิจารณาคดีจะต้องยึดหลักดังกล่าว เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นกลางและยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันตุลาการต้องมีความเป็นอิสระและมีความเป็นกลางอย่างแท้จริงในการพิจารณาวินิจฉัยคดี

หลักนิติธรรม หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย อันหมายรวมถึง การบัญญัติกฎหมาย การใช้การตีความกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2541, หน้า 23)

หลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายจะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ผลก็คือจะใช้บังคับไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหลักนิติธรรม คือหลักที่อยู่เหนือกฎหมายทั้งปวง อยู่เหนือแม้กระทั่งรัฐธรรมนูญ (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2541, หน้า 23)

หลักนิติธรรมจึงเป็นเสาหลักที่ใช้ค้ำยันหรือกำกับ ไม่ให้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมใด ๆ กลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจที่ฉ้อฉล ไม่ว่าจะป็นรัฐสภา รัฐบาล หรือแม้แต่ศาลสถิตยุติธรรม ไม่ให้ใช้อำนาจและดุลยพินิจตามอำเภอใจ (ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์, 2541, หน้า 23)

สาระสำคัญหรือองค์ประกอบของหลักนิติธรรม

1) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป หมายความว่า กฎหมายต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนโดยเสมอภาคกัน กฎหมายต้องไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับกับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกับคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง (ณรงค์ เหล่าธีระเชาวน์, 2556, หน้า 6)

2) กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและมีโทษย้อนหลัง หรือมีโทษย้อนหลังหนักกว่าเดิมไม่ได้ กล่าวคือ หากในขณะกระทำการใด ๆ ไม่มีกฎหมายกำหนดให้การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา กฎหมายที่ออกในภายหลังจะบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษอาญาย้อนหลังไม่ได้และในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิดและมีโทษอาญาอยู่แล้ว กฎหมายที่ตราออกมาในภายหลังจะบัญญัติให้มีโทษย้อนหลังหนักขึ้นมิได้ด้วย หลักนี้ตรงกับสุภาษิตกฎหมายโรมันที่ว่า Nullum Crimen Nulla Poena Sine Lege ซึ่งแปลว่า ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมายการบัญญัติกฎหมายย้อนหลังให้เป็นคุณ จากที่เคยเป็นความผิดให้ไม่เป็นความผิดก็ดีจากที่เคยมีโทษหนักเป็นโทษเบาลงก็ดีไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมในข้อนี้ (กำชัย จงจักรพันธ์, 2562, ออนไลน์)

3) ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยบริสุทธิ์อยู่นกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด กล่าวคือ หลักให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มีความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิดนี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ หลักผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องถูกพิจารณาอย่างขาวสะอาด หลักนิติธรรมในข้อนี้มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องได้รับโอกาสต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่ ตามขั้นตอน

และกระบวนการของกฎหมาย การปิดโอกาส ปิดกั้นมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนำพยานเข้าสืบพินิจ
ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำไม่ได้ (กำชัย จงจักรพันธ์, 2562, ออนไลน์)

4) หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีของตุลาการ
กล่าวคือ ผู้พิพากษาศาลเป็นกลไกในการอำนวยความยุติธรรมขั้นสุดท้ายที่สำคัญมากและ
เพื่อเป็นการประกันว่าความยุติธรรมจะเกิดขึ้นจริง ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีทั้งหลาย
โดยผู้พิพากษานั้น จะต้องมั่นใจว่าผู้พิพากษาศาลมีความเป็นอิสระและมีความเป็นกลางอย่าง
แท้จริงในการพิจารณาวินิจฉัยคดี นอกจากนี้ผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระ ไม่ถูกแทรกแซง
ทั้งจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติหรือแม้กระทั่งฝ่ายตุลาการด้วยกันเอง และนอกจากนั้นผู้พิพากษา
จะต้องมีความเป็นอิสระจากใจตนเองด้วย คือต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติในการปฏิบัติหน้าที่ไม่
ว่าจะเป็นอคติอันเนื่องมาจากสาเหตุใด (กำชัย จงจักรพันธ์, 2562, ออนไลน์)

5) รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจและต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้เท่านั้น
กล่าวคือ องค์กรของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการ มีอำนาจก็เพราะ
กฎหมายมอบอำนาจให้ ดังนั้น รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหลายต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้
เท่านั้น จะใช้อำนาจเกินขอบเขตกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ (กำชัย จงจักรพันธ์, 2562, ออนไลน์)

6) กฎหมายต้องไม่กเว้นความผิดให้แก่การกระทำของบุคคลหรือคณะบุคคลที่จะ
เกิดขึ้นในอนาคตไว้ล่วงหน้าโดยเฉพาะ กล่าวคือ ภายใต้อำนาจที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความ
พยายามของผู้มีอำนาจที่น้อยถูล ในอันที่จะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือของตนเพื่อกระทำการใด ๆ
อันไม่ถูกต้อง ไม่ชอบธรรม ย่อมผันแปรเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หลักนิติธรรมจึงต้องมีพลวัต พัฒนา
ให้เท่าทันกับสถานการณ์ด้วยเช่นกัน (กำชัย จงจักรพันธ์, 2562, ออนไลน์)

สรุป จากการทบทวนหลักนิติธรรมนั้น เห็นได้ว่าหลักนิติธรรมเป็นหลักพื้นฐานแห่ง
กฎหมาย ที่กฎหมาย อันหมายถึงความรวมถึง การบัญญัติกฎหมาย การใช้การตีความกฎหมาย การ
บังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือ
หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ดังนั้น เมื่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความจะต้องเกี่ยวข้องกับการใช้
กฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติธรรม จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักนิติธรรมนี้

1.4 หลักความโปร่งใส

G.H. Addink and R. J. G. M. Widdershoven (2013, p.27) ได้อธิบายว่า หลักความโปร่งใส
เป็นหลักที่มีในระบบกฎหมาย ซึ่งเป็นหลักที่หมายถึงความโปร่งใสในการได้รับความคุ้มครอง
ตามกฎหมาย การพิจารณาคดี และการบังคับใช้กฎหมาย

Evgeny Evgenievich Egorov, Tatiana Evgenievna Lebedeva, Svetlana Viktorovna
Bulganina & Lyudmila Ivanovna Vasilyeva (2015, p.191) ได้อธิบายว่า หลักความโปร่งใสได้ถูก

นำมาใช้กับการบริหารจัดการภายในหน่วยงาน ทั้งของภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ การตรวจสอบ ตลอดจนการระบุนการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและการบริหารจัดการต่าง ๆ ของหน่วยงาน

วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์ (2545, หน้า 1-3) ได้อธิบายว่า หลักความโปร่งใสนั้นสามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 นัย คือ

1) พิจารณาจากความหมายตามนัยของศัพท์ ความโปร่งใส หมายถึง คุณสมบัติแสงผ่านได้ มองเห็นทะลุได้ง่าย รวมทั้ง จับได้ง่าย เปิดเผย ตรงไปตรงมา และเข้าใจง่าย

2) อีกนัยหนึ่งโดยการเปรียบเทียบกับ การทุจริตคอร์รัปชัน ความโปร่งใสมีความหมายตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่คอร์รัปชันมีความหมายในเชิงลบแสดงถึงพฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใด ๆ ในลักษณะซ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน เช่น การผูกขาดอำนาจหน้าที่ (Monopoly of Authority) และการใช้ดุลพินิจมากโดยไม่มีหรือมีการตรวจสอบ (Accountability) และความโปร่งใสน้อย ส่วนความโปร่งใสมีความหมายในเชิงบวก แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่รู้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจหน้าที่กระทำการใดๆเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ความโปร่งใสพอเทียบได้ว่า มีความหมายตรงกันข้ามหรือเกือบตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่การทุจริตคอร์รัปชันให้ความหมายในเชิงลบและมีความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวกในเชิงบวกและให้ความหมายในเชิงสงบสุข

การทุจริตคอร์รัปชัน คือ พฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใดๆ ในลักษณะซ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน ความโปร่งใส หมายถึง พฤติกรรมที่รู้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใดๆเพื่อประโยชน์สาธารณะ

อย่างไรก็ตาม การที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะปราศจากซึ่งการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมคอร์รัปชันมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มความแนบเนียนในการทุจริตเรื่อยๆ ความโปร่งใสจะต้องมีการพัฒนาความละเอียดรอบคอบมากขึ้นตามลำดับเพื่อไม่ให้เกิดการล่าหลัง (Transparency Lag) ดังจะเห็นได้จาก 3 ลักษณะ คือ (วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์, 2545, หน้า 1-3)

1) การทุจริตเชิงนโยบาย ได้แก่ การเลือกนำเอาหลักการที่เป็นสากลนิยมในช่วงสมัยมาเป็นตัวกำหนดประเด็นเรื่อง ทำให้เรื่องนั้นดูสมเหตุสมผลตามข้ออ้าง

2) การทุจริตโดยไม่บงการ ซึ่งตรงกันข้ามกับ “บงการ โดยทุจริต” หมายถึง การนำเอานโยบายที่ทุจริตคอร์รัปชันมาปฏิบัติโดยกฎหมาย

3) ทุจริตอย่างแนบเนียน ได้แก่ การพรางตาโดยเทคนิค

ความสำคัญของความโปร่งใส

ความโปร่งใส เป็นเครื่องมือที่จะทำให้เป้าหมายอื่น ๆ บรรลุถึงความสำเร็จ เช่น การพัฒนาชีวิต และการบริหารงานของภาครัฐ ที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อีกทั้งยังเป็นวิธีป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ดี ซึ่งทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติในภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ นภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสนใจกับความโปร่งใส เพราะมองเห็นประโยชน์ในหลายด้าน โดยความสำคัญของความโปร่งใสสามารถสรุปได้ ดังนี้ (จารุวรรณ เมณฑกา, 2546, หน้า 41)

1) ความโปร่งใสสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่นักลงทุนทั้งในประเทศและ ต่างประเทศและเพิ่มความน่าเชื่อถือของสภาพเศรษฐกิจ

2) ความโปร่งใสทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเพิ่มการตรวจสอบได้ของภาคเศรษฐกิจ และภาครัฐ โดยการตรวจสอบได้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีความโปร่งใส

3) ความโปร่งใสเป็นหัวใจของประชาธิปไตย เพราะความโปร่งใส หมายถึง การมี ส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจของรัฐบาลที่มีผลต่อชีวิต และเป็นการมอบอำนาจแก่ ประชาชนที่จะเลือกดำเนินชีวิตจากข้อมูลที่ได้รับ อันเป็นการสร้างความเท่าเทียมและสร้างทางเลือก ให้กับประชาชนซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตย

4) ความโปร่งใสเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ในอดีตวาทกรรม เกี่ยวกับการพัฒนา จะพิจารณาเฉพาะประเด็นเรื่องรายได้ งบประมาณรายจ่าย และการจ้างงาน แต่ในปัจจุบัน วาทกรรมทั้งหลาย ได้นำประเด็นของความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ สังคม และ สิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่ง Sen (1999) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ หรือการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้ชีวิตอย่างเสรี ต้องเคารพในสิทธิหลายประการ รวมทั้ง สิทธิทางเศรษฐกิจ (โดยเฉพาะในทรัพย์สินที่ดิน) เสรีภาพทางการเมือง การรับประกันความปลอดภัย (Protective Security) และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับประกันความโปร่งใส

5) ความโปร่งใสในภาครัฐส่งผลดีต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน ประสิทธิภาพของ การบริหาร โยบายภาครัฐ และการพัฒนา การเพิ่มความโปร่งใส ยังสามารถลดผลเสียของนโยบาย รัฐบาล เช่น ช่วยลดระยะเวลาในการเก็บภาษีและการใช้กฎระเบียบที่ซับซ้อน ลดการสิ้นเปลืองและ ลดปัญหาการคอร์รัปชัน

6) การรับประกันความโปร่งใส ที่หมายถึง การรับประกันสิทธิของบุคคลในข้อมูล ในรูปแบบ ต่าง ๆ สิทธิเหล่านี้สามารถป้องกันการละเมิดอำนาจที่เกิดขึ้นจากการมีข้อมูลที่ไม่เท่าเทียม ดังนั้น จึงช่วยลดปัญหาการคอร์รัปชันได้ด้วย การรับประกันความโปร่งใส ยังส่งเสริมการพัฒนาด้วยการเปิด โอกาสให้บุคคลหรือหน่วยงานสนองตอบการตอบโต้ต่อปัญหาปัจจุบันด้วยวิธีการเมือง ทางประชาสังคมและทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

7) การส่งเสริมความโปร่งใสทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะความโปร่งใสในกระบวนการนโยบายจะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและยอมรับนโยบายใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็วและง่ายขึ้น

8) ความโปร่งใสมีความสำคัญต่อภาคประชาชน เพราะการตัดสินใจของรัฐบาลมีผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะรับรู้กระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล เพื่อสามารถมั่นใจว่าการตัดสินใจของรัฐบาลนั้นจะส่งผลร้ายแก่ตนเองหรือไม่ ซึ่งหากรัฐบาลมีความโปร่งใสก็จะเพิ่มความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐบาล และการตัดสินใจที่มีความโปร่งใสก็จะมีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น (จารุวรรณ เมณฑกา, 2546, หน้า 41)

สรุป จากการทบทวนทวนหลักความโปร่งใส นั้น เห็นได้ว่าหลักนี้เป็นเครื่องมือที่จะทำให้เป้าหมายอื่น ๆ บรรลุถึงความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชีวิต และการบริหารงานของภาครัฐ ที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อีกทั้งยังเป็นวิธีป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ดี ซึ่งทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติในภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้น เมื่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักความโปร่งใส

1.5 หลักการมีส่วนร่วม

คำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติรวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน (วิญญู หยกจินดา, 2557, หน้า 7-8)

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม (วิญญู หยกจินดา, 2557, หน้า 8)

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงานหากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้ยังมีการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชน จะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง (วิษณุ หยกจินดา, 2557, หน้า 8)

ระดับขั้นและเครื่องมือการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมออกเป็นระดับต่าง ๆ ได้ 6 ระดับ โดยเริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลแก่ประชาชน การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน การขอคำปรึกษาร่วมตัดสินใจ การวางแผน การร่วมปฏิบัติ และการควบคุมและติดตามผล (วรัญมณ ก่ำแสง, 2558, หน้า 11-12) ซึ่งวิธีการแบ่งระดับขั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น 6 ระดับ และจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นการมีส่วนร่วม ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมสูงขึ้น เพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่ (1) ระดับการให้ข้อมูล (2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน (3) ระดับการปรึกษาหารือ (4) ระดับการวางแผนร่วมกัน (5) ระดับการร่วมปฏิบัติ และ (6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน ซึ่งแต่ละระดับมีรายละเอียดดังนี้ (วรัญมณ ก่ำแสง, 2558, หน้า 11-12)

1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผนโครงการ และยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ นั่นคือ การตัดสินใจที่ไม่มีผลกระทบต่อประชาชนหรืออาจมีแต่ไม่มากนัก

2) ระดับการเปิดการรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงสร้างต่าง ๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงสร้างต่าง ๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น ความสำคัญคือการรับฟังตั้งแต่เริ่มตระหนักถึงปัญหา

3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่า การเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้า หรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกัน ใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้ในกลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6) ระดับการกำกับโดยประชาชนโดยตรง เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ (วธัญมน กำแสง, 2558, หน้า 11-12)

สรุปจากการทบทวนหลักการมีส่วนร่วม เห็นได้ว่าเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบ ดังนั้น เมื่อหลักการมีส่วนร่วมเป็นหลักธรรมาภิบาลที่นำมาวิเคราะห์ว่าเหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ของนายความ จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักการมีส่วนร่วม

1.6 หลักความรับผิดชอบ

หลักความรับผิดชอบ จะมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้ (พิจิตรา พงษ์จินดากร, 2525, หน้า 141-146)

1) การที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนที่ต้องการบรรลุเป้าหมายอะไร มีวิธีการหรือกลยุทธ์อย่างไรให้บรรลุเป้าหมาย และมีกำหนดเวลาเป้าหมาย (Clear Intention)

2) การที่บุคคลกรในองค์กรมีความรู้สึกร่วมกันว่าพวกตนเป็นเจ้าของและสำนึกว่าทุกคนในองค์กรต่างมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของไปด้วยกัน มิใช่เป็นองค์กรของคนหนึ่งคนใด (Interlocking Ownership)

3) ต้องมีวิธีการทำงานหรือกลไกภายในองค์กร เพื่อช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเป็นวิธีการหรือกลไกดังกล่าว ได้แก่ การประสาน การใช้เวลา สื่อสาร การตัดสินใจ (Effective execution)

4) การที่ไม่ปล่อยคนอุ้งงาน เกียงาน ไม่ยอมปรับปรุงตัวแม้จะให้โอกาสแล้ว จะต้องไม่ลังเลที่จัดการกับคนเหล่านี้ เพราะจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานในองค์กร (Relentless Attack of Dysfunctional Habits)

5) ต้องวางแผนสำรองไว้เพราะถ้าเกิดเหตุสุดวิสัยจะได้มีการแก้ไขสถานการณ์ได้ทันที (Responsive Recovery)

6) ต้องมีการนำวิธีการวัด การประเมินผลลัพธ์แบบใหม่ และยกย่องผู้ที่ทำงานได้ตามเป้าหมาย หรืออีกนัยหนึ่ง ไม่นำระบบอุปถัมภ์มาใช้ในการประเมินผลงาน (Relentless Measuring of Results) ลักษณะองค์การที่มีการทำงานในระบบหลักความรับผิดชอบ (พิจิตรรา พงษ์จินดากร, 2525, หน้า 141-146)

องค์การที่มีพฤติกรรมการทำงานในระบบหลักสำนึกรับผิดชอบจะมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 10 ประการ ดังนี้ (อมรรวรรณ แก้วผ่อง, 2542, หน้า 62-67)

1) มีการทำข้อตกลงสองฝ่าย องค์การที่มีการทำงานในระบบหลักสำนึกรับผิดชอบจะต้องมีการเจรจาพูดคุยระหว่างหน่วยงานและพนักงาน และทำเป็นข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับกันทั้งสองฝ่าย

2) แบ่งปันข้อมูล จะต้องมีการแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากรกัน ไม่มีการหวงข้อมูล เพื่อให้มีการกระจายของข้อมูลข่าวสารกันอย่างทั่วถึงทั้งองค์การ เพื่อป้องกันการระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน

3) มีการแก้ไขความขัดแย้ง หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในหน่วยงานหรือองค์การจะต้องมีการดำเนินการแก้ไข ไม่ปล่อยให้ความขัดแย้งมีอยู่ต่อไปจนมีผลกระทบต่อการทำงาน และบานปลายจนยากแก่การแก้ไขในภายหลัง

4) ให้ความสำคัญสนับสนุนและแนวทาง การปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ ในองค์การจะสามารถทำได้อย่างราบรื่นปราศจากปัญหา หากองค์การกำหนด แนวทางการปฏิบัติงานให้ชัดเจน และผู้ปฏิบัติงานได้รับการสนับสนุนทั้งในแง่ของทรัพยากรที่จำเป็นแก่การปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงตามที่ได้รับมอบหมาย และคำแนะนำปรึกษาหารือ คอยเป็นที่ปรึกษา และให้กำลังใจจากหัวหน้างาน

5) เน้นเป้าหมายมากกว่าตำแหน่ง องค์การที่มีการทำงานในระบบหลักสำนึกรับผิดชอบจะต้องมีการเน้นบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานหรือองค์การ ฉะนั้นจึงควรมอบหมายงานแก่บุคคลที่เหมาะสมกับงานมากกว่าดูแลตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่ แต่คุณสมบัติไม่เหมาะสมกับงานนั้น

6) สร้างระบบงานและฝึกอบรม องค์การที่มีการทำงานในระบบหลักสำนึกรับผิดชอบจะต้องมีการทำงานที่เป็นระบบ บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถประสานการทำงานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีการเกี่ยงงาน และปิดหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีการฝึกอบรมบุคลากรในหน่วยงานให้สามารถปฏิบัติงานตามภาระงานที่รับผิดชอบของระบบงานที่คิดสร้างขึ้นมาได้ อย่างถูกต้องในครั้งแรกที่เริ่มปฏิบัติงานตามระบบงานใหม่ (Right the First Time and Right Every Time)

เพื่อไม่ให้เกิดความสูญเสียเวลาและสูญเสียเปล่าทรัพยากรในการทำงานอย่างลองผิดลองถูกหากไม่ได้มีการอบรมวิธีการปฏิบัติงานระบบงานใหม่

7) มีดัชนีวัดผลงานชัดเจน องค์กรที่มีลักษณะการทำงานในระบบหลักสำนักรับผิดชอบ จะเน้นการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายแล้วการที่จะทราบว่าคุณภาพ หรือหน่วยงาน ได้ดำเนินการ ตามที่ได้ตั้งเจตนารมณ์ไว้หรือไม่ องค์กรจะต้องมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าหรือล้มเหลวของการทำงาน ซึ่งในที่นี้องค์กรจะต้องกำหนดดัชนีชี้วัดผลความสำเร็จของงานให้ชัดเจน การสร้างดัชนีชี้วัดควรเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการกำหนด เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติทั่วกัน ไม่ให้เกิดการต่อต้าน และทราบในทิศทางการทำงานในองค์กร หากเป็นไปได้ควรมีการเผยแพร่และประกาศให้ทราบทั่วกัน

8) จัดการกับผู้อยู่ไม่มีผลงาน (Non-Performers) ลักษณะสำคัญอันหนึ่งขององค์กรที่มีวัฒนธรรมการทำงานในระบบหลักสำนักรับผิดชอบ คือ การจัดการกับผู้ที่ไม่ทำงาน ไม่มีผลงาน ปรากฏ หลังจากที่หน่วยงานหรือองค์กร ได้ทำการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของคุณภาพ เป็นระยะจะพบว่า มีบุคลากรบางคนที่ไม่ยอมสร้างผลงาน องค์กรโดยทั่วไปอาจจะปล่อยบุคคล เหล่านี้โดยไม่มีมาตรการใด ๆ แต่สำหรับองค์กรที่มีการทำงานในระบบหลักสำนักรับผิดชอบ จะต้องมีการจัดการกับบุคคลเหล่านี้ ซึ่งอาจจะใช้มาตรการขั้นเด็ดขาด เช่น ไม่ขึ้นเงินเดือน พักงาน หรือให้ออกจากงาน เป็นต้น ทั้งนี้องค์กรอาจใช้มาตรการทางสังคมประกอบ เช่น การกดดันจากเพื่อนร่วมงาน (Peer Pressure) เป็นต้น

9) ปฏิบัติตามพันธกิจที่ตกลง องค์กรที่มีการทำงานในระบบหลักสำนักรับผิดชอบ คือ การที่บุคคลทุกคนมีจิตสำนึกในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายที่ได้ทำการตกลงกันเอาไว้ ให้สำเร็จลุล่วงไป

10) ยอมรับและยกย่องสมาชิก ประการสุดท้ายขององค์กรที่มีการทำงานในระบบหลักสำนักรับผิดชอบ คือ การยอมรับผลงานที่ประสบความสำเร็จและที่สำคัญให้เกียรติและยกย่อง ทีมงาน (ไม่ใช่ยกย่องตัวบุคคล) ที่นำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (อมรรณณ แก้วผ่อง, 2542, หน้า 62-67)

สรุป จากการทบทวนหลักความรับผิดชอบนั้น เห็นได้ว่าเป็นหลักที่ต้องปฏิบัติในการทำงาน หรือกลไกภายในองค์กร เพื่อช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเป็นวิธีการหรือกลไกดังกล่าว ได้แก่ การประสาน การให้เวลา สื่อสาร การตัดสินใจ เพราะหากปราศจากความรับผิดชอบแล้ว ย่อมส่งผลให้งานใด ๆ ก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น เมื่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ต้องรับผิดชอบทั้งต่อคดี ลูกความ ตลอดจนกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติในชั้นศาล และเป็นหลักที่นำมาวิเคราะห์ในบทที่ 4 จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักความรับผิดชอบ

1.7 หลักความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า คือ มุ่งเน้นถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพ มีความประหยัด และสามารถแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีซึ่งสอดคล้องกับดัชนีวัดผลสำเร็จของธุรกิจคือ พิจารณาทั้งด้านลูกค้าหรือผู้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการหรือบริหาร กระบวนการในการบริหารตลอดจนการเรียนรู้และการพิจารณาของหน่วยงานเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก (เกียรติศักดิ์ คงเขียว, 2552, หน้า 17)

หลักการนี้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นผลในการปฏิบัติอันเกิดจากการใช้หลักธรรมาภิบาลนั่นเอง ประกอบด้วย (เกียรติศักดิ์ คงเขียว, 2552, หน้า 18-19)

- 1) การประหยัด หมายถึง
  - (1) การทำงานและผลตอบแทนบุคลากรเป็นไปอย่างเหมาะสม
  - (2) การไม่มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์
  - (3) การมีผลผลิตหรือบริการได้มาตรฐาน
  - (4) การมีการตรวจสอบภายในและการจัดทำรายงานการเงิน
  - (5) การมีการใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด หมายถึง
  - (1) มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ
  - (2) มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคล
  - (3) มีการใช้ผลตอบแทนตามผลงาน
- 3) ความสามารถในการแข่งขัน หมายถึง
  - (1) การมีนโยบาย แผน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย
  - (2) การมีการเน้นผลงานด้านบริการ
  - (3) การมีการประเมินผลการทำงาน
  - (4) ผู้บริหารระดับสูงมีสถานะผู้นำ (เกียรติศักดิ์ คงเขียว, 2552, หน้า 18-19)

สรุป จากการทบทวนหลักความคุ้มค่าเห็นว่าหลักนี้มุ่งเน้นถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพ มีความประหยัด และสามารถแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น เมื่อหลักความคุ้มค่าเป็นหนึ่งในหลักธรรมาภิบาลที่ต้องนำมาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ จึงเป็นที่มาของการศึกษาหลักความคุ้มค่านี้

2. หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ

2.1 คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมของสหประชาชาติในเอเชียแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: UNESCAP) มีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านความร่วมมือและการบูรณาการทั้งระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาค คุณลักษณะของธรรมาภิบาล 8 ประการ (ศรีพัชรา ลิขิตกัจจร แก้วพิจิตร, 2551, หน้า 43-44) สรุปได้ดังนี้

1) ความรับผิดชอบ รับการตรวจสอบต่อสาธารณะเป็นหลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบและสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นต้องปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรม และความโปร่งใส

2) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลธรรมาภิบาล หมายถึง กระบวนการที่หน่วยงานใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความคุ้มค่า ซึ่งหมายรวมถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Sustainable uses of natural resources) มีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อม

3) ความเป็นธรรมในสังคมและการคำนึงถึงส่วนรวม เพื่อให้เกิดความผาสุกของสมาชิกในสังคม กระบวนการตัดสินใจต้องสร้างหลักประกันในเรื่องความเป็นธรรมในสังคม ให้ประโยชน์ตกแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยให้ความสำคัญกลุ่มที่ด้อยโอกาส หรือกลุ่มที่เสียเปรียบในสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสในการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

4) การยึดมั่นฉันทามติ หมายถึง การมีข้อสรุปร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ธรรมาภิบาลให้ความสำคัญกับฉันทามติของผู้แสดงบทบาทที่หลากหลายในสังคม สร้างความสมานฉันท์ประสานระหว่างกลุ่มประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย การสร้างฉันทามติจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ครอบคลุมด้านสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนและสังคม

5) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของธรรมาภิบาล เพื่อสร้างหลักประกันว่าทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามผลและร่วมรับผลประโยชน์จากการตัดสินใจ ในทางปฏิบัติทุกคนสามารถมีส่วนร่วมโดยตรง หรือเข้ามามีส่วนร่วมโดยผ่านทางตัวแทนระบบการมีส่วนร่วม หมายถึง มีการจัดการ การเตรียมการ การประชาสัมพันธ์ชี้แจงให้ทุกฝ่ายทราบ และเข้าร่วมในกระบวนการอย่างอิสระเต็มที่

6) การตอบสนองความต้องการ ชรรมาภิบาลจำเป็นต้องมีสถาบันและกระบวนการที่สนองตอบความต้องการของประชาชน มีกลไกที่กำหนดกรอบด้านการปฏิบัติและกรอบด้านเวลา ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

7) หลักนิติธรรม (rule of law) หมายถึง การมีกรอบกฎหมายที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย (Fair legal frameworks) มีการบังคับใช้กฎหมาย มีการกำกับดูแลไม่ให้มีการใช้กฎหมายไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ป้องกันการละเมิดหรือสิทธิของพลเรือน การละเมิดสิทธิมนุษยชน สิทธิขั้นพื้นฐานมีการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยสอดคล้องกับประเทศ มีกรอบการปฏิบัติที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การกำหนดกรอบเวลาการปฏิบัติที่ชัดเจนให้ประชาชนทราบ

8) หลักความโปร่งใส ชรรมาภิบาลสะท้อนถึงการตัดสินใจที่โปร่งใส มีการดำเนินการเป็นไปตามกรอบและกติกาที่ได้รับความเห็นชอบ และเป็นไปโดยเปิดเผย มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ แลกผลงานตลอดจนผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานผ่านสื่อสารมวลชนที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้สังคมภายนอกเข้าถึงข้อมูลการดำเนินงานอย่างโปร่งใส (ศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร, 2551, หน้า 43-44)

2.2 สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) มีหลักชรรมาภิบาลประกอบด้วย 9 หลักชรรมาภิบาล ดังนี้ (บุญบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, 2546, หน้า 23-24)

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ประชาชนทั้งชายและหญิงมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือทางอ้อมโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ ที่มีอำนาจอันชอบธรรม (Legitimate intermediate institution)

2) กฎหมายที่ยุติธรรม (Rule of Law) การปกครองประเทศจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐาน และทุกคนเคารพกฎหมาย โดยที่กรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและถูกบังคับใช้กับคนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

3) ความเปิดเผยโปร่งใส (Transparency) กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ มีความเปิดเผยตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสังคมสามารถถ่ายโอนได้ว่าเป็นอิสระ (Free flow of information) ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของทางราชการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

4) การมีฉันทานุมัติร่วมในสังคม (Consensus Orientation) การตัดสินใจดำเนินนโยบายใด ๆ ของภาครัฐ ต้องมีการประสานความต้องการหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างของกลุ่มคนในสังคม

ให้เกิดเป็นความเห็นร่วมกัน (Broad Consensus) บนพื้นฐานของสิ่งที่เป็นโยบายสูงสุดแก่สังคมโดยรวม

5) กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (Political Legitimacy) กระบวนการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีคุณภาพ การมีคณะรัฐมนตรีที่ปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม การมีระบบราชการที่สุจริตโปร่งใสตรวจสอบได้ การมีกระบวนการเปิดเผยทรัพย์สินและหนี้สินของนักการเมือง การมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ทำหน้าที่ได้สวนและวินิจฉัยเจ้าหน้าที่รัฐที่ร่ำรวยผิดปกติ

6) ความเสมอภาค (Equity) ประชาชนทุกคนมีความสามารถอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ในสังคม เช่น โอกาสพัฒนาหรือมีความเป็นอยู่ที่ดีโดยรัฐเป็นผู้จัดสรรสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการโดยเท่าเทียมกัน

7) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) กระบวนการและสถาบันต่าง ๆ เช่น รัฐสามารถจัดสรร ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมโดยรวม รวมถึงการทำงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

8) พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำต่อสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลักและมีจิตใจเสียสละ เห็นคุณค่าสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่

9) การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Vision) การที่ผู้นำและประชาชนในประเทศมีวิสัยทัศน์ในการสร้างธรรมาภิบาล และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (บุญบง ชัยเจริญวัฒน์และบุญมี ลี, 2546, หน้า 23-24)

2.3 ธนาการโลก

ธนาการโลก (World Bank) ได้มีหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (ดวงตา ราชาอาษา, ลัญญา เคนาภูมิ และ ยุภาพร ยุภาศ, 2558, หน้า 136-137)

1) การมีสิทธิมีเสียงของประชาชนและการะรับผิดชอบ (Voice and Accountability) เกี่ยวข้องกับการที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งรัฐบาลด้วยตนเอง รวมถึงการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน ตลอดจนในการชุมนุมและสมาคม

2) ความมีเสถียรภาพทางการเมืองและการปราศจากความรุนแรง (Political Stability and Absence of Violence) เป็นเรื่องของโอกาสความเป็นไปได้ที่รัฐบาลจะไร้เสถียรภาพหรือถูกโค่นล้ม

โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ ที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เช่น การใช้ความรุนแรงทางการเมือง และการก่อการร้าย

3) ประสิทธิภาพของรัฐบาล (Government Effectiveness) เป็นการให้ความสำคัญในเรื่องของคุณภาพการให้บริการและความสามารถของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนความเป็นอิสระจากการแทรกแซงทางการเมือง รวมถึงคุณภาพการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความมุ่งมั่นจริงจังของรัฐบาลที่มีต่อนโยบายดังกล่าว

4) คุณภาพของมาตรการควบคุม (Regulatory Quality) เป็นเรื่องขีดความสามารถของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและออกมาตรการควบคุม รวมถึงการบังคับใช้นโยบายและมาตรการดังกล่าว ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเอื้อต่อการส่งเสริมให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนาได้

5) นิติธรรม (Rule of Law) เกี่ยวข้องกับระดับของการที่บุคคลของฝ่ายต่าง ๆ มีความมั่นใจและยอมรับปฏิบัติตามกติกาในการอยู่ร่วมกันของสังคม โดยเฉพาะคุณภาพของการบังคับให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข สัญญา การตำรวจ และการอำนวยความสะดวก รวมถึงโอกาสความเป็นไปได้ที่จะเกิดอาชญากรรมและความรุนแรง

6) การควบคุมปัญหาทุจริตประพฤติกมิชอบ (Control of Corruption) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ทั้งในรูปแบบของการทุจริตประพฤติกมิชอบเพียงเล็กน้อยหรือขนานใหญ่ รวมถึงการเข้าครอบครองรัฐ โดยชนชั้นนำทางการเมืองและนักธุรกิจเอกชนที่มุ่งเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ (ดวงดา ราชอาณาจักร, สัญญา เคนาภูมิ และ ยุภาพร ยุภาศ, 2558, หน้า 136-137)

2.4 ธนาคารพัฒนาเอเชีย

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (The Asian Development Bank : ADB) มีหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย 4 หลัก ได้แก่ (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2557, หน้า 82-83)

1) ความรับผิดชอบ (Accountability) เจ้าหน้าที่ของรัฐควรจะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับการกระทำของรัฐบาลหรือการใช้อำนาจรัฐได้ ซึ่งควรส่งเสริมให้หน่วยงานรัฐมีความรับผิดชอบ โดยการประเมินการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ การสร้างให้เกิดความรับผิดชอบในภาครัฐอาจจะสร้างขึ้นโดยการบริหารจัดการภาครัฐ การจัดการหรือการปฏิรูปองค์กรภาครัฐ การจัดการงบประมาณ และการปฏิรูปการให้บริการประชาชน

2) การมีส่วนร่วม (Participation) โครงสร้างของรัฐควรจะมีที่ยึดหยุ่นเพียงพอต่อการปรับปรุง ออกแบบ และนำแผนงานหรือโครงการของรัฐไปปฏิบัติซึ่งการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม อาจทำได้โดยการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์

การติดต่อสื่อสารกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน การกระจายอำนาจหรือการเสริมพลังให้กับรัฐบาลส่วนท้องถิ่น และการร่วมมือกับองค์กรที่มีชื่อเสียงของรัฐ (NGOs)

3) การคาดการณ์ได้ (Predictability) กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ควรจะสามารถกำกัับดูแลสังคมได้ มีการบังคับใช้ด้วยความยุติธรรมและคงเส้นคงวา โดยกฎหมายนั้นควรจะเป็นระบบเดียวกันที่ใช้ได้ครอบคลุมทั้งภาครัฐ หน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ ภาคเอกชนและผู้ประกอบการส่วนตัว

4) ความโปร่งใส (Transparency) ข้อมูลข่าวสารควรจะให้สาธารณชนเข้าถึงได้ และควรมีความชัดเจนในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางเศรษฐกิจที่ทันสมัยจะสามารถช่วยให้ภาคเอกชนสามารถตัดสินใจทางเศรษฐกิจได้และช่วยยับยั้งการทุจริตได้อีกด้วย (วิระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2557, หน้า 82-83)

หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักที่องค์กรระหว่างประเทศต่างใช้เป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติ และกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ นำไปเป็นแนวทางในประเทศตน ซึ่งหลักธรรมาภิบาลของแต่ละองค์กรสามารถแยกพิจารณาได้ดังตารางเปรียบเทียบนี้

ตารางที่ 2.1 ตารางเปรียบเทียบหลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ

หลักธรรมาภิบาล	คณะกรรมการ เศรษฐกิจและ สังคมแห่ง สหประชาชาติ สำหรับเอเชียและ แปซิฟิก	สำนักงาน โครงการ พัฒนาแห่ง สหประชาชาติ	ธนาคารโลก	ธนาคาร พัฒนาเอเชีย
1. ความรับผิดชอบ	✓	✓	✓	✓
2. ประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลธรรมาภิบาล	✓	✓		
3. ความเป็นธรรมในสังคม และการคำนึงถึงส่วนรวม	✓	✓	✓	✓
4. การยึดมั่นฉันทามติ	✓	✓		
5. การมีส่วนร่วมใน กระบวนการตัดสินใจ	✓	✓	✓	✓

หลักธรรมาภิบาล	คณะกรรมการ เศรษฐกิจและ สังคมแห่ง สหประชาชาติ สำหรับเอเชียและ แปซิฟิก	สำนักงาน โครงการ พัฒนาแห่ง สหประชาชาติ	ธนาคารโลก	ธนาคาร พัฒนาเอเชีย
6. การตอบสนองความต้องการ	✓			
7. หลักนิติธรรม	✓		✓	
8. หลักความโปร่งใส	✓		✓	✓
9. กลไกการเมืองที่ชอบธรรม		✓	✓	
10. ความเสมอภาค		✓		
11. การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์		✓		✓

3. หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ

3.1 สาธารณรัฐสิงคโปร์

สาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นประเทศเดียวในเอเชียที่ได้รับการจัดอันดับ จาก Transparency International ให้อยู่ในอันดับ 1 ใน 10 ของประเทศที่มีคอร์รัปชันน้อยที่สุดในโลกนับแต่การจัดอันดับมาตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา (สุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ และสุริยานนท์ พลสิม, 2562, หน้า 55)

การที่สาธารณรัฐสิงคโปร์สามารถมีอันดับการคอร์รัปชันน้อยที่สุด ติดอันดับหนึ่งในสิบของโลกอย่างต่อเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการคือ ปัจจัยที่หนึ่ง ภาวะผู้นำของประเทศ กล่าวได้ว่า นับแต่ก่อตั้ง ประเทศตั้งแต่วันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1965 หลังจากแยกตัวออกมาจาก สหภาพมาลายา เนื่องจากปัญหาทางเชื้อชาติกับมาเลเซีย โดยนายลี กวนยู เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกและอยู่ในตำแหน่งยาวนานประมาณสามสิบปี นายลี กวนยู นับเป็นผู้นำประเทศที่เป็นแบบอย่างของผู้นำที่เสียสละ ยึดประโยชน์ประเทศชาติเป็นสำคัญ แตกต่างไปจากผู้นำของหลายประเทศ ในภูมิภาคนี้ที่มักใช้อำนาจในตำแหน่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และพวกพ้อง (สุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ และสุริยานนท์ พลสิม, 2562, หน้า 55)

ปัจจัยที่สอง นายลี กวนยู นายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไต้หวันให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรคนของสิงคโปร์ให้เป็นคนที่มีคุณภาพสูงเพื่อเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสาธารณรัฐสิงคโปร์ ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ นอกจากคนสิงคโปร์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาของสิงคโปร์จึงมีมาตรฐานที่สูงเทียบเท่าสถาบันการศึกษาชั้นนำของโลก ส่งผลให้ประชากรสิงคโปร์ได้รับการศึกษาที่สูง และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าสำหรับประเทศ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 49)

ปัจจัยที่สาม การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง เสมอภาคภายใต้ กฎหมายเดียวกัน เพื่อสร้างให้สังคมสิงคโปร์เป็นสังคมที่มีระเบียบวินัย เสมอภาคกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาทำให้คนในสาธารณรัฐสิงคโปร์ที่มีอยู่หลากหลายเชื้อชาติสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้น แม้ว่า สาธารณรัฐสิงคโปร์จะมีรูปแบบการเมืองการปกครองแบบ ประชาธิปไตยก็ตาม แต่สิทธิทางการเมืองบางอย่างของประชาชนก็ถูก กดเว้น เช่น สิทธิในการแสดงออกทางการเมือง การประท้วง เป็นต้น ซึ่งก็มี คำอธิบายจากอดีตผู้นำประเทศว่า เป็นประชาธิปไตยแบบสิงคโปร์ เพื่อให้ประเทศสามารถพัฒนาประเทศไปได้ในบริบทของสิงคโปร์ที่แตกต่างจากประเทศตะวันตก (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 49)

ปัจจัยที่สี่ การให้ค่าตอบแทนกับบุคลากรของรัฐที่สูง บุคลากรภาครัฐของสิงคโปร์ได้รับค่าตอบแทนที่สูงใกล้เคียงกับภาคธุรกิจเอกชน ทำให้สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และไม่ไปแสวงหาผลประโยชน์ใด ๆ จากตำแหน่ง 50 การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล สาธารณรัฐสิงคโปร์มีองค์กรที่ทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตคล้ายกับ ปปช. ของไทย คือ Corrupt Practices Investigation Bureau ซึ่งมีหน้าที่สำคัญคือ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 50)

- 1) ทบทวนวิธีการทำงานอย่างสม่ำเสมอ (Review of Work methods)
- 2) การยื่นแสดงการไม่มีหนี้สินใด ๆ (Declaration of Non – Indebtedness)
- 3) การยื่นบัญชีทรัพย์สินและการลงทุน (Declaration of Assets and investment)
- 4) การไม่รับของขวัญใด ๆ (Non – acceptance of gifts)

กล่าวได้ว่า สาธารณรัฐสิงคโปร์ประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับการ คอร์รัปชันเนื่องจากปัจจัยที่กล่าวมา (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 50)

3.2 สาธารณรัฐเกาหลี

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีหรือเกาหลีใต้ที่เรารู้จักดี ตั้งอยู่บนคาบสมุทรเกาหลี มีประชากรประมาณ 50 ล้านคน มีรายได้ต่อหัว 31,243 เหรียญสหรัฐ (ปี พ.ศ. 2555) สาธารณรัฐเกาหลีหรือเกาหลีใต้ที่เรารู้จักกันดี เป็นประเทศที่ถูกแบ่งออกเป็นสองประเทศ อันเป็นผลมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันและผลจากสงครามเกาหลีทำให้มีการแบ่งออกเป็นสองประเทศคือ

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเกาหลี (เกาหลีเหนือ) และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 37-38)

สาธารณรัฐเกาหลีเป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาการคอร์รัปชันมายาวนานนับแต่โบราณกาลแล้ว และปัญหานี้ได้สืบทอดกันมาจนถึงขณะนี้หากพิจารณาจากการจัดอันดับการคอร์รัปชันที่จัดโดย Transparency International พบว่า อันดับของสาธารณรัฐเกาหลีในปี ค.ศ. 2014 ดีขึ้นกว่าสองปีที่ผ่านมา (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 38)

นอกจากนี้ กว่ายี่สิบปีที่ผ่านมาตั้งแต่มีรัฐบาลพลเรือนใน พ.ศ.2534 เป็นต้นมา ผู้นำประเทศส่วนมากให้ความสำคัญกับการต่อสู้กับปัญหาการคอร์รัปชันอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับกระแสสังคมของเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับการขจัดปัญหาการคอร์รัปชันของนักการเมืองและข้าราชการมากขึ้น ทำให้เราได้เห็นข่าวว่า มีการสอบสวนจับกุมนักการเมืองอยู่เป็นระยะ ในสมัยของอดีตประธานาธิบดี คิม อิล ซ็อง ถึงกับต้องออกมาขอโทษต่อสาธารณะในกรณีที่พี่ชายของตนคือ นายลี ชังดึก สมาชิกรัฐสภาถูกจับกุมในข้อหารับสินบนจากธนาคารแห่งหนึ่งเพื่อแลกกับความช่วยเหลือโดยนายลี เมียงบัก ได้โค้งตัวต่ำและกล่าวขอโทษว่า “ผมขออภัยต่อการคอร์รัปชันของคุณ จากความกังวลที่เกิดขึ้นในประเด็นเหล่านี้ผมจะโทษใครได้ในจุดนี้ทุกอย่างเป็นความผิดของผม ผมยินดีรับทุก ๆ การประณาม” การกระทำของนายลี เมียงบัก สะท้อนได้ถึงความสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) ต่อสาธารณะ แม้จะเป็นช่วงปลายสมัยประธานาธิบดีก็ตาม

อีกตัวอย่างหนึ่งของธรรมาภิบาลในสาธารณรัฐเกาหลี ได้แก่ กรณีของมหานครโซล (Seoul Metropolitan Government, SMG) ใน ค.ศ. 2000 โดยนายกมหานครโซล นาย Goh Kun (ค.ศ. 1998 – 2002) มีนโยบายชัดเจนในการต่อต้านการคอร์รัปชัน โดยริเริ่มระบบที่เรียกว่า Online Procedures Enhancement for Civil Applications หรือ OPEN

นโยบายสำคัญในเรื่องนี้ของนาย Goh Kun มี 4 ประการ คือ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 38)

- 1) จัดปัจจัยที่ก่อให้เกิดการคอร์รัปชันล่วงหน้า
- 2) มีการตรวจสอบและกำกับอย่างเข้มงวดในบริการที่เสี่ยงต่อการคอร์รัปชัน
- 3) การทำให้ปลอดจากการคอร์รัปชันโดยการทำงานร่วมกับประชาชน
- 4) การทำให้มีการบริหารที่โปร่งใสโดยทั่วหน้า

ระบบการให้บริการของมหานครโซลออนไลน์นี้มุ่งลดโอกาสที่ประชาชนผู้รับบริการต้องพบปะกับเจ้าหน้าที่ของมหานครโซลซึ่งจะทำให้โอกาสที่เจ้าหน้าที่จะเรียกรับเงินหรือโอกาสที่ประชาชนจะให้เงินเพื่อขอรับบริการที่เร็วขึ้นน้อยลง และยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการลดการเดินทางไปติดต่อ ณ ที่ทำการของมหานครโซล ระบบดังกล่าวนี้ได้รับการต่อต้าน

จากเจ้าหน้าที่ของมหานคร โซลในระยะแรก ๆ เนื่องจากระบบนี้ลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ลง และมีระยะเวลาในการให้บริการในแต่ละขั้นตอนทำให้ประชาชนสามารถรู้ได้ว่าระยะเวลาในการขอรับบริการในแต่ละขั้นตอนเป็นเท่าใดและใครรับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนนั้น ซึ่งหากว่าประชาชนส่งหลักฐานในการขอรับบริการครบถ้วน เจ้าหน้าที่ต้องอนุญาตโดยไม่มีข้อแม้ อย่่างไรก็ดี เมื่อระบบ OPEN ดำเนินมาได้ระยะหนึ่งภายใต้การสนับสนุนอย่างแข็งขันจากนายกรมมหานคร โซล ทำให้ประชาชนผู้รับบริการมีความพึงพอใจมากขึ้น โดยจากการสำรวจพบว่า การคอร์รัปชันลดลงในทุกบริการของมหานคร โซล และระบบ OPEN ได้รับรางวัลจากสหประชาชาติว่าเป็นระบบที่ต่อต้านการคอร์รัปชันที่ดีที่สุดระบบหนึ่งหลังจากที่มหานคร โซลนำเอาระบบ OPEN มาใช้ได้ ประสบความสำเร็จ รัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลีก็ได้สั่งให้หน่วยงานส่วนกลางนำเอาระบบนี้ไปใช้กันทั่วประเทศ นับเป็นความสำเร็จในการใช้จุดแข็งของประเทศด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการต่อต้านการคอร์รัปชัน (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 39)

นอกจากการริเริ่มส่งเสริมธรรมาภิบาลโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ในภาคประชาชนก็นับว่ามีส่วนสำคัญ โดยมีกรณีที่น่าสนใจคือขบวนการทางสังคม (Social Movement) ที่เรียกว่า People's Solidarity for Participatory Democracy หรือ PSPD ซึ่งเป็นขบวนการทางสังคมที่มุ่งติดตามการดำเนินงานตามกฎหมายของรัฐบาลและต่อสู้กับการคอร์รัปชันทางการเมืองโดยมีผู้ก่อตั้งคนสำคัญคือ นายปึก วัน ชุง (Park Won Soon) ซึ่งเป็นนักต่อสู้ทางการเมืองในสมัยอดีตประธานาธิบดี ปัก จุงฮี และถูกจำคุก 4 เดือน ต่อมาได้เดินทางไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาทางด้านกฎหมายก่อนกลับมาจัดตั้งขบวนการ PSPD ขึ้นจนประสบความสำเร็จ ในการทำให้นักการเมืองที่มีความพัวพันกับการคอร์รัปชันไม่สามารถกลับมาในการเลือกตั้งที่มีขึ้นอีก ได้จากการที่ PSPD ได้ให้ความรู้และกระตุ้นให้ชาวเกาหลีตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิ ในการเลือกตั้งโดยไม่เลือกนักการเมืองที่คอร์รัปชันเข้ามาทำหน้าที่ในรัฐสภาหลังจากนั้นเขาได้ลงสมัครเลือกตั้งในตำแหน่งนายกรมมหานคร โซลและชนะ การเลือกตั้งในวันที่ 26 ตุลาคม 2554 กรณีของ PSPD เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงพลังทางสังคมในการต่อสู้กับ ปัญหาการคอร์รัปชันของ นักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ดังนั้น ถ้าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความตระหนัก ในความสำคัญของการ ใช้สิทธิเลือกตั้ง และไม่เลือกผู้สมัครที่เคยเป็นนักการเมืองที่มีความพัวพัน กับการคอร์รัปชันแล้วก็จะทำให้ผู้สมัครที่มีความมุ่งหมายเข้ามาทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ ได้เข้ามาทำหน้าที่ในสภามากขึ้น (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 39)

3.3 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

การพัฒนาหลักธรรมาภิบาลในฟิลิปปินส์ เป็นการพัฒนามาตามเงื่อนไขของการกู้ยืมเงินและการช่วยเหลือทางการเงินของธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย USAID และ Australia

Agency for International Development (AusAid) อาทิ ในปี ค.ศ. 2003 ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ได้ให้เงินกู้แก่ ฟิลิปปินส์ จำนวน 800,000 เหรียญสหรัฐ ในการพัฒนาภาคการพลังงาน โดยมีเงื่อนไขให้ยอมรับเงื่อนไขแนวคิดธรรมาภิบาลไปใช้ในภาคการจัดการพลังงาน (ไพศาล ตั้งสมบูรณ์, 2548, หน้า 29)

รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้จัดตั้งโครงการ Philippines Quality Award เพื่อสร้างคุณภาพการจัดการภาครัฐให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล 10 ข้อ ซึ่งประกอบไปด้วย (ไพศาล ตั้งสมบูรณ์, 2548, หน้า 29)

1) Public accountability คือ ความรับผิดชอบและชอบต่อความต้องการและการเรียกร้องของประชาชน

2) Transparency คือ ความโปร่งใส

3) Efficiency คือ การสร้างระดับการบริการประชาชนให้มีประสิทธิภาพ

4) Results focus คือ การให้ความสำคัญกับผลการดำเนินงานและเงื่อนไขทรัพยากรที่ใช้

5) Empowerment คือ การประสานงานและเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงานเพื่อให้บริการที่ดีแก่ประชาชน

6) Predictability of policies คือ ความคงเส้นคงวาและความสามารถคาดการณ์ผลของนโยบายได้

7) Social development of orientation คือ แนวโน้มการพัฒนาทางสังคม

8) Competitiveness คือ การแข่งขันในการพัฒนา

9) Participation คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและโครงการของรัฐ

10) Sound economic management คือ ความเป็นไปได้ของการบริหารงานขององค์กร (ไพศาล ตั้งสมบูรณ์, 2548, หน้า 29)

ในปี ค.ศ. 2009 ทางธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียและ Ateneo School of the Asian Institute of Management ได้ทำการประเมินและเสนอกรณีที่ดีของการนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติใช้ในฟิลิปปินส์ พบว่ามีความก้าวหน้าในการผลักดันของฟิลิปปินส์ในการนำไปปฏิบัติใช้ทั้งในส่วน of รัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อประสิทธิภาพของรัฐที่จะแก้ปัญหาความยากจน การหาหนทางและการปฏิบัติต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงของประเทศ (ไพศาล ตั้งสมบูรณ์, 2548, หน้า 30)

Panibagon Paraan เสนอรายงาน ชื่อ Good Governance 2009: New and Innovative Ways in Good Governance พบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติในท้องถิ่นฟิลิปปินส์ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของประชาคม เกิดความโปร่งใส และความรับผิดชอบทางสังคมของหน่วยงานท้องถิ่น (Social Accountability)

ในเมืองนากาที่ฟิลิปปินส์ เป็นกรณีตัวอย่างของการนำธรรมาภิบาลไปปฏิบัติ โดยเป็นกรณีของการบริหารงานที่มีความโปร่งใส ด้วยการลงประกาศการจัดซื้อจัดจ้างทางเว็บไซต์ และประกาศผล พร้อมเสนอข้อมูลการพิจารณาอย่างโปร่งใสสู่สาธารณชน และเป็นเทศบาลที่ได้รับรางวัลระดับระหว่างประเทศกว่า 200 รางวัล ในด้านธรรมาภิบาลที่ดีและการจัดการเมืองที่ประสบความสำเร็จ

ปัจจุบันทางธนาคาร โลกมีโครงการที่จัดตั้งสถาบันการปกครองนากา (The Naga City Governance Institute, NCGI) เพื่อเป็นตัวอย่างของหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติใช้หลักธรรมาภิบาล และช่วยผลักดัน ส่งเสริมการขยายตัว สำหรับการนำไปปรับใช้กับการปกครองท้องถิ่นอื่น ๆ ในฟิลิปปินส์ และเป็นตัวอย่างของการปกครองท้องถิ่นที่ยั่งยืน (Sustainable Local Governance, SLG) ในระดับระหว่างประเทศ (ไพศาล ตั้งสมบูรณ์, 2548, หน้า 30)

หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักที่แต่ละประเทศต่างได้กำหนดเป็นแนวทาง เพื่อให้องค์กรหน่วยงาน และประชาชนในประเทศตนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งหลักธรรมาภิบาลของแต่ละองค์กรสามารถแยกพิจารณาได้ดังตารางเปรียบเทียบนี้

ตารางที่ 2.2 ตารางเปรียบเทียบหลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ

หลักธรรมาภิบาล	สาธารณรัฐสิงคโปร์	สาธารณรัฐเกาหลี	สาธารณรัฐฟิลิปปินส์
1. ความรับผิดชอบ	✓	✓	✓
2. ประสิทธิภาพและประสิทธิผลธรรมาภิบาล	✓	✓	✓
3. นันทามติ	✓	✓	✓
4. การมีส่วนร่วม	✓	✓	✓
5. หลักนิติธรรม	✓	✓	
6. หลักความโปร่งใส	✓	✓	✓
7. ความเสมอภาค	✓	✓	✓

4. หลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย

หลักธรรมาภิบาลได้เข้ามาสู่สังคมไทยในปลายทศวรรษ 2530 หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งจุดประกายต่อต้านผู้ปกครองที่เข้ามาโดยวิถีที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตยและไม่ยึดค่านิยมสัญญาที่ให้ไว้ต่อสาธารณะ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 58)

หลังจากนั้นไม่นาน หลักธรรมาภิบาลเข้ามาถูกจังหวะเวลาในช่วงของวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยที่เรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” อันเนื่องมาจากความไม่พอเพียงของนักธุรกิจ นักลงทุน ความไม่โปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การแทรกแซงของนักการเมือง ในกิจการธนาคารและสถาบันการเงิน ทำให้รัฐบาลไทยต้องหันไปขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ International Monetary Fund (IMF) ซึ่งก็มีเงื่อนไขให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามนั้นคือ ต้องมีการปฏิรูประบบกฎหมาย และการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ โดยในปี พ.ศ. 2542 มีการวางระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และมีผลใช้บังคับกับหน่วยราชการของรัฐตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม 2542 (แต่ได้มีการยกเลิกไปแล้ว) โดยมีหลักการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 58)

- 1) หลักนิติธรรม
- 2) หลักคุณธรรม
- 3) หลักความโปร่งใส
- 4) หลักการมีส่วนร่วม
- 5) หลักความรับผิดชอบ
- 6) หลักความคุ้มค่า (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 58)

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ยังได้กำหนดว่า การบริหารจัดการประเทศต้องมีการเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลให้เข้มแข็งเพื่อให้ระบบบริหารจัดการที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลเป็นยุทธศาสตร์หลักในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีการหมักหมมมานาน (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 59)

ในปี พ.ศ. 2545 มีการแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) มาตรา 3/1 มีจุดมุ่งหมายว่า การบริหารราชการจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเกิดความสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ความมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าเชิงภารกิจของรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจและยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น กระจายอำนาจการตัดสินใจ การอำนวยความสะดวกและสนองตอบความต้องการของประชาชน (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 59)

หลังจากปี พ.ศ. 2545 ไม่ถึงปีก็มีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลโดยตรงคือ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้วางแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือ “ธรรมาภิบาล” ไว้ให้หน่วยงานของรัฐต้องยึดถือปฏิบัติคือ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 59)

- 1) เกิดประโยชน์สุขของประชาชน
- 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- 3) มีประสิทธิภาพและมีความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกิดความจำเป็น
- 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อเหตุการณ์
- 6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ
- 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ (ประธาน สุวรรณมงคล, 2558, หน้า 59)

5. ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

5.1 ประวัติความเป็นมาของทนายความ

เริ่มตั้งแต่ยุคการค้นพบทางเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตามหลักฐานศิลาจารึกในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 24 ถึง 28 มีข้อความว่า “ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุนลูกขุน ผู้แล้ผัดผกแสกว้างกัน สวนดูแท้แล้จ้งแล้งความแก่ชา ด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลักมักผู้ช่อน เห็นเข้าท่านบ่ใคร่พิน เห็นสิ้นท่านบ่ใคร่เดือด” ข้อความที่ได้จารึกไว้นี้ แสดงให้เห็นถึงว่า โดยประวัติศาสตร์แล้วระบบกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยเป็นระบบได้สวนมากกว่าจะเป็นระบบกล่าวหา เพราะหลักการพิจารณาคดีข้อพิพาทของราษฎรจะต้องได้สวนให้ได้ความจริง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เห็นแก่สินบนแล้วตัดสินด้วยความเป็นธรรม โดยจะดำเนินกระบวนการพิจารณาความจากผู้มีอำนาจตัดสินคดีคือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระบวนการอำนวยความสะดวกยุคโบราณ หากเทียบเคียงกับยุคปัจจุบันก็คงจะเป็นข้าราชการตุลาการ และข้าราชการอัยการ อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่ค้นพบอันเป็นนัยสำคัญก็คือ กระบวนการพิจารณาความในสมัยสุโขทัยนี้ มิได้มีการกล่าวถึงทนายความ หรือผู้ทำหน้าที่ซึ่งพอจะถือว่าเป็นทนายความได้เลย เหตุที่เป็นเช่นนี้ คงจะต้องพิจารณาประกอบไปกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในสมัยนั้น ซึ่งจะเห็นด้วย ชาวสุโขทัยมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายในการหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและการถือหลักการค้าเสรี ไม่มีภาษีผ่านด่านใครทำกินบนที่ดินก็ได้เป็นกรรมสิทธิ์อีกทั้งราษฎรสุโขทัยเป็นผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เป็นผลทำให้หลักกฎหมายที่ใช้อยู่ปราศจากความยุ่งยาก ซับซ้อน ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรมีลักษณะใกล้ชิด หากราษฎรประสงค์จะร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์โดยตรงก็กระทำได้ง่าย ดังที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 บรรทัดที่ 32 ถึง 35 ต่อด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1 ถึง 2 มีข้อความว่า (จินตลีล ฤเจริญ, 2558, หน้า 7)

“ในปากประตูมีกะดิ่งอันฉิ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มักจกกลางถึงเจ้าถึงขุนบ่ไว้ไปล้นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง

เจ้าเมืองได้ยื่นเรียกเมื่อถาม สวณความแก่มันด้วยชื่อ "ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม" ตามหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าส่วนหนึ่งแห่งข้อความในศิลาจารึกเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของไทย แม้หลักศิลาจารึกดังกล่าว จะมีการจารึกข้อความเรื่องการประสิทธิประสาทความยุติธรรมการตัดสินความ (แล่งความ) แต่หลักศิลาจารึกนั้นก็มิได้กล่าวถึงทนายความแต่อย่างใด นอกจากนั้นอาจจะเป็นเพราะว่าระบบกระบวนการพิจารณาคดีความในสมัยสุโขทัยเป็นระบบไต่สวน ซึ่งทนายความจะมีความสำคัญน้อยมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพราะเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระบวนการอำนวยความยุติธรรม จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการสอบสวน สืบสวนไต่ถามหาความจริงด้วยตัวเอง จึงเป็นเหตุให้ทนายความผู้ทำหน้าที่ว่าความแก่ต่างคูจะมีบทบาทน้อย หรืออาจไม่จำเป็นสำหรับประชาชนในยุคสมัยนั้น (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 7)

ทนายความเพิ่งปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมายพระอัยการลักษณะรับฟ้องเมื่อ พ.ศ. 1899 ความว่า "...แต่่งทนายต่างตัวแก่นในอาญา..." แม้นักประวัติศาสตร์จะเชื่อว่าทนายความน่าจะมีมาก่อนสมัยนี้แล้วภายหลังสมัยพระเจ้าอู่ทองจึงบัญญัติไว้ก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าในปี พ.ศ. 1899 นี้เป็นต้นกำเนิดของทนายความไทยที่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน ทนายความในประเทศไทยหากแบ่งตามช่วงเวลาแบ่งได้ 3 ยุค คือ

1) ทนายความยุคกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) แม้ว่าจะปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องทนายความ แต่ลักษณะการทำงานของทนายความก็ดีอำนาจหน้าที่และบทบาทของทนายความที่ดีหาได้มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไม่ เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในพระอัยการลักษณะพยาน และลักษณะคำนำลุลยเพลิงก็ไม่ปรากฏว่าได้กล่าวถึงบทบาทของทนายความเช่นกันกระบวนการซักถามพยานไม่ว่าจะเป็นการถามค้านหรือถามดิงล้วนเป็นหน้าที่ของศาล ทนายความในสมัยนั้นทำงานแต่เพียงเบื้องหลังไม่แสดงออก โดยทำหน้าที่เพียงแต่งหรือเรียบเรียงคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง คำให้การแทนตัวความเท่านั้น การซักถามพยาน ถามค้านถามดิง โดยทนายความมิได้กระทำกันเลย ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายพระอัยการลักษณะตระลาการบทบาทของทนายความเริ่มปรากฏให้เห็นมากขึ้น โดยในบทบัญญัติพระอัยการลักษณะตระลาการมาตรา 72 บัญญัติว่า "ถ้าพนองภรรยา ญาติกา สมักสมอาา ไครย เพรพา ขาคณผู้ใด ๆ แลเบนถ้อยความสง เดฯ อยู่ก็ดีแลคนผู้เจ้าความนั้นเจ็บป่วยเป็นประการใด ๆ จะว่าความไปมิได้จะให้พ่อแม่พี่น้องลูกหลานผิว เมียประกันแก้ความต่างก็ดี ท่านว่าจะประกันแก้ต่างว่าต่างกันได้เพราะใช้เจ็บพี่น้องกันเขาเสียกันมิได้" (สหัส ไพภักดิ์, 2559, หน้า 13-14)

นอกจากนั้นบทบัญญัติลักษณะตระลาการ มาตรา 92 บัญญัติในเรื่องการแต่งตั้งนายความไว้ว่า “แต่ना 400 ไร่ขึ้นไปถ้ามีภัยสุขทุกข์สิ่งใด ๆ ก็ดีแลร้องฟ้องกฎหมายกล่าวหาผู้มีบ้านดาศักดิ์แต่ना 400 ขึ้นไป เป็นข้อแพ่งอาญาอุทธรณ์ก็ดีให้แต่งตั้งนายความว่าความต่างตัว บ่พึงให้ว่าความเองถ้ามิได้ให้เรียกนายต่างตัว ท่านว่าอย่าพึงรับไว้บังคับบัญชา แต่ना 400 ลงมา ถ้ามีกิจธุระสิ่งใด ๆ ก็ดีจะแก้ต่างว่าต่างประกันหาต่างพี่น้องได้ถ้าราษฎรจะฟ้องร้องให้พิจารณาตัวเองได้” ตามกฎหมายพระอัยการลักษณะตระลาการแสดงให้เห็นว่าการว่าต่างแก้ต่างแทนตัวความสามารถกระทำได้มากขึ้นเปิดโอกาสให้สามภรรยา บิดามารดา ทำหน้าที่แทนตัวความได้และกำหนดให้ผู้มีศักดินาสูงกว่า 400 ไร่ขึ้นไป แต่งนายความได้เพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากันซึ่งดูไม่เหมาะสม (สหัส ไพภักดิ์, 2559, หน้า 13) อย่างไรก็ตาม การทำหน้าที่ของนายความในสมัยนี้ก็ยังเป็นไปในรูปแบบเดิม กล่าวคือ การแสดงตัวในการถามพยานถามค้ำน ถามดิง ยังไม่ปรากฏนายความยังทำหน้าที่เน้นหนักไปในการเขียนแต่งคำร้อง คำฟ้อง คำแถลง คำให้การอยู่เช่นเดิม ลักษณะการทำงานของนายความเช่นนี้ดำเนินตลอดมาจนถึงยุคต้นของรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แต่อย่างน้อยแสดงให้เห็นว่า ระบบการพิจารณาคดีความในไทยเริ่มมีการแบ่งเป็นลำดับชั้นของความสำคัญในคดีความไว้โดยดูจากศักดินาเป็นหลักเทียบกับปัจจุบันแล้วก็คือ ทุนทรัพย์ที่พิพาท และอัตราโทษทางอาญา เพื่อใช้สิทธิในการอุทธรณ์หรือฎีกาในศาลสูงต่อไป (สหัส ไพภักดิ์, 2559, หน้า 17)

2) นายความยุคใหม่

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะที่นครเชียงใหม่ มีชาวอังกฤษขึ้นไปประกอบอาชีพทำไม้เป็นจำนวนมาก เมื่อมีข้อพิพาทในเรื่องสัมปทานป่าไม้ผู้ครองนครก็ถือสิทธิชาวอังกฤษผู้รับสัมปทานก็ไม่ยินยอมเพราะเห็นว่าไม่เป็นธรรม รัฐบาลจึงต้องยื่นมือเข้าจัดการแก้ปัญหา โดยกำหนดเกี่ยวกับการฟ้องร้องเจ้านครเชียงใหม่ ในพระราชบัญญัติสำหรับข้าหลวงชำระความหัวเมืองจตุศักราช 1236 หรือ ร.ศ. 93 (พ.ศ. 2417) ซึ่งให้ดำเนินวิธีการทางศาลแบบใหม่ และให้สิทธิเจ้าครองนครและญาติแต่งตั้งนายความว่าความแทนได้และให้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ถ้าปาง ถ้าพูน จัดเจ้านายบุตรหลานแก้คดีในการชำระความยังศาล ทำให้กระบวนการศาลเริ่มมีการซักถามพยาน ถามค้ำน ถามดิงโดยนายความ การแสดงตัวของนายความจึงปรากฏให้เห็นมากขึ้น มิใช่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการขึ้นแต่งคำฟ้อง คำร้อง คำแถลง ซึ่งเป็นงานเบื้องหลังดังแต่ก่อน (กระทรวงยุติธรรม, 2547, หน้า 17) ต่อมาในปี พ.ศ. 2424 ได้มีพระราชบัญญัติว่าความศาลต่างประเทศจตุศักราช 1243 บัญญัติให้คนไทยทุกคน แต่งนายความได้ ไม่จำกัดศักดินาอย่างแต่ก่อน การแต่งตั้งนายความเข้าต่อสู้คดีโดยเฉพาะศาลต่างประเทศจึงเป็นไปได้อย่างกว้างขวางและเสมอหน้ากัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ระบบกระบวนการพิจารณาคดีความของประเทศไทย ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมตะวันตก โดยเฉพาะยุคนี้เริ่มแสดงให้เห็นถึง

ความเสมอภาคในการต่อสู้คดีมากขึ้น ทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกทนายของตนในการต่อสู้คดี เพื่อให้ได้มาซึ่งความยุติธรรม (สุรชัย สรรณปรีชา, 2547, หน้า 34)

จนกระทั่ง ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น ทั้งยอมรับวิธีการศาลและกระบวนการพิจารณาแบบยุโรปมาใช้ศาลต่าง ๆ จึงถูกรวบรวมให้สังกัดกระทรวงยุติธรรม ใน ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) มีพระราชบัญญัติสนามสถิตย์ยุติธรรม ใช้บังคับกระบวนการว่าความโดยวิธีแต่งคำฟ้อง คำร้อง คำแถลงและการซักถามพยานถามค้าน ถามติงของทนายความจึงเริ่มใช้เต็มรูปแบบเช่นเดียวกับทนายความในทวีปยุโรป (สุรชัย สรรณปรีชา, 2547, หน้า 34)

งานของทนายความแบบใหม่ได้ขยายตัวควบคู่ไปกับการเปิดศาลยุติธรรมของประเทศไทย จนกระทั่งได้เปิดศาลยุติธรรมแบบใหม่ทั่วประเทศเมื่อ พ.ศ. 2458 ผู้ที่เคยดำเนินธุรกิจรับทำหน้าที่เขียนคำฟ้อง คำให้การแบบเดิมก็เปลี่ยนมาเป็นทนายความในศาลตามระบบใหม่ ผู้มีความรู้กฎหมายบ้างพอสมควรต่างก็ไปประกอบอาชีพทนายความ รวมทั้งผู้มีความรู้กฎหมายเมื่อลาออกจากราชการแล้ว ก็มักจะประกอบอาชีพทนายความ (สภาทนายความ, 2547, หน้า 14) ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่าทนายความมักจะมาจากนายตำรวจ ปลัดอำเภอเจ้าศาล อัยการ รวมทั้งผู้พิพากษา เนื่องจากการเป็นทนายความแบบใหม่ต้องมีการแสดงตัวและแสดงออกในการซักถามพยาน ถามค้าน ถามติง ทำให้อาชีพทนายความ ต้องผ่านการฝึกฝน ฝึกหัด การซักถาม ถามค้าน จนมีการกล่าวกันว่าทนายความที่เก่งนั้นต้องมีฝีปากหรือคารมดี อย่างไรก็ตาม อาชีพทนายความในขณะนั้นก็ยังไม่ใช่ผู้ดีนัก เพราะในสมัยนั้นทนายความยังขาดองค์การควบคุม ทำให้ทนายบางคนประพฤติตนไม่เหมาะสม ภาพพจน์ของทนายความจึงเสื่อมเสียไม่ดีเท่าที่ควร อย่างไรก็ดี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า ระบบกระบวนการพิจารณาคดีความ โดยทนายความเป็นส่วนหนึ่งของระบบนั้น เป็นระบบแบบสินค้านำเข้ามาจากวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าจะเกิดจากการวิวัฒนาการด้วยวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของท้องถิ่นที่ใช้ระบบทนายความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีความเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ (สภาทนายความ, 2547, หน้า 15)

3) ทนายความยุคพัฒนาถึงปัจจุบัน

ทนายความแบบใหม่ได้มีจำนวนมากขึ้น จนกระทั่ง ปี ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) จึงได้มีกฎหมายควบคุมทนายความขึ้นเป็นครั้งแรก ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 127 ว่า ให้ศาลมีอำนาจห้ามทนายความผู้ประพฤติตนไม่สมควรมิให้ความในศาลใดศาลหนึ่ง หรือทุกศาลได้และให้เสนาบดีกระทรวง ยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่องทนายความได้การควบคุมมรรยาททนายความในยุคแรกจึงอยู่อำนาจศาลเป็นผู้ควบคุม ต่อมาปี พ.ศ. 2456

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมก็ได้ออกกฎหมายห้ามข้าราชการผู้มีหน้าที่รักษาพระธรรมนูญเข้าว่าความในคดีอาญา (จินตลีลย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 16)

ในปี พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงก่อตั้งเนติบัณฑิตยสภาขึ้นพร้อมกับได้ทรงตราพระราชบัญญัติทนายความฉบับแรกขึ้นใช้คือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 ความว่า

“กาลทุกวันนี้มีพระราชกำหนดกฎหมายให้โจทก์จำเลยผู้มีอรรถคดีแต่งตั้งทนายความว่าต่าง แยกต่างได้ในศาลยุติธรรม และมีเจ้าถ้อยหมอกความและบุคคลเป็นผู้ไต่คุณสมบัติเข้ามาแอบแฝงหาकिनเป็นทนายความในโรงศาลเป็นอันมากและกฎข้อบังคับทนายความ ซึ่งมีอยู่ยังไม่เพียงพอที่จะสอดส่องรอบงัดตลอดทั่วถึงบุคคลเหล่านั้น และการประพฤติอยู่ในมารยาทอันดีงามเป็นอันเดียวกันจึงจำต้องตราพระราชบัญญัตินี้” (จินตลีลย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 17)

ดังนั้น ระบบทนายความไทย จึงเริ่มเป็นรูปร่างของวิชาชีพที่ชัดเจนขึ้น เพราะเริ่มมีระเบียบเป็นงานที่กฎหมายรับรองและต้องใช้ความรู้ความชำนาญทางนิติศาสตร์ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับต่าง ๆ นั้น มีบทบัญญัติที่กำหนดฐานะและหน้าที่ของทนายความที่แตกต่างกัน ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 ได้แบ่งทนายความออกเป็น 2 ชั้น (อนุรักษ์ ศรีทองสุข, 2556, หน้า 13) คือ

(1.1) ทนายความชั้นที่หนึ่ง เป็นทนายความประเภทที่สอบไล่วิชากฎหมายได้รับประกาศนียบัตรเป็นเนติบัณฑิตไทย ทนายความประเภทนี้มีสิทธิว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร

(1.2) ทนายความชั้นสอง เป็นทนายความซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้สอบสวนคุณสมบัติความรู้ความชำนาญ แล้วมีสิทธิว่าความได้เฉพาะศาลในกรุงเทพหรือหัวเมือง โดยตำบลที่จดลงไว้ในใบอนุญาตทนายความเท่านั้นจะไปว่าความในท้องที่อื่นที่มีได้จดทะเบียนไว้ก็ให้ขออนุญาตพิเศษเฉพาะเรื่องทุกครั้งไปจึงจะว่าความได้

(2) พระราชบัญญัติทนายความแก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2481 ในปี พ.ศ. 2477 หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการออกพระราชบัญญัติทนายความฉบับใหม่ โดยแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2481 กำหนดให้ทนายความมี 2 ชั้น (อนุรักษ์ ศรีทองสุข, 2556, หน้า 13) คือ

(2.1) ทนายความชั้นหนึ่ง ได้แก่

(2.2) ผู้สอบความรู้ทางนิติศาสตร์ได้เป็นเนติบัณฑิตหรือตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป และเป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(2.3) ผู้ที่เคยเป็นผู้พิพากษาหรืออัยการมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปีหรือเป็น สมาชิกพิเศษ แห่งเนติบัณฑิตยสภา

(2.4) ทนายความชั้นสองซึ่งได้ทำการเป็นทนายความมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี และได้ว่าความยกย่องเป็นสมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภาสมาชิกพิเศษแห่งเนติบัณฑิตยสภาที่ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความชั้นหนึ่งอยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ทนายความชั้นสอง ได้แก่ ผู้ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้สอบคุณสมบัติและความสามารถแล้วเห็นว่าสมควรจะทำหน้าที่ทนายความได้และเป็นสมาชิกสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว สิทธิการว่าความยังเป็นเช่นเดิมทนายความชั้นหนึ่งว่าความทั่วราชอาณาจักร ทนายความชั้นสองว่าความได้เฉพาะจังหวัดที่ตนจดทะเบียนไว้หากจะว่าความนอกเขตจังหวัดนั้นต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาศาลที่ทนายความจะเข้าว่าความเสียก่อนแล้วรายงานให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ทราบ

(3) พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 มีพระราชบัญญัติทนายความฉบับที่ 3 มีข้อกำหนดให้ออนอำนาจการออกใบอนุญาตว่าความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มาให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ออกใบอนุญาตตลอดจนควบคุมทะเบียนและมรรยาทของทนายความ โดยมีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 กำหนดให้มีทนายความ 2 ชั้นคือทนายความชั้นหนึ่งต้องสำเร็จวิชากฎหมายและเป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีสิทธิว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร ทนายความชั้นที่สองต้องเป็นผู้ที่สอบความรู้ได้ที่เนติบัณฑิตยสภากำหนดให้มีการสอบหรือมีปริญญา อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ในสถานศึกษาในประเทศไทย ซึ่งเนติบัณฑิตยสภารับรองว่ามาตรฐานการศึกษาสมควรเป็นทนายความได้และเป็นสมาชิกสามัญหรือสมทบแห่งเนติบัณฑิตยสภา มีสิทธิว่าความในศาลในเขตจังหวัดที่ทนายความผู้นั้นมีสำนักงานที่จดทะเบียนไว้ และจังหวัดอื่นที่ระบุใบอนุญาต (สำนักงานอัยการสูงสุด สถาบันกฎหมายอาญา, 2539, หน้า 11)

อาชีพทนายความได้พัฒนาเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความมีเป็นจำนวนมากขึ้น มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรอิสระโดยจัดตั้งสมาคมทนายความในปี พ.ศ. 2500 เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ทนายความด้วยกันและประชาชนทั่วไป สมาคมทนายความเห็นว่าการควบคุมทนายความโดยเนติบัณฑิตยสภาซึ่งประกอบไปด้วยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และบุคคลทั่วไปไม่เป็นธรรมและไม่เหมาะสม ทนายความควรปกครองทนายความด้วยกันเองจึงเกิดการเรียกร้องจากทนายความ อันเป็นต้นกำเนิดของสภาทนายความในเวลาต่อมา (ณัฐ สมบูรณ์, 2551, หน้า 48)

ในปี พ.ศ. 2528 สภาทนายความจึงก่อกำเนิดขึ้นพร้อมกับพระราชบัญญัติทนายความฉบับใหม่ โดยมีสาระสำคัญให้ออนการควบคุมทนายความ ทั้งการจดทะเบียนการควบคุมมรรยาทและการกำหนดคุณสมบัติของผู้เป็นทนายความให้กับสภาทนายความ ทั้งพระราชบัญญัติ

ทนายความ พ.ศ. 2528 ยังได้ยกเลิกทนายความชั้นหนึ่งและชั้นสองให้มีทนายความประเภทเดียว โดยว่าความได้ทั่วราชอาณาจักร ส่วนการขอจดทะเบียนเป็นทนายความและรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาต การต่อใบอนุญาตและการบอกเลิกจากการเป็นทนายความเป็นไปตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) นับตั้งแต่มีสภาพทนายความเกิดขึ้น ทนายความในปัจจุบันจึงมีบทบาทมากขึ้น ไม่จำกัดแต่เฉพาะการว่าความในวิชาชีพของตนเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมในด้าน กฎหมายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการร่างกฎหมาย และช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยเคลื่อนไหวในรูปขององค์กร อันถือได้ว่าวิชาชีพทนายความได้พัฒนาก้าวหน้ามากขึ้นในปัจจุบัน (ณัฐ สมบูรณ์, 2551, หน้า 29)

สรุป การประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศไทยนั้นผ่านการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง ซึ่งในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติสภาพทนายความได้ยกเลิกในการกำหนด ชั้นทนายความ ให้ทนายความมีชั้นเดียวเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน แต่สิ่งที่ขาดหายไปก็คือ ความรู้ ความชำนาญของทนายความใหม่ที่มีสิทธิ์ว่าความทั่วประเทศได้ แม้ไม่มีความรู้ในชั้นเนติบัณฑิต หรือเป็นทนายความผู้มีความชำนาญมาก่อน ด้วยเหตุนี้ย่อมส่งผลถึงทนายความขอแรงในคดีอาญา หากเป็นทนายความใหม่ย่อมไม่มีประสบการณ์ จึงอาจส่งผลทำให้การรักษาความยุติธรรม ในทางอาญาหายไป

5.2 การสอบใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

5.2.1 องค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมวิชาชีพทนายความ

ผู้ประกอบอาชีพทนายความจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญทางด้านกฎหมาย สภาพอาชีพจึงเป็นการผูกขาด หากไม่มีการควบคุมวิชาชีพทนายความก็อาจจะทำให้เกิดการใช้ วิชาชีพทนายความเพื่อหาประโยชน์ใส่ตน ทำให้ลูกความหรือประชาชนได้รับความเดือดร้อน เสียหาย ดังนั้นเพื่อมิให้เกิดปัญหา เช่น การเอารัดเอาเปรียบลูกความหรือประชาชน ทนายความ ประพฤติตนไม่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการควบคุมวิชาชีพกฎหมายโดยองค์กร การควบคุม วิชาชีพจึงเริ่มปรากฏขึ้นตามลำดับ (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 23) ดังนี้

1) การควบคุมโดยศาล

การควบคุมวิชาชีพทนายความเริ่มปรากฏในระยะแรกในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา ความแพ่ง ร.ศ. 127 มาตรา 127 ให้ศาลมีคำสั่งห้ามทนายความผู้ประพฤติตนไม่สมควรไม่ให้ว่าความ ในศาลหนึ่งหรือทุกศาลได้ และมาตรา 128 ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่องผู้ที่จะ เป็นทนายความได้ แม้ในขณะนั้นยังไม่มีกฎข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ แต่ปรากฏว่าศาล ใช้อำนาจควบคุมมรรยาททนายความ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 168/2454 วินิจฉัยว่า

“ความประพฤติกของหม่อมราชวงศ์เซย ปรากฏในสำนวนหาเลี้ยงชีพทางทนายความ ว่าความก็ชอบแต่จะรักษาหน้ารักษาสัตย์ สุจริต เชิดชูราชินิศาร แต่นี้กลับพยายามกระทำพยานเท็จ ทำลายล้างยุติธรรม ดังนั้น เห็นควรด้วยเกล้าฯว่าไม่ควรอนุญาตให้หม่อมราชวงศ์เซยเป็นทนายความ ว่าความของราษฎรได้ในศาลยุติธรรมต่อไป”

การควบคุมวิชาชีพทนายความโดยองค์กรศาลนั้น ยังปรากฏต่อมาในพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. 2457 ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 ว่า “บุคคลใดมีความปรารถนาจะเข้าหาเลี้ยงชีพ ทางทนายความให้ทำเรื่องรាយยื่นแก่อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มา กรุงเทพฯ ตามแบบที่ 2 ต่อท้าย พระราชบัญญัตินี้ เมื่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ได้พิจารณาสอบสวนเห็นว่าผู้นั้น ประกอบด้วยคุณวุฒิและความประพฤติอันสมควรแล้วไซ้ร้ ก็จะได้คำสั่งอนุญาตให้จดทะเบียนลง ในทะเบียนทนายความและได้ออกใบสำคัญให้ผู้นั้นถือเป็นคู่มือว่าได้ลงทะเบียนทนายความ แล้ว และได้ออกใบอนุญาตทนายความตามวิธีแลแบบที่ 3 ต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้”

มาตรา 9 ของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว บัญญัติว่า “อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ กรุงเทพฯ มีอำนาจออกคำสั่งห้ามมิให้ทนายความคนใดคนหนึ่งว่าความในศาลยุติธรรมมีกำหนด ไม่เกินกว่า 3 ปี ถ้าจะออกคำสั่งให้ลบชื่อทนายความคนใดคนหนึ่งออกเสียจากทะเบียนได้ โดยมาอาศัย พิจารณาเห็นเหตุความผิดดังจะว่าต่อไปนี้...”

ในปี พ.ศ. 2477 มีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 โดยพระราชบัญญัติ ฉบับดังกล่าวก็ยังคงให้อำนาจศาลควบคุมวิชาชีพทนายความเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากความใน มาตรา 7 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดมีความปรารถนาจะเป็นทนายความ ให้ยื่นเรื่องรាយต่ออธิบดี ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ตามแบบ 3 ต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ เมื่ออธิบดีผู้พิพากษาได้พิจารณา สอบสวนเห็นว่าผู้นั้นคุณวุฒิและความประพฤติอันสมควร ก็ให้สั่งอนุญาตให้จดทะเบียนลง ในทะเบียนทนายความ แล้วออกใบอนุญาตทนายความตามแบบ 2 ต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นคู่มือ” และความในมาตรา 12 ก็บัญญัติว่า “ให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจออกคำสั่งพักทัณฑ์ หรือห้ามมิให้ ทนายความคนใดทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกินกว่าสามปี หรือให้ลบชื่อทนายความคนใด ออกจากทะเบียนก็ได้ โดยอาศัยพิจารณาเห็นเหตุความผิดดังจะกล่าวต่อไปนี้...”

การควบคุมวิชาชีพทนายความโดยศาลนั้นเป็นการควบคุมแบบเบ็ดเสร็จ ตั้งแต่ การขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพทนายความ การปฏิบัติและความประพฤติกของทนายความในศาล ตลอดจนการให้โทษทนายความด้วย โดยอำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ เท่านั้น (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 23-24)

2) การควบคุมโดยเนติบัณฑิตยสภา

โรงเรียนกฎหมายที่ตั้งขึ้นเมื่อ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ซึ่งโรงเรียนกฎหมายมีกำเนิดแต่พระบรมราชาไชยแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงให้ราชการยุติธรรมเป็นไปด้วยดีตามความต้องการของประเทศ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานมอบให้เป็นพระภาระของ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ (กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์) ทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมาย อันเป็นผลให้ได้เนติบัณฑิตเข้ารับราชการเป็นกำลังของศาลหลวงกระทรวงยุติธรรม (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 24)

เมื่อมีนักเรียนกฎหมายมากขึ้นก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมให้มีระเบียบอันดีด้วยเกรงว่าเมื่อมีมากขึ้นก็ต้องแยกย้ายกัน อาจทำให้ความรู้และมรรยาทอันดีเสื่อมไป ดังนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุมัติให้คณะเนติบัณฑิตจัดตั้งเนติบัณฑิตยสภาขึ้นในพระบรมราชูปถัมภ์ ใน พ.ศ. 2457 (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 24)

เนติบัณฑิตยสภาได้มีการรองรับฐานะโดยกฎหมายตามพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. 2507 ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตั้งขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมายมีวัตถุประสงค์ตามความในมาตรา 4 คือ มาตรา 4 “เนติบัณฑิตยสภามีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมการศึกษานิติศาสตร์และประกอบวิชาชีพทางกฎหมายรวมทั้งจัดให้มีทุนเพื่อการนั้น

(2) ควบคุมมรรยาททนายความตามกฎหมายว่าด้วย ทนายความ

(3) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิกและการดำเนินการตามที่กฎหมายอื่นกำหนด”

ในปี พ.ศ. 2507 นับแต่มีกฎหมายรับรองฐานะของเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งในมาตรา 4 คือ ควบคุมมรรยาททนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ การควบคุมทนายความโดยองค์กรศาลจึงเปลี่ยนไปเป็นการควบคุมโดยเนติบัณฑิตยสภาแทน

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ได้บัญญัติในมาตรา 7 ความว่า “การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความให้ยื่นคำขอต่อเนติบัณฑิตยสภา” และในมาตรา 16 บัญญัติว่า “เมื่อปรากฏแก่เนติบัณฑิตยสภาว่าทนายความผู้ใดเป็นผู้ขาดคุณสมบัติตาม มาตรา 5 หรือมาตรา 6 ไม่ว่าจะขาดคุณสมบัติก่อนหรือหลังจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความให้เนติบัณฑิตยสภามีอำนาจถอนชื่อทนายความผู้นั้นออกเสียจากทะเบียนทนายความ” นอกจากนั้นยังมีบทบัญญัติให้ทนายความต้องปฏิบัติตามมรรยาททนายความที่เนติบัณฑิตยสภา กำหนด และให้มีกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการมรรยาททนายความ และให้เนติบัณฑิตยสภา พิจารณาความเห็นของคณะกรรมการมรรยาททนายความและให้มีอำนาจและทำคำสั่งชี้ขาดอย่างใด

อย่างหนึ่งตามมาตรา 31 ที่บัญญัติว่า “เมื่อเนติบัณฑิตยสภาได้รับความเห็นและสำนวนการพิจารณาที่คณะกรรมการมรรยาททนายความส่งมาตามมาตรา 28 แล้ว ให้เนติบัณฑิตยสภาพิจารณาความเห็นและสำนวน การพิจารณานั้นและให้มีอำนาจวินิจฉัยและทำคำสั่งชี้ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) ยกคำกล่าวหา
- (2) ภาคทัณฑ์
- (3) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดเวลาตามที่เห็นสมควร แต่มิให้เกิน 3 ปี
- (4) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ” ควบคุมโดยสภาทนายความ

จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 มีการแบ่งทนายความออกเป็นสองชั้น จึงเป็นการจำกัดสิทธิของทนายความชั้นสองและสิทธิของผู้จบการศึกษาชั้นปริญญาตรีนิติศาสตร์โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะทนายความชั้นสองคือ ผู้ที่สอบได้นิติศาสตรบัณฑิตอนุปริญญาและอื่น ๆ มีสิทธิว่าความในศาลต่าง ๆ ใน 10 จังหวัด ตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาตและมีสิทธิว่าความในศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา เฉพาะคดีที่ศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดดังกล่าวได้พิจารณาหรือสั่งและมีสิทธิตามประเด็นในศาลอื่นด้วยเท่านั้น

นอกจากนี้การควบคุมทนายความ การออกใบอนุญาตและการจดทะเบียนตลอดจนการสอบสวนมรรยาททนายความ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ให้โอนอำนาจจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มาเป็นของเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาด (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 26)

3) การควบคุมโดยสภาทนายความ

ผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความได้เคลื่อนไหวให้มีสถาบันทนายความเป็นผู้ควบคุมผู้ประกอบการอาชีพทนายความเอง จนในที่สุดได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2528 โดยให้เหตุผลที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้คือ “โดยที่กฎหมายว่าด้วยทนายความได้ใช้บังคับมานานแล้วและบทบัญญัติบางประการที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม เพื่อควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ เช่น ให้มีสภาทนายความเพื่อควบคุมมรรยาททนายความ ให้มีกองทุนสงเคราะห์ทนายความเพื่อช่วยเหลือทนายความ เป็นต้น และสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรง เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางและทันกับความต้องการ”

สภาทนายความ จึงเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยมีการควบคุมจริยธรรมและจรรยาบรรณ ซึ่งถือเป็นข้อบังคับ

เกี่ยวกับมรรยาทของทนายความอันเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้ทนายความมีความรับผิดชอบ ต่อวิชาชีพและสังคม

การที่สภาทนายความถือเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมทนายความ ซึ่งก็ได้เป็นไปตาม ความหมายของวิชาชีพทางกฎหมาย อันเป็นไปตามหลักสากลที่องค์กรดังกล่าวจะต้องประกอบด้วย

- (1) เป็นองค์กร (Organization)
- (2) มีการฝึกอบรม (Learning)
- (3) มีอุดมการณ์เพื่อบริการประชาชน (Spirit of public service)
- (4) การเป็นเจ้าหน้าที่ของศาลยุติธรรม (Administration of justice)

การดำเนินงานของสภาทนายความเพื่อให้บรรลุถึงซึ่งวัตถุประสงค์แห่งการก่อตั้ง “สภาทนายความ” ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการสภาทนายความที่มาจากการเลือกตั้งของทนายความทั่วประเทศ (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 27)

คณะกรรมการสภาทนายความ

คณะกรรมการสภาทนายความประกอบด้วย นายก อุปนายก เลขานุการ นายทะเบียน เภรณูญิก สวัสดิการ ประชาสัมพันธ์ และตำแหน่งอื่นตามความเหมาะสม ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของ สมาชิกซึ่งเป็นทนายความทั่วประเทศ จำนวน 23 คน คือส่วนกลาง กรุงเทพมหานคร 14 คน และ คณะกรรมการประจำภาค ที่มีสำนักงานประจำอยู่ตามภาคต่าง ๆ ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้ พิพากษาภาค ภาคละ 1 คน ทั่วประเทศรวม 9 ภาคด้วย นอกจากนี้มีผู้แทนกระทรวงยุติธรรม 1 คน ผู้แทนเนติบัณฑิตยสภา 1 คน รวมเป็น 25 คน มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นสภานายกพิเศษ แห่งสภาทนายความ (จินตลีย์ อุเจริญ, 2558, หน้า 27)

5.2.2 การสอบใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

ประเภทของการสอบใบอนุญาตให้เป็นทนายความ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ตัวรุ่น

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ จะทำการเปิดรับสมัครอบรม วิชาว่าความปีละ 2 รุ่น ซึ่งจะเปิดรับสมัครช่วงกลางปีกับช่วงปลายปี โดยการสอบข้อเขียนจะแบ่ง ออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สภาทนายความ, 2564, ออนไลน์)

ภาคทฤษฎี การสอบออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อสอบปรนัย จำนวน 20 ข้อ 20 คะแนน และ ข้อสอบอัตนัย จำนวน 4-6 ข้อ 80 คะแนน รวมเป็น 100 คะแนนเต็ม ผู้ที่สอบได้ตั้งแต่ 50 คะแนน ขึ้นไปถือว่าสอบผ่านข้อเขียนภาคทฤษฎี

ผู้สอบผ่านภาคทฤษฎีต้องไปฝึกงานภาคปฏิบัติ 6 เดือน ในสำนักงานนายความต่าง ๆ ที่มีนายความผู้มีใบอนุญาตให้เป็นนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี เช่นรับรองว่าได้ผ่านการฝึกภาคปฏิบัติจริงและมีระบบประเมินการฝึกภาคปฏิบัติโดยนายความผู้นั้นด้วย เมื่อได้รับการเช่นรับรองแล้วถึงจะมีสิทธิสอบข้อเขียนภาคปฏิบัติต่อไป

ภาคปฏิบัติ การสอบแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อสอบปรนัยและข้อสอบอัตนัย โดยให้เขียนในแบบพิมพ์ศาล รวมเป็น 100 คะแนนเต็ม ข้อสอบก็จะเป็นการให้ตัวอย่างข้อเท็จจริงมา 1 เรื่อง แล้วให้ผู้เข้าสอบทำการเขียนคำฟ้อง คำร้อง คำขอ คำแถลง หรือหนังสือบอกกล่าวต่าง ๆ ภายในระยะเวลาที่กำหนด ผู้เข้าสอบก็ต้องเขียนคำฟ้อง คำร้อง คำขอ คำแถลง ต่าง ๆ โดยต้องเลือกใช้แบบฟอร์มให้ถูกต้อง เสมือนกับที่จะยื่นต่อศาลจริง ๆ จากนั้น ข้อสอบก็จะถูกส่งไปให้คณะกรรมการผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญจากสถาบันฝึกอบรมวิชาว่าความเป็นผู้ทำการตรวจข้อสอบ ผู้ที่สอบได้ตั้งแต่ 50 คะแนน ขึ้นไปจึงจะถือว่าสอบผ่าน และถึงจะมีสิทธิไปลงทะเบียนเพื่อสอบปากเปล่าในขั้นตอนต่อไป

2) กรณีตัวปี

การสอบใบอนุญาตให้เป็นนายความ กรณีผู้ฝึกงานในสำนักงานนายความไม่น้อยกว่า 1 ปี มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (สภาพนายความ, 2564, ออนไลน์)

(1) บุคคลที่จะสมัครเป็นนายความจะต้องไปติดต่อขอรับแบบแจ้งการฝึกงานในสำนักงาน 1 ปี จากสภาพนายความ แล้วนำไปขอฝึกงานกับนายความผู้ที่มีใบอนุญาตมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี ลงชื่อรับรองการฝึกงานให้ด้วย

(2) เมื่อฝึกงานครบกำหนด 1 ปี ถึงจะมีสิทธิลงทะเบียนสอบข้อเขียนได้ สำหรับการสอบข้อเขียนเนื้อหาจะแบ่งการให้คะแนนเป็น 2 ส่วน คือ ข้อสอบปรนัย และ ข้อสอบอัตนัย โดยให้เขียนในแบบพิมพ์ศาลเสมือนจริง รวม 100 คะแนน ลักษณะข้อสอบและการตรวจข้อสอบจะเหมือนกับการสอบภาคปฏิบัติ สำหรับผู้ที่สอบได้คะแนนตั้งแต่ 50 คะแนน ขึ้นไปจึงถือว่าสอบผ่าน และถึงจะมีสิทธิไปลงทะเบียนเพื่อสอบปากเปล่าในขั้นตอนต่อไป

การสมัครเป็นสามัญหรือวิสามัญสมาชิกกับเนติบัณฑิตยสภา (สภาพนายความ, 2564, ออนไลน์)

แนวทางการสมัคร วิสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา การที่จะขึ้นทะเบียนเป็นนายความได้นั้นต้องเป็นวิสามัญสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา ก่อน ซึ่งเนติบัณฑิตยสภาจะมีการแบ่งประเภท ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือสามัญสมาชิก และวิสามัญสมาชิก ซึ่งสามัญสมาชิกหมายถึงผู้ที่สอบไล่เป็นเนติบัณฑิตไทยได้แล้ว ส่วนผู้ที่สมัครวิสามัญสมาชิกได้นั้นแบ่งออกเป็นอีก 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ นักศึกษาที่จบการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตร์จาก 5 มหาวิทยาลัย คือ

มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตามข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภา นักศึกษาที่จบ 5 มหาวิทยาลัยนี้สามารถขอใบรับรองการจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยไปสมัครวิสามัญสมาชิกได้เลย หรือปัจจุบันสามารถสมัครเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (สามัญสมาชิก / สมาชิกวิสามัญ) ผ่านระบบออนไลน์ได้แล้วที่ สมาชิกเนติบัณฑิตยสภา (สภาทนายความ, 2564, ออนไลน์)

กลุ่มที่สอง คือผู้ที่ได้รับใบประกาศนียบัตรผ่านการอบรมวิชาว่าความ จากสภาทนายความ ซึ่งก็ต้องเป็น ผู้ที่จบอนุปริญญาด้านนิติศาสตร์หรือ ผู้ที่จบนิติศาสตร์บัณฑิต หลังจากจบการศึกษาแล้วหรือหลังจากได้รับใบประกาศนียบัตรจากสภาทนายความแล้วสามารถนำใบประกาศนียบัตรผ่านการอบรมวิชาว่าความ ไปสมัครวิสามัญสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาได้เลย หรือสามารถสมัครเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (สามัญสมาชิก / สมาชิกวิสามัญ) ผ่านระบบออนไลน์ได้เช่นเดียวกัน สมาชิกเนติบัณฑิตยสภา (สภาทนายความ, 2564, ออนไลน์)

5.3 บทบาทและหน้าที่ของทนายความ

“ทนายความ (Lawyer)” หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดี โดยการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์สุจริตและต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและประโยชน์ของลูกความให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญ (พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 4)

ดังนั้น ทนายความ จึงทำหน้าที่ 2 สถานะ คือ

1) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพอิสระให้บริการทางกฎหมายภายใต้การควบคุม การประกอบวิชาชีพ โดยองค์กร “สภาทนายความ”

2) เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่ต้องรับใช้สังคม และให้ความเป็นธรรมต่อบุคคลในสังคมเช่นเดียวกับศาล อัยการ หรือ ตำรวจ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (เปรมิกา บุญเกิด, 2558, หน้า 13)

นอกจากนั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายคำว่า “ทนายความ” ไว้ว่า ผู้ซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ว่าต่างแก่งานแทนคู่ความในคดี หรือหมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความแทนคู่ความในศาล เรียกสั้น ๆ ว่า “ทนาย”

จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการเป็นทนายความนั้นจะต้องได้รับอนุญาตและเป็นตัวแทนของคู่ความในการดำเนินคดีอันมีลักษณะของการดำเนินการในศาล จากนิยามดังกล่าวมาทำให้เข้าใจความหมายของ “ทนายความ” มากขึ้น แต่ก็เป็นเพียงการกล่าวถึง การประกอบวิชาชีพ ที่เกี่ยวกับการดำเนินการในศาล ในเรื่องของคำว่าความเท่านั้น ทั้งที่แท้จริงแล้วการประกอบ

วิชาชีพทนายความนั้นมิได้มีแต่เฉพาะในทางศาลเท่านั้น หากยังรวมไปถึงการให้คำแนะนำและ
 ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ทั้งในทางปฏิบัติและในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เรียกว่า “ที่ปรึกษากฎหมาย”
 อันเป็นงานส่วนหนึ่งของวิชาชีพทนายความ ซึ่งนับวันจะยิ่งมีความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น
 โดยเฉพาะการเข้าทำสัญญาทางธุรกิจขนาดใหญ่ หรือการค้าการลงทุนระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อน
 อย่างมาก จำเป็นที่จะต้องได้รับคำปรึกษาทางกฎหมายธุรกิจจากนักกฎหมายหรือที่ปรึกษากฎหมาย
 ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ในบางครั้งสัญญาทางธุรกิจที่มีมูลค่าการลงทุนสูงและ
 มีคู่สัญญาหลายฝ่ายจะต้องใช้ที่ปรึกษากฎหมายที่มีประสบการณ์หลายด้านในการเจรจาต่อรอง
 เพื่อเข้าทำสัญญาดังกล่าว (เปรมิกา บุญเกิด, 2558, หน้า 13)

ส่วน “ทนายความ” ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 4 ให้ความหมายว่า
 ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และมาตรา 33 บัญญัติ
 ว่า “ห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตหรือผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความ หรือ
 ต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์
 ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลง อันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้
 เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการผู้ปฏิบัติกรตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ
 องค์กรของรัฐ หรือ รัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติกรตามหน้าที่ หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้โดยบทบัญญัติ
 แห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ หรือกฎหมายอื่น”

จากบทบัญญัติดังกล่าว หมายถึง ทนายความที่ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวกับการดำเนินการ
 ในศาล ซึ่งมีสิทธิทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งคำฟ้อง คำให้การ คำฟ้องอุทธรณ์
 แก้อุทธรณ์ คำฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้องหรือคำแถลงอันเกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคล
 อื่นได้ ทนายความจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในคดีเนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและเป็น
 ตัวแทนของตัวความในการว่าต่างแก้ต่างในศาลเพื่ออำนวยความสะดวกและรักษาผลประโยชน์ให้
 แก่ตัวความให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย (ศักดิ์ดา ศิลปะระสิทธิ์, 2544, หน้า 3)

5.4 รูปแบบการจัดตั้งสำนักงานทนายความ

5.4.1 การจัดตั้งสำนักงานกฎหมายในรูปแบบของห้างหุ้นส่วน

1) ความหมายของห้างหุ้นส่วน

ห้างหุ้นส่วน คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงทำการค้าร่วมกันเพื่อแสวงหา
 กำไรและแบ่งผลกำไรจากการดำเนินกิจการนั้น ผู้เป็นหุ้นส่วนสามารถลงหุ้นด้วย เงิน ทรัพย์สิน
 หรือแรงงานก็ได้ ถ้าวางหุ้นด้วย ทรัพย์สิน หรือแรงงานต้องตีราคาเป็นจำนวนเงินห้างหุ้นส่วนมี
 2 ประเภท (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2562, หน้า 283) คือ

(1) ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือ ห้างหุ้นส่วนที่มีผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทเดียว คือหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด โดยหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดร่วมกันในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนทั้งหมด ห้างหุ้นส่วนสามัญจะจดทะเบียนหรือไม่ก็ได้ ถ้าจดทะเบียนจะเรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล และมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

(2) ห้างหุ้นส่วนจำกัด คือ ห้างหุ้นส่วนที่มีหุ้นส่วน 2 ประเภท ได้แก่ หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด จะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ รับผิดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนจำกัด และหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ รับผิดร่วมกันในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนทั้งหมด

หุ้นส่วนผู้จัดการจะต้องเป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด

ห้างหุ้นส่วนจำกัดจะต้องจดทะเบียน ถ้าไม่จดทะเบียนถือว่าเป็น ห้างหุ้นส่วนสามัญ

เมื่อจดทะเบียนเป็นห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือห้างหุ้นส่วนจำกัดแล้ว ห้างหุ้นส่วนจะมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแตกต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนและได้รับเลขทะเบียนนิติบุคคล 13 หลัก ซึ่งจะถูกใช้เพื่อเป็นเลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของกรมสรรพากรด้วย

สำหรับชื่อห้างหุ้นส่วน ถ้านำชื่อไปใช้ในดวงตรา ป้ายชื่อ จดหมาย หรือเอกสารอย่างอื่นที่ใช้ในธุรกิจของห้างหุ้นส่วน ต้องมีคำว่า “ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล” หรือ “ห้างหุ้นส่วนจำกัด” ประกอบชื่อ ถ้าใช้เป็นอักษรต่างประเทศต้องใช้คำที่มีความหมายว่า “ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล” หรือ “ห้างหุ้นส่วนจำกัด” ประกอบชื่อ เช่น ถ้าใช้ชื่อเป็นอักษรภาษาอังกฤษต้องมีคำว่า “Registered Ordinary Partnership” หรือ “Limited Partnership” ประกอบชื่อ เป็นต้น

ต้องมีที่ตั้งสำนักงานซึ่งถือเป็นภูมิลำเนาของห้างหุ้นส่วนที่สามารถติดต่อได้ (ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2562, หน้า 283)

2) หน้าที่ของห้างหุ้นส่วน

ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชี โดยจะให้หุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น ๆ เป็นผู้ดำเนินการแทน ซึ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 มีดังนี้ (ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2562, หน้า 283)

(1) จัดทำบัญชีรายวัน บัญชีแยกประเภท บัญชีสินค้า และบัญชีประเภทอื่น ตามความจำเป็นแก่การทำบัญชี โดยเริ่มตั้งแต่วันที่จดทะเบียนเป็นห้างหุ้นส่วน

(2) ต้องจัดให้มีผู้ทำบัญชีที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมาย เพื่อเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีของห้างหุ้นส่วน ซึ่งอาจเป็นพนักงาน ผู้รับจ้างทำบัญชีอิสระ หรือสำนักงานบริการรับทำบัญชี ซึ่งเป็นผู้ที่จบไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบัญชีหรือเทียบเท่าเป็นผู้ทำบัญชี ยกเว้น ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือห้างหุ้นส่วนจำกัดที่มีทุนจดทะเบียน ไม่เกิน 5 ล้านบาท มีสินทรัพย์รวมไม่เกิน 30 ล้านบาทและมีรายได้รวมไม่เกิน 30 ล้านบาท สามารถให้ผู้ที่ยังไม่ต่ำกว่าอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ทางการบัญชีหรือเทียบเท่าเป็นผู้ทำบัญชีก็ได้ ซึ่งห้างหุ้นส่วนจะต้องควบคุมดูแลผู้ทำบัญชีให้จัดทำบัญชีให้ตรงต่อความเป็นจริงและเป็นไปตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน

(3) ต้องส่งมอบเอกสารที่ต้องใช้ประกอบการลงบัญชี ได้แก่ บันทึกรับฝาก หนังสือหรือเอกสารใด ๆ ที่ใช้เป็นหลักฐานในการลงรายการในบัญชี ให้แก่ผู้ทำบัญชีให้ครบถ้วนถูกต้อง เพื่อให้บัญชีที่จัดทำขึ้นสามารถแสดงผลการดำเนินงาน ฐานะการเงินหรือการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริงและตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน

(4) ต้องปิดบัญชีครั้งแรกภายใน 12 เดือน นับแต่วันเริ่มทำบัญชีและปิดบัญชีในรอบ 12 เดือน นับแต่วันปิดบัญชีครั้งก่อน เว้นแต่ได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนรอบปีบัญชีจากสารวัตรใหญ่บัญชีหรือสารวัตรบัญชีแล้ว อาจปิดบัญชีก่อนครบรอบ 12 เดือนก็ได้

(5) จัดทำงบการเงิน ประกอบด้วย งบแสดงฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน หมายเหตุประกอบงบการเงิน และงบการเงินเปรียบเทียบกับปีก่อนและต้องจัดให้มีผู้สอบบัญชีรับอนุญาตตรวจสอบและแสดงความเห็น

ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด ที่มีทุนจดทะเบียนไม่เกิน 5 ล้านบาท มีสินทรัพย์รวมไม่เกิน 30 ล้านบาท และมีรายได้รวมไม่เกิน 30 ล้านบาทไม่ต้องมีผู้สอบบัญชีรับอนุญาตตรวจสอบและแสดงความเห็นในงบการเงิน

อย่างไรก็ตาม ในการยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้นิติบุคคล (ภงด. 50) ต่อกรมสรรพากร ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด ที่มีทุนจดทะเบียนไม่เกิน 5 ล้านบาท มีสินทรัพย์รวมไม่เกิน 30 ล้านบาท และมีรายได้รวมไม่เกิน 30 ล้านบาทยังคงต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้นิติบุคคล (ภงด. 50) พร้อมรายงานการตรวจสอบและรับรองบัญชีของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต หรือผู้สอบบัญชีภาษีอากรด้วย

(6) เมื่อผู้สอบบัญชีรับอนุญาตตรวจสอบและแสดงความเห็นในงบการเงินแล้วให้นำส่งงบการเงินผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ (DBD e-Filing) ต่อกรมพัฒนาธุรกิจการค้าภายในห้าเดือนนับแต่วันปิดบัญชี

(7) ต้องเก็บรักษาบัญชีและเอกสารที่ต้องใช้ประกอบการลงบัญชีไว้ที่สำนักงานแห่งใหญ่ หรือสถานที่ที่ใช้ผลิตหรือเก็บสินค้าเป็นประจำ หรือสถานที่ที่ใช้เป็นที่ทำงานเป็นประจำ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันปิดบัญชี เว้นแต่ จะได้รับอนุญาตจากสารวัตรใหญ่บัญชี หรือสารวัตรบัญชีให้เก็บรักษาบัญชีและเอกสารประกอบการลงบัญชีไว้ ณ สถานที่อื่น แต่ถ้าบัญชีหรือเอกสารประกอบการลงบัญชีสูญหายหรือเสียหาย ต้องแจ้งสารวัตรใหญ่บัญชีหรือสารวัตรบัญชี ภายใน 15 วันนับแต่วันที่ทราบถึงการสูญหายหรือเสียหาย โดยทั้งหมดนี้ ให้ยื่นเรื่องผ่านระบบงานการอนุญาต (DBD e-Permit)

3) การเปลี่ยนแปลงรายการทางทะเบียน

เมื่อห้างหุ้นส่วนจะเปลี่ยนแปลงรายการทางทะเบียนไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ชื่อของห้างหุ้นส่วน ตัวผู้เป็นหุ้นส่วน หุ้นส่วนผู้จัดการ ข้อจำกัดอำนาจหุ้นส่วนผู้จัดการที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่และ/หรือสำนักงานสาขา วัตถุประสงค์ ตราของห้างหุ้นส่วนรายการอื่น ๆ ที่เห็นสมควรจะให้ประชาชนทราบ ผู้เป็นหุ้นส่วนจะต้องตกลงให้ความยินยอมด้วยกันทุกคน แล้วให้หุ้นส่วนผู้จัดการยื่นขอจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมรายการที่เปลี่ยนแปลงนั้นต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท

การเปลี่ยนแปลงหุ้นส่วนผู้จัดการ ต้องไปยื่นจดทะเบียนภายใน 14 วันนับจากวันที่มีการเปลี่ยนแปลง (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2562, หน้า 285)

4) การเลิกและชำระบัญชี

เมื่อมีความประสงค์จะเลิกห้างหุ้นส่วน ให้ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนทำข้อตกลงเลิกร่วมกันเพื่อกำหนดวันที่ต้องการเลิกห้างหุ้นส่วนและตั้งผู้ชำระบัญชี เพื่อทำหน้าที่ชำระสะสางทรัพย์สินและหนี้สินของห้างหุ้นส่วน จากนั้นให้เป็นหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีในการดำเนินการ ดังนี้ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2562, หน้า 286-287)

(1) จัดทำคำขอไปยื่นจดทะเบียนเลิกห้างหุ้นส่วนภายใน 14 วัน นับแต่วันที่เลิก และต้องลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่าห้างหุ้นส่วนเลิกกัน พร้อมกับส่งจดหมายลงทะเบียนไปรษณีย์แจ้งไปยังเจ้าหนี้ทุกคน

(2) จัดทำงบการเงินส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและรับรองความถูกต้องแล้วเรียกประชุมผู้เป็นหุ้นส่วนเพื่อรับรองให้ผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือจะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ และอนุมัติงบการเงิน

(3) ถ้ามีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีใหม่ หรือแก้ไขอำนาจผู้ชำระบัญชี หรือแก้ไขที่ตั้งสำนักงานของผู้ชำระบัญชี ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงด้วยการจดทะเบียนเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี หรือแก้ไขอำนาจผู้ชำระบัญชี ต้องไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับจากวันที่ได้มีการเปลี่ยนตัวหรือวันลงมติ

(4) จัดทำรายงานการชำระบัญชียื่นต่อนายทะเบียนทุก 3 เดือน เพื่อแสดงความ เป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่ และรายงานนี้ต้องเปิดเผยให้ผู้เป็นหุ้นส่วนและเจ้าหน้าที่สามารถตรวจดูได้ โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมด้วย แต่หากการชำระบัญชีต้องใช้เวลาานกว่าหนึ่งปี ผู้ชำระบัญชีต้องเรียก ประชุมผู้เป็นหุ้นส่วนในเวลาทุกสิ้นปีนับแต่วันที่เริ่มทำการชำระบัญชีและทำรายงานต่อที่ประชุมว่า ได้จัดการไปอย่างไร พร้อมทั้งบอกให้ทราบความเป็นไปของบัญชีโดยละเอียด

(5) เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วนเสร็จสิ้นแล้ว ต้องทำรายงาน สรุปรายการดำเนินการชำระบัญชีตั้งแต่ต้น แล้วเรียกประชุมใหญ่เพื่อเสนอรายงานและชี้แจงกิจการต่อ ที่ประชุม เมื่อที่ประชุมได้อนุมัติรายงานนั้นแล้วให้จัดทำคำขอไปยื่นจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ประชุมอนุมัติรายงาน ซึ่งเมื่อได้จดทะเบียนแล้วถือว่า การชำระบัญชี สิ้นสุดลง และห้างหุ้นส่วนนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นนิติบุคคล (ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2562, หน้า 286-287)

5.4.2 การจัดตั้งสำนักงานกฎหมายในรูปแบบของบริษัท

บริษัทจำกัด คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปร่วมกันทำกิจการ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อแสวงหากำไรจากการดำเนินกิจการนั้นมาแบ่งปันกัน โดยบริษัทจำกัด จะแบ่งทุนออกเป็นหุ้น มูลค่าหุ้นละเท่า ๆ กัน ผู้ลงทุนในบริษัทเรียกว่า “ผู้ถือหุ้น” โดยผู้ถือหุ้นรับผิดชอบไม่เกินจำนวนเงินที่ตน ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ เมื่อจดทะเบียนบริษัทจำกัดแล้ว จะมีสภาพเป็นนิติบุคคลตาม กฎหมายแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น และได้รับเลขทะเบียนนิติบุคคล 13 หลักซึ่งจะถูกใช้เป็นเลข ประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของกรมสรรพากรด้วย

สำหรับชื่อบริษัท ถ้านำชื่อ ไปใช้ในดวงตรา ป้ายชื่อ หนังสือ จดหมาย หรือเอกสาร อย่างอื่นเกี่ยวกับธุรกิจของบริษัทต้องใช้คำว่า “บริษัท” ไว้หน้าชื่อ และ “จำกัด” ไว้ท้ายชื่อด้วย ถ้าเป็นอักษรต่างประเทศต้องใช้คำซึ่งมีความหมายว่า “บริษัทจำกัด” ประกอบชื่อ เช่น ถ้าใช้ชื่อเป็น อักษรภาษาอังกฤษต้องใช้คำว่า “Company Limited” หรือ “Co., Ltd.” หรือ “Limited” หรือ “Ltd.” ประกอบชื่อ เป็นต้น (สราวุธ ปิตียาศักดิ์, 2547, หน้า 351)

1) หน้าที่ของบริษัทจำกัด

การที่บริษัทมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้มีสิทธิ หน้าที่รับผิดชอบที่ จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พระราชบัญญัติ กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 รวมทั้งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามมาตรฐานการ รายงานทางการเงิน ดังนี้ (สราวุธ ปิตียาศักดิ์, 2547, หน้า 359-360)

(1) ต้องมีที่ตั้งสำนักงานซึ่งถือเป็นภูมิลำเนาของบริษัทที่สามารถติดต่อได้หากมีการย้ายที่ตั้งสำนักงานจากที่จดทะเบียนไว้ ก็ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนย้ายที่ตั้งสำนักงานต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท

(2) จัดทำสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น ให้จัดทำตั้งแต่วันที่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดเพื่อบันทึกข้อมูลของผู้ถือหุ้น จำนวนหุ้น และการเข้า-ออกจากการเป็นผู้ถือหุ้นรวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับการโอนหุ้นและการเปลี่ยนแปลงรายการต่าง ๆ และต้องเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานของบริษัท สมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นต้องเปิดให้ผู้ถือหุ้นดูได้ในระหว่างเวลาทำการไม่น้อยกว่าวันละ 2 ชั่วโมง โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียมนอกจากนี้ยังต้องจัดทำใบหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้นทุกคนไว้เป็นหลักฐานเพื่อแสดงการเป็นเจ้าของหุ้นและจะเก็บค่าธรรมเนียมก็ได้แต่ต้องไม่เกินสิบบาทโดยรายละเอียดในใบหุ้นต้องมีชื่อบริษัท หมายเลขหุ้น มูลค่าของหุ้น ชำระค่าหุ้นแล้วหุ้นละเท่าใด มีชื่อของผู้ถือหุ้นหรือคำว่าใบหุ้นออกให้แก่ผู้ถือ และให้กรรมการอย่างน้อย 1 คน ลงลายมือชื่อเป็นสำคัญ

(3) หลังจากนั้นภายใน 6 เดือน นับจากวันที่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจะต้องจัดให้มีการประชุมสามัญผู้ถือหุ้นขึ้นเป็นครั้งแรก และต่อจากนั้นในทุก ๆ รอบระยะเวลา 12 เดือนก็จะต้องจัดประชุมแบบนี้ก็อย่างน้อยหนึ่งครั้ง การประชุมที่นอกเหนือจากนี้เรียกว่าการประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้น

สำหรับวิธีการจัดประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัททุกครั้ง จะต้องนัดประชุมผู้ถือหุ้นโดยวิธีการลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ในท้องถิ่น และส่งหนังสือนัดประชุมทางไปรษณีย์ตอบรับไปยังผู้ถือหุ้นทุกคนล่วงหน้าก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่า 7 วัน เว้นแต่นัดประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องที่จะต้องลงมติพิเศษให้กระทำการดังกล่าวข้างต้นก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่า 14 วัน โดยข้อความในหนังสือนัดประชุมต้องระบุสถานที่ วัน เวลา และเรื่องที่จะพิจารณากัน กับข้อความที่จะนำเสนอให้ลงมติพิเศษ ซึ่งเรื่องที่ถูกกฎหมายกำหนดให้ต้องมีการลงมติพิเศษ คือ การเพิ่มทุน การลดทุน การแก้ไขข้อบังคับการควบบริษัท การแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิ การเลิกบริษัท และการแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนจำกัด

ทั้งนี้ ก่อนจะทำการนัดประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัท จะต้องนัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณากำหนด วัน เวลา สถานที่ และเรื่องที่จะเสนอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นพิจารณาเสียก่อน และทุกครั้งที่มีการประชุมต้องทำการจดบันทึกรายงานการประชุม มติของที่ประชุมไว้ในสมุดให้ถูกต้อง ทั้งต้องเก็บรักษาสมุดจดบันทึกรายงานการประชุมไว้ ณ สำนักงานของบริษัท

(4) ต้องส่งสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นทั้งหมดและผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้ถือหุ้นแล้วในวันประชุมสามัญ ไปยังนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท อย่างน้อยปีละครั้งแต่ไม่ให้ช้ากว่า 14 วัน นับแต่วันประชุมสามัญผู้ถือหุ้น

(5) ต้องริบมัดประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้นทันที เมื่อบริษัทขาดทุนถึงครึ่งหนึ่งของทุนจดทะเบียนเพื่อแจ้งให้ผู้ถือหุ้นทราบ หรือภายใน 30 วัน เมื่อมีผู้ถือหุ้นซึ่งมีหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ร้องขอให้เรียกประชุม

(6) ต้องจัดให้มีผู้สอบบัญชีหนึ่งคนหรือหลายคนมาตรวจสอบงบการเงินแล้วต้องนำงบการเงินที่ได้รับการตรวจสอบเสนอในที่ประชุมผู้ถือหุ้นเพื่ออนุมัติภายในสี่เดือนนับแต่วันที่ปิดบัญชี โดยต้องส่งสำเนางบการเงินให้ผู้ถือหุ้นคู่ล่วงหน้าก่อนวันประชุมไม่น้อยกว่า 3 วัน และมีสำเนางบการเงินเปิดเผยไว้ในสำนักงานของบริษัท

2) จัดทำบัญชี

บริษัทจำกัด เป็นผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชี โดยจะให้กรรมการบริษัทเป็นผู้ดำเนินการแทนซึ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีตามพระราชบัญญัติการบัญชีพ.ศ. 2543 มีดังนี้ (สราวุธ ปิตียาศักดิ์, 2547, หน้า 362-363)

(1) จัดทำบัญชีรายวัน บัญชีแยกประเภท บัญชีสินค้า และบัญชีประเภทอื่นตามความจำเป็นแก่การทำบัญชี โดยเริ่มตั้งแต่วันที่จดทะเบียนเป็นบริษัท

(2) จัดให้มีผู้ทำบัญชีที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมาย เพื่อเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีของบริษัท ซึ่งอาจเป็นพนักงานของบริษัท ผู้รับจ้างทำบัญชีอิสระหรือสำนักงานรับจ้างทำบัญชีก็ได้ ซึ่งเป็นผู้ที่จบไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบัญชีหรือเทียบเท่าเป็นผู้ทำบัญชีให้ยกเว้นบริษัทจำกัดที่มีทุนจดทะเบียนไม่เกิน 5 ล้านบาทมีสินทรัพย์รวมไม่เกิน 30 ล้านบาท และมีรายได้รวมไม่เกิน 30 ล้านบาท สามารถให้ผู้ที่จบไม่ต่ำกว่าอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ทางการบัญชีหรือเทียบเท่าเป็นผู้ทำบัญชีก็ได้ ซึ่งบริษัทจะต้องควบคุมดูแลผู้ทำบัญชีให้จัดทำบัญชีให้ตรงต่อความเป็นจริงและเป็นไปตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน

(3) ต้องส่งมอบเอกสารที่ต้องใช้ประกอบการลงบัญชี ได้แก่ บันทึกรายวัน หนังสือหรือเอกสารใด ๆ ที่ใช้เป็นหลักฐานในการลงรายการในบัญชี ให้กับผู้ทำบัญชีให้ครบถ้วนถูกต้องเพื่อให้บัญชีที่จัดทำขึ้นสามารถแสดงผลการดำเนินงาน ฐานะการเงินหรือการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงินที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริงและตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน

(4) ต้องปิดบัญชีครั้งแรกภายใน 12 เดือน นับแต่วันเริ่มทำบัญชีและให้ปิดบัญชีทุกรอบ 12 เดือน นับแต่วันปิดบัญชีครั้งก่อน เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากสารวัตรใหญ่บัญชีหรือสารวัตรบัญชีให้เปลี่ยนรอบปีบัญชีแล้ว อาจปิดบัญชีก่อนครบรอบ 12 เดือนได้

(5) จัดทำงบการเงิน ประกอบด้วย งบแสดงฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน งบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น หมายเหตุประกอบงบการเงิน และงบการเงินเปรียบเทียบกับปีก่อน โดยงบการเงินต้องได้รับการตรวจสอบและแสดงความเห็นจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

(6) จัดส่งงบการเงินที่ได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ ผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ (DBD e-Filing) ไปยังกรมพัฒนาธุรกิจการค้า ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่งบการเงินได้รับอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่

(7) เก็บรักษาบัญชีและเอกสารที่ต้องใช้ประกอบการลงบัญชีไว้ ณ สถานที่ทำการ หรือสถานที่ที่ใช้ผลิตหรือเก็บสินค้าเป็นประจำ หรือสถานที่ที่ใช้เป็นที่ทำงานประจำ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันปิดบัญชี เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากสารวัตรใหญ่บัญชีหรือสารวัตรบัญชีให้เก็บไว้ ณ สถานที่อื่นได้แต่ถ้าบัญชีหรือเอกสารประกอบการลงบัญชีสูญหายหรือเสียหาย บริษัทต้องแจ้งสารวัตรใหญ่บัญชี หรือสารวัตรบัญชีภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ทราบหรือควรทราบ โดยทั้งหมดนี้ ให้ยื่นเรื่องผ่านระบบงานการอนุญาต (DBD e-Permit)

3) การเปลี่ยนแปลงรายการทางทะเบียน

เมื่อบริษัทจำกัดต้องการจะเปลี่ยนแปลงรายการทางทะเบียนของบริษัทกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทเป็นผู้ยื่นขอจดทะเบียนแก้ไขเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจจะต้องได้รับมติของที่ประชุม คณะกรรมการหรือผู้ถือหุ้น แต่หากเป็นรายการที่มีความสำคัญจะต้องให้ผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เปลี่ยนแปลง เช่น การเพิ่มทุน การลดทุน การแก้ไขข้อบังคับ การแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิ การควบบริษัท การเลิกบริษัท และการแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนจำกัดการเปลี่ยนแปลงบางรายการที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาในการยื่นจดทะเบียนไว้ซึ่งต้องไปดำเนินการภายในกำหนด ได้แก่ (สราวุธ ปิตฺยาศักดิ์, 2547, หน้า 362-363)

(1) การเปลี่ยนแปลงทุนของบริษัท (เพิ่มทุน/ลดทุน) ต้องไปยื่นจดทะเบียนมติพิเศษให้เพิ่มทุนหรือให้ลดทุน ภายใน 14 วัน นับจากวันที่ลงมติ

(2) การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับของบริษัท ต้องไปยื่นจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับจากวันที่ลงมติ

(3) การเปลี่ยนแปลงกรรมการเข้า/ออก ต้องไปยื่นจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับจากวันที่มีการเปลี่ยนแปลง

(4) การควบบริษัท ต้องไปยื่นจดทะเบียนมติพิเศษให้ควบบริษัทเข้ากันภายใน 14 วัน นับจากวันที่มีมติ และยื่นจดทะเบียนควบบริษัทภายใน 14 วัน นับจากวันที่ควบเข้ากัน

4) การเลิกและชำระบัญชี

เมื่อมีความประสงค์จะเลิกบริษัท ให้จัดประชุมผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิกบริษัท และตั้งผู้ชำระบัญชี เพื่อทำหน้าที่ชำระสะสางทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัท จากนั้นผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ดำเนินการ ดังนี้ (สราวุธ ปิตฺยาศักดิ์, 2547, หน้า 366)

(1) จัดทำคำขอไปยื่นจดทะเบียนเลิกบริษัทภายใน 14 วัน นับแต่วันที่เลิกกัน และต้องลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่าบริษัทเลิกกัน พร้อมกับส่งจดหมายลงทะเบียนไปรษณีย์ แจ้งไปยังเจ้าหนี้ทุกคน

(2) จัดทำงบการเงินส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและรับรองความถูกต้องแล้ว เรียกประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อรับรองให้ผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไปหรือจะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ และอนุมัติงบการเงิน

(3) ถ้ามีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีใหม่หรือแก้ไขอำนาจผู้ชำระบัญชี หรือแก้ไขที่ตั้งสำนักงานของผู้ชำระบัญชี ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงด้วยการจดทะเบียนเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีหรือแก้ไขอำนาจผู้ชำระบัญชี ต้องไปจดทะเบียนภายใน 14 วัน นับจากวันที่ได้มีการเปลี่ยนตัว หรือวันลงมติ

(4) จัดทำรายงานการชำระบัญชียื่นต่อนายทะเบียนทุก 3 เดือน เพื่อแสดงความ เป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่ และรายงานนี้ต้องเปิดเผยให้ผู้ถือหุ้นและเจ้าหนี้สามารถตรวจสอบได้โดย ไม่เก็บค่าธรรมเนียมแต่หากการชำระบัญชีต้องใช้เวลาเกินกว่าหนึ่งปี ผู้ชำระบัญชีต้องเรียก ประชุมผู้ถือหุ้นในเวลาทุกสิ้นปีนับแต่วันที่เริ่มทำการชำระบัญชีและทำรายงานต่อที่ประชุมว่าได้ จัดการไปอย่างไร พร้อมทั้งบอกให้ทราบความเป็นไปของบัญชีโดยละเอียด

(5) เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ชำระบัญชีของบริษัทเสร็จสิ้นแล้ว ต้องทำรายงานสรุป การดำเนินการชำระบัญชีตั้งแต่ต้น แล้วเรียกประชุมใหญ่เพื่อเสนอรายงานและชี้แจงกิจการต่อที่ ประชุม เมื่อที่ประชุมได้อนุมัติรายงานนั้นแล้ว ให้จัดทำคำขอไปยื่นจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ประชุมอนุมัติรายงานซึ่งเมื่อได้จดทะเบียนแล้วถือว่าการชำระบัญชีสิ้นสุด ลง และบริษัทนั้นย่อมสิ้นสภาพความเป็นนิติบุคคล (สราวุธ ปิตยาศักดิ์, 2547, หน้า 362-363)

5.4.3 การจัดตั้งสำนักงานกฎหมายในรูปแบบของสำนักงานทนายความ

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 42 กำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้ง สำนักงานกฎหมายในรูปแบบของสำนักงานทนายความว่า ทนายความต้องมีสำนักงานที่จดทะเบียน เพียงแห่งเดียวตามที่ระบุไว้ในคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือตามที่ได้แจ้งย้ายสำนักงาน ต่อนายทะเบียนทนายความในภายหลัง ให้นายทะเบียนทนายความจดแจ้งสำนักงานทนายความ ตามวรรคหนึ่งไว้ในทะเบียนทนายความ

สำนักงานทนายความที่ได้มีการจดแจ้งแล้วนั้น ย่อมสามารถดำเนินการให้บริการให้ คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนว่าความให้แก่ลูกค้าความได้ ซึ่งสามารถแยกลักษณะงานได้ดังนี้ (กันจณัฐตรา หริรักษ์, 2560, หน้า 9-10)

6) การรับปรึกษาในการร่างสัญญา ทำสัญญา และนิติกรรมต่าง ๆ การรับปรึกษาในการร่างสัญญา ทำสัญญา และนิติกรรมต่าง ๆ นับว่าเป็นงานที่สำคัญของทนายความอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากการติดต่อ เจรจาเพื่อเข้าทำธุรกิจในลักษณะของการร่วมลงทุนมีมากขึ้น ทำให้มีผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจหนึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งคน ซึ่งข้อตกลงต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจนั้น ส่วนใหญ่ทำในรูปแบบของสัญญา ดังนั้น จึงต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและเป็นผู้มีประสบการณ์ในการร่างสัญญาทางธุรกิจต่าง ๆ ทนายความจึงมักถูกว่าจ้างให้ทำหน้าที่ในการร่างสัญญา ทำสัญญา ตลอดจนนิติกรรมต่าง ๆ

7) การรับเป็นตัวแทนหรือนายหน้าในกิจการบางอย่าง กิจการบางอย่างไม่เหมาะสมที่จะให้บุคคลที่ไม่รู้กฎหมายดำเนินการ เจ้าของกิจการจึงมอบหมายให้ทนายความดำเนินการให้แทน เช่น มอบหมายให้ทนายความเป็นนายหน้าหรือตัวแทนในการจัดการขายที่ดิน บ้านเรือน สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ การมอบหมายให้ทนายความดำเนินการไถ่ถอนจำนองหรือรับจำนอง ทรัพย์สินการมอบหมายให้ติดต่อเพื่อซื้อขายสินค้า เป็นต้น

8) การรับแปลเอกสารต่าง ๆ การดำเนินงานในสำนักงานทนายความหลายแห่ง โดยเฉพาะสำนักงานทนายความที่เป็นสาขาจากต่างประเทศ มีการใช้เอกสารที่เป็นภาษาต่างประเทศกันมาก และการติดต่อราชการในประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วจะรับเฉพาะเอกสารภาษาไทยเท่านั้น จึงต้องมีการแปลเอกสารจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรือแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น หนังสือรับรองของบริษัท สัญญา กรรมธรรมต่าง ๆ เป็นต้น

9) การเป็นอนุญาโตตุลาการ แม้ว่าจะมีทนายความเป็นส่วนน้อยที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ก็ตาม แต่เนื่องจากการเป็นอนุญาโตตุลาการนั้นจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายด้วย ดังนั้น งานอนุญาโตตุลาการจึงถือว่าเป็นงานของทนายความในฐานะที่เป็นผู้มีความรู้ทางด้านกฎหมายและใช้กฎหมายในการประกอบวิชาชีพด้วยเหมือนกัน

10) งานอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ทางกฎหมายที่ถือว่าเป็นงานของทนายความได้อีก เช่น การรับรองลายมือชื่อและความถูกต้องของเอกสารต่าง ๆ หรือที่เรียกว่าโนตารีพับลิก (Notary Public) แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่จบกฎหมายก็ได้ เพียงแต่ ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ โดยมีหน้าที่รับรองเอกสารเพื่อใช้เอกสารดังกล่าวกับหน่วยงานราชการของต่างประเทศ เช่น เอกสารที่ต้องยื่นต่อศาลในต่างประเทศ เป็นต้น ปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังไม่มีโนตารีพับลิก หากต้องการจะรับรองเอกสารเพื่อนำไปใช้ในต่างประเทศ จะต้องให้กระทรวงการต่างประเทศของไทยรับรองเอกสารและคำแปลเอกสารนั้น

อย่างไรก็ตาม การทำงานของกระทรวงการต่างประเทศ ในเรื่องนี้ค่อนข้างจะจำกัดไม่ครบถ้วนเหมือน โนตรีพิบัติในต่างประเทศ

การผจญความยุติธรรมเป็นหน้าที่ของทนายความ เพราะทนายความนั้นถือว่าเป็น Officer of the Court เป็นนักกฎหมายที่ผจญความยุติธรรม ทนายความเป็นผู้ใช้กฎหมายให้เกิดความยุติธรรม และเป็นผู้นำข้อเท็จจริงที่ถูกต้องไปสู่ศาล ต้องไม่อาศัยช่องว่างของกฎหมายเพื่อบิดเบือนความยุติธรรม ทนายความจะต้องพูดความจริง ต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่มีอคติ เพราะคำพูดของทนายความในการปฏิบัติหน้าที่สามารถใช้อ้างอิงในความถูกต้องได้เสมอ (ฉัตรชัย อินทสุวรรณ, 2545, หน้า 1) และทนายความต้องใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของความยุติธรรม ต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีของวิชาชีพ และปฏิบัติตามหลักธรรมในวิชาชีพ เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมและเชื่อถือไว้วางใจในวิชาชีพทนายความได้ ทนายความต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อความถูกต้องเป็นธรรมทั้งในการให้คำปรึกษากฎหมาย และในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล (จิตติ ติงศภัทย์, 2526, หน้า 10)

การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความเป็นการผจญความยุติธรรมของบ้านเมืองเช่นเดียวกับผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายสาขาอื่น และหน้าที่ในการผจญความยุติธรรมนี้เป็นหน้าที่อันสำคัญที่ทนายความจะต้องกระทำให้เกิดประโยชน์กับประชาชนเป็นส่วนรวม ทนายความต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรงและเคารพกฎหมาย วิชาชีพกฎหมายนั้น ต้องใช้เพื่อการอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน ซึ่งทนายจะต้องทำงานด้วยความบริสุทธิ์ เพื่อผลคือความยุติธรรม คำว่า “บริสุทธิ์” หมายถึง การทำงานและผู้ทำงานจะต้องบริสุทธิ์ ในระหว่างความบริสุทธิ์กับความยุติธรรมนั้น เขาถือว่าความบริสุทธิ์สำคัญยิ่งกว่าผล คือความยุติธรรม เพราะเหตุว่า เมื่อวิธีการทำงานและผู้ทำงานไม่บริสุทธิ์แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็ใช้ไม่ได้ แต่ถ้าการทำงานมีความบริสุทธิ์แล้ว แม้ว่าจะไม่เกิดผลคือความยุติธรรม ก็อาจมีการแก้ไขได้ ทนายความจะต้องใช้ความรู้คู่กับคุณธรรม และมีจริยธรรมนำวิชาชีพเสมอ (ฉัตรชัย อินทสุวรรณ, 2545, หน้า 50) การใช้ความรู้เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางทรัพย์สินแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงความเป็นธรรมย่อมเป็นอุปสรรคต่อการอำนวยความยุติธรรมตามหน้าที่ ทนายความจะไม่ช่วยเหลือลูกความหรือประชาชนให้กระทำผิดกฎหมาย หรือขัดขวางกระบวนการยุติธรรม (Obstruction of Justice) ทนายความจะต้องประกอบวิชาชีพโดยคำนึงถึงหน้าที่อันสำคัญทั้งสองประการนี้ตลอดเวลา ฉะนั้นผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่ประสบความสำเร็จในการประกอบวิชาชีพนั้น จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาประโยชน์ของลูกความหรือประชาชน และรักษาความยุติธรรมตามหลักวิชาชีพทนายความได้อย่างสมบูรณ์ โดยหลักวิชานักกฎหมายที่เป็นทนายความนั้น มีหลักปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่เกี่ยวกับลูกความหรือประชาชน และที่เกี่ยวกับศาล รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ทั่วไปของทนายความ (เชาวลิต สวัสดิรักษา, 2545, หน้า 6)

วิชาชีพทนายความ เป็นวิชาชีพอิสระในกระบวนการยุติธรรมซึ่งทำหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล ในการผดุงความถูกต้องเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม ให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปตามกรอบของอำนาจหน้าที่ เป็นวิชาชีพที่เกี่ยวกับการผดุงความยุติธรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน ในการปฏิบัติหน้าที่จึงจำเป็นที่ทนายความต้องตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับลูกความและประชาชน องค์กรผู้ประกอบวิชาชีพทนายความจึงได้ถือปฏิบัติและกำหนดเป็นหลักเกณฑ์สำหรับให้ทนายความถือปฏิบัติต่อกันมา ทนายความทุกคนจึงต้องนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามแบบแผนดังกล่าว จึงได้มีการกำหนดแนวจริยธรรม และจรรยาบรรณที่ดีของทนายความขึ้น รวมทั้งกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุมให้ทนายความอยู่ในแนวของจริยธรรม และจรรยาบรรณ ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “มรรยาททนายความ” ภายใต้การควบคุมของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งแม้จะอยู่ในฐานะหน่วยงานเอกชน แต่ก็มีลักษณะเป็นองค์กรเอกชนที่ได้รับมอบอำนาจทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครองจากรัฐ เพื่อใช้ควบคุมมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพทนายความ อันเป็นการใช้อำนาจมหาชนซึ่งถือเป็นลักษณะหนึ่งของการจัดทำบริการสาธารณะ และมีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของบุคคล จึงมีสถานะเป็นหน่วยงานทางปกครองตามนัยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีทางปกครอง พ.ศ. 2542 (วิชา มหาคุณ และคณะ, 2556, หน้า 29-30)

การใช้อำนาจหน้าที่ของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์จึงต้องอยู่บนหลักนิติธรรม กล่าวคือ ต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดไว้และจะต้องสอดคล้องกับกฎหมายเฉพาะเรื่อง กฎหมายที่เกี่ยวข้องและหลักกฎหมายต่างๆ รวมทั้งรัฐธรรมนูญด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่น หลักความได้สัดส่วน (หลักความพอสมควรแก่เหตุ) หลักความเสมอภาค รวมถึงการตีความกฎหมายที่ถูกต้อง ไม่สำคัญผิดในข้อกฎหมาย และจะต้องอยู่บนหลักความเป็นอิสระอันเป็นหลักประกันพื้นฐานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง โดยจะต้องไม่อยู่ภายใต้อำนาจการสั่งการ หรือการแทรกแซงจากผู้อื่น และต้องกระทำโดยสุจริต ปราศจากอคติทั้งปวง นอกจากนี้ยังต้องมีทำหน้าที่ในการส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่อาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของหลักนิติธรรมด้วย (วิชา มหาคุณ และคณะ, 2556, หน้า 29-30)

6. กฎหมายไทยเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า นายกรัฐมนตรีได้นำความกราบบังคมทูลว่า นับแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา การปกครองของประเทศไทยได้ดำรงเจตนารมณ์ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขต่อเนื่องมาโดยตลอด แม้ได้มีการยกเลิก แก้ไขเพิ่มเติม และประกาศใช้รัฐธรรมนูญเพื่อจัดระเบียบการปกครองให้เหมาะสมหลายครั้ง แต่การปกครองก็มิได้มีเสถียรภาพหรือราบรื่นเรียบร้อย เพราะยังคงประสบปัญหาและข้อขัดแย้งต่าง ๆ บางครั้งเป็นวิกฤติทางรัฐธรรมนูญที่หาทางออกไม่ได้ เหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มีผู้ไม่นำพาหรือไม่นับถือยำเกรงกฎเกณฑ์การปกครองบ้านเมือง ทุจริตฉ้อฉลหรือบิดเบือนอำนาจ หรือขาดความตระหนักสำนึกรับผิดชอบต่อประเทศชาติและประชาชนจนทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่เป็นผล ซึ่งจำเป็นต้องป้องกันและแก้ไขด้วยการปฏิรูปการศึกษาและการบังคับใช้กฎหมาย และเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบคุณธรรมและจริยธรรม แต่เหตุอีกส่วนหนึ่งเกิดจากกฎเกณฑ์การเมืองการปกครองที่ยังไม่เหมาะสมแก่สภาวะการณบ้านเมืองและกาลสมัย ให้ความสำคัญแก่รูปแบบและวิธีการยิ่งกว่าหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่อาจนำกฎเกณฑ์ที่มีอยู่มาใช้แก่พฤติกรรมของบุคคลและสถานการณ์ในยามวิกฤติที่มีรูปแบบและวิธีการแตกต่างไปจากเดิมให้ได้ผล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 จึงได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครอง และเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น โดยได้กำหนดกลไกเพื่อจัดระเบียบและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองประเทศขึ้นใหม่ด้วยการจัดโครงสร้างของหน้าที่และอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และสัมพันธ์ภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารให้เหมาะสม การให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เทียงธรรมและมีส่วนในการป้องกันหรือแก้ไขวิกฤติของประเทศตามความจำเป็นและความเหมาะสม การรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยถือว่าการมีสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการจำกัดตัดสิทธิเสรีภาพเป็นข้อยกเว้น แต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เพื่อคุ้มครอง

ส่วนรวม การกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชนเช่นเดียวกับการให้ประชาชนมีหน้าที่ต่อรัฐ การวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบ และจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เต็มภาค เพื่อมิให้ผู้บริหารที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลเข้ามามีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง หรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ และการกำหนดมาตรการป้องกันและบริหารจัดการวิกฤติการณ์ของประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนได้กำหนดกลไกอื่น ๆ ตามแนวทางที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ระบุไว้ เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศ ตามแนวนโยบายแห่งรัฐและยุทธศาสตร์ชาติซึ่งผู้เข้ามาบริหารประเทศแต่ละคณะจะได้กำหนดนโยบายและวิธีดำเนินการที่เหมาะสมต่อไป ทั้งยังสร้างกลไกในการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญและจำเป็นอย่างร่วมมือร่วมใจกัน รวมตลอดทั้งการลดเงื่อนไขความขัดแย้งเพื่อให้ประเทศมีความสงบสุขบนพื้นฐานของความรู้รักสามัคคีปรองดอง การจะดำเนินการในเรื่องเหล่านี้ให้ลุล่วงไปได้ จำต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนทุกภาคส่วนกับหน่วยงานทั้งหลายของรัฐตามแนวทางประหารรัฐภายใต้กฎเกณฑ์ตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและประเพณีการปกครองที่เหมาะสมกับสถานการณ์และลักษณะสังคมไทย หลักความสุจริต หลักสิทธิมนุษยชน และหลักธรรมาภิบาล อันจะทำให้สามารถขับเคลื่อนประเทศให้พัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างเป็นขั้นตอนจนเกิดความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ทั้งในทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ในการดำเนินการดังกล่าว คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้สร้างความรับรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในหลักการและเหตุผลของบทบัญญัติต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงร่างรัฐธรรมนูญและความหมายโดยผ่านทางสื่อต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญด้วยการเสนอแนะข้อควรแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ ก็ได้เผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญและคำอธิบายสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญโดยสรุปในลักษณะที่ประชาชนสามารถเข้าใจเนื้อหาสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญได้โดยสะดวกและเป็นการทั่วไป และจัดให้มีการออกเสียงประชามติเพื่อให้ความเห็นชอบแก่ร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ ในกรณีนี้ สถาบันบัญญัติแห่งชาติได้มีมติเสนอประเด็นเพิ่มเติมอีกประเด็นหนึ่ง เพื่อให้มีการออกเสียงประชามติในคราวเดียวกันด้วย การออกเสียงประชามติปรากฏผลว่าประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติโดยคะแนนเสียงข้างมากของผู้มาออกเสียงประชามติเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญและประเด็นเพิ่มเติมดังกล่าว คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจึงดำเนินการแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในประเด็นเพิ่มเติม และได้ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาว่าเป็นการชอบด้วยผลการออกเสียงประชามติแล้วหรือไม่ ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไข

เพิ่มเติมข้อความบางส่วน และคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการแก้ไขตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีขอรับพระราชทานร่างรัฐธรรมนูญนั้นคืนมาแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะบางประเด็นได้ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ นายกรัฐมนตรีจึงนำร่างรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป ทรงพระราชดำริว่าสมควรพระราชทานพระราชนุมัติ

จึงมีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ให้ใช้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งได้ตราไว้ ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พุทธศักราช 2557 ตั้งแต่วันประกาศนี้เป็นต้นไป

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของหลักกรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ มีรายละเอียดดังนี้

6.1.1 สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกรตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25)

การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 26)

เสรีภาพในการประกอบอาชีพ

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกันหรือขจัดการกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพื่งเท่าที่จำเป็นหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

การตรากฎหมายเพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพ ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 40)

หลักธรรมาภิบาล

รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

ยุทธศาสตร์ชาติ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้ (มาตรา 65)

6.2 ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)

ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ คือ

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญาและนวัตกรรมในอีก 20 ปีข้างหน้า ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ

โดยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่ง “คนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดี ในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัชยสถ์ อคคอม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ผู้การเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นวัตกรรม ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง”

ดังนั้น เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติและในทุกช่วงวัยสามารถได้รับการพัฒนาและยกระดับได้เต็มศักยภาพและเหมาะสม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบัน และการเสริมสร้างและยกระดับการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญที่ครอบคลุมทั้งใน ส่วนของการพัฒนาทุนมนุษย์ และปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างครอบคลุม ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วนของปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความ อยู่ใน ‘วิถี’ การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม ในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกำกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่าง ต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว รวมถึงความตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่ หลากหลาย ตลอดจนพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของพหุปัญญาแต่ละประเภท และ การปฏิรูประบบเสริมสร้างความรอบรู้และจิตสำนึกทางสุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีศักยภาพในการ จัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ทั้งการเสริมสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งอบอุ่นซึ่งเป็นการ วางรากฐานการส่งต่อเด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพสู่การพัฒนาในช่วงอายุถัดไป โดยการส่งเสริมการ เกิดที่มีคุณภาพ การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ การส่งเสริมบทบาทในการมีส่วนร่วม พัฒนาคคน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงและบูรณา การข้อมูลด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระหว่างกระทรวง/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการเสริมสร้าง ศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคมและพัฒนาประเทศในการใช้กิจกรรมนันทนาการ

และกีฬาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสุขภาพของประชาชนอย่างครบวงจรและมีคุณภาพมาตรฐาน รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านกีฬาสู่ความเป็นเลิศและกีฬาเพื่อการอาชีพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ มีรายละเอียด ดังนี้

ข้อ 4.1 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝัง ค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม ในลักษณะที่เป็น “วิถี” การดำเนินชีวิต

4.1.1 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม มัชยสถ์ อคคอม ซื่อสัตย์ และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาพ่อแม่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

4.1.2 การบูรณาการเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียน การสอนในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาสอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการมีจิต สาธารณะเข้าไปในทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม รวมทั้งปรับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและ ภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ รวมถึงการรักษา ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม

ข้อ 4.2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุก ช่วงวัย ตั้งแต่ช่วงการตั้งครรภ์ปฐมวัย วัยเด็ก วัยรุ่น วัยเรียน วัยผู้ใหญ่ วัยแรงงาน และวัยผู้สูงอายุ เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ มีทักษะความรู้ เป็นคนดี มีวินัย เรียนรู้ได้ด้วยตนเองในทุก ช่วงวัย มีความรอบรู้ทางการเงิน มีความสามารถในการวางแผนชีวิตและการวางแผนทางการเงินที่ เหมาะสมในแต่ละช่วงวัย และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รวมถึงการพัฒนาและ ปรับทัศนคติให้คนทุกช่วงวัยที่เคยกระทำผิดได้กลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุขและ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

4.2.3 ช่วงวัยแรงงาน ยกกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะแรงงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับความสามารถเฉพาะบุคคล และความต้องการของตลาดแรงงาน มีการทำงานตาม หลักการทำงานที่มีคุณค่าเพื่อสร้างผลิตภาพเพิ่มให้กับประเทศ มีวัฒนธรรมการทำงานที่พึงประสงค์ มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะทางการเงินเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการเงินของตนเองและ ครอบครัว มีการวางแผนทางการเงินและการออม การรับผิดชอบของพ่อแม่ต่อครอบครัว มีการ พัฒนาระบบการเรียนรู้ และการอำนวยความสะดวกด้านความรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ แรงงานฝีมือ

ความชำนาญพิเศษ การเป็นผู้ประกอบการใหม่ และการพัฒนาต่อยอดความรู้ในการสร้างสรรค์งานใหม่ๆ รวมทั้งมาตรการขยายอายุการทำงาน

6.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการจัดให้มีทนายความ ดังนี้

6.3.1 สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา

ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุม ในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

- 1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- 2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- 3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- 4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1)

6.3.2 สิทธิของจำเลย

นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้

- 1) ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม
- 2) แต่งทนายความแก่ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้น ตลอดจนถึงศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา
- 3) ปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- 4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้น ๆ
- 5) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง โดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียม
- 6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน

ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ให้ผู้เสียหายมีสิทธิตามวรรคหนึ่ง (6) เช่นเดียวกับจำเลยด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8)

6.3.3 สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน

1) ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันไว้ไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1)

2) การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถาม

ผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้อินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 และมาตรา 133ทวิ)

3) สิทธิของผู้ต้องหา

ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/3)

ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่งหรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4)

6.3.4 ฟ้องคดีอาญาและไต่สวนมูลฟ้อง

1) การยื่นฟ้องคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาให้ยื่นฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งที่มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น (มาตรา 157)

2) การฟ้องคดีอาญา

ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี (มาตรา 158)

(1) ชื่อศาลและวันเดือนปี

(2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด

(3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ

(4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวข้องกับข้อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือคิดมาท้ายฟ้อง

(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(7) ลายมือชื่อ โจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง

3) การฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

ถ้าฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้ศาลสั่ง โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องหรือยกฟ้อง หรือไม่ประทับฟ้อง

โจทก์มีอำนาจอุทธรณ์คำสั่งเช่นนั้นของศาล

4) ฟ้องถูกต้องตามกฎหมาย

ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้ (มาตรา 162)

(1) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตามอนุมาตรา (2)

(2) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

5) การยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้หรือเพิ่มเติม

เมื่อมีเหตุอันควร โจทก์มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะอนุญาตหรือจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนก็ได้ เมื่ออนุญาตแล้วให้ส่งสำเนาแก้ฟ้องหรือฟ้องเพิ่มเติมแก่จำเลยเพื่อแก้ และศาลจะสั่งแยกสำนวนพิจารณาฟ้องเพิ่มเติมนั้นก็ได้

เมื่อมีเหตุอันควร จำเลยอาจยื่นคำร้องขอแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การของเขาก่อนศาลพิพากษา ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาต ก็ให้ส่งสำเนาแก้โจทก์ (มาตรา 163)

คำร้องขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องนั้น ถ้าจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ห้ามมิให้ศาลอนุญาต แต่การแก้ฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งต้องแถลงในฟ้องก็ดี การเพิ่มเติมฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งมิได้กล่าวไว้ก็ดี ไม่ว่าจะทำเช่นนี้ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาในศาลชั้นต้นมิให้ถือว่าทำให้จำเลยเสียเปรียบ เว้นแต่จำเลยได้หลงต่อสู้ในข้อที่ผิดหรือที่มิได้กล่าวไว้ (มาตรา 164)

6) คดีราษฎรเป็นโจทก์

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องกลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้อง โดยตั้งทนายให้ซักค้านพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาซักค้านพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น (มาตรา 165)

7) โจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด

ถ้าโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด ให้ศาลยกฟ้องเสีย แต่ถ้าศาลเห็นว่ามิเหตุสมควรจึงมาไม่ได้ จะสั่งเลื่อนคดีไปก็ได้

คดีที่ศาลได้ยกฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าโจทก์มาร้องภายในสิบห้าวัน นับแต่วันศาลยกฟ้องนั้น โดยแสดงให้เห็นว่ามีเหตุสมควรจึงมาไม่ได้ ก็ให้ศาลยกคดีนั้นขึ้นไต่สวนมูลฟ้องใหม่

ในคดีที่ศาลยกฟ้องดังกล่าวแล้ว จะฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ แต่ถ้าศาลยกฟ้องเช่นนี้ในคดีซึ่งราษฎรเท่านั้นเป็นโจทก์ ไม่ตัดอำนาจพนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นอีก เว้นแต่จะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว (มาตรา 166)

8) คดีมีมูล ให้ศาลประทับฟ้อง

ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูล ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระงะทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูล ให้พิพากษายกฟ้อง (มาตรา 167)

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ให้ส่งสำเนาฟ้องให้แก่จำเลยรายตัว ไปเว้นแต่จำเลยจะ
ได้รับสำเนาฟ้องไว้ก่อนแล้ว (มาตรา 168)

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว แต่ยังไม่ได้อ่านฟ้องมาให้ศาลออกหมายเรียกหรือ
หมายจับมาแล้วแต่ควรอย่างไรเพื่อพิจารณาต่อไป (มาตรา 169)

9) คำสั่งของศาล

คำสั่งของศาลที่ให้คดีมีมูลย่อมเด็ดขาด แต่คำสั่งที่ว่าคดีไม่มีมูลนั้น โจทก์มีอำนาจ
อุทธรณ์ฎีกาได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

ถ้าโจทก์ร้องขอศาลจะขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์ฎีกาก็ได้
(มาตรา 170)

6.3.5 การพิจารณา

1) การพิจารณาและสืบพยานในศาล

การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่บัญญัติไว้
เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็น
จำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การ
ต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจดยางานไว้และ
ดำเนินการพิจารณาต่อไป (มาตรา 172)

2) ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้

ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรค 2 แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร
เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลย
ได้ในกรณีดังต่อไปนี้ (มาตรา 172 ทวิ)

(1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม
หรือในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟัง
การพิจารณาและการสืบพยาน

(2) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่า การพิจารณา
และการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใด ศาลจะพิจารณาและสืบพยาน
ลับหลังจำเลยคนนั้นก็ได้

(3) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณาและสืบพยานจำเลย
คนหนึ่ง ๆ ลับหลังจำเลยคนอื่นก็ได้

ในคดีที่ศาลพิจารณาและสืบพยานตาม (2) หรือ (3) ลับหลังจำเลยคนใด ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการพิจารณา และการสืบพยาน ที่กระทำลับหลังนั้นเป็นผลเสียหายแก่จำเลยคนนั้น

3) การสืบพยานในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

ในการสืบพยานในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ถ้าศาลเห็นสมควรและจัดให้พยานนั้นอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กแล้ว ศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเองโดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

(2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามตงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาคดี และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ศาลจะจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของพยานที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความก็ได้ และหากศาลเห็นสมควรจะให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาลก็ได้

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ (มาตรา 172 ตริ)

4) คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา นี้ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด (มาตรา 173)

5) ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดี

ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์ คือแถลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานโจทก์แล้ว จำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีอำนาจแถลงปิดคดีของตนด้วยปากหรือหนังสือหรือทั้งสองอย่าง

ในระหว่างพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานหรือทำการอะไรอีกจะสั่งงดพยานหรือการนั้นเสียก็ได้ (มาตรา 174)

6) ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ

เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ (มาตรา 175)

7) ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง

ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้นศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำผิดจริง

ในคดีที่มีจำเลยหลายคน และจำเลยบางคนรับสารภาพ เมื่อศาลเห็นสมควรจะสั่งจำหน่ายคดี สำหรับจำเลยที่ปฏิเสธเพื่อให้โจทก์ฟ้องจำเลยที่ปฏิเสธนั้น เป็นคดีใหม่ภายในเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ (มาตรา 176)

8) ศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับ

ศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับ เมื่อเห็นสมควร โดยผลการหรือโดยคำร้องขอของกลุ่มความฝ่ายใด แต่ต้องเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน (มาตรา 177)

9) บุคคลที่มีสิทธิในห้องพิจารณาลับ

เมื่อมีการพิจารณาเป็นการลับ บุคคลเหล่านี้เท่านั้นมีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้ คือ (มาตรา 178)

(1) โจทก์และทนาย

(2) จำเลยและทนาย

- (3) ผู้ควบคุมตัวจำเลย
- (4) พยานและผู้ชำนาญการพิเศษ
- (5) ล่าม
- (6) บุคคลผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องและได้รับอนุญาตจากศาล
- (7) พนักงานศาลและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแก่ศาลแล้วแต่จะ

เห็นสมควร

10) การพิจารณาเลื่อนคดี

ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ศาลจะดำเนินการพิจารณาตลอดไปจนเสร็จโดยไม่เลื่อนก็ได้

ถ้าพยานไม่มา หรือมีเหตุอื่นอันควรต้องเลื่อนการพิจารณา ก็ให้ศาลเลื่อนคดีไปตามที่เห็นสมควร (มาตรา 179)

6.4 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิในการจัดให้มีทนายความ ดังนี้

6.4.1 คู่ความตั้งแต่งทนายความคนเดียวหรือหลายคนให้ความและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนตน

คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือผู้แทนโดยชอบธรรมในกรณีที่คู่ความเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือผู้แทนในกรณีที่คู่ความเป็นนิติบุคคล จะว่าความด้วยตนเองและดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ของตน หรือจะตั้งแต่งทนายความคนเดียวหรือหลายคนให้ความและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนตนก็ได้

ถ้าคู่ความ หรือผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำหนังสือมอบอำนาจให้บุคคลใดเป็นผู้แทนตนในคดี ผู้รับมอบอำนาจเช่นว่านั้นจะว่าความอย่างทนายความไม่ได้ แต่ยอมตั้งทนายความเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ (มาตรา 60)

6.4.2 การตั้งทนายความต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อตัวความและทนายความ

การตั้งทนายความนั้น ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อตัวความและทนายความแล้วยื่นต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวน ใบแต่งตั้งทนายนี้ให้ใช้ได้เฉพาะคดีเรื่องหนึ่ง ๆ ตามที่ได้ยื่นไว้เท่านั้น เมื่อทนายความผู้ใดได้รับมอบอำนาจทั่วไปที่จะแทนบุคคลอื่น ไม่ว่าในคดีใด ๆ ให้ทนายความผู้นั้นแสดงใบมอบอำนาจทั่วไป แล้วคัดสำเนายื่นต่อศาลแทนใบแต่งตั้งทนาย เพื่อดำเนินคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป ตามความในมาตรานี้ (มาตรา 61)

6.4.3 ตั้งแต่งทนายความอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ แทนคู่ความ

1) ทนายความซึ่งคู่ความได้ตั้งแต่นั้นมีอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ แทนคู่ความได้ตามที่เห็นสมควรเพื่อรักษาผลประโยชน์ของคู่ความนั้น แต่ถ้ากระบวนการพิจารณาใดเป็นไปในทางจำหน่ายสิทธิของคู่ความ เช่น การยอมรับตามที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเรียกร้อง การถอนฟ้อง การประนีประนอมยอมความ การสละสิทธิ หรือใช้สิทธิในการอุทธรณ์ หรือฎีกา หรือในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ ทนายความไม่มีอำนาจที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณา เช่นว่านี้ได้ โดยมีได้รับอำนาจจากตัวความโดยชัดแจ้ง อำนาจโดยชัดแจ้งเช่นว่านี้จะระบุให้ไว้ในใบแต่งตั้งทนายสำหรับคดีเรื่องนั้น หรือทำเป็นใบมอบอำนาจต่างหากในภายหลังใบเดียวหรือหลายใบก็ได้ และในกรณีหลังนี้ให้ใช้บทบัญญัติมาตรา 61 บังคับ

กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ตัวความหรือผู้แทนจะปฏิเสธหรือแก้ไขข้อเท็จจริงที่ทนายความของตนได้กล่าวด้วยวาจาต่อหน้าตนในศาลในขณะนั้นก็ได้ แม้ถึงว่าตัวความหรือผู้แทนนั้นจะมีได้สงวนสิทธิเช่นนั้นไว้ในใบแต่งตั้งทนายก็ดี (มาตรา 62)

2) บทบัญญัติแห่งมาตรา 62 ไม่ตัดสิทธิตัวความในอันที่จะตั้งผู้แทนหรือทนายความ โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลเพื่อได้รับเงินหรือทรัพย์สินซึ่งได้ชำระไว้ในศาลหรือวางไว้ยังศาลเป็นเงินค่าธรรมเนียมหรืออย่างอื่น และศาลได้สั่งให้จ่ายเงิน หรือส่งมอบให้แก่ตัวความฝ่ายนั้น แต่ถ้าศาลนั้นมีความสงสัยในความสามารถหรือตัวบุคคลผู้แทน หรือทนายความซึ่งได้รับแต่งตั้งดังกล่าวข้างต้น ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ตัวความหรือทนายความหรือทั้งสองคนให้มาศาลโดยตนเองได้ (มาตรา 63)

3) เว้นแต่ศาลจะได้สั่งเป็นอย่างอื่น เมื่อคดีมีเหตุผลพิเศษอันเกี่ยวกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทนายความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ คู่ความหรือทนายความอาจแต่งตั้งให้บุคคลใดทำการแทนได้ โดยยื่นใบมอบฉันทะต่อศาลทุกครั้ง เพื่อกระทำการกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ คือกำหนดวันนั่งพิจารณาหรือวันสืบพยาน หรือวันฟังคำสั่ง คำบังคับ หรือคำชี้ขาดใด ๆ ของศาล มาฟังคำสั่ง คำบังคับ หรือคำชี้ขาดใด ๆ ของศาลหรือสลักหลังรับรู้ซึ่งข้อความนั้น ๆ รับสำเนาแห่งคำให้การ คำร้องหรือเอกสารอื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 71 และ 72 และแสดงการรับรู้อย่างหนึ่ง (มาตรา 64)

4) ทนายความที่ตัวความได้ตั้งแต่งให้เป็นทนายในคดีจะมีคำขอต่อศาลให้สั่งถอนตนจากการตั้งแต่นั้นก็ได้ แต่ต้องแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่าทนายความผู้นั้นได้แจ้งให้ตัวความทราบแล้ว เว้นแต่จะหาตัวความไม่พบ

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอแล้ว ให้ศาลส่งคำสั่งนั้นให้ตัวความทราบโดยเร็วโดยวิธีส่งหมายธรรมดาหรือโดยวิธีอื่นแทนแล้วแต่จะเห็นสมควร (มาตรา 65)

6.4.4 การนำพยานเอกสารมาสืบ

1) อ้างอิงเอกสารฉบับใดเป็นพยานหลักฐาน

เมื่อคู่ความฝ่ายใดอ้างอิงเอกสารฉบับใดเป็นพยานหลักฐานและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งคัดค้านเอกสารนั้นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 125 ถ้าต้นฉบับเอกสารอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสาร ให้คู่ความฝ่ายนั้นนำต้นฉบับเอกสารมาแสดงต่อศาลในวันสืบพยาน

ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา ถ้าศาลได้กำหนดให้คู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารส่งต้นฉบับต่อศาล โดยที่ศาลเห็นสมควร หรือโดยที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยื่นคำขอ ให้คู่ความฝ่ายนั้นส่งต้นฉบับเอกสารต่อศาล เพื่อศาลหรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะตรวจดูได้ตามเงื่อนไขซึ่งจะได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยการนั้น หรือตามที่ศาลจะได้กำหนด แต่

(1) ถ้าไม่สามารถจะนำมาหรือยื่นต้นฉบับเอกสารดังกล่าวข้างต้น คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลในวันหรือก่อนวันที่กำหนดให้นำมาหรือให้ยื่นต้นฉบับเอกสารนั้น แสดงให้ทราบถึงความไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามได้พร้อมทั้งเหตุผล ถ้าศาลเห็นว่าผู้ยื่นคำขอไม่สามารถที่จะนำมาหรือยื่นต้นฉบับเอกสารได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้นำต้นฉบับเอกสารมาในวันต่อไป หรือจะสั่งเป็นอย่างอื่นตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมก็ได้ ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอมีความประสงค์เพียงให้ศาลขยายระยะเวลาที่ตนจะต้องนำมาหรือยื่นต้นฉบับเอกสารนั้น คำขอนั้นจะทำได้

(2) ถ้าการที่จะนำมาหรือยื่นต้นฉบับเอกสารต่อศาลนั้น จะเป็นเหตุให้เกิดการสูญหาย หรือบุบสลายหรือมีข้อขัดข้องโดยอุปสรรคสำคัญหรือความลำบากยากยิ่งใด ๆ คู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารอาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล ในวันหรือก่อนวันสืบพยานแสดงให้ทราบถึงเหตุเสียหาย อุปสรรค หรือความลำบากเช่นว่านั้น ถ้าศาลเห็นว่าต้นฉบับเอกสารนั้นไม่อาจนำมาหรือยื่นต่อศาลได้ ศาลจะมีคำสั่งให้ยื่นต้นฉบับเอกสารนั้น ณ สถานที่ใดต่อเจ้าพนักงานคนใด และภายในเงื่อนไขใด ๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้ หรือจะมีคำสั่งให้คัดสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องทั้งฉบับหรือเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องเรื่องมายื่นแทนต้นฉบับก็ได้ (มาตรา 122)

2) ต้นฉบับเอกสารซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเป็นพยานหลักฐาน

ถ้าต้นฉบับเอกสารซึ่งคู่ความฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเป็นพยานหลักฐานนั้นอยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง คู่ความฝ่ายที่อ้างจะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขอให้ส่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งส่งต้นฉบับเอกสารแทนการที่ตนจะต้องส่งสำเนาเอกสารนั้นก็ได้ ถ้าศาลเห็นว่าเอกสารนั้นเป็นพยานหลักฐานสำคัญ และคำร้องนั้นฟังได้ ให้ศาลมีคำสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยื่นต้นฉบับเอกสารต่อศาลภายในเวลาอันสมควรแล้วแต่ศาลจะกำหนด ถ้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีต้นฉบับ

เอกสารอยู่ในครอบครองไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเช่นนั้น ให้ถือว่าข้อเท็จจริงแห่งข้ออ้างที่ผู้ขอจะต้องนำสืบโดยเอกสารนั้น คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ยอมรับแล้ว

ถ้าต้นฉบับเอกสารอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก หรือในครอบครองของทางราชการ หรือของเจ้าหน้าที่ซึ่งคู่ความที่อ้างไม่อาจร้องขอโดยตรงให้ส่งเอกสารนั้นมาได้ให้นำบทบัญญัติในวรรคก่อนว่าด้วยการที่คู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารยื่นคำขอ และการที่ศาลมีคำสั่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ทั้งนี้ฝ่ายที่อ้างต้องส่งคำสั่งศาลแก่ผู้ครอบครองเอกสารนั้นล่วงหน้าอย่างน้อยเจ็ดวัน ถ้าไม่ได้เอกสารนั้นมาสืบตามกำหนด เมื่อศาลเห็นสมควร ก็ให้ศาลสืบพยานต่อไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 93 (2) (มาตรา 123)

3) คู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสาร ไม่ขอมนำมาหรือยื่นต้นฉบับเอกสาร

ถ้าคู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารไม่ขอมนำมาหรือยื่นต้นฉบับเอกสาร หรือถ้าคู่ความฝ่ายนั้นได้ทำให้เสียหาย ทำลาย ปิดบัง หรือทำด้วยประการอื่นใด ให้เอกสารนั้นไร้ประโยชน์โดยมุ่งหมายที่จะกีดกันไม่ให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารนั้นเป็นพยานหลักฐาน ให้ถือว่าข้อเท็จจริงแห่งข้ออ้างที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องนำสืบโดยเอกสารนั้น คู่ความฝ่ายที่ไม่นำมาหรือยื่นเอกสารดังกล่าวข้างต้นนั้นได้ยอมรับแล้ว (มาตรา 124)

4) คู่ความฝ่ายที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันตนอาจคัดค้านการนำเอกสารนั้นมาสืบ

คู่ความฝ่ายที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันตนอาจคัดค้านการนำเอกสารนั้นมาสืบโดยเหตุที่ว่าไม่มีต้นฉบับหรือต้นฉบับนั้นปลอมทั้งฉบับหรือบางส่วน หรือสำเนานั้นไม่ถูกต้องกับต้นฉบับ โดยคัดค้านต่อศาลก่อนการสืบพยานเอกสารนั้นเสร็จ

ถ้าคู่ความซึ่งประสงค์จะคัดค้านมีเหตุผลอันสมควรที่ไม่อาจทราบได้ก่อนการสืบพยานเอกสารนั้นเสร็จว่าต้นฉบับเอกสารนั้นไม่มี หรือเอกสารนั้นปลอม หรือสำเนาไม่ถูกต้อง คู่ความนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตคัดค้านการอ้างอิงเอกสารมาสืบดังกล่าวข้างต้นต่อศาล ไม่ว่าเวลาใดก่อนศาลพิพากษา ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความนั้นไม่อาจยกข้อคัดค้านได้ก่อนนั้น และคำขอนั้นมีเหตุผลฟังได้ ก็ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ

ถ้าคู่ความซึ่งประสงค์จะคัดค้านไม่คัดค้านการอ้างอิงเอกสารเสียก่อนการสืบพยานเอกสารนั้นเสร็จ หรือศาลไม่อนุญาตให้คัดค้านภายหลังนั้น ห้ามมิให้คู่ความนั้นคัดค้านการมีอยู่และความแท้จริงของเอกสารนั้น หรือความถูกต้องแห่งสำเนาเอกสารนั้น แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดอำนาจของศาลในอันที่จะไต่สวนและชี้ขาดในเรื่องการมีอยู่ ความแท้จริง หรือความถูกต้องเช่นนั้น ในเมื่อศาลเห็นสมควร และไม่ตัดสิทธิของคู่ความนั้นที่จะอ้างว่าสัญญาหรือหนี้ที่ระบุไว้ในเอกสารนั้นไม่สมบูรณ์หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตีความหมายผิด (มาตรา 125)

5) ถ้าคู่ความที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันแค้น

ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตราต่อไปนี้ ถ้าคู่ความที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันแค้น ปฏิเสธความแท้จริงของเอกสารนั้น หรือความถูกต้องแห่งสำเนาเอกสารนั้น และคู่ความฝ่ายที่อ้างอิงยืนยันความแท้จริงหรือความถูกต้องแห่งสำเนาของเอกสาร ถ้าศาลเห็นสมควร ให้ศาลชี้ขาดข้อโต้เถียงนั้น ได้ทันทีในเมื่อเห็นว่าจะไม่จำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานต่อไป หรือมิฉะนั้น ให้ชี้ขาดในเมื่อได้สืบพยานตามวิธีต่อไปนี้ทั้งหมดหรือโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ

(1) ตรวจสอบบรรดาเอกสารที่มีได้ถูกคัดค้านแล้วจดลงไว้ซึ่งการมีอยู่หรือข้อความแห่งเอกสารที่ถูกคัดค้าน

(2) ชักถามพยานที่ทราบการมีอยู่หรือข้อความแห่งเอกสารที่ถูกคัดค้าน หรือพยานผู้ที่สามารถเบิกความในข้อความแท้จริงแห่งเอกสาร หรือความถูกต้องแห่งสำเนา

(3) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเอกสารที่ถูกคัดค้านนั้น

ในระหว่างที่ยังมิได้ชี้ขาดตัดสินคดี ให้ศาลยึดเอกสารที่สงสัยว่าปลอมหรือไม่ถูกต้องไว้ แต่ความข้อนี้ไม่บังคับถึงเอกสารราชการซึ่งทางราชการเรียกคืนไป (มาตรา 126)

6) เอกสารมหาชนซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำขึ้นหรือรับรอง

เอกสารมหาชนซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำขึ้นหรือรับรอง หรือสำเนาอันรับรองถูกต้องแห่งเอกสารนั้น และเอกสารเอกชนที่มีคำพิพากษาแสดงว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้องนั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของแท้จริงและถูกต้อง เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายที่ถูกอ้างเอกสารนั้นมายัน ต้องนำสืบความไม่บริสุทธิ์หรือความไม่ถูกต้องแห่งเอกสาร (มาตรา 127)

7) ต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุอันสำคัญที่คู่ความได้ยื่นต่อศาลหรือที่บุคคลภายนอกได้ยื่นต่อศาล

ต้นฉบับพยานเอกสารหรือพยานวัตถุอันสำคัญที่คู่ความได้ยื่นต่อศาลหรือที่บุคคลภายนอกได้ยื่นต่อศาล หากผู้ที่ยื่นต้องใช้เป็นประจำหรือตามความจำเป็นหรือมีความสำคัญในการเก็บรักษา ศาลจะอนุญาตให้ผู้ที่ยื่นรับคืนไป โดยให้คู่ความตรวจดู และให้ผู้ที่ยื่นส่งสำเนาหรือภาพถ่ายไว้แทน หรือจะมีคำสั่งอย่างใดตามที่เห็นสมควรก็ได้ (มาตรา 127 ทวิ)

6.5 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 กำหนดให้นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1) กำกับโดยทั่วไปซึ่งการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อการนี้จะสั่งให้ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และส่วนราชการซึ่งมีหน้าที่ควบคุมราชการส่วนท้องถิ่น ชี้แจง แสดงความคิดเห็น

ทำรายงานเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการ ในกรณีจำเป็นจะยับยั้งการปฏิบัติราชการใด ๆ ที่ขัดต่อ นโยบายหรือมติของคณะรัฐมนตรีก็ได้และมีอำนาจสั่งสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติ ราชการของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น

2) มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีกำกับการบริหารราชการของกระทรวงหรือทบวงหนึ่ง หรือหลายกระทรวงหรือทบวง

3) บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายบริหารทุกตำแหน่งซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรม และ ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกรม

4) สั่งให้ข้าราชการซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมหนึ่งมาปฏิบัติราชการสำนัก นายกรัฐมนตรี โดยจะให้ขาดจากอัตราเงินเดือนทางสังกัดเดิมหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่ให้ขาดจาก อัตราเงินเดือนทางสังกัดเดิม ให้ได้รับเงินเดือนในสำนักนายกรัฐมนตรีในระดับ และขั้นที่ไม่สูง กว่าเดิม

5) แต่งตั้งข้าราชการซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมหนึ่งไปดำรงตำแหน่งของอีก กระทรวง ทบวง กรมหนึ่ง โดยให้ได้รับเงินเดือนจากกระทรวง ทบวง กรมเดิม ในกรณีเช่นนี้ให้ ข้าราชการซึ่งได้รับแต่งตั้งมีฐานะเสมือนเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งตนมาดำรง ตำแหน่งนั้นทุกประการ แต่ถ้าเป็นการแต่งตั้งข้าราชการตั้งแต่ตำแหน่งอธิบดีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี

6) แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานที่ปรึกษา ที่ปรึกษา หรือคณะที่ปรึกษาของ นายกรัฐมนตรี หรือเป็นคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติราชการใด ๆ และกำหนดอัตราเบี้ยประชุมหรือ ค่าตอบแทนให้แก่ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้ง

7) แต่งตั้งข้าราชการการเมืองให้ปฏิบัติราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี

8) วางระเบียบปฏิบัติราชการ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปโดยรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

9) ดำเนินการอื่น ๆ ในการปฏิบัติตามนโยบายระเบียบตาม 8) เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแล้ว ให้ใช้บังคับได้ (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 11)

6.6 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและ สังคมที่ดี พ.ศ. 2542

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับข้อเสนอแนะให้ออกเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้ส่วนราชการถือปฏิบัติ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2542 ต่อมาเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542 ได้ประกาศ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

พ.ศ. 2542 และเริ่มมีผลบังคับใช้กับหน่วยงานของรัฐ ตั้งแต่ 11 สิงหาคม 2542 ซึ่งนับได้ว่าเป็นก้าวแรกหรือเรียกได้ว่าเป็นการวางฐานในการบริหารราชการแนวใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุปและพัฒนาการเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ดังนี้

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 มีหลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี 6 ประการ คือ

1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านี้ โดยถือว่าการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยบรรจงทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การได้สวนสาธารณะ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยบรรจงทำให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

6.7 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยทนายความได้ใช้บังคับมานานแล้วและมีบทบัญญัติบางประการที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมเพื่อควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ เช่น ให้มีสภาทนายความเพื่อควบคุมมรรยาท

ของนายความ ให้มีกองทุนสงเคราะห์นายความเพื่อช่วยเหลือนายความ เป็นต้น และสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรง เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางและทันกับความต้องการ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของนายความ

“นายความ” หมายความว่า ผู้ที่สภานายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นนายความ (มาตรา 4)

6.7.1 การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ

1) การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ

ห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือผู้ซึ่งขาดจากการเป็นนายความหรือต้องห้ามทำการเป็นนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ องค์กรของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้ โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายอื่น (มาตรา 33)

2) การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต และการขอบอกเลิกจากการเป็นนายความ

การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต และการขอบอกเลิกจากการเป็นนายความ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 34)

3) คุณสมบัติของขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต

ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (มาตรา 35)

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต
- (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภานายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งนิติบัณฑิตยสภา

(4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

(5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

(7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย

(8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่รังเกียจแก่สังคม

(9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ

(10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำวันแต่ข้าราชการการเมือง

(11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

4) คณะกรรมการพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต

ภายใต้บังคับมาตรา 38 เมื่อคณะกรรมการได้รับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตแล้ว เห็นว่าผู้ยื่นคำขอมิคุณสมบัติตามมาตรา 35 ให้คณะกรรมการพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว

ในกรณีที่คณะกรรมการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอ คณะกรรมการต้องแสดงเหตุผลของการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ผู้ยื่นคำขอมิสิทธิอุทธรณ์การไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตของสภานายกความต่อสภานายกพิเศษได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 36)

ให้ผู้ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความหรือผู้ได้รับการต่ออายุใบอนุญาตแล้วเป็นสมาชิกสภานายกความ (มาตรา 37)

ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความเป็นผู้ที่ไม่เคยเป็นทนายความ หรือไม่เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษา ตุลาการศาลทหาร พนักงานอัยการ อัยการทหารหรือทนายความตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารมาก่อน คณะกรรมการจะรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ก็ต่อเมื่อผู้ยื่นคำขอได้ผ่านการฝึกอบรมมรรยาททนายความหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้ว เว้นแต่ผู้ยื่นคำขอจะได้ผ่านการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความมาแล้ว ไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

เมื่อเห็นเป็นการสมควร คณะกรรมการจะสั่งยกเว้นให้ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในข้อบังคับไม่ต้องเข้ารับการฝึกอบรมตามวรรคหนึ่งก็ได้ การฝึกอบรมตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักสูตร วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนดในข้อบังคับ (มาตรา 38)

5) อายุใบอนุญาต

ใบอนุญาตให้มีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปีนับแต่วันออกใบอนุญาต เว้นแต่ใบอนุญาตประเภทที่เสียค่าธรรมเนียมในอัตราตลอดชีพให้มีอายุตลอดชีพของผู้ได้รับใบอนุญาต

ทนายความผู้ใดที่ใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี หากประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งให้ใช้ได้สองปีนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ

ในกรณีที่คณะกรรมการไม่ต่ออายุใบอนุญาตให้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 36 วรรคสองมาใช้บังคับ โดยอนุโลม และคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 39)

ทนายความที่ขาดต่ออายุใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง มีสิทธิได้รับการต่ออายุใบอนุญาต หากได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเวลาไม่เกินหกสิบวันนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุและยอมชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละยี่สิบของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น (มาตรา 40)

6) รายละเอียดของใบอนุญาต

ใบอนุญาตให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในข้อบังคับ โดยอย่างน้อยต้องมีชื่อวันเดือน ปี เกิด ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน ที่ตั้งสำนักงาน รูปถ่ายของผู้ถือใบอนุญาต เลขหมายใบอนุญาต วันออกใบอนุญาต และวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ

ในกรณีที่ใบอนุญาตสูญหายหรือชำรุดเสียหายในสาระสำคัญ ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบการสูญหายหรือชำรุดเสียหาย (มาตรา 41)

ทนายความต้องมีสำนักงานที่จดทะเบียนเพียงแห่งเดียวตามที่ระบุไว้ในคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือตามที่ได้แจ้งย้ายสำนักงานต่อนายทะเบียนทนายความในภายหลัง

ให้นายทะเบียนทนายความจัดแจ้งสำนักงานทนายความตามวรรคหนึ่งไว้ในทะเบียนทนายความ (มาตรา 42)

7) ทนายความขาดจากการเป็นทนายความ

เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการว่า ทนายความผู้ใดเป็นผู้ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 35 ไม่ว่าจะขาดคุณสมบัติก่อนหรือหลังจากจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ทนายความผู้นั้นพ้น

สภาพการเป็นทนายความ และให้คณะกรรมการจำหน่ายชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนทนายความ

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ทนายความผู้ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดหลังจากทนายความผู้นั้นได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตแล้ว

เมื่อมีการจำหน่ายชื่อทนายความออกจากทะเบียนทนายความตามวรรคหนึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา 36 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลมและคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 70 มาใช้บังคับแก่การจำหน่ายชื่อทนายความออกจากทะเบียนทนายความตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม (มาตรา 43)

ทนายความขาดจากการเป็นทนายความ เมื่อ (มาตรา 44)

- (1) ตาย
- (2) ขอบอกเลิกจากการเป็นทนายความ
- (3) ขาดต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง
- (4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 43 หรือ
- (5) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 66 มาตรา 67 มาตรา 68

หรือมาตรา 69

6.7.2 มรรยาททนายความ

ทนายความต้องประพฤติตนตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ การกำหนดมรรยาททนายความให้สภาทนายความตราเป็นข้อบังคับ

ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สภาทนายความตราขึ้นตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความ (มาตรา 51)

โทษผิดมรรยาททนายความมี 3 สถาน คือ (มาตรา 52)

- 1) ภาคทัณฑ์
- 2) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกินสามปี หรือ
- 3) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

ในกรณีประพฤติผิดมรรยาททนายความเล็กน้อยและเป็นความผิดครั้งแรก ถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา 66 มาตรา 67 หรือมาตรา 68 แล้วแต่กรณี เห็นว่ามีเหตุอันควรงดโทษจะงดโทษให้โดยวักกล่าวตักเตือน หรือให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้

ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ ต้องประกอบด้วยข้อกำหนดดังต่อไปนี้ (มาตรา 53)

- (1) มรรยาทของนายความต่อศาลและในศาล
- (2) มรรยาทของนายความต่อตัวความ
- (3) มรรยาทของนายความต่อนายความด้วยกัน
- (4) มรรยาทของนายความต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี
- (5) มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติของนายความ
- (6) การแต่งกายของนายความ และ
- (7) การปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความคณะกรรมการ

หรือสภานายกพิเศษ แล้วแต่กรณี

6.8 กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนเป็นทนายความ การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และการออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎกระทรวง (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน สมควรปรับปรุงค่าธรรมเนียมดังกล่าวเสียใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

ข้อ 2 ให้กำหนดค่าธรรมเนียม ดังต่อไปนี้

1) การจดทะเบียนเป็นทนายความ	800 บาท
2) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ	ฉบับละ 4,000 บาท
3) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี	ฉบับละ 800 บาท
4) การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ	ฉบับละ 800 บาท
5) การออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ	ฉบับละ 100 บาท

6.9 กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ เนื่องจากมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 บัญญัติว่าการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต และการขอออกเลิกจากการเป็นทนายความ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“เลขานุการ” หมายความว่า เลขานุการสภาทนายความ

“นายทะเบียน” หมายความว่า นายทะเบียนสภาทนายความ

“กรรมการสภาทนายความประจำภาค” หมายความว่า กรรมการสภาทนายความซึ่งมีสำนักงานประจำอยู่ตามภาคต่าง ๆ ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษาภาค

ข้อ 2 ผู้ใดประสงค์จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ยื่นคำขอพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๑ ท้ายกฎกระทรวงนี้

คำขอตามวรรคหนึ่งต้องมีทนายความอย่างน้อยหนึ่งคนซึ่งได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตมาแล้วเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี ลงลายมือชื่อรับรองว่า ผู้ยื่นคำขอไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

ข้อ 3 เมื่อได้รับคำขอพร้อมด้วยหลักฐานตามข้อ 2 ให้เลขานุการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนแล้วดำเนินการประกาศชื่อ ถิ่นที่อยู่และอาชีพของผู้ยื่นคำขอไว้ ณ สำนักงานสภาทนายความ สำนักงานเนติบัณฑิตยสภา และศาลในท้องถิ่นซึ่งผู้ยื่นคำขอมีถิ่นที่อยู่ เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน เพื่อให้โอกาสบุคคลอื่นยื่นคำคัดค้าน

เมื่อได้ประกาศครบกำหนดตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้เลขานุการเสนอคำขอพร้อมด้วยคำคัดค้านถ้ามี ต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตต่อไป

ข้อ 4 เมื่อคณะกรรมการมีมติรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอรายใด ให้เลขานุการดำเนินการออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี หรือใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ แล้วแต่กรณี ให้แก่ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว

ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติไม่รับจดทะเบียนและไม่ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอรายใด ให้เลขานุการมีหนังสือแจ้งมติไม่รับจดทะเบียนและไม่ออกใบอนุญาตพร้อมด้วยเหตุผล ไปให้ผู้ยื่นคำขอทราบโดยเร็ว

ใบอนุญาตตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในข้อบังคับ

ข้อ 5 ทนายความผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปีผู้ใดประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๒ ท้ายกฎกระทรวงนี้

สำหรับการขอต่ออายุใบอนุญาตภายหลังใบอนุญาตสิ้นอายุตามมาตรา 40 ผู้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตต้องชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละยี่สิบของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้นเมื่อยื่นคำขอตามวรรคหนึ่ง

ข้อ 5 ทนายความผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปีผู้ใดประสงค์จะขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ ให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพก่อนใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปีดังกล่าวสิ้นอายุพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๓ ทำยกกฎกระทรวงนี้

ข้อ 7 ทนายความผู้ได้รับอนุญาตผู้ใดประสงค์จะขอรับใบแทนใบอนุญาตให้ยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๔ ทำยกกฎกระทรวงนี้

ข้อ 8 เมื่อได้รับคำขอต่ออายุใบอนุญาตตามข้อ 5 คำขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพตามข้อ 6 หรือคำขอรับใบแทนใบอนุญาตตามข้อ 7 ให้นายทะเบียนหรือกรรมการสภาทนายความประจำภาค แล้วแต่กรณี ออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นคำขอ

ใบรับตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามแบบ ท. ๕ ทำยกกฎกระทรวงนี้ และให้ใช้ใบรับดังกล่าวเสมือนเป็นใบอนุญาตได้จนกว่าการดำเนินการเกี่ยวกับคำขอตามข้อ 5 ข้อ 6 หรือข้อ 7 แล้วแต่กรณี จะเป็นที่สุด

เมื่อออกใบรับตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้กรรมการสภาทนายความประจำภาคส่งคำขอตามข้อ 5 ข้อ 6 หรือข้อ 7 แล้วแต่กรณี ให้นายทะเบียนพิจารณาดำเนินการต่อไป

ข้อ 9 เมื่อได้รับคำขอพร้อมด้วยหลักฐานตามข้อ 5 ข้อ 6 หรือข้อ 7 ให้นายทะเบียนตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนแล้วดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีเป็นคำขอต่ออายุใบอนุญาตตามข้อ 5 หรือคำขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพตามข้อ 6 ให้นายทะเบียนเสนอคำขอดังกล่าวให้คณะกรรมการพิจารณา

(2) ในกรณีเป็นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตตามข้อ 7 ให้นายทะเบียนพิจารณาออกใบแทนใบอนุญาต และแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอรทราบ

ใบแทนใบอนุญาตให้ใช้ตามแบบใบอนุญาต โดยมีคำว่า “ใบแทน” กำกับไว้ที่มุมบนด้านขวา และให้มีวัน เดือน ปี ที่ออกใบแทนพร้อมทั้งลงลายมือชื่อผู้ออกใบแทน

ข้อ 10 เมื่อคณะกรรมการมีมติอนุญาตคำขอตามข้อ 5 ให้นายทะเบียนจัดแจ้งการต่ออายุใบอนุญาตไว้ในใบอนุญาตฉบับเดิม และแจ้งให้ผู้ยื่นคำขอรทราบ

ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติไม่อนุญาต ให้นายทะเบียนมีหนังสือแจ้งมติของคณะกรรมการพร้อมด้วยเหตุผลไปให้ผู้ยื่นคำขอรทราบ

ข้อ 11 เมื่อคณะกรรมการมีมติอนุญาตคำขอตามข้อ 6 ให้เลขาธิการดำเนินการออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพให้แก่ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว

ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติไม่อนุญาตให้นำความในข้อ 10 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 12 ทนายความผู้ใดประสงค์จะเลิกจากการเป็นทนายความให้มีหนังสือแจ้งความ ประสงค์ต่อเลขาธิการ และให้เลขาธิการประกาศให้ทราบ ณ สำนักงานสภาทนายความ โดยเร็ว ในการนี้ให้ถือว่าทนายความผู้นั้นขาดจากการเป็นทนายความในวันที่เลขาธิการประกาศให้ทราบ

ข้อ 13 ให้นายทะเบียนจัดทำทะเบียนทนายความและรับผิดชอบในการจดทะเบียน การออกใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การออกใบแทนใบอนุญาต และการขาดจากการเป็นทนายความในทะเบียนทนายความ

ข้อ 14 คำขอใดต้องเสียค่าธรรมเนียม ให้ผู้ยื่นคำขอชำระค่าธรรมเนียม เมื่อยื่นคำขอนั้น ในกรณีที่ไม่ได้รับอนุญาตตามคำขอให้ได้รับค่าธรรมเนียมดังกล่าวคืน

ข้อ 15 สำหรับผู้ที่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นหนึ่งหรือชั้นสอง อยู่แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ใช้นับกับ ซึ่งใบอนุญาตมีอายุใช้ได้จนถึง วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2528 หากประสงค์จะต่ออายุใบอนุญาต ให้ยื่นคำขอก่อนใบอนุญาตฉบับเดิม สิ้นอายุ โดยปฏิบัติดังนี้

(1) ในกรณีที่ประสงค์จะขอต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี ให้ยื่นคำขอ โดยอนุโลมใช้แบบ ท. ๒ ทำยกกฎกระทรวงนี้

(2) ในกรณีที่ประสงค์จะขอต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ ให้ยื่นคำขอ โดยอนุโลมใช้แบบ ท. ๓ ทำยกกฎกระทรวงนี้

ให้นำความในข้อ 4 วรรคหนึ่ง ข้อ 5 วรรคสอง ข้อ 8 ข้อ 9 (1) และข้อ 10 วรรคสอง มาใช้ บังคับกับการขอต่ออายุใบอนุญาตวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

ข้อ 16 การขอต่ออายุใบอนุญาตตามข้อ 5 หรือข้อ 15 การขอรับใบอนุญาตให้เป็น ทนายความตลอดชีพตามข้อ 6 หรือการขอรับใบแทนใบอนุญาตตามข้อ 7 รวมตลอดถึงการรับ ใบอนุญาต หรือใบแทนใบอนุญาตตามกฎกระทรวงนี้ ผู้ยื่นคำขออาจมีหนังสือมอบหมายให้บุคคลอื่น ยื่นคำขอหรือรับใบอนุญาตหรือใบแทนใบอนุญาตแทนก็ได้

ข้อ 17 การยื่นคำขอตามกฎกระทรวงนี้ ให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

(1) คำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามข้อ 2 ให้ยื่น ณ สำนักงานสภาทนายความ

(2) คำขอต่ออายุใบอนุญาตตามข้อ 5 หรือข้อ 15 คำขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ ตลอดชีพตามข้อ 6 หรือคำขอรับใบแทนใบอนุญาตตามข้อ 7 ในกรุงเทพมหานคร ให้ยื่น ณ สำนักงานสภาทนายความ ในจังหวัดอื่น ให้ยื่น ณ สำนักงานของกรรมการสภาทนายความประจำ ภาคว่าผู้ยื่นคำขอมีสถานที่จดทะเบียนอยู่ในเขตหรือ ณ สำนักงานสภาทนายความ

6.10 ข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความ พ.ศ. 2535

เหตุผลที่มีการประกาศใช้ข้อบังคับสภาพนายความฉบับนี้ คือ ด้วยปัจจุบันค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดสอบผู้ผ่านการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นกว่าเดิมมากและข้อบังคับเดิมได้ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะเวลา 15 ปีแล้ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องประกาศใช้ข้อบังคับสภาพนายความฉบับนี้

ข้อ 4 ในข้อบังคับนี้

“ฝึกหัดงาน” หมายถึง ฝึกอบรมหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความ ฝึกอบรมมรรยาทนายความ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย

“ผู้เข้ารับการฝึกหัด” หมายถึง ผู้เข้ารับการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความ

“สำนักงาน” หมายถึง สำนักงานนายความที่รับฝึกหัดงาน

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการทดสอบการฝึกหัดงาน

“ประธานกรรมการ” หมายถึง ประธานคณะกรรมการทดสอบการฝึกหัดงาน

ข้อ 5 ผู้เข้ารับการฝึกหัดในสำนักงานนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งจะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับดังต่อไปนี้

(1) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องเป็นผู้ได้เข้ารับการฝึกหัดงานหลักจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสถาบันการศึกษาซึ่งสภาพนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้

(2) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องฝึกหัดงานในสำนักงานนายความซึ่งผู้ควบคุมการฝึกหัดงานต้องมีใบอนุญาตให้เป็นนายความเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่า 7 ปี

(3) (ก) ให้ผู้เข้ารับการฝึกหัดแจ้งชื่อ ที่อยู่ พร้อมหลักฐานแสดงคุณวุฒิการศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกหัด และชื่อ ที่อยู่ โดยละเอียดของสำนักงานนายความที่รับฝึกหัดงาน พร้อมหนังสือรับรองและสำเนาใบอนุญาตให้เป็นนายความของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ต่อสภาพนายความภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงาน

(ข) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกหัดได้ฝึกหัดงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความให้นำหนังสือรับรองการเข้าฝึกหัดงานของผู้ควบคุมการฝึกหัดงานและรายละเอียดการฝึกหัดงานตลอดระยะเวลา 1 ปี มาแสดงพร้อมกับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ

(ค) การแจ้งการเข้าฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความและการรับรอง ของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ให้ทำเป็นหนังสือตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด

(ง) ผู้เข้ารับการฝึกหัดผู้ใด อ้างว่าได้เข้ารับการฝึกหัดงานมาก่อนแล้วแต่ มิได้แจ้งการเข้ารับการฝึกหัดงานให้สภาทนายความทราบภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงาน ให้คณะกรรมการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการฝึกหัดงานของผู้เข้ารับการฝึกหัดงานดังกล่าว แล้วนำเสนอคณะกรรมการสภาทนายความพิจารณาผ่อนผันในเรื่องการนับระยะเวลาการเข้าฝึกหัดงานให้เป็นการเฉพาะราย

ข้อ 6 ให้ผู้ที่ได้ฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และได้ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนตามข้อกำหนดในข้อ 5 มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นทนายความได้เมื่อได้ผ่านการทดสอบ และสอบได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด

ผู้สมัครเข้ารับการทดสอบตามวรรคหนึ่ง ต้องเสียค่าลงทะเบียนสอบครั้งละไม่เกิน 1,500 บาท

ข้อ 7 ให้ “ผู้อำนวยการและคณะกรรมการ” ตามข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 เป็นประธานกรรมการและคณะกรรมการตามข้อบังคับนี้ด้วย

6.11 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529

ข้อ 3 ในข้อบังคับนี้

“สำนักฝึกอบรม” หมายถึง สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการอำนาจการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ซึ่งคณะกรรมการสภาทนายได้แต่งตั้งให้เป็นผู้ควบคุมและบริหารจัดการตามข้อบังคับนี้

“ประธานคณะกรรมการ” หมายถึง ประธานคณะกรรมการอำนาจการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ซึ่งคณะกรรมการสภาทนายความแต่งตั้ง

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง ผู้อำนวยการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ ซึ่งคณะกรรมการสภาทนายความแต่งตั้ง

หมวด 1 สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ

ข้อ 4 ให้สภาทนายความจัดตั้งสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ เรียกว่า “สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ” เพื่อฝึกอบรมหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความ ฝึกอบรมมารยาททนายความ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย

ข้อ 5 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความ ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทย

(2) สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรืออนุปริญญา หรือปริญญาตรีนิติศิลปศาสตรบัณฑิตทางกฎหมาย (นศ.บ) (Juris Doctor (J.D.) หรือ Doctor of Jurisprudence) จากสถาบันการศึกษาในประเทศหรือต่างประเทศซึ่งสภาพนายความเห็นว่า สถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรี หรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้

(3) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

(4) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(5) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม

ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมที่จัดโดยสำนักฝึกอบรมตามหลักสูตรและวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อบังคับนี้เท่านั้นมีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นทนายความ เว้นแต่ผู้ที่ได้เคยปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี อาจขอให้คณะกรรมการพิจารณาสั่งยกเว้นให้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความได้โดยไม่ต้องเข้ารับการฝึกอบรมตามข้อบังคับนี้

ข้อ 6 ให้ผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารกิจการของสำนักฝึกอบรมตามนโยบายหรือมติของคณะกรรมการ

ข้อ 7 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสภาพนายความ เรียกว่า คณะกรรมการผู้อำนวยการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาพนายความ ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการ ผู้อำนวยการ และกรรมการอื่นซึ่งคณะกรรมการสภาพนายความแต่งตั้งไม่เกิน 15 คน ทั้งนี้ ให้นายกอุปนายกและเลขาธิการสภาพนายความเป็นที่ปรึกษาโดยตำแหน่ง

ข้อ 8 ให้คณะกรรมการดำรงตำแหน่งเท่ากับวาระของคณะกรรมการสภาพนายความ ซึ่งเป็นผู้แต่งตั้งให้เข้ารับตำแหน่ง

คณะกรรมการสภาพนายความอาจมีมติให้กรรมการคนใดคนหนึ่ง หรือทั้งคณะ พ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระก็ได้ และจะแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นกรรมการแทนกรรมการที่ตาย ลาออกหรือต้องพ้นตำแหน่งก่อนวาระก็ได้ คณะกรรมการหรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งแทนนี้ให้อยู่ในตำแหน่งได้เท่าวาระของกรรมการที่ตนแทน

ข้อ 9 ในกรณีที่คณะกรรมการพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ ไม่ว่าจะเป็นการพ้นจากตำแหน่งตามวาระหรือก่อนครบกำหนดวาระก็ตาม ให้ผู้อำนวยการยังคงรักษาการในตำแหน่งเช่นนั้นต่อไป จนกว่าจะมีคณะกรรมการชุดใหม่เข้ามารับหน้าที่

ข้อ 10 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในการบริหารกิจการสำนักฝึกอบรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสภานายความ

(2) กำหนดรายละเอียดของหลักสูตรการศึกษาและฝึกอบรม ตลอดจนเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการศึกษาและฝึกอบรมให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

(3) กำหนดค่าธรรมเนียมหรือค่าลงทะเบียนที่จะพึงเรียกเก็บจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ต้องไม่เกินสามพันบาท

(4) จัดทำประมาณการรายรับ - รายจ่าย และรายงานเกี่ยวกับฐานะทางการเงินของสำนักฝึกอบรมเสนอต่อคณะกรรมการสภานายความเพื่อให้ความเห็นชอบ

(5) จัดทำรายงานการฝึกอบรมเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการสภานายความ

(6) คัดเลือก แต่งตั้ง และสับเปลี่ยนผู้บรรยาย ผู้ทดสอบและผู้ควบคุม หรือผู้ให้การฝึกอบรมตามที่เห็นสมควร

(7) แต่งตั้งและถอดถอนที่ปรึกษาหรือคณะที่ปรึกษาซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งได้ตามที่เห็นสมควร

(8) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่จำเป็นและสมควร เพื่อให้กิจการของสำนักฝึกอบรมสำเร็จผลลงด้วยดี

ข้อ 11 ให้ผู้อำนวยการเป็นผู้กำหนดนัดและเรียกประชุมคณะกรรมการได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม

ในการประชุมคณะกรรมการจะต้องมีกรรมการเข้าร่วมประชุมอย่างน้อยครึ่งหนึ่งจึงจะเป็นองค์ประชุม ให้ผู้อำนวยการหรือกรรมการที่ผู้อำนวยการมอบหมายทำหน้าที่เป็นประธานที่ประชุมมติของที่ประชุมคณะกรรมการให้ถือเสียงข้างมาก ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานที่ประชุมมีสิทธิออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

หมวด 2 หลักสูตร

ข้อ 12 ให้สำนักฝึกอบรมจัดให้มีการฝึกอบรมวิชาว่าความเป็นประจำทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง

ข้อ 13 หลักสูตรการฝึกอบรมวิชาว่าความ แบ่งเป็น 2 ภาค ดังนี้

(1) ภาคทฤษฎี ให้สำนักฝึกอบรมกำหนดการอบรมภาคทฤษฎี โดยมีระยะเวลาให้ฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. มรรยาทและจริยธรรมทนายความ

ข. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ค. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ง. วิชิตำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายอื่น

จ. หลักการให้คำปรึกษากฎหมาย

(2) ภาคปฏิบัติ ให้ฝึกอบรมภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติอาจกระทำได้โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกหัดงานที่สำนักฝึกอบรมหรือที่สำนักงานทนายความก็ได้ แต่ระยะเวลาฝึกหัดงานแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งรวมกันต้องไม่น้อยกว่าระยะที่กำหนดในวรรคแรก

หมวด 3 เบ็ดเตล็ด

ข้อ 14 คณะกรรมการมีสิทธิที่จะคัดชื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกจากทะเบียน หรือสั่งพักการฝึกอบรมได้ ตามระยะเวลาที่เห็นสมควร หากปรากฏว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมขาดคุณสมบัติหรือประพฤติตนไปในทางที่อาจจะทำให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความเสียหายแก่สำนักฝึกอบรมหรือแก่สภาทนายความ

ข้อ 15 ให้ผู้อำนวยการ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประกาศกำหนดเวลาทำการของสำนักฝึกอบรม กำหนดเวลาฝึกอบรม กำหนดการสอบและการวัดผล กำหนดการสัมมนาหรือการประชุม ตลอดจนวันหยุดทำการแต่ละปี เป็นการล่วงหน้า

หมวด 4 บทเฉพาะกาล

ข้อ 16 ให้ผู้ที่ผ่านการอบรมวิชาว่าความของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย รุ่น 11 และรุ่น 12 ประจำปี 2527 และปี 2528 ตามลำดับ และได้รับวุฒิปัตร์แล้ว เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความตามข้อบังคับนี้

7. มรรยาทของทนายความในประเทศไทย

7.1 มรรยาทของทนายความ

พระราชดำรัสในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า วันที่ 5 เมษายน พุทธศักราช 2535

“คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่สี่ประการ

ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ ความดีนั้น

ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้น โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไป ดังประสงค์”

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม ว่า น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศิลธรรม กฎศีลธรรม

ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรีวิเชียร กล่าวว่านักกฎหมายต้องมีจริยธรรมขั้นมูลฐาน 5 ประการคือ

- 1) ยึดมั่นและปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น
- 2) ต้องรักษาเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพกฎหมาย
- 3) ต้องมีความละเอียด ประณีต สุขุม
- 4) มีความพอเหมาะพอดี
- 5) มีสามัญสำนึก

หัวใจของจริยธรรมแห่งวิชาชีพกฎหมาย ได้แก่ การประพฤติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ตามกฎหมาย ศิลธรรม และประเพณี และในกรณีที่มีข้อขัดแย้งหรือมีความไม่ชอบมาพากล นักกฎหมายต้องมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและกล้ากระทำในสิ่งที่ตนได้ไตร่ตรองแล้วมีความเชื่อมั่นว่าถูกต้องเป็นธรรม และเป็นเรื่องในหลักการที่สำคัญที่เรียกว่า “Principle Before Expediency หลักการมาก่อนความสะดวกสบาย” เรื่องนี้บางครั้งก็เป็นเรื่องยากในสังคมไทย และค่านิยมในเรื่องรู้สึกเกรงใจ บางครั้งก็นำไปใช้อย่างไม่ถูกต้องอันทำให้จริยธรรมเสื่อมลงก็มี นักกฎหมายที่ดีจึงพึงระวังไม่เห็นแก่ความเกรงใจมากไปกว่าการรักษาความถูกต้องชอบธรรม (สุรพล ภาษิตนรินทร์, 2557, หน้า 6-7)

วิชาชีพทนายความนั้น ในปัจจุบันไม่ได้กำหนดเกี่ยวกับจริยธรรมของทนายความไว้โดยตรง แต่ได้มีข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 (3) (จ) และมาตรา 51 และด้วยความเห็นชอบของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 คณะกรรมการสภาทนายความ ออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความไว้ เพื่อให้ทนายความยึดถือเป็นแนวปฏิบัติซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่งดังจะกล่าวต่อไปนี้ ให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความ (ข้อ 4)

1) มรรยาทต่อศาลและในศาล

- (1) ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแก้ต่างในคดีอาญา เว้นแต่ จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร (ข้อ 5)
- (2) ไม่เคารพยำเกรงอำนาจศาล หรือกระทำการใดอันเป็นการดูหมิ่นศาล หรือผู้พิพากษาในศาลหรือนอกศาล อันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาลหรือผู้พิพากษา (ข้อ 6)
- (3) กล่าวความ หรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จ หรือใช้กลอุบายลวงให้ศาลหลง หรือกระทำการใดเพื่อทราบ คำสั่ง หรือคำพิพากษาของศาลที่ยังไม่เปิดเผย (ข้อ 7)
- (4) สมรู้เป็นใจโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อทำพยานหลักฐานเท็จ หรือเลี้ยมสอนพยานให้เบิกความเท็จ หรือ โดยปกปิดซ่อนงำอำพรางพยานหลักฐานใด ๆ ซึ่งควรนำมาขึ้นต่อศาล หรือสัญญาจะให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน หรือสมรู้เป็นใจในการให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน (ข้อ 8)

2) มรรยาทต่อตัวความ

- (1) กระทำการใดอันเป็นการยุยงส่งเสริมให้มีการฟ้องร้องคดีกันในกรณีอันหามูลมิได้ (ข้อ 9)
- (2) ใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ เพื่อจงใจให้ผู้ใดมอบคดีให้ว่าต่าง หรือแก้ต่าง (ข้อ 10)
  - (2.1) หลอกลวงให้เขาหลงว่าคดีนั้นจะชนะ เมื่อตนรู้สึกแก้ไขว่าจะแพ้
  - (2.2) อวดอ้างว่าตนมีความรู้ยิ่งกว่าทนายความอื่น
  - (2.3) อวดอ้างว่าเกี่ยวข้องกับสมักรพรรคพวกรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใดอันกระทำให้เขาหลงว่าตนสามารถจะทำให้ เขาได้รับ ผลเป็นพิเศษ นอกจากทางว่าความ หรือหลอกลวงว่าจะชักนำจงใจให้ผู้นั้นช่วยเหลือคดีในทางใดๆ ได้ หรือ แอบอ้างขู่ว่าถ้าไม่ให้ตนว่าคดีนั้น แล้วจะหาหนทางให้ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาเป็นแพ้
- (3) เปิดเผยความลับของลูกความที่ได้รู้ในหน้าที่ของทนายความ เว้นแต่จะ ได้รับอนุญาตจากลูกความนั้นแล้ว หรือโดยอำนาจศาล (ข้อ 11)
- (4) กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ อันอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ (ข้อ 12)
  - (4.1) จงใจขาดนัด หรือทอดทิ้งคดี
  - (4.2) จงใจละเว้นหน้าที่ที่ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความของตน หรือปิดบังข้อความที่ควรแจ้งให้ลูกความทราบ

(5) ได้รับปรึกษาหารือ หรือได้รู้เรื่องกรณีแห่งคดีใดโดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับ คู่ความฝ่ายหนึ่ง แล้วภายหลัง ไปปรับเป็นทนายความหรือใช้ความรู้ที่ได้มานั้นช่วยเหลือคู่ความ อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นปรปักษ์อยู่ในกรณีเดียวกัน (ข้อ 13)

(6) ได้รับเป็นทนายความแล้ว ภายหลังใช้อุบายด้วยประการใด ๆ โดยปราศจาก เหตุผลอันสมควร เพื่อจะให้ ตนได้รับประโยชน์ นอกเหนือจากที่ลูกความได้ตกลงสัญญาให้ (ข้อ 14)

(7) ข้อ กระทบการใดอันเป็นการน้อ โกง ยักยอก หรือกระบดสินลูกความ หรือ ครอบครอง หรือหน่วงเหนี่ยวเงิน หรือทรัพย์สินของลูกความที่ตนได้รับมาโดยหน้าที่อัน เกี่ยวข้อง ไว้นานเกินกว่าเหตุ โดยมิได้รับความยินยอม จากลูกความ เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร (ข้อ 15)

3) มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี และอื่น ๆ

(1) แย่ง หรือทำการใดในลักษณะประมุขคดีที่มีทนายความอื่นว่าต่างแก่อยู่แล้วมาว่า หรือรับ หรือสัญญาว่า จะรับว่าต่าง แก่ต่างอยู่แล้วมาว่า หรือรับ หรือสัญญาว่าจะรับว่าต่าง แก่ต่าง ในคดีที่รู้ว่ามีทนายความอื่นว่าอยู่แล้ว เว้นแต่ (ข้อ 16)

(1.1) ได้รับความยินยอมจากทนายความที่ว่าความอยู่ในเรื่องนั้นแล้ว

(1.2) มีเหตุผลอันควรเชื่อว่าตัวความได้ถอนทนายความคนก่อนจากการเป็น ทนายความของเขาแล้ว หรือ

(1.3) ทนายความผู้ว่าความในเรื่องนั้นปฏิเสธหรือแสดงความไม่สมัครใจที่จะ ว่าความในคดีนั้นต่อไปแล้ว

(2) ประกาศโฆษณา หรือยอมให้ผู้อื่นประกาศโฆษณาใด ๆ ดังต่อไปนี้ (ข้อ 17)

(2.1) อัตร่าค่าจ้างว่าความ หรือแจ้งว่าไม่เรียกร้องค่าจ้างว่าความ เว้นแต่ การประกาศโฆษณาของ ทนายความเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ซึ่งดำเนินการ โดยสภาพทนายความเอง หรือโดยสถาบัน สมาคม องค์การ หรือส่วนราชการใดที่เกี่ยวข้อง หรือ

(2.2) ชื่อ คุณวุฒิ ตำแหน่ง ถิ่นที่อยู่ หรือสำนักงาน อันเป็นไปในทางโอ้อวดเป็น เิงชักชวนให้ผู้มีอรรถ คดีมาหาเพื่อเป็นทนายความ ว่าต่างหรือแก่ต่างให้ เว้นแต่การแสดงชื่อ คุณวุฒิหรืออื่น ๆ ดังกล่าวตามสมควรโดยสุภาพ

(3) ประกอบอาชีพ ดำเนินธุรกิจ หรือประพฤติดนอันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นการเสื่อมเสีย ต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ ข้อ 15 ยินยอมตกลง หรือให้คำมั่น สัญญาว่าจะให้ค่านายหน้าหรือบำเหน็จรางวัลใด ๆ ด้วยทรัพย์สิน หรือ ประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้ที่หาคดี ความมาให้ นั่น แม้นบุคคลผู้หาคดีความมาให้โดยลักษณะดังกล่าวจะเป็นเสมียนหรือ ลูกจ้างประจำ สำนักงานของทนายความผู้นั้นก็ตาม (ข้อ 18)

(4) ยินยอมตกลง หรือให้คำมั่นสัญญาว่า จะให้ค่านายหน้าหรือบำเหน็จรางวัลใด ๆ ด้วยทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้ที่หาคดีความมาให้ นั่น แม้นบุคคลผู้หาคดีความมาให้ โดยลักษณะดังกล่าวจะเป็นเสมือนหรือลูกจ้างประจำสำนักงานของทนายความผู้นั้นก็ตาม (ข้อ 19)

4) มรรยาทในการแต่งกาย

(1) ในเวลาว่าความ ทนายความจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ (ข้อ 20)

(1.1) ทนายความชาย แต่งตามแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว หรือสีอื่นที่ไม่ฉูดฉาด เชิ้ตขาว ผ้าผูกคอสีดำ หรือสีอื่นที่สุภาพไม่ฉูดฉาดแบบเงื่อนกลาสี หรือแต่งเสื้อชุดไทยแบบแขนสั้นหรือยาว สีสุภาพ ไม่มีลวดลายแทน เสื้อชุดสากลก็ได้ รองเท้าหุ้มส้นสีขาว น้ำตาลหรือดำ ถุงเท้าสีคล้ายคลึงกับรองเท้า

(1.2) ทนายความหญิง แต่งตามแบบสากลนิยม กระโปรงและเสื้อสีสุภาพไม่ฉูดฉาด รองเท้าหุ้มส้น

(1.3) ทนายความที่มีสิทธิแต่งเครื่องแบบราชการ จะแต่งเครื่องแบบราชการก็ได้

(1.4) ในขณะที่ความ ทนายความที่มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตต้องสวมเสื้อครุยนั่นด้วย

5) มรรยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับ

(1) ทนายความจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของสถานายก พิเศษ แห่งสภา ทนายความ คณะกรรมการ สภาทนายความ และคณะกรรมการมรรยาท ทนายความ ตลอดจนบรรดาข้อบังคับ หรือข้อกำหนดที่บุคคลหรือคณะบุคคลดังกล่าวได้สั่งหรือมีไว้แล้วแต่กรณี ตามอำนาจหน้าที่ซึ่งมีอยู่ตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมาย (ข้อ 21)

7.2 คติมรรยาททนายความ

บุคคลที่ได้รับความเสียหายหรือทนายความกล่าวหาว่าทนายความคนใดคนหนึ่งประพฤติผิดมรรยาททนายความ อาจเป็นลูกความที่ถูกทนายความโกงเงิน หรือรับเงินมาจากลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้วไม่นำเงินมาจ่ายให้ลูกความ หรือกรณีอื่น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำสั่งสถานายกพิเศษที่ 16/2533 ทนายความลาออกจากการเป็นพนักงานห้างหุ้นส่วนจำกัด แล้วต่อมาเดือนมีนาคม 2529 ทนายความมาตกลงเคลียหนี้สินและแจ้งผลการดำเนินคดีต่าง ๆ ให้หุ้นส่วนผู้จัดการทราบ พร้อมกับมอบสำนวนคดีให้พนักงานคนใหม่ถือว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดทราบ การประพฤติผิดมรรยาททนายความ (เรื่อง ทนายความเบิกค่าใช้จ่ายไปแล้ว ไม่ดำเนินคดี) ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2529 ห้างหุ้นส่วนจำกัดยื่นคำกล่าวหาวันที่ 27 สิงหาคม 2530 จึงพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่รู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาททนายความและรู้ตัวผู้ประพฤติผิด

คำสั่งสถานายกพิเศษที่ 20/2533 ป. ติดต่อกว่าจ้างและจ่ายค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาเป็น
 ทนายความว่าคดีแก้ต่างให้บุตรชาย ผู้ถูกกล่าวหาทอติงคดี ป. ย่อมได้รับความเสียหายมีสิทธิ
 กล่าวหาทนายความประพฤติผิดมรรยาทนายความได้

คำสั่งสถานายกพิเศษที่ 10/2534 เดือนตุลาคม 2527 ผู้ถูกกล่าวหาชื่อ โกงเงิน 240,000 บาท
 จากผู้กล่าวหาอ้างว่านำไปวิ่งเต้นคดีกับเจ้านายที่กรุงเทพฯ ซึ่งกินกันเป็นชุด วันที่ 27 พฤษภาคม 2530
 ศาลฎีกายื่นอุทธรณ์ให้ประหารชีวิตบุตรผู้กล่าวหา ผู้กล่าวหายื่นคำกล่าวหา วันที่ 29 เมษายน 2531
 ยังไม่พ้นกำหนด 1 ปี

คำสั่งสถานายกพิเศษที่ 10/2534 แม้ไม่ปรากฏว่าเอกสารหนังสือมอบอำนาจจากผู้ได้รับ
 ความเสียหายให้ผู้กล่าวหาฟ้องร้องเรียน แต่ผู้ที่ได้รับความเสียหายมาให้การยืนยันด้วยวาจาต่อ
 คณะกรรมการสอบสวน พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 มิได้บัญญัติว่าการมอบอำนาจให้กล่าวหาคดี
 มรรยาททนายความต้องทำเป็นหนังสือ และไม่ใช่วินิจฉัยตอนการสอบสวนที่จะต้องนำประมวล
 กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้โดยอนุโลม การมอบอำนาจให้ผู้กล่าวหาขึ้นคำกล่าวหาจึงสมบูรณ์

คำสั่งสถานายกพิเศษที่ 15/2535 ผู้กล่าวหาอ้างว่านำเช็ค 13,000 บาท ไปให้ผู้ถูกกล่าวหา
 เรียกเก็บเงิน ผู้ถูกกล่าวหาคิดค่าใช้จ่าย 400 บาท แต่ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าเป็นการขายลดเช็ค จึง
 เป็นนิติสัมพันธ์ในการซื้อขายเช็คกันยิ่งกว่าการมอบหมายเช็คให้ไปดำเนินคดี

คำสั่งสถานายกพิเศษที่ 9/2542 แม้ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้ได้รับความเสียหายตาม
 ความหมายของมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 หรือไม่ก็ตาม คณะกรรม
 มรรยาททนายความย่อมมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนได้ เมื่อปรากฏแก่คณะกรรมการ
 มรรยาททนายความว่ามีพฤติการณ์อันสมควรให้มีการสอบสวนมรรยาททนายความผู้ใดได้อยู่แล้ว
 ตามมาตรา 65

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มิได้บัญญัติห้าม
 ศาลที่จะวินิจฉัยว่าทนายความผู้มีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภา
 ทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความ เพื่อวินิจฉัย
 ความรับผิดทางแพ่งในกรณีละเมิด แม้จำเลยทั้งสองจะเป็นลูกจ้างของบริษัทประกันภัยและรับเข้า
 เป็นทนายความแก้ต่างให้โจทก์ในฐานะลูกจ้างของบริษัทประกันภัยก็ตาม แต่การที่ได้ลงลายมือชื่อ
 ในใบแต่งตั้งทนายความแต่งตั้งจำเลยทั้งสอง ถือว่าโจทก์ได้แต่งตั้งจำเลยทั้งสองเป็นทนายความ
 ว่าความให้แล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 879/2535 ป. ได้ทราบคำสั่งของสภาทนายความที่ได้สั่งห้ามทำการ
 เป็นทนายความก่อนได้รับแต่งตั้งเป็นทนายความและเรียงคำฟ้องให้แก่โจทก์ จึงไม่มีอำนาจ
 เรียงคำฟ้องให้โจทก์ คำฟ้องโจทก์ที่ ป. เป็นผู้เรียงยื่นฟ้องจำเลยเป็นคำฟ้องที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1049/2538 การที่นายจำเลยซึ่งขาดจากการเป็นทนายความอยู่ก่อนแล้วตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 44 (3) ทำการเป็นทนายความโดยเรียงคำให้การยื่นต่อศาลและดำเนินกระบวนการพิจารณาว่าความอย่างทนายความในศาลชั้นต้นนั้นย่อมเป็นการฝ่าฝืนต่อมาตรา 33 การดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลชั้นต้นได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาจนกระทั่งพิพากษาคดี แต่ไม่ปรากฏว่านายจำเลยได้รับใบอนุญาตเป็นทนายความของสภาทนายความและจำเลยได้ยื่นใบแต่งตั้งทนายความตั้งทนายความของตนเข้ามาในคดีให้ถูกต้องกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นดังกล่าว จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้เพิกถอนกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้น ให้จำเลยยื่นใบแต่งตั้งทนายความที่ถูกต้องตามกฎหมายและยื่นคำให้การเข้ามาใหม่แล้วให้ศาลชั้นต้นดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ต่อไปตามวิธีพิจารณาความ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2904-2905/2537 ทนายความที่ขาดต่อใบอนุญาตย่อมขาดจากการเป็นทนายความไม่มีอำนาจลงชื่อเป็นผู้เรียงและพิมพ์คำคู่ความที่ยื่นต่อศาล ตลอดจนดำเนินคดีในศาล ถ้าฝ่าฝืนย่อมไม่สมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 67 (5) หาใช่กรณีเป็นข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถหรือบกพร่องเกี่ยวกับการเขียนคำคู่ความ ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้แก้ไขหรือมีคำสั่งในเรื่องที่ผิดระเบียบได้ตาม ป.วิ.พ. มาตรา 27

8. จริยธรรมของทนายความในต่างประเทศ

8.1 จริยธรรมของทนายความในสหรัฐอเมริกา

ในสหรัฐอเมริกามีนักกฎหมายประเภทเดียว ที่เรียกว่า “Attorney” หรือ “Lawyer” หรือในบางครั้งก็เรียกว่า “Attorney and Counsell-at-law” ซึ่งหากเปรียบเทียบกับระบบทนายความในอังกฤษแล้ว Attorney ของสหรัฐอเมริกาจะทำหน้าที่ในฐานะเนติบัณฑิต และโซลิซิเตอร์ ทั้งนี้ Attorney จะต้องได้รับใบอนุญาตว่าความ (A License to Practice Law) การที่จะได้รับใบอนุญาตว่าความนั้นจะต้องผ่านการทดสอบเป็นเนติบัณฑิตเสียก่อน ซึ่งการทดสอบวัดความรู้เพื่อเป็นเนติบัณฑิตนั้นมีลักษณะคล้ายกับการสอบเนติบัณฑิตของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เรื่องการออกใบอนุญาตว่าความก็ การทดสอบเพื่อวัดความรู้เป็นเนติบัณฑิตก็เป็นกิจการภายในของแต่ละมณฑล ดังนั้นเกณฑ์ในการทดสอบวัดความรู้เป็นเนติบัณฑิต แต่ละมณฑลจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ของตัวเอง และอาจมีความแตกต่างกัน โดยแต่ละมณฑลก็จะมีเนติบัณฑิตเป็นของตัวเอง ที่เรียกว่า The Code of Professional Responsibility ในขณะที่ The American Bar Association จะทำหน้าที่เป็นเพียงสมาคมหรือสโมสรของผู้ประกอบอาชีพนักกฎหมายทั้งหมดในสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ใช่องค์กร

ควบคุมในทางวิชาชีพที่มีอำนาจออกหรือเพิกถอนใบอนุญาตว่าความ (ชานินทร์ กรัยวิเชียร, 2549, หน้า 35-36)

8.2 จริยธรรมของทนายความในอังกฤษ

ทนายความในอังกฤษแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ โชลิชิตเตอร์ (Solicitor) และ เนติบัณฑิต (Barrister) ถ้าเป็น โชลิชิตเตอร์ก็ทำงานเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ร่างกฎหมาย ร่างพินัยกรรมให้กับลูกค้าทั้งหลาย เวลาที่ลูกค้าต้องการที่จะปรึกษาปัญหาที่ไปหา โชลิชิตเตอร์ แต่ถ้ามีความคิดความในศาลแล้ว โชลิชิตเตอร์จะว่าคดีได้เฉพาะคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ บางประเภทเท่านั้น นอกจากนั้น โชลิชิตเตอร์ต้องไปติดต่อกับเนติบัณฑิตให้เนติบัณฑิตว่าความให้แก่ลูกค้าของตนอีกทอดหนึ่ง โดยปกติเนติบัณฑิตจะไม่ติดต่อกับลูกค้าโดยตรง หากแต่จะติดต่อโดยผ่าน โชลิชิตเตอร์ และเนติบัณฑิตจะมีทนายความหน้าหอ (Clerk) คอยประสานงานกับ โชลิชิตเตอร์ โดยเนติบัณฑิตนี้จะเป็นผู้กำหนดค่าทนายความให้เนติบัณฑิตผู้เป็นนายของตนด้วย (ชานินทร์ กรัยวิเชียร, 2549, หน้า 33)

ในประเทศอังกฤษ เนติบัณฑิตแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ (1) เนติบัณฑิตผู้น้อย หรือ “Junior Barristers” และ (2) เนติบัณฑิตอาวุโส หรือ “Queen’s Counsel” หรือเรียกอย่างย่อว่า “QCs” สำหรับเนติบัณฑิตอาวุโสจะต้องประกอบวิชาชีพทนายความในฐานะเป็นเนติบัณฑิตผู้น้อยมาแล้วไม่น้อยกว่า 10-20 ปี ทั้งนี้ จะมีคณะกรรมการอิสระชุดหนึ่งซึ่งมีตัวแทนจากทั้ง The Bar Council และ The Law Society ทำหน้าที่ในการคัดเลือกเนติบัณฑิตที่มีคุณสมบัติดีเด่น แล้วเสนอชื่อให้กับ ลอร์ดชานเซอร์ (Lord Chancellor) เป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง เมื่อเป็นเนติบัณฑิตอาวุโสแล้ว ก็สำคัญมากขึ้น เว้นค่าว่าความที่สูงขึ้น (ชานินทร์ กรัยวิเชียร, 2549, หน้า 33-34)

ในด้านจริยธรรมของประเทศอังกฤษ ถ้าเป็นเนติบัณฑิตก็มีเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ควบคุม โดยมีสถาบัน 3 แห่ง ของเนติบัณฑิตยสภาที่รับผิดชอบคือ ซี อินน์ส เอฟ คอร์ท (The Inns of Court) คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา (The General Council of the Bar) และคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาภาค (The Circuits) ทั้ง 7 ภาค โดยมีข้อบังคับในเรื่องนี้โดยเฉพาะคือ แอนนวลสแตตเมนต์ (Annual Stat-ments) ถ้าเป็น โชลิชิตเตอร์ก็มีสภา โชลิชิตเตอร์ ที่เรียกว่า “เซอะ ลอว์ โซไซตี้” (The Law Society) ควบคุม โดยศาลพิจารณาคดีวินัยของ โชลิชิตเตอร์ (The Solicitors Disciplinary Tribunal) ตามข้อบังคับ โชลิชิตเตอร์ (The Solicitor’s Practice Rules) (ชานินทร์ กรัยวิเชียร, 2549, หน้า 35)

สรุป จริยธรรมของทนายความในอเมริกาและอังกฤษ เห็นได้ว่าผู้ที่เป็เนติบัณฑิตอังกฤษจะทำหน้าที่ โชลิชิตเตอร์ด้วยไม่ได้ ถ้าหากเนติบัณฑิตหรือ โชลิชิตเตอร์ผู้ใดอยากเปลี่ยนวิชานักกฎหมายของตนเป็นอีกสาขาหนึ่ง ก็ต้องลาออกจากสาขาเดิม แล้วกลับไปเรียนกฎหมายใหม่เพื่อสอบให้มีวุฒิในสาขานั้น ๆ อีกครั้งหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่กฎหมายที่ใช้ก็เป็นกฎหมายฉบับเดียวกัน ในสังคมก็แยกตัวออกจากกัน เนติบัณฑิตจะไปปรึกษาคดีความกับ โชลิชิตเตอร์ที่สำนักงานของ

โซลิซิเตอร์ก็ไม่ได้ จะเป็นหุ้นส่วนในสำนักงานกฎหมายด้วยกันก็ไม่ได้ เพราะถือว่าโซลิซิเตอร์เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ในทางอรรถคดีของลูกความของตนโดยแท้ ในอันที่จะเลือกรักษาผลประโยชน์ในทางอรรถคดีให้กับลูกความของตนจึงไม่ควรจะมีความลำเอียง รักใคร่ชอบพอกับเนติบัณฑิตคนใดคนหนึ่งเป็นการส่วนตัว

อีกประการหนึ่ง เนติบัณฑิตของอังกฤษจะไปว่าความให้กับโจทก์หรือจำเลยนั้น นอกจากมีโอกาสพบตัวความและพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายตนแล้ว จะไม่มีโอกาสพบกับพยานปากอื่น ๆ ของฝ่ายตนอีกเลย ไม่มีโอกาสซักซ้อมพยานก่อน จนเป็นที่เข้าใจดีว่าต้องเบิกความอย่างนั้นอย่างนี้ เนติบัณฑิตผู้เป็นทนายความว่าความพบพยานครั้งแรกในห้องพิจารณาของศาลเลย เพราะฉะนั้นพยานจะเบิกความอย่างไร ทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมาเองก็ไม่ทราบล่วงหน้า จะไม่มีการเสี้ยมสอนพยาน ทั้งทนายความเองก็ไม่เคยเห็นพยานเหล่านั้นมาก่อน โซลิซิเตอร์จะเป็นผู้ที่จัดเตรียมคดีและเตรียมพยานไว้ให้

อย่างไรก็ตาม ในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากทนายความไม่ได้แบ่งเป็น 2 สาขาอย่างของอังกฤษ ทนายความอเมริกันจึงอาจพบพยานที่ตนจะอ้างอิงให้คู่ความฝ่ายตน เพื่อซักถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ ก่อนเริ่มคดีในศาลได้ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร, 2549, หน้า 36-37)

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ริสหัส ไพภักดิ์ (2559) ศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพของทนายความขอแรงในคดีอาญาของประเทศไทย ซึ่งการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวคิด ทฤษฎี วัฒนาการของทนายความและแนวคิดในเรื่องทนายความขอแรงในคดีอาญาของไทยและต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นศึกษาถึงบทบาทบัญญัติของกฎหมายและวิเคราะห์ปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพของทนายความขอแรงในปัจจุบันของไทยเพื่อวิเคราะห์หามาตรการและข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการพัฒนาประสิทธิภาพของทนายความขอแรงในคดีอาญาของประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก โดยมีสมมติฐานของการวิจัยว่าทนายความขอแรงในคดีอาญา เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการรักษาผลประโยชน์และมุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้กับจำเลย เพื่อให้จำเลยได้รับความยุติธรรมมากที่สุด แต่ถ้าทนายความขาดประสบการณ์ในเรื่องของกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นของทนายความ การถามค้าน และการนำเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ ต่อศาล หรือทนายความขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลงไป ย่อมที่จะส่งผลถึงตัวจำเลยเอง และระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาที่มาของทนายความและทนายความขอแรงในคดีอาญา และวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ

ที่ส่งผลถึงประสิทธิภาพของทนายความขอแรง เพื่อหาวิธีการในการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับประเทศไทยของเราต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ทนายความเป็นวิชาชีพและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่จะช่วยพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย ช่วยปกป้องสิทธิของจำเลยที่พึงได้รับจนกว่าคดีจะถึงที่สุดเพราะระบบกฎหมายของไทย เป็นระบบกล่าวหา กล่าวคือ จำเลยมักถูกกล่าวหาโดยข้อกล่าวอ้าง จากพนักงานตำรวจ และอัยการว่ากระทำความผิดทางกฎหมายอาญา ซึ่งจะเป็นผลให้จำเลยในคดีอาญาจำต้องพิสูจน์ข้อกล่าวหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ หรือ อัยการ หรือแม้แต่ข้าราชการตุลาการ ในขณะที่จำเลยไม่มีบุคคลใดที่จะช่วยเหลือข้อพิสูจน์ของตนได้เลย แตกต่างจากรัฐที่มีอำนาจ และบุคคลที่เชี่ยวชาญทางกฎหมายมากกว่าจำเลย จึงทำให้ทนายความของจำเลยมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้วิชาชีพของตนเข้าช่วยเหลือจำเลย แต่เนื่องจากระบบทนายความขอแรงที่ใช้อยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันนั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ เรื่องการฝึกอบรมอายุ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถค่าตอบแทน เป็นต้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทั้งนี้เพื่อให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมดุลกันได้ในต่างประเทศบางประเทศจะมีวิธีการสรรหาที่แตกต่างกันออกไป แต่วัตถุประสงค์ที่สำคัญมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ต้องได้ทนายความที่มีความสามารถและมีประสบการณ์ในการว่าความ ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทย แม้ว่าระเบียบคณะกรรมการศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548 โดยในข้อ 10. บัญญัติว่า ให้ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา จัดทำบัญชีรายชื่อทนายความซึ่งได้แจ้งความประสงค์ไว้ต่อศาลว่าจะเป็นที่ทนายความตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ติดต่อ ทั้งประสบการณ์หรือระยะเวลาการทำงานของทนายความนั้น ตามสมควร แต่ในความเป็นจริงไม่มีองค์กรใดที่จะมาคัดสรรหรือตรวจสอบว่า ทนายความมีประสิทธิภาพหรือมีประสบการณ์ในการว่าความจริงหรือไม่ ปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพของทนายความขอแรงในคดีอาญาจึงเป็นปัญหาสำคัญและส่งผลกระทบโดยตรงในการอำนวยความยุติธรรมที่แท้จริง

พิทักษ์ ธรรมะ (2557) ศึกษาเรื่อง คิดเห็นของทนายความในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ที่มีต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของทนายความที่มีต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของทนายความในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ดที่มีต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะของทนายความในจังหวัดกาฬสินธุ์มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ที่มีต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา คือ ทนายความที่มีสิทธิเลือกตั้งประธานสภาทนายความจังหวัดในเขตจังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ดจำนวน 290 คน โดยการใช้วิธีการคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มาตรการส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.93 แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นโดยใช้สถิติพื้นฐานเพื่อหาค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นทำการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นโดยใช้สถิติทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (one way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธี แอล เอส ดี (LSD: Least Significant Difference)

ผลการวิจัย พบว่า ระดับความคิดเห็นของทนายความในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ที่มีต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$) โดยด้านที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความเห็นสูงมากที่สุดคือ ด้านปัญหาและอุปสรรค ($\bar{X} = 3.62$) รองลงมาคือ ด้านความเป็นไปได้และความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.29$) นอกจากนั้นแล้ว อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา และประเภทของใบอนุญาตว่าความมีผลต่อระดับความคิดเห็นต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ส่วนเพศ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รวมถึงความถี่ในการปฏิบัติงาน ไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นต่อการประกันภัยความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ส่วนข้อเสนอแนะคือ ควรที่จะมีการประกันภัยให้กับทนายความทุกคนในลักษณะของการประกันกลุ่ม โดยให้สภาทนายความเป็นผู้ชำระค่าเบี้ยประกันภัย

กรรภิรมย์ โกมลารชุน และกฤตติกา เสวตอมรกุล (2558) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิชากฎหมายและองค์การวิชาชีพกฎหมายในต่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิชากฎหมายในประเทศไทยและในต่างประเทศพบว่า การศึกษาวิชากฎหมายอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ชั้น ได้แก่ ชั้นการศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัย และชั้นการศึกษากฎหมายโดยองค์การวิชาชีพ การศึกษาทั้ง 2 ชั้นมีธรรมชาติและเป้าหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยจะให้ความรู้ทางกฎหมายแก่นักศึกษา แต่ก็ยังมีใช้ความรู้ที่เพียงพอสำหรับการประกอบวิชาชีพบัณฑิตที่เรียนสำเร็จออกไปจะยังไม่ได้รับความรู้ในวิชากฎหมายทั้งหมด แต่เขาจะมีความพร้อมที่จะไปเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตัวเองจนบรรลุข้อเรียกร้องต่าง ๆ เพื่อจะไปประกอบวิชาชีพได้ หากการศึกษาในชั้นนี้ขาดคุณภาพ นักกฎหมายจะเป็นคนคับแคบใช้กฎหมายโดยไม่คำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย อันทำให้ผลลัพธ์ของการวินิจฉัยปัญหากฎหมายผิดเพี้ยนไป ส่วนการศึกษาเพื่อประกอบวิชาชีพกฎหมาย เช่น ผู้พิพากษา อัยการ หรือทนายความเป็นคนละเอียดเรื่องกับการศึกษา

วิชากฎหมายในมหาวิทยาลัย แต่เป็นการศึกษาที่จะทำให้ศึกษามีคุณสมบัติเพียงพอที่จะไปประกอบวิชาชีพกฎหมายได้ การศึกษาในชั้นนี้จึงจะต้องเน้นหนักไปที่การปฏิบัติงานจริง โดยจัดให้นักศึกษาไปฝึกงานตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ศาล สำนักงานอัยการ สำนักงานทนายความ และหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นองค์กรที่นักกฎหมายทุกคนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องเมื่อตนไปประกอบวิชาชีพในอนาคต ผู้ที่ควรมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลการศึกษาเพื่อประกอบวิชาชีพกฎหมายนี้ก็จะไม่มีใครอื่นไปไม่ได้นอกจากสำนักศึกษาอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสถานนั่นเอง

บทที่ 3

วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของ
นายควม ได้กำหนดวิธีวิทยาการวิจัยเพื่อการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ
ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

1.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary research)

1.1.1 หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1) หลักธรรมาภิบาล

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม
ในบทบาทและหน้าที่ของนายควม ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาล เพื่อเป็นแนวทาง
ในการจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายควม
เนื่องด้วยหลักธรรมาภิบาล เป็นการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการ
จัดระเบียบสังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่
เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายควมจำเป็นต้องวิเคราะห์แต่ละหลักของหลักธรรมาภิบาล
เพื่อนำหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของนายควม การวิจัยนี้จึงได้
กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

2) หลักนิติธรรม

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม
ในบทบาทและหน้าที่ของนายควม ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักนิติธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำ
รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายควม เนื่องด้วยหลักนิติธรรม
เป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการไม่เลือกปฏิบัติ การไม่ทำตามอำเภอใจ
การไม่ละเมิดกฎหมาย และการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาล
ที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายควมจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักนิติธรรม เพื่อเป็น

แนวทางในการจัดทำรูปแบบลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

3) หลักคุณธรรม

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เนื่องด้วยหลักคุณธรรม เป็นการยึดมั่น ถ่อมมั่น ในคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมรวมถึงมีความซื่อสัตย์จริงใจ และยึดมั่นในความสุจริต ดังนั้น เมื่อรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

4) หลักความโปร่งใส

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักความโปร่งใส เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เนื่องด้วยหลักความโปร่งใส เป็นหลักความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็นรวมถึงการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องได้ ดังนั้น เมื่อรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักความโปร่งใส เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

5) หลักการมีส่วนร่วม

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เนื่องด้วยหลักการมีส่วนร่วม เป็นหลักให้โอกาสบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญรวมทั้งการเปิดรับฟังความคิดเห็น เพื่อรับคำแนะนำมาร่วมวางแผนและปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระดับสังคม ดังนั้น เมื่อรูปแบบของลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบลัทธิธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

6) หลักความรับผิดชอบ

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักความรับผิดชอบ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ เนื่องด้วยหลักความรับผิดชอบ เป็นหลักความรับผิดชอบในงานของตน ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ของตนเอง รวมถึงการตระหนักและสำนึกในสิทธิและหน้าที่ ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักความรับผิดชอบ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

7) หลักความคุ้มค่า

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักความคุ้มค่า เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ เนื่องด้วยหลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระดับบุคคล ความคุ้มค่าเทียบเคียงได้กับความประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าในระดับกิจการ ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักความคุ้มค่า เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

1.1.2 หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาเอเชีย และหลักธรรมาภิบาลของสมาคมผู้ตรวจการแผ่นดินอังกฤษและไอร์แลนด์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความ เนื่องด้วยหลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศเป็นหลักที่แสดงถึงการบริหารที่มีความสำคัญต่อทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาประเทศ ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาเอเชีย และ

หลักธรรมาภิบาลของสมาคมผู้ตรวจการแผ่นดินอังกฤษและไอร์แลนด์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

1.1.3 หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของสาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เนื่องด้วยหลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศเป็นหลักที่แสดงถึงการบริหารที่มีความสำคัญต่อการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กร ที่สามารถทำให้องค์กรในระดับต่าง ๆ การบริหารจัดการที่ดี ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของสาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

1.1.4 กฎหมายไทย ที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ได้ศึกษาวิเคราะห์ (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (2) ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (5) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 (6) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (7) พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (8) กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (9) กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (10) ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535 (11) ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เนื่องด้วยกฎหมายทั้ง 11 ฉบับข้างต้นเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ดังนั้น เมื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความจำเป็นต้องวิเคราะห์กฎหมายทั้ง 11 ฉบับ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมมาใช้กับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยนี้จึงได้กำหนดเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องศึกษา

1.1.5 เอกสารวิชาการ

เอกสารวิชาการที่นำมาวิเคราะห์ คือ รายงานวิจัย ตำรา เอกสารรายงานการวิจัย การประชุมและสัมมนา วิทยานิพนธ์และบทความ เกี่ยวกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม ในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ รวมทั้งเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มประชากรสัมภาษณ์เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ เกี่ยวข้องโดยตรงกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม ในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกมีเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์และเสนอแนวทางปรับปรุงรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ โดยมีแนวทางในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1.2.1 ประชากรสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

- (1) ผู้แทนจากสภาทนายความ (จำนวน 1 คน)
- (2) ผู้พิพากษา (จำนวน 1)
- (2) พนักงานอัยการ (จำนวน 2 คน)
- (3) ทนายความ (จำนวน 3 คน)
- (4) ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (จำนวน 3 คน)

รวมประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน

1.2.2 ประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก

ประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกแยกตามกลุ่มประชากรที่แตกต่างกันตามลักษณะหน้าที่ และประสบการณ์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผู้แทนจากสภาทนายความ

- (1) ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ
- (2) ผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ
- (3) หลักธรรมาภิบาลคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความอย่างไร

(4) หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ มีอะไรบ้าง

2) พนักงานอัยการ

- (1) ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ
- (2) ผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(3) หลักธรรมาภิบาลคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความอย่างไร

(4) หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ มีอะไรบ้าง

3) ทนายความ

(1) ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(2) ผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(3) หลักธรรมาภิบาลคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความอย่างไร

(4) หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ มีอะไรบ้าง

4) ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(1) ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(2) ผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

(3) หลักธรรมาภิบาลคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความอย่างไร

(4) หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ มีอะไรบ้าง

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมจากข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้นได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ทางนิติศาสตร์ การวิเคราะห์จึงเป็นการหาคำตอบจากข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ และจัดทำเป็นรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

บทที่ 4

วิเคราะห์รูปแบบหลักกรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาท และหน้าที่ของทนายความ

ในบทนี้เป็นการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ที่ยังขาดหลักกรรมาภิบาลที่เหมาะสม ดังจะเห็นได้ว่ามีคำสั่งสถานายกพิเศษเกี่ยวกับทนายความประพฤติผิดมรรยาททนายความ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลได้สั่งเกี่ยวกับการประพฤติผิดมรรยาททนายความ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ
2. ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ
3. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษาทนายความ

ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ

ในปัจจุบันทนายความถือเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหน้าที่หลักของทนายความนั้น ประกอบด้วย งานรับปรึกษาอรรถคดีโดยทั่วไปและการเตรียมคดี การทำหนังสือเตือน งานเรียบเรียงคำคู่ความ ซึ่งได้แก่ การแต่งฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลง คำฟ้องอุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา และเรียบเรียงคำคู่ความอื่น รวมทั้งทำคำแถลงอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อเสนอต่อศาล งานว่าความในศาล ซึ่งอาจเป็นการว่าต่าง โจทก์ หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่ฟังเข้ามาเป็นคู่ความในศาลด้วยการซักถาม ค้าน ดึง พยาน และการแถลงอื่น ๆ อันจำเป็นต้องกระทำด้วยวาจา ซึ่งฟังเสนอต่อศาล เพื่อศาลจะได้จัดบันทึกไว้ในสำนวนความ การยอมรับหน้าที่ซึ่งทนายความมีหน้าที่ฟังต้องผูกพันตนตามกฎหมาย เช่น การเป็นทนายความที่ศาลตั้ง เป็นต้น

จากบทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้ ทนายความต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ และใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ เพื่อให้ลูกความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ประเด็นว่าในการรับว่าความนั้น สิ่งแรกทนายความที่ต้องปฏิบัติประการแรกคือ (1) แนะนำให้หาทางประนีประนอมยอมความก่อนคดีถึงศาล วิธีอนุญาโตตุลาการเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลที่ต้องทำ

โดยเปิดเผยและความล่าช้าสิ้นเปลืองในการเป็นความในศาล การเป็นความนั้นเป็นที่ยอมรับกัน แม้ในวงการนักกฎหมายว่าเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลา แรงงาน และทรัพย์สิน แม้แต่ศาลยังหาทางให้ คู่ความประนีประนอมยอมความกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 19 มาตรา 20 การประนีประนอมอาจทำให้ทนายความไม่ได้ค่าจ้างหรือได้ค่าจ้างน้อยลง แต่เป็นการประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายของคู่ความมากขึ้น ไม่ตรีระหว่างคู่ความก็จะดีขึ้น ในระยะยาวทนายความผู้นั้นก็จะ ได้รับความนิยมนมากขึ้น Canons ข้อ 8 มีว่า “เมื่อใดอาจมีการฟ้องปรนที่เป็นธรรมได้ในข้อขัดแย้ง ระหว่างคู่ความ ควรแนะนำให้คู่ความหลีกเลี่ยงหรือยุติการเป็นความเสีย” ศาลอเมริกันวินิจฉัย ข้อตกลงห้ามคู่ความประนีประนอมยอมโดยทนายความไม่ยินยอมเป็น โฆษ การเจรจาทำความตกลง กลายเป็นหน้าที่สำคัญของทนายความยิ่งขึ้นทุกทียิ่งกว่างานว่าความในศาล งานของทนายความ มีลักษณะเพิ่มขึ้นในทางลัดข้อขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ที่แก่งแย่งแข่งขันกัน ซึ่งต้องการกลวิธี ในการเจรจาทำความตกลงโดยรู้ฐานะของฝ่ายตนและฝ่ายตรงข้าม รู้ข้อต่อสู้ป้องกันประโยชน์ของตน รู้วิธีการและข้อมูลพริ้วพร้อม (จิตติ ดิงศกัทธิย์, 2533, หน้า 78) (2) ขอรทราบข้อเท็จจริงแห่งข้อพิพาท ให้ครบถ้วนที่สุดจะทำได้ หากมีข้อที่ปกปิดหรือไม่ได้เปิดเผยให้ทนายความทราบเพราะเหตุใดก็ตาม หากปรากฏขึ้นในศาลโดยไม่รู้มาก่อน อาจไม่มีทางแก้ไขได้ทันท่วงทีและแพ็คดีโดยไม่คาดหมาย เมื่อได้ทราบข้อเท็จจริงครบถ้วนดังกล่าวแล้ว ทนายความต้องให้ความเห็นโดยบริสุทธิ์ใจถึงดีและ โอกาสที่จะแพ้ชนะอย่างตรงไปตรงมา ไม่เป็นห่วงถึงค่าจ้างที่จะได้รับโดยการออกความเห็นให้เป็น ความกันไป อย่างยืนยันว่าคดีต้องชนะแน่ นอกจากนี้ไม่มีทางที่จะเป็นปัญหาได้เลย ซึ่งมักไม่เป็น เช่นนั้นในเมื่อได้ทราบข้อต่อสู้ของอีกฝ่ายหนึ่ง ฉะนั้นการยืนยันว่าชนะแน่นอนจึงไม่ควรทำ (จิตติ ดิงศกัทธิย์, 2533, หน้า 79)

จากลักษณะการทำหน้าที่ของทนายความเกี่ยวกับการพิจารณารับว่าคดีข้างต้นนั้น ทนายความต้องมีประสบการณ์ (Experience) ความชำนาญ (Skillling) และความรู้ (Knowledge) ประกอบกับมีคุณธรรมและจริยธรรมในการฝึกอบรมวิชาว่าความ จึงเป็นที่มาของการกำหนด คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นทนายความว่าจะต้องฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ ซึ่งวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องพบว่า

วิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด ของประเทศ และเป็นกฎหมายแม่บทที่บัญญัติกฎเกณฑ์การบริหารและปกครองทางการเมือง หากกฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญจะมีผลเป็น โฆษและบังคับใช้ไม่ได้ โดยในเรื่องของหลัก ธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีเจตนารมณ์ที่จะวางกลไกป้องกัน ตรวจสอบ และขจัด การทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด เพื่อมิให้ผู้บริหารที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม

และธรรมาภิบาลเข้ามามีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ และการกำหนดมาตรการป้องกันและบริหารจัดการวิกฤติการณ์ของประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้บัญญัติหลักการที่เกี่ยวข้องกับการปกครองที่ดีหลายประการ อาทิเช่น การดำเนินการให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม เช่น มาตรา 3 กำหนดให้รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 3) หรือ มาตรา 27 กำหนดให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เป็นต้น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 27) การดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการมีส่วนร่วม เช่น มาตรา 43 (3) กำหนดให้บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้น โดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 43 (3)) การดำเนินการให้เป็นไปตามหลักความโปร่งใส เช่น มาตรา 41(1) กำหนดให้บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 41 (1)) นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จะมีเจตนารมณ์ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลแล้วยังมีการกำหนดอย่างชัดเจนในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาประเทศโดยยึดหลักธรรมาภิบาลตามมาตรา 65 ที่บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 65) และตามมาตรา 76 ที่กำหนดให้รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และงานของรัฐอย่างอื่น ให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหน่วยงานของรัฐต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะ และการใช้จ่ายเงินงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน รวมตลอดทั้งพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติเป็น ผู้ให้บริการประชาชนให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 76)

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เห็นได้ว่าได้มีการกล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลไว้ โดยนำมากำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบวิชาชีพต่าง ๆ ด้วย เมื่อทนายความถือเป็นหนึ่งในวิชาชีพที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่ต้องรับใช้สังคม และให้ความเป็นธรรมต่อบุคคลในสังคม ดังนั้นการนำหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดีในการยึดถือปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพทนายความ พิจารณาถึงความเหมาะสมภายใต้บริบทของขอบเขตแห่งบทบาทและหน้าที่ของวิชาชีพทนายความนั้น ย่อมส่งผลให้การทำหน้าที่ของทนายความมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

วิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความของผู้ที่จะเป็นทนายความนั้นพบว่า ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 27 (3) และมาตรา 38 และด้วยความเห็นชอบของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความ ตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 คณะกรรมการสภาทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความไว้ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมวิชาว่าความนั้น จะเห็นได้ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 ได้กำหนดเกี่ยวกับหลักสูตรว่า ข้อ 12 ให้สำนักฝึกอบรมจัดให้มีการฝึกอบรมวิชาว่าความเป็นประจำทุกปี ปีละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง และข้อ 13 หลักสูตรการฝึกอบรมวิชาว่าความ แบ่งเป็น 2 ภาค ดังนี้ (1) ภาคทฤษฎี ให้สำนักฝึกอบรมกำหนดการอบรมภาคทฤษฎี โดยมีระยะเวลาให้ฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ก. มรรยาทและจริยธรรมทนายความ ข. วิธีดำเนินการสอบสวนพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค. วิธีดำเนินการสอบสวนพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ง. วิธีดำเนินการสอบสวนพิจารณาตามกฎหมายอื่น จ. หลักการให้คำปรึกษา กฎหมาย (2) ภาคปฏิบัติ ให้ฝึกอบรมภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้ การฝึกอบรมภาคปฏิบัติอาจกระทำได้โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกหัดงานที่สำนักฝึกอบรมหรือที่สำนักงานทนายความก็ได้ แต่ระยะเวลาฝึกหัดงานแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งรวมกันต้องไม่น้อยกว่าระยะที่กำหนดในวรรคแรก

นอกจากนั้นข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 27 มาตรา 38 และด้วยความเห็นชอบของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความ ตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 คณะกรรมการสภาทนายความจึงออกข้อบังคับว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความไว้ดังต่อไปนี้ ข้อ 5 ผู้เข้ารับการฝึกหัดในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งจะขอจดทะเบียน

และรับใบอนุญาตให้เป็นนายความต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับดังต่อไปนี้ (1) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องเป็นผู้ได้เข้ารับการฝึกหัดงานหลักจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสถาบันการศึกษาซึ่งสภาพนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้ (2) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องฝึกหัดงานในสำนักงานนายความซึ่งผู้ควบคุมการฝึกหัดงานต้องมีใบอนุญาตให้เป็นนายความเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่า 7 ปี (3) (ก) ให้ผู้เข้ารับการฝึกหัดแจ้งชื่อที่อยู่ พร้อมหลักฐานแสดงคุณวุฒิการศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกหัด และชื่อ ที่อยู่ โดยละเอียดของสำนักงานนายความที่รับฝึกหัดงานพร้อมหนังสือรับรองและสำเนาใบอนุญาตให้เป็นนายความของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ต่อสภาพนายความภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงาน (ข) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกหัดได้ฝึกหัดงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ ให้นำหนังสือรับรองการเข้าฝึกหัดงานของผู้ควบคุมการฝึกหัดงานและรายละเอียดการฝึกหัดงานตลอดระยะเวลา 1 ปี มาแสดงพร้อมกับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ (ค) การแจ้งการเข้าฝึกหัดงานในสำนักงานนายความและการรับรอง ของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ให้ทำเป็นหนังสือตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด (ง) ผู้เข้ารับการฝึกหัดผู้ใด อ้างว่าได้เข้ารับการฝึกหัดงานมาก่อนแล้วแต่ มิได้แจ้งการเข้ารับการฝึกหัดงานให้สภาพนายความทราบภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงานให้คณะกรรมการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการฝึกหัดงานของผู้เข้ารับการฝึกหัดงานดังกล่าว แล้วนำเสนอคณะกรรมการสภาพนายความพิจารณาผ่อนผันในเรื่อง การนับระยะเวลาการเข้าฝึกหัดงานให้เป็น การเฉพาะราย และข้อ 6 ให้ผู้ที่ได้ฝึกหัดงานในสำนักงานนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และได้ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนตามข้อกำหนดในข้อ 5 มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นนายความได้เมื่อได้ผ่านการทดสอบ และสอบได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด

จากผลการวิเคราะห์หลักเกณฑ์ข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 นั้น พบว่าปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประกอบวิชาชีพนายความ คือ ภาคปฏิบัติ ได้กำหนดให้ฝึกอบรมภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้ การฝึกอบรมภาคปฏิบัติอาจจะทำได้โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกหัดงานที่สำนักฝึกอบรมหรือที่สำนักงานนายความก็ได้ แต่ระยะเวลาฝึกหัดงานแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 6 เดือน ส่วนการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความกำหนดไว้ว่า ผู้เข้ารับการฝึกหัดในสำนักงานนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ย่อมมีสิทธิในการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความได้ หากว่า

บุคคลดังกล่าวได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสภาพนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานนายความ พ.ศ. 2535

ประเด็นปัญหาคือทนายกลุ่มนี้จะมีการนำเอาชื่อของตนไปฝากตามสำนักงานนายความที่ตนรู้จัก หรือที่สำนักงานนายความที่ทางสภาพนายความเป็นผู้จัดให้เพียงเพื่อให้ครบระยะเวลาตามที่กำหนด โดยไม่ได้ฝึกงานในสำนักงานนายความนั้นอย่างแท้จริง จึงทำให้ทนายความขาดประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้ และที่สำคัญทำให้การฝึกงานในภาคปฏิบัติตามที่สภาพนายความกำหนดไว้ในข้อบังคับสภาพนายความ ฯ ข้อ 13 เป็นเพียงเงื่อนไขของระยะเวลา เพื่อให้บุคคลที่ประสงค์จะเป็นทนายความฝึกปฏิบัติ ตลอดจนนำแนวทางและวิธีปฏิบัติมาใช้ในการทดสอบให้ผ่านตามหลักเกณฑ์ที่สภาพนายความกำหนดไว้ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นทนายความเท่านั้น ดังนั้น ทำให้ทนายกลุ่มนี้ขาดประสบการณ์ในการรับคดี บางรายไม่แนะนำในสิ่งที่ควรแนะนำ หรือบางรายให้ข้อมูลแก่ลูกความในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มทนายความ ที่ให้ข้อมูลว่า ในปัจจุบันสำนักงานนายความเปิดรับผู้เข้าอบรมฝึกงานในภาคปฏิบัติหลายสำนักงาน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือมีบางแห่งที่ยอมลงลายมือชื่อรับรองให้ผู้ฝึกงาน โดยที่ผู้ฝึกงานนั้นไม่เข้าฝึกงานอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่าฝากชื่อไว้ ซึ่งบุคคลนั้นอาจไม่ปฏิบัติตามภารกิจอื่น ๆ ของตน แต่เมื่อถึงเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือครบกำหนดเวลาฝึกงาน ก็จะทำให้สำนักงานกฎหมายลงลายมือชื่อรับรองว่ามีฝึกงาน

จากผลของการกระทำดังกล่าว ทำให้มีทนายความบางกลุ่มไม่ตระหนักถึงการประกอบวิชาชีพทนายความ บางรายทอดทิ้งคดี บางรายให้คำปรึกษาในทิศทางที่ไม่ชอบธรรม ดังจะเห็นได้จากคำสั่งสภานายกพิเศษที่ 20/2533 ป. คิดต่อว่าจ้างและจ่ายค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นทนายความว่าคดีแก้ต่างให้บุตรชาย ผู้ถูกกล่าวหาทอดทิ้งคดี ป. ย่อมได้รับความเสียหายมีสิทธิกล่าวหาทนายความประพฤติผิดมรรยาทนายความได้ ซึ่งตามคำสั่งสภานายกพิเศษที่ 20/2533 สะท้อนให้เห็นว่า ทนายความไม่ได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของทนายความ ละเลยต่อหน้าที่ที่โดยทอดทิ้งคดี ส่งผลให้คดีได้รับความเสียหาย ซึ่งในการละทิ้งคดีนั้น หากพิจารณาองค์ประกอบจะเห็นได้ว่าเกิดขึ้นจากเหตุหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ความสามารถ กล่าวคือไม่มีองค์ความรู้ที่จะสามารถทำคดีดังกล่าวต่อไปได้ หรือความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการที่บุคคลใดจะรับหน้าที่ใด ผู้นั้นต้องตระหนักเป็นอย่างดีว่าจะทำงานนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์

นอกจากนั้นยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539 ที่ว่า พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มิได้บัญญัติห้ามศาลที่จะวินิจฉัยว่าทนายความผู้มีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความเพื่อวินิจฉัยความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีละเมิด แม้จำเลยทั้งสองจะเป็นลูกจ้างของบริษัทประกันภัย

และรับเข้าเป็นทนายความแก้ต่างให้โจทก์ในฐานะลูกจ้างของบริษัทประกันภัยก็ตาม แต่การที่ได้ลงลายมือชื่อในใบแต่งตั้งทนายความแต่งตั้งจำเลยทั้งสอง ถือว่าโจทก์ได้แต่งตั้งจำเลยทั้งสองเป็นทนายความว่าความให้แล้ว เห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539 ได้วินิจฉัยว่าศาลย่อมมีอำนาจพิพากษาว่าทนายความผู้มีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความได้ ซึ่งในประเด็นนี้จำเลยทั้งสองได้ลงลายมือชื่อในใบแต่งตั้งทนายความแต่งตั้งจำเลยทั้งสอง ถือว่าโจทก์ได้แต่งตั้งจำเลยทั้งสองเป็นทนายความว่าความให้แล้ว เมื่อจำเลยทั้งสองมีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ศาลย่อมพิจารณาและพิพากษาว่าจำเลยทั้งสองซึ่งเป็นทนายความนั้นเป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความสะท้อนให้เห็นว่า ยังมีทนายความบางกลุ่มที่มีการประพฤติผิดมรรยาททนายความ ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้อาจมาจากการไม่รู้อย่างแท้จริง หรือรู้แต่ยังฝ่าฝืน

นอกจากนั้น หากวิเคราะห์เกี่ยวกับความรับผิดชอบของทนายความที่ประพฤติผิดมรรยาททนายความนั้น เห็นได้ว่า ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 64 กำหนดให้บุคคลผู้ได้รับความเสียหายหรือทนายความมีสิทธิกล่าวหาทนายความว่าประพฤติผิดมรรยาททนายความ โดยทำคำกล่าวหาเป็นหนังสือยื่นต่อประธานกรรมการมรรยาททนายความ ทั้งนี้ สิทธิกล่าวหาทนายความดังกล่าวเป็นอันสิ้นสุดลง เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้มีสิทธิกล่าวหารู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาททนายความ และเมื่อรู้ตัวผู้ประพฤติผิดแต่ต้องไม่เกินสามปีนับแต่วันประพฤติผิดมรรยาททนายความ ต่อมาหากมีการถอนคำกล่าวหาที่ได้ยื่นตามกรณีดังกล่าวข้างต้น จะเป็นเหตุให้คดีมรรยาททนายความระงับก็ต่อเมื่อคณะกรรมการมรรยาททนายความมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการมรรยาททนายความที่มาประชุม อนุญาตให้ผู้กล่าวหาถอนคำกล่าวหาได้

หากวิเคราะห์มาตรา 65 ที่กำหนดเกี่ยวกับการการได้รับคำกล่าวหาตามมาตรา 64 วรรคหนึ่ง หรือเมื่อได้รับแจ้งจากศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน หรือเมื่อปรากฏแก่คณะกรรมการมรรยาททนายความว่ามีพฤติการณ์อันสมควรให้มีการสอบสวนมรรยาททนายความผู้ใด ให้คณะกรรมการมรรยาททนายความ แต่งตั้งทนายความไม่น้อยกว่าสามคนเป็นคณะกรรมการสอบสวน ทำการสอบสวน เพื่อการนี้ให้คณะกรรมการสอบสวนมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำ และมีหนังสือแจ้งให้บุคคลใด ๆ ส่งหรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนได้

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว ประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบของทนายความที่ประพฤติผิดมรรยาททนายความนั้น พบว่ากฎหมายกำหนดความรับผิดชอบของทนายเมื่อมีเหตุบุคคลผู้ได้รับ

ความเสียหายหรือทนายความมีสิทธิกล่าวหาทนายความว่าประพฤติผิดมรรยาททนายความ หรือเมื่อได้รับแจ้งจากศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน หรือเมื่อปรากฏแก่คณะกรรมการมรรยาททนายความว่ามีพฤติการณ์อันสมควรให้มีการสอบสวนมรรยาททนายความผู้ใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายสามารถเอาผิดกับทนายความที่ประพฤติผิดมรรยาททนายความได้ แต่เป็นกรณีที่เกิดขึ้นภายหลังจากได้รับใบอนุญาตว่าความหรือเมื่อได้เป็นทนายความแล้ว อย่างไรก็ตาม กระบวนการเริ่มต้น โดยเริ่มตั้งแต่การสอบภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ จนกระทั่งมาถึงกระบวนการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความนั้น ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญและผลการวิเคราะห์พบว่าไม่มีมาตรการทางกฎหมายใดเอาผิดแก่บุคคลดังกล่าวที่มีการประพฤติมิชอบ โดยเฉพาะกรณีของการนำเอาชื่อของตนไปฝากตามสำนักงานทนายความที่ตนรู้จัก หรือที่สำนักงานทนายความที่ทางสภาทนายความเป็นผู้จัดให้เพียงเพื่อให้ครบระยะเวลาตามที่กำหนด โดยไม่ได้ฝึกงานในสำนักงานทนายความนั้นอย่างแท้จริง ซึ่งในประเด็นนี้ การใช้มาตรการลงโทษหรือตัดสิทธิเพื่อไม่ให้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแก้ไข ปัญหาในลักษณะปลายเหตุ เพราะท้ายที่สุดแล้วก็ยังพบว่าปัญหา มาสู่สภาทนายความและศาลดังกล่าวของคำสั่งสภานายกพิเศษที่ 20/2533 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539 ที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น ในประเด็นนี้การมีมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นของการเข้าผู้ การประกอบวิชาชีพทนายความ และให้ผู้ที่จะประกอบวิชาชีพทนายความได้ตระหนักถึงการ ทำหน้าที่ที่ดี หรือที่เรียกว่าหลักการบริหารจัดการงานที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นอีกกลไกหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความมีแนวทางในการยึดถือ เกี่ยวกับการทำหน้าที่ รวมถึงการตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน ส่งผลให้การทำหน้าที่ของ ทนายความไม่ว่าจะเป็นให้คำปรึกษา การทำคดี รวมถึงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมีประสิทธิภาพ และได้รับความไว้วางใจจากผู้ว่าจ้าง (ลูกความ)

หากวิเคราะห์เปรียบเทียบกับระหว่างประเทศเกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการทำหน้าที่ในสาขาวิชาชีพของตนนั้น เห็นได้ว่า คณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจและสังคม แห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก(United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific : UNESCAP) คณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจและสังคมของสหประชาชาติใน เอเชียแปซิฟิก มีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านความร่วมมือและการบูรณา การทั้งระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาคคุณลักษณะของธรรมาภิบาล 8 ประการ ดังนี้ (1) ความรับผิดชอบ เป็นหลักที่เปิด โอกาสให้มีการตรวจสอบและสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จิตสำนึกความรับผิดชอบจำเป็นต้องปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรม และความโปร่งใส

(2) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลธรรมาภิบาล เป็นหลักที่กล่าวถึงกระบวนการที่หน่วยงานใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความคุ้มค่า (3) ความเป็นธรรมในสังคมและการคำนึงถึงส่วนรวม เป็น กระบวนการตัดสินใจต้องสร้างหลักประกันในเรื่องความเป็นธรรมในสังคม ให้ประโยชน์ตกแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยให้ความสำคัญกลุ่มที่ด้อยโอกาสหรือกลุ่มที่เสียเปรียบในสังคม (4) การยึดมั่นฉันทามติ เป็นการมีข้อสรุปร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ธรรมาภิบาลให้ความสำคัญกับฉันทามติของผู้แสดงบทบาทที่หลากหลายในสังคม สร้างความสมานฉันท์ประสานระหว่างกลุ่มประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปร่วมกันและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย (5) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เป็นหลักที่ช่วยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมคิดร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามผลและร่วมรับผลประโยชน์จากการตัดสินใจ (6) การตอบสนองความต้องการ เป็นกระบวนการที่สนองตอบความต้องการของประชาชน มีกลไกที่กำหนดกรอบด้านการปฏิบัติและกรอบด้านเวลาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม (7) หลักนิติธรรม การมีกรอบกฎหมายที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย มีการบังคับใช้กฎหมาย มีการกำกับดูแลไม่ให้มีการใช้กฎหมายไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ป้องกันการละเมิดหรือฉ้อโกงสิทธิของพลเรือน การละเมิดสิทธิมนุษยชน (8) หลักความโปร่งใส มีการดำเนินการเป็นไปตามกรอบและกติกาที่ได้รับความเห็นชอบ และเป็นไปโดยเปิดเผย มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ แลกเปลี่ยนตลอดจนผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานผ่านสื่อสารมวลชนที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้สังคมภายนอกเข้าถึงข้อมูลการดำเนินงานอย่างโปร่งใส

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) มีหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย 9 หลักธรรมาภิบาล ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ประชาชนทั้งชายและหญิงมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือทางอ้อมโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ ที่มีอำนาจอันชอบธรรม (2) กฎหมายที่ยุติธรรม (Rule of Law) การปกครองประเทศจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย กฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรม (3) ความเปิดเผยโปร่งใส (Transparency) กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ มีความเปิดเผยตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสังคมสามารถถ่ายโอนได้อย่างเป็นอิสระ (free flow of information) ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของทางราชการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (4) การมีฉันทามติร่วมในสังคม (Consensus Orientation) การตัดสินใจดำเนินนโยบายใด ๆ ของภาครัฐ ต้องมีการประสานความต้องการหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างของกลุ่มคนในสังคม (5) กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (Political Legitimacy) กระบวนการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองมีความชอบธรรม

และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม (6) ความเสมอภาค (Equity) ประชาชนทุกคนมีความสามารถอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ในสังคม (7) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) กระบวนการและสถาบันต่าง ๆ ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม (8) พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองกระทำต่อสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก (9) การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Vision) การที่ผู้นำและประชาชนในประเทศมีวิสัยทัศน์ในการสร้างธรรมาภิบาล และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ธนาคารโลก (World Bank) หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการคือ (1) การมีสิทธิมีเสียงของประชาชนและการะรับผิดชอบ (Voice and Accountability) คือ ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งรัฐบาลด้วยตนเอง (2) ความมีเสถียรภาพทางการเมืองและการปราศจากความรุนแรง (Political Stability and Absence of Violence) เป็นเรื่องของโอกาสความเป็นไปได้ที่รัฐบาลจะไร้เสถียรภาพหรือถูกโค่นล้ม โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ ที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (3) ประสิทธิภาพของรัฐบาล (Government Effectiveness) เป็นการให้ความสำคัญในเรื่องของคุณภาพการให้บริการและความสามารถของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนความเป็นอิสระจากการแทรกแซงทางการเมือง รวมถึงคุณภาพการกำหนดนโยบาย (4) คุณภาพของมาตรการควบคุม (Regulatory Quality) เป็นเรื่องขีดความสามารถของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและออกมาตรการควบคุม รวมถึงการบังคับใช้นโยบาย (5) นิติธรรม (Rule of Law) เกี่ยวข้องกับระดับของการที่บุคคลของฝ่ายต่าง ๆ มีความมั่นใจและยอมรับปฏิบัติตามกติกาในการอยู่ร่วมกันของสังคม โดยเฉพาะคุณภาพของการบังคับให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและสัญญา (6) การควบคุมปัญหาทุจริตประพฤตมิชอบ (Control of Corruption)

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (The Asian Development Bank : ADB) มีหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 4 หลัก ได้แก่ (1) ความรับผิดชอบ (Accountability) เจ้าหน้าที่ของรัฐควรจะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับการกระทำของรัฐบาลหรือการใช้อำนาจรัฐได้ ซึ่งควรส่งเสริมให้หน่วยงานรัฐมีความรับผิดชอบโดยการประเมินการดำเนินการทางเศรษฐกิจ (2) การมีส่วนร่วม (Participation) การสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์ การติดต่อสื่อสารกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน การกระจายอำนาจหรือการเสริมพลังให้กับรัฐบาลส่วนท้องถิ่น และการร่วมมือกับองค์กรที่มีใช้องค์กรของรัฐ (NGOs) (3) การคาดการณ์ได้ (Predictability) กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ควรจะสามารถกำกับดูแลสังคมได้ มีการบังคับใช้ด้วยความยุติธรรม ครอบคลุมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

(4) ความโปร่งใส (Transparency) ข้อมูลข่าวสารควรจะเปิดให้สาธารณชนเข้าถึงได้และควรมีความชัดเจนในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ

จากการวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ธนาคารโลก และธนาคารพัฒนาเอเชีย เห็นได้ว่าได้กำหนดธรรมาภิบาลคล้ายคลึงกัน โดยนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศ

วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ เห็นได้ว่า สาธารณรัฐสิงคโปร์ เป็นประเทศที่นำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการประเทศ เริ่มตั้งแต่ (1) ผู้นำของประเทศ เป็นแบบอย่างของผู้นำที่เสียสละ ยึดประโยชน์ประเทศชาติเป็นสำคัญ ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง (2) การพัฒนาทรัพยากรคน เป็นคนที่มีคุณภาพสูงเพื่อเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศเนื่องจากสาธารณรัฐสิงคโปร์ ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ นอกจากคนสิงคโปร์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาของสิงคโปร์จึงมีมาตรฐานที่สูงเทียบเท่าสถาบันการศึกษาชั้นนำของโลก ส่งผลให้ประชากรสิงคโปร์ได้รับการศึกษาที่สูง และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าสำหรับประเทศ (3) การบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค เพื่อสร้างให้สังคม มีระเบียบวินัย เสมอภาคกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาทำ (4) การให้ค่าตอบแทนกับบุคลากรของรัฐที่สูง บุคลากรภาครัฐของสิงคโปร์ได้รับค่าตอบแทนที่สูงใกล้เคียงกับภาคธุรกิจเอกชน ทำให้สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และไม่ไปแสวงหาผลประโยชน์ใด ๆ

สาธารณรัฐเกาหลี เริ่มส่งเสริมธรรมาภิบาลโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาคประชาชนก็นับว่ามีส่วนสำคัญโดยมีขบวนการทางสังคม (social movement) ที่เรียกว่า People's Solidarity for Participatory Democracy หรือ PSPD ซึ่งเป็นขบวนการทางสังคมที่มุ่งติดตามการดำเนินงานตามกฎหมายของรัฐบาลและต่อสู้กับการคอร์รัปชัน นอกจากนั้นในภาคธุรกิจเองก็ได้มีการนำธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นหลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักนิติธรรม รวมถึงหลักอื่น ๆ ของธรรมาภิบาล เพื่อให้การบริหารจัดการภายในองค์กรมีประสิทธิภาพ

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นำธรรมาภิบาลมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดี โดยประกอบด้วย (1) Public accountability คือ ความรับผิดชอบและชอบต่อความต้องการและการเรียกร้องของประชาชน (2) Transparency คือ ความโปร่งใส (3) Efficiency คือ การสร้างระดับการบริการ

ประชาชนให้มีประสิทธิภาพ (4) Results focus คือ การให้ความสำคัญกับผลการดำเนินงานและ
 เงื่อนไขทรัพยากรที่ใช้ (5) Empowerment คือ การประสานงานและเพิ่มความร่วมมือกับหน่วยงาน
 เพื่อให้บริการที่ดีแก่ประชาชน (6) Predictability of policies คือ ความคงเส้นคงวาและความสามารถ
 คาดการณ์ผลของนโยบายได้ (7) Social development of orientation คือ แนวโน้มการพัฒนา
 ทางสังคม (8) Competitiveness คือ การแข่งขันในการพัฒนา (9) Participation คือ การมีส่วนร่วม
 ในการพัฒนาและโครงการของรัฐ (10) Sound economic management คือ ความเป็นไปได้ของการ
 บริหารงานขององค์กร

จากการวิเคราะห์รูปแบบบรรณานุกรมของสาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และ
 สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เห็นได้ว่าแต่ละประเทศให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์
 ของประชาชนและประเทศชาติ โดยนำหลักบรรณานุกรมมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ
 เริ่มจากการออกกฎหมายบังคับใช้ที่ไม่เลือกปฏิบัติและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย
 การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เลือกปฏิบัติ โปร่งใส และใช้ทรัพยากรของประเทศชาติให้เกิดประโยชน์
 สูงสุด รวมถึงการมีส่วนร่วมจากประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงสังคม
 มีความยุติธรรม ความโปร่งใส และความมีส่วนร่วม

ดังนั้น เมื่อหลักบรรณานุกรมถือเป็นหลักสากลที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนทั้งของ
 ภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้
 จึงรวมถึงวิชาชีพทนายความด้วย โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความนั้น
 ถือว่าเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่สำคัญก่อนที่จะมาทำหน้าที่เป็นทนายความอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากผู้ที่
 ทำหน้าที่เป็นทนายความจะต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนเข้าใจกลไกกฎหมายแล้ว
 สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการปฏิบัติตนตามหลักบรรณานุกรม อย่างไรก็ตาม จากสภาพปัญหาที่
 กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความนั้นพบว่า แม้ว่าในปัจจุบันกฎหมายที่
 เกี่ยวข้องจะมีข้อกำหนดหลักเกณฑ์ของผู้ที่จะเป็นทนายความไว้ แต่หลายฉบับกฎหมายดังกล่าว
 ก็ไม่ได้บัญญัติเรื่องบรรณานุกรมในการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
 มีเพียงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และกระบวนการต่าง ๆ ไว้ ส่งผลให้ผู้ฝึกหัดและสำนักงาน
 ทนายความไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว และให้มีการฝากชื่อฝึกงานกับเรื่อยมาจนเป็นเรื่อง
 ปกติ ทั้งที่จริงแล้วเรื่องดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำไปสู่การปฏิบัติตนในการทำหน้าที่
 ทนายความที่ไม่ชอบได้ในอนาคต ดังจะเห็นได้จากกรณีที่มีทนายความบางกลุ่มไม่ตระหนักถึงการ
 ประกอบวิชาชีพทนายความ บางรายทอดทิ้งคดี บางรายให้คำปรึกษาในทิศทางที่ไม่ชอบธรรม
 ดังตัวอย่างคำสั่งสภานายกพิเศษที่ 20/2533 เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงการขาดหลักบรรณานุกรม

ในการทำงานของทนายความ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกำหนดหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นทนายความ โดยเฉพาะในเรื่องการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ

วิเคราะห์ธรรมาภิบาลที่เหมาะสมกับการนำมาใช้สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ดังนี้

1) หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม เป็นหลักการบัญญัติกฎหมาย การใช้ การตีความกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย

การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความนั้น เป็นการอยู่ภายใต้กฎหมายที่ต้องใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ นอกจากนั้นยังทำหน้าที่แทนตัวความ (โจทก์หรือจำเลย) จึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายอีกหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประการศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความไม่ พ.ศ. 2528 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

หลักนิติธรรมนี้มีการนำมาใช้ในหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) องค์การสากล ได้แก่ UNESCAP, United Nations Development Programme (UNDP), World Bank, The Asian Development Bank

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ เนื่องจากทนายความเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความไม่ พ.ศ. 2528 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 และทำหน้าที่ตามกฎหมายฉบับดังกล่าว ได้แก่ (1) การเป็นที่ปรึกษากฎหมาย การประกอบวิชาชีพทนายความได้มีการขยายขอบเขตกว้างออกไป โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาท

ในวงการธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยผู้ที่มีความรอบรู้ทางกฎหมายคอยให้คำปรึกษาแนะนำทางกฎหมายควบคู่ไปกับการดำเนินงานทางธุรกิจ เพื่อให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

(2) การเป็นผู้จัดการทรัพย์สิน ผู้ประกอบธุรกิจที่มีกิจการที่ต้องดูแลมากมายหรือผู้ที่มีทรัพย์สินจำนวนมาก จึงนิยมจ้างทนายความให้เป็นผู้จัดการทรัพย์สินเนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย หากเกิดปัญหาหรือข้อขัดข้องในการดำเนินกิจการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายแล้ว ทนายความก็จะช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้ (3) การเป็นผู้รับจัดตั้งและจดทะเบียนพาณิชย์ นิติบุคคลประเภทต่าง ๆ อาทิ ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม มูลนิธิ เป็นต้น (4) การรับดำเนินการขอใบอนุญาตต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการ และการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญา การดำเนินธุรกิจบางประเภทจะต้องมีการขออนุญาตเพื่อประกอบกิจการก่อน (5) การรับวางแผนและจัดการเรื่องภาษีอากร การวางแผนเรื่องภาษีอากรเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกิจการต่าง ๆ (6) การรับปรึกษาในการร่างสัญญา ทำสัญญา และนิติกรรมต่าง ๆ การรับปรึกษาในการร่างสัญญา ทำสัญญา และนิติกรรมต่าง ๆ นับว่าเป็นงานที่สำคัญของทนายความอีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากการติดต่อเจรจาเพื่อเข้าทำธุรกิจในลักษณะของการร่วมลงทุนมีมากขึ้น ทำให้มีผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจหนึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งคน ซึ่งข้อตกลงต่าง ๆ ในการดำเนินธุรกิจนั้นส่วนใหญ่ทำในรูปแบบของสัญญา (7) การรับเป็นตัวแทนหรือนายหน้าในกิจการบางอย่าง กิจการบางอย่างไม่เหมาะสมที่จะให้บุคคลที่ไม่รู้กฎหมายดำเนินการ เจ้าของกิจการจึงมอบหมายให้ทนายความดำเนินการให้แทน (8) การรับแปลเอกสารต่าง ๆ การดำเนินงานในสำนักงานทนายความหลายแห่ง โดยเฉพาะสำนักงานทนายความที่เป็นสาขาจากต่างประเทศ มีการใช้เอกสารที่เป็นภาษาต่างประเทศกันมาก และการติดต่อราชการในประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วจะรับเฉพาะเอกสารภาษาไทยเท่านั้น จึงต้องมีการแปลเอกสารจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรือแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ (9) การเป็นอนุญาโตตุลาการ แม้ว่าจะมีทนายความเป็นส่วนน้อยที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอนุญาโตตุลาการเพื่อระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ก็ตาม แต่เนื่องจากการเป็นอนุญาโตตุลาการนั้นจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายด้วย (10) งานอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ทางกฎหมายที่ถือว่าเป็นงานของทนายความได้อีก

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรเชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพ ทนายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภาทนายความ พนักงานอัยการ ทนายความ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นสอดคล้องกันว่า เนื่องจากทนายความมีหน้าที่หลักในการบังคับใช้กฎหมายและปฏิบัติตามกฎหมาย จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบกฎหมาย มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติ

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของทนายความ จึงสมควรนำหลักนิติธรรม มาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากการใช้หลักนิติธรรมจะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) หลักคุณธรรม

หลักคุณธรรม เป็นหลักการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยบรรจงให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพ สุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

หลักการที่ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความขยันอดทน และความมีระเบียบวินัย เป็นต้น หลักคุณธรรมเป็นหลักอันหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบของธรรมาภิบาล เมื่อบริษัทหรือหน่วยงานจรรยาบรรณวิชาชีพ ซึ่งมีแนวคิดในเรื่องหลักคุณธรรมคือ ปลอดจากการทำผิดวินัย ปลอดจากการทำผิดกฎหมาย และปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ รวมถึงการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ไม่มีการคอร์รัปชัน ซึ่งหลักดังกล่าวมีการนำมาใช้ในหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันพระปกเกล้า และต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เน้นการปลูกฝังศีลธรรม มาให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งส่งผลให้ลดปัญหาการคอร์รัปชัน

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ เนื่องจากผู้ประกอบวิชาชีพทนายความถือเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แทนตัวความและเป็นกลไกหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม และดังจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวให้มีสถาบันทนายความเป็นผู้ควบคุมผู้ประกอบอาชีพทนายความเอง จนในที่สุดได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2528 ซึ่งสภาทนายความ จึงเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยมีการควบคุมจริยธรรมและจรรยาบรรณ ซึ่งถือเป็นข้อบังคับเกี่ยวกับมรรยาทของทนายความอันเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้ทนายความมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและสังคม การที่สภาทนายความถือเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมทนายความ ซึ่งก็ได้เป็นไปตามความหมายของวิชาชีพทางกฎหมาย อันเป็นไปตามหลักสากลที่องค์กรดังกล่าวจะต้องประกอบด้วย (1) เป็นองค์กร (2) มีการฝึกอบรม (3) มีอุดมการณ์เพื่อบริการประชาชน (4) การเป็นเจ้าหน้าที่ของศาลยุติธรรม ดังนั้น ทนายความจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักคุณธรรมดังกล่าว

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรเชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพทนายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภาทนายความ พนักงานอัยการ ทนายความ และ

ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นสอดคล้องกันว่า ทัศนคติที่เป็นกลไกหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายและประชาชน และหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงหน่วยงานเอกชน จึงต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่าง อยู่ในศีลธรรมอันดี เพื่อสร้างความศรัทธาให้กับบุคคลทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคตินั้น

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของนายความ จึงสมควรนำหลักคุณธรรม มาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายความเป็นไปโดยมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ ขยันอดทน และมีระเบียบวินัย

3) หลักความโปร่งใส

หลักความโปร่งใส เป็นหลักความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็น รวมถึงการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องได้ รวมทั้งการให้และรับข้อมูลที่เป็นจริงตรงไปตรงมาทันเวลาในระดับกิจการ นอกจากนี้หากเปรียบเทียบกับ การทุจริตคอร์รัปชัน ความโปร่งใสมีความหมายตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่คอร์รัปชันมีความหมายในเชิงลบแสดงถึงพฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใด ๆ ในลักษณะซ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน เช่น การผูกขาดอำนาจหน้าที่ (Monopoly of Authority) และการใช้ดุลพินิจมากโดยไม่มี หรือมีการตรวจสอบ (Accountability) และความโปร่งใสน้อย ส่วนความโปร่งใสมีความหมายในเชิงบวก แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่รู้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจหน้าที่กระทำการใดๆเพื่อประโยชน์สาธารณะ

หลักการนี้มีการนำมาใช้ในหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) องค์การสากล ได้แก่ UNESCAP, United Nations Development Programme (UNDP), World Bank, The Asian Development Bank

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักความโปร่งใสมาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ของนายความ เนื่องจากนายความเป็นที่ต้องได้รับความเชื่อมั่น และศรัทธาจากจากตัวความ ผู้พิพากษา อัยการ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น นายความควรดำเนินการด้วยความโปร่งใส จึงจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เชื่อถือ เชื่อมั่น ศรัทธา และไว้วางใจ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรเชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพ นายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภาทนายความ พนักงานอัยการ นายความ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นสอดคล้องกันว่า หลักความโปร่งใส คือ การดำเนินการด้วยความซื่อตรง พร้อมให้บุคคลอื่นเข้าตรวจสอบ เมื่อมีการดำเนินการที่โปร่งใสก็จะสร้างความเชื่อมั่น และได้รับการไว้วางใจ และเป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดขึ้น

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของนายความ จึงสมควรนำหลักความโปร่งใส มาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายความเป็นไปด้วยความโปร่งใส ปราศจากการทุจริตและเป็นไปโดยชอบธรรม

4) หลักการมีส่วนร่วม

หลักการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาส แสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการ พิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการ สื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้าง ความสามัคคีในสังคม

หลักการนี้มีการนำมาใช้ในหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงาน คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) องค์การสากล ได้แก่ UNESCAP, United Nations Development Programme (UNDP), The Asian Development Bank

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ของนายความ เนื่องจากหลักการมีส่วนร่วมเป็นหลักการสำคัญในการรวบรวมพยานหลักฐาน ข้อเท็จจริง หรือ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดี ซึ่งนายความควรเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนรู้เห็นหรือบุคคล หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องเสนอความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ต่อรูปคดี ทั้งนี้ เนื่องจากการมีส่วนร่วมนี้ถือเป็นหลักหนึ่งที่มีความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากกรณีของภาครัฐที่ได้การสร้างประชาธิปไตยอย่าง ยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงานหากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น เพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบ ต่อสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับ สังคมนั้นๆ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรเชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพ นายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภานายความ พนักงานอัยการ นายความ และ ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นสอดคล้องกันว่า นายความต้องเปิดโอกาสให้ตัวความหรือผู้ที่ จะเป็นประโยชน์ต่อรูปคดีแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการคดี และทำให้ ตัวความได้รับประโยชน์มากที่สุด ดังนั้น การดำเนินคดีต่าง ๆ ต้องอาศัยข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันสูงสุด

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของนายความ จึงสมควรนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายความให้โอกาสผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญรวมทั้งการเปิดรับฟังความคิดเห็น

5) หลักความรับผิดชอบ

หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

หลักนี้มีการนำมาใช้ในหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) องค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ UNESCAP, United Nations Development Programme (UNDP), World Bank, The Asian Development Bank

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักความรับผิดชอบมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของนายความ โดยหลักดังกล่าวเป็นหลักสำคัญที่ทุกคนพึงมี และควรนำมายึดถือปฏิบัติ เนื่องจากการมีความรับผิดชอบจะทำให้ตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนมีความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตน ซึ่งนายความต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีความเป็นผู้นำ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น และศรัทธา ทำให้ตัวความไว้วางใจ ซึ่งหลักนี้มีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้ (1) การที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีวิธีการหรือกลยุทธ์ และมีกำหนดเวลาเป้าหมาย (2) การที่บุคคลกรในองค์กรมีความรู้สึกร่วมกันว่าพวกตนเป็นเจ้าของและสำนึกว่าทุกคนในองค์กรต่างมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของไปด้วยกัน มิใช่เป็นองค์กรของคนหนึ่งคนใด (3) ต้องมีวิธีการทำงานหรือกลไกภายในองค์กร เพื่อช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (4) การที่ไม่ปล่อยคนอุ้งงานเกียจงาน ไม่ยอมปรับปรุงตัวแม้จะให้โอกาสแล้ว จะต้องไม่ล้มเหลวที่จัดการกับคนเหล่านี้ เพราะจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานในองค์กร (5) ต้องวางแผนสำรองไว้เพราะถ้าเกิดเหตุสุดวิสัยจะได้มีการแก้ไขสถานการณ์ได้ทันที (6) ต้องมีการนำวิธีการวัด การประเมินผลลัพธ์แบบใหม่ และยกย่องผู้ที่ทำงานได้ตามเป้าหมาย (พิจิตรา พงษ์จินดากร, 2525, หน้า 141-146)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรเชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพ นายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภานายความ พนักงานอัยการ นายความ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นสอดคล้องกันว่า นายความต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การที่ตนรับผิดชอบอยู่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของนายความ จึงสมควรนำหลักความรับผิดชอบ มาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายความมีความรับผิดชอบในงานของตน ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมถึงการตระหนักและสำนึกในสิทธิและหน้าที่

6) หลักความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้เวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

หลักนี้มีการนำมาใช้ในหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) องค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ UNESCAP, United Nations Development Programme (UNDP), World Bank, The Asian Development Bank

ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำหลักนี้มาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ของนายความ เนื่องจากนายความต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม การบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด สิ่งเหล่านี้เป็นผลในการปฏิบัติอันเกิดจากการใช้หลักธรรมาภิบาลนั่นเอง ประกอบด้วย (1) การประหยัด คือ การทำงานและผลตอบแทนบุคลากรเป็นไปอย่างเหมาะสม การไม่มีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ การมีผลผลิตหรือบริการได้มาตรฐาน การมีการตรวจสอบภายในและการจัดทำรายงานการเงิน และการมีการใช้เงินอย่างมีประสิทธิภาพ (2) การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และมีการใช้ผลตอบแทนตามผลงาน (3) ความสามารถในการแข่งขัน คือการมีนโยบาย แผน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย การมีการเน้นผลงานด้านบริการ การมีการประเมินผลการทำงาน และผู้บริหารระดับสูงมีสถานะผู้นำ (เกียรติศักดิ์ คงเขียว, 2552, หน้า 18-19)

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรเชิงลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพ นายความและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้แทนจากสภาทนายความ พนักงานอัยการ นายความ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นสอดคล้องกันว่า นายความต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการเพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม การบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของนายความ จึงสมควรนำหลักความคุ้มค่า มาใช้กับการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายความต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม การบริหารการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

2. ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการการประกอบวิชาชีพทนายความ

ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการการประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าหากทนายความสอบผ่านกระบวนการและขั้นตอนตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยใบอนุญาตให้เป็นทนายความ พ.ศ. 2529 และข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 บุคคลดังกล่าวย่อมสามารถประกอบวิชาชีพทนายความได้ ประเด็นว่าในเรื่องของความเชี่ยวชาญของการประกอบวิชาชีพทนายความนั้นพบว่า ทนายความจะพัฒนาตนเองเพื่อให้ความเชี่ยวชาญ โดยมีการรับประสบการณ์ การฝึกฝนอบรม มีการลองผิดลองถูก จนเกิดความรู้ความเชี่ยวชาญพร้อมที่จะนำไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ และถ่ายทอดให้กับผู้อื่น นอกจากนั้นทนายความบางกลุ่มต้องไปอาศัยอยู่กับผู้ที่ เป็นอาจารย์เพื่อรับการถ่ายทอดเคล็ดวิชาชีพ นั้นๆ เริ่มเรียนรู้งานในระดับพื้นฐาน ในฐานะเด็กฝึกงาน จนได้รับการยอมรับจากอาจารย์จนได้เป็นศิษย์เอกได้รับการถ่ายทอดเคล็ดลับของวิชาขั้นสุดยอดเพื่อออกไปทำงานเลี้ยงตนเองและถ่ายทอดวิชาชีพให้กับลูกศิษย์ของตนเองต่อไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหา คือ ทนายความหนึ่งท่านสามารถทำคดีได้หลากหลาย เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายภาษี กฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น โดยไม่ได้ระบุถึงความเชี่ยวชาญเหมือนกับทนายความในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ทนายความจะทำหน้าที่ว่าความจะต้องมีความเชี่ยวชาญในคดีหรือเรื่องที่ตนว่าความ ซึ่งความเชี่ยวชาญจะเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะแต่การฝึกฝนโดยอาศัยประสบการณ์เท่านั้น หากแต่อาศัยการศึกษาหรืออบรมหรือผ่านการทดสอบหลักสูตรที่จัดอบรมขึ้นเพื่อให้ความเชี่ยวชาญ เป็นต้น

วิเคราะห์การทำหน้าที่ทนายความตามความเชี่ยวชาญของแต่ละคดีนั้น กล่าวคือ ทนายความด้านสิ่งแวดล้อม คุณแลคดีและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องทางสิ่งแวดล้อม เช่น ทำงานให้กับกลุ่มผู้สนับสนุนสิ่งแวดล้อม บริษัทกำจัดขยะหรือหน่วยงานรัฐในการช่วยเหลือข้อกฎหมายต่าง ๆ หรือทนายความด้านภาษีอากร คุณแลกรณีที่เกี่ยวข้องกับภาษีให้กับบุคคลและบริษัทต่าง ๆ พวกเขาช่วยเหลือลูกค้าเกี่ยวกับข้อตกลงที่มีความซับซ้อน เพื่อให้ลูกค้าจ่ายภาษีที่เหมาะสมกับรายได้ กำไรหรืออสังหาริมทรัพย์ที่มี หรือทนายความด้านทรัพย์สินทางปัญญา ทำหน้าที่ด้านกฎหมายการลงทุน ลิขสิทธิ์ การค้าและการฝีมือ เช่น ดนตรี หนังสือและภาพยนตร์ หรือทนายความครอบครัว ทำงานด้านกฎหมายในเรื่องภายในครอบครัว พวกเขาให้คำแนะนำลูกค้าเกี่ยวกับการหย่าร้าง การเลี้ยงบุตรและการรับบุตรบุญธรรม หรือทนายความด้านความปลอดภัย ทำงานด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อหรือขายหุ้น รักษาและดูแลเอกสารและข้อมูลที่เป็นความลับ หรือคดีอนุญาโตตุลาการ ซึ่งอนุญาโตตุลาการเป็นวิธีระงับข้อพิพาททางเลือก กล่าวคือ แทนที่คู่พิพาทจะนำข้อพิพาทไปให้ศาลพิจารณาพิพากษา กฎหมายให้ออกาสู่พิพาทตั้งบุคคลที่มีคุณสมบัติและเป็นที่ยอมรับได้

เป็นผู้พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทนั้นแทน อีกนัยหนึ่งคู่พิพาทอนุญาตให้ผู้ที่ตนได้แต่งตั้งนั้นเป็นตุลาการชี้ขาดข้อพิพาทของตน กระบวนการอนุญาโตตุลาการไม่ใช่เป็นกระบวนการไกล่เกลี่ย หรือประนีประนอมยอมความ แต่เป็นกระบวนการตัดสินข้อพิพาท เป็นกรณีที่คู่พิพาทไม่สามารถตกลงกันได้แล้วจึงต้องอาศัยคนกลาง มาพิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทให้แก่ตน หรือคดีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อตอบสนองต่อประชาชนภายในท้องถิ่นนั้น ๆ ระหว่างข้าราชการการเมืองท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนภายในท้องถิ่นตามวิถีทางแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หรือที่เรียกกันทั่วไปว่านักการเมืองท้องถิ่นกับข้าราชการประจำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มาจากการคัดสรรตามระบบคุณธรรม ส่งผลให้ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นระหว่างข้าราชการท้องถิ่นทั้งสองกลุ่มได้ประสบกับสภาพปัญหาต่าง ๆ สำคัญที่สร้างให้เกิดผลกระทบต่อการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นและการขับเคลื่อนการบริหารจัดการท้องถิ่น เช่น ปัญหาระบบอำนาจในการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นและการบริหารจัดการท้องถิ่น การบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นที่ไม่ดำเนินไปตามระบบคุณธรรม แต่กลับเป็นไปตามระบบอุปถัมภ์ของข้าราชการการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งบางกรณีกลายเป็นประเด็นพิพาทและนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดี ดังนั้น จากลักษณะของคดีแต่ละประเภทที่กล่าวมาข้างต้นนั้น วิเคราะห์ได้ว่าแต่ละคดีมีความเฉพาะ ซึ่งผู้ทำหน้าที่เป็นทนายความจะต้องมีองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์และสาขาที่ตนทำคดี และต้องใช้ระยะเวลาในการสั่งสมประสบการณ์ จึงสะท้อนให้เห็นว่าการเป็นทนายความจะว่าความทุกคดีและทำคดีทุกประเภทได้ยังเป็นเรื่องยาก

วิเคราะห์ขั้นตอนการทำงานของทนายความ กล่าวคือ (1) ต้องสื่อสารกับลูกค้า เพื่อทำความเข้าใจประเภทของคดีว่าเป็นแพ่ง หรืออาญา มีใครซึ่งมีสถานะใดบ้างที่เป็นคู่กรณี รวมทั้งสอบถามเพื่อนร่วมงาน ผู้พิพากษา และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีทำความเข้าใจและหาหลักฐานเพิ่มเติม (2) ต้องจัดทำวิจัยและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมาย ตีความกฎหมาย คำพิพากษา และระเบียบข้อบังคับ สำหรับบุคคลและบริษัท (3) ต้องนำเสนอข้อเท็จจริงด้วยหลักฐานและคำให้การของลูกค้าหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องทางคดีและทำการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งทางคดีในนามของลูกค้า ไม่ว่าสถานะของลูกค้าของเราจะเป็นโจทก์หรือจำเลยก็ตาม (4) หากลูกค้าเป็นโจทก์ ทนายต้องเตรียมเอกสาร หลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่างคำฟ้องและยื่นฟ้องต่อศาล พร้อมแนบเอกสารที่จำเป็นเพื่อให้ได้รับการพิจารณาโดยง่าย โดยเมื่อเรื่องถึงชั้นศาล ทนายความต้องไปศาลทุกนัดจนเสร็จสิ้นคดี (5) ในกรณีที่ลูกค้าเป็นจำเลย ทนายต้องรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อจำเลย แล้วนำไปพิสูจน์ต่อศาลแก้ข้อกล่าวหาของโจทก์ โดยเมื่อเรื่องถึงชั้นศาล ทนายความต้องไปศาลทุกนัด ตั้งแต่นัดไต่สวนมูลฟ้อง นัดสืบพยาน จนถึงวันที่ศาลตัดสิน เป็นอัน

เสร็จคดี (7) เมื่อคดีเสร็จสิ้นแล้วก็รับค่าทนายความตามที่ตกลงกันไว้ และห้ามเปิดเผยความลับของผู้ที่ตนว่าความให้ เว้นแต่ลูกความจะอนุญาต (ทนายความ, 2565, ออนไลน์)

วิเคราะห์พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ โดยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะประกอบอาชีพทนายความไว้ ดังนี้ (1) มีสัญชาติไทย (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่า สถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ (10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำวันแต่ข้าราชการการเมือง (11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71 (มาตรา 35)

ใบอนุญาตให้เป็นทนายความนั้น มีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปีนับแต่วันออกใบอนุญาต เว้นแต่ใบอนุญาตประเภทที่เสียค่าธรรมเนียมในอัตราตลอดชีพให้มีอายุตลอดชีพของผู้ได้รับใบอนุญาตทนายความผู้ใดที่ใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี หากประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งให้ใช้ได้สองปีนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ ในกรณีที่คณะกรรมการไม่ต่ออายุใบอนุญาตให้ ให้นำบทบัญญัติมาตรา 36 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม และคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 39) สำหรับทนายความที่ขาดต่ออายุใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง มีสิทธิได้รับการต่ออายุใบอนุญาต หากได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเวลาไม่เกินหกสิบวันนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุและยอมชำระค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละสิบของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น (มาตรา 40)

ใบอนุญาตให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในข้อบังคับโดยอย่างน้อยต้องมีชื่อวัน เดือน ปี เกิด ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน ที่ตั้งสำนักงาน รูปถ่ายของผู้ถือใบอนุญาต เลขหมายใบอนุญาต วันออกใบอนุญาต และวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ ในกรณีที่ใบอนุญาตสูญหายหรือชำรุดเสียหายในสาระสำคัญ

ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบการสูญหาย หรือชำรุดเสียหาย (มาตรา 40)

ทั้งนี้ เมื่อได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพทนายความแล้ว ย่อมมีสิทธิเป็นทนายความ ว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือ คำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น (มาตรา 33)

ดังนั้น จากบทบัญญัติพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 นั้น เป็นกฎหมายที่บัญญัติ เกี่ยวกับการควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การขอต ทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ คุณสมบัติของขอตทะเบียนและรับใบอนุญาต คณะกรรมการพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต รายละเอียดของ ใบอนุญาต ทนายความขาดจากการเป็นทนายความ และมรยาททนายความไว้ แต่กฎหมายฉบับ ดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงความเชี่ยวชาญของวิชาชีพทนายความไว้แต่อย่างใด

วิเคราะห์กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนเป็นทนายความ การรับ ใบอนุญาตให้เป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และการออกใบแทน ใบอนุญาตให้เป็นทนายความ โดยได้กำหนดค่าธรรมเนียม ดังต่อไปนี้

(1) การจดทะเบียนเป็นทนายความ	800 บาท
(2) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ	ฉบับละ 4,000 บาท
(3) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี	ฉบับละ 800 บาท
(4) การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ	ฉบับละ 800 บาท
(5) การออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ	ฉบับละ 100 บาท

ดังนั้น จากบทบัญญัติกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. 2528 นั้น เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนเป็น ทนายความ การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และการ ออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ โดยได้กำหนดค่าธรรมเนียมให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. 2528 ไม่มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงการนำหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาท และหน้าที่ของทนายความ

วิเคราะห์กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายที่การประกาศใช้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการขอตทะเบียนและรับ ใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต และการขอบอกเลิกจากการ

เป็นทนายความ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (1) ผู้ใดประสงค์จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ยื่นคำขอพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๑ ซึ่งคำขอนี้ต้องมีทนายความอย่างน้อยหนึ่งคนซึ่งได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตมาแล้วเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี ลงลายมือชื่อรับรองว่าผู้ยื่นคำขอไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และ ไม่เป็นผู้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต (2) เมื่อได้รับคำขอพร้อมด้วยหลักฐานให้เลขาธิการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนแล้วดำเนินการประกาศชื่อ ถิ่นที่อยู่และอาชีพของผู้ยื่นคำขอไว้ ณ สำนักงานสภาพทนายความ สำนักงานเนติบัณฑิตยสภา และศาลในท้องถิ่นซึ่งผู้ยื่นคำขอมีถิ่นที่อยู่ เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน เพื่อให้โอกาสบุคคลอื่นยื่นคำคัดค้าน เมื่อได้ประกาศครบกำหนดแล้ว ให้เลขาธิการเสนอคำขอพร้อมด้วยคำคัดค้าน ถ้ามี ต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตต่อไป (3) เมื่อคณะกรรมการมีมติรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต ให้แก่ผู้ยื่นคำขอรายใด ให้เลขาธิการดำเนินการออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี หรือใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ แล้วแต่กรณี ให้แก่ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติไม่รับจดทะเบียนและไม่ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอรายใด ให้เลขาธิการมีหนังสือแจ้งมติไม่รับจดทะเบียนและไม่ออกใบอนุญาตพร้อมด้วยเหตุผลไปให้ผู้ยื่นคำขอทราบโดยเร็ว (4) ทนายความผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปีผู้ใดประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๒ สำหรับการขอต่ออายุใบอนุญาตภายหลังใบอนุญาตสิ้นอายุตามมาตรา 40 ผู้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตต้องชำระค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละยี่สิบของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้นเมื่อยื่นคำขอตามวรรคหนึ่ง (5) ทนายความผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปีผู้ใดประสงค์จะขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ ให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพก่อนใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปีดังกล่าวสิ้นอายุพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๓ (6) ทนายความผู้ใดประสงค์จะเลิกจากการเป็นทนายความให้มีหนังสือแจ้งความประสงค์ต่อเลขาธิการ และให้เลขาธิการประกาศให้ทราบ ณ สำนักงานสภาพทนายความ โดยเร็ว ในการนี้ให้ถือว่าทนายความผู้นั้นขาดจากการเป็นทนายความในวันที่เลขาธิการประกาศให้ทราบ (7) ให้นายทะเบียนจัดทำทะเบียนทนายความและรับผิดชอบในการจัดแจ้งการรับจดทะเบียน การออกใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การออกใบแทนใบอนุญาต และการขาดจากการเป็นทนายความในทะเบียนทนายความ

ดังนั้น จากบทบัญญัติกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 นั้น เป็นกฎหมายที่การประกาศใช้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต และ

การขบออกเลิกจากการเป็นทนายความ แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงความเชี่ยวชาญของวิชาชีพทนายความไว้แต่อย่างใด

วิเคราะห์ข้อบังคับสภาพทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535 เป็นข้อบังคับที่กำหนดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดสอบผู้ผ่านการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ ดังนี้ (1) ผู้เข้ารับการฝึกหัดในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งจะขอจดทะเบียน และรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับดังต่อไปนี้ (1.1) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องเป็นผู้ได้เข้ารับการฝึกหัดงานหลักจากสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสถาบันการศึกษาซึ่งสภาพทนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ (1.2) ผู้เข้ารับการฝึกหัดต้องฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ ซึ่งผู้ควบคุมการฝึกหัดงานต้องมีใบอนุญาตให้เป็นทนายความเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่า 7 ปี (1.3) (ก) ให้ผู้เข้ารับการฝึกหัดแจ้งชื่อ ที่อยู่ พร้อมหลักฐานแสดงคุณวุฒิการศึกษาของผู้เข้ารับการฝึกหัด และชื่อ ที่อยู่ โดยละเอียดของสำนักงานทนายความที่รับฝึกหัดงานพร้อมหนังสือรับรองและสำเนาใบอนุญาตให้เป็นทนายความของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ต่อสภาพทนายความภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงาน (ข) เมื่อผู้เข้ารับการฝึกหัดได้ฝึกหัดงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความให้นำหนังสือรับรองการเข้าฝึกหัดงานของผู้ควบคุมการฝึกหัดงานและรายละเอียดการฝึกหัดงานตลอดระยะเวลา 1 ปี มาแสดงพร้อมกับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ (ค) การแจ้งการเข้าฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความและการรับรอง ของผู้ควบคุมการฝึกหัดงาน ให้ทำเป็นหนังสือตามแบบที่คณะกรรมการกำหนด (ง) ผู้เข้ารับการฝึกหัดผู้ใด อ้างว่าได้เข้ารับการฝึกหัดงานมาก่อนแล้วแต่ มิได้แจ้งการเข้ารับการฝึกหัดงานให้สภาพทนายความทราบภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันเริ่มเข้าฝึกหัดงานให้คณะกรรมการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการฝึกหัดงานของผู้เข้ารับการฝึกหัดงานดังกล่าว แล้วนำเสนอคณะกรรมการสภาพทนายความพิจารณาผ่อนผันในเรื่องการนับระยะเวลาการเข้าฝึกหัดงานให้เป็นการเฉพาะราย (2) ให้ผู้ที่ได้ฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และได้ปฏิบัติถูกต้องครบถ้วนตามข้อกำหนดในข้อ 5 มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นทนายความได้เมื่อได้ผ่านการทดสอบ และสอบได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่คณะกรรมการกำหนด ผู้สมัครเข้ารับการทดสอบต้องเสียค่าลงทะเบียนสอบครั้งละไม่เกิน 1,500 บาท

วิเคราะห์ข้อบังคับสภาพทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบอรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 เป็นข้อบังคับเกี่ยวกับสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาพทนายความ หลักสูตร ดังนี้ (1) ให้

สภาพนายความจัดตั้งสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ เรียกว่า “สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาพนายความ” เพื่อฝึกอบรมหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความ ฝึกอบรมมารยาททนายความ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย (2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความ ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (2.1) มีสัญชาติไทย (2.2) สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรืออนุปริญญา หรือปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิตทางกฎหมาย (นศ.บ) [Juris Doctor (J.D.) หรือ Doctor of Jurisprudence] จากสถาบันการศึกษาในประเทศหรือต่างประเทศซึ่งสภาพนายความเห็นว่า สถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรี หรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ (2.3) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต (2.4) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก (2.5) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม ทั้งนี้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมที่จัดโดยสำนักฝึกอบรมตามหลักสูตรและวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อบังคับนี้เท่านั้นมีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นทนายความ เว้นแต่ผู้ที่ได้เคยปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี อาจขอให้คณะกรรมการพิจารณาสั่งยกเว้นให้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความได้โดยไม่ต้องเข้ารับการฝึกอบรมตามข้อบังคับนี้ (3) ให้ผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารกิจการของสำนักฝึกอบรมตามนโยบายหรือมติของคณะกรรมการ (4) ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสภาพนายความ เรียกว่า คณะกรรมการอำนวยการสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสภาพนายความ ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการ อำนวยการ และกรรมการอื่นซึ่งคณะกรรมการสภาพนายความแต่งตั้งไม่เกิน 15 คน ทั้งนี้ ให้นายกอุปนายกและเลขานุการสภาพนายความเป็นที่ปรึกษาโดยตำแหน่ง (5) ให้สำนักฝึกอบรมจัดให้มีการฝึกอบรมวิชาว่าความเป็นประจำทุกปี ละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง (6) หลักสูตรการฝึกอบรมวิชาว่าความแบ่งเป็น 2 ภาค ดังนี้ (6.1) ภาคทฤษฎี ให้สำนักฝึกอบรมกำหนดการอบรมภาคทฤษฎี โดยมีระยะเวลาให้ฝึกอบรมไม่น้อยกว่า 90 ชั่วโมง ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ก. มารยาทและจริยธรรมทนายความ ข. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ค. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ง. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายอื่น จ. หลักการให้คำปรึกษาตามกฎหมาย (6.2) ภาคปฏิบัติ ให้ฝึกอบรมภาคปฏิบัติเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน การฝึกอบรมภาคปฏิบัติอาจกระทำได้โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกหัดงานที่สำนักฝึกอบรมหรือที่สำนักงานทนายความก็ได้ แต่ระยะเวลาฝึกหัดงานแห่งใดแห่งหนึ่งหรือทั้งสองแห่งรวมกันต้องไม่น้อยกว่าระยะที่กำหนดในวรรคแรก

วิเคราะห์ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พบว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดให้สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา และจำเลย มีสิทธิที่จะตั้งทนายความเพื่อทำหน้าที่แก้ต่างคู่ความในคดี ดังนี้

(1) สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำคนได้ในชั้นสอบสวน (มาตรา 7/1)

(2) สิทธิของจำเลย แต่งทนายความแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว (มาตรา 8)

(3) สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนาย ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง (มาตรา 134/1)

(4) สิทธิของผู้ต้องหา ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำคนได้ ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า (1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ (2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำคนได้ (มาตรา 134/3)

ดังนั้น จากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นกฎหมายที่กำหนดให้สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา และจำเลย มีสิทธิที่จะตั้งทนายความเพื่อทำหน้าที่แก้ต่างคู่ความในคดี แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงความเชี่ยวชาญของวิชาชีพทนายความไว้แต่อย่างใด

วิเคราะห์ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พบว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดให้แต่งตั้งทนายความอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ แทนคู่ความ ดังนี้ (2.1) คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือผู้แทนโดยชอบธรรมในกรณีที่คู่ความเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือผู้แทนในกรณีที่คู่ความเป็นนิติบุคคล จะว่าความด้วยตนเองและดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ของตน หรือจะแต่งตั้งทนายความคนเดียวหรือหลายคนให้ว่าความและดำเนิน

กระบวนการพิจารณาแทนตนก็ได้ ถ้าคู่ความ หรือผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำหนังสือมอบอำนาจให้บุคคลใดเป็นผู้แทนตนในคดี ผู้รับมอบอำนาจเช่นว่านั้นจะว่าความอย่างไร หมายความว่าไม่ได้ แต่ยอมตั้งทนายความเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ (มาตรา 60) (2.2) การตั้งทนายความนั้น ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อตัวความและทนายความ แล้วยื่นต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวน ใบแต่งตั้งทนายนี้ให้ใช้ได้เฉพาะคดีเรื่องหนึ่ง ๆ ตามที่ได้ยื่นไว้เท่านั้น เมื่อทนายความผู้ใดได้รับมอบอำนาจทั่วไปที่จะแทนบุคคลอื่นไม่ว่าในคดีใด ๆ ให้ทนายความผู้นั้นแสดงใบมอบอำนาจทั่วไป แล้วคัดสำเนายื่นต่อศาลแทนใบแต่งตั้งทนาย เพื่อดำเนินคดีเป็นเรื่อง ๆ ไป ตามความในมาตรานี้ (มาตรา 61)

ดังนั้น จากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น เป็นกฎหมายที่กำหนดให้ตั้งแต่งทนายความอำนาจว่าความและดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ แทนคู่ความ แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงความเชี่ยวชาญของวิชาชีพทนายความไว้แต่อย่างใด

วิเคราะห์เปรียบเทียบทนายความของสหรัฐอเมริกา เห็นได้ว่า Attorney ของสหรัฐอเมริกา จะทำหน้าที่ในฐานะเนติบัณฑิต และโซลิซิเตอร์ ทั้งนี้ Attorney จะต้องได้รับใบอนุญาตว่าความ (A License to Practice Law) การที่จะได้รับใบอนุญาตว่าความนั้นจะต้องผ่านการทดสอบเป็นเนติบัณฑิตเสียก่อน ซึ่งการทดสอบวัดความรู้เพื่อเป็นเนติบัณฑิตนั้นมีลักษณะคล้ายกับการสอบเนติบัณฑิตของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เรื่องการออกใบอนุญาตว่าความก็ การทดสอบเพื่อวัดความรู้เป็นเนติบัณฑิตก็เป็นกิจการภายในของแต่ละมลรัฐ ดังนั้นเกณฑ์ในการทดสอบวัดความรู้เป็นเนติบัณฑิต แต่ละมลรัฐจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ของตัวเอง และอาจมีความแตกต่างกัน โดยแต่ละมลรัฐก็จะมีเนติบัณฑิตเป็นของตัวเอง ที่เรียกว่า The Code of Professional Responsibility ในขณะที่ The American Bar Association จะทำหน้าที่เป็นเพียงสมาคมหรือสโมสรของผู้ประกอบอาชีพนักกฎหมายทั้งหมดในสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ใช่องค์กรควบคุมในทางวิชาชีพที่มีอำนาจออกหรือเพิกถอนใบอนุญาตว่าความ (ชานินทร์ กรีวิเชียร, 2549, หน้า 35-36)

หากวิเคราะห์เปรียบเทียบทนายความในอังกฤษ เห็นได้ว่า อังกฤษได้แบ่งทนายความเป็น 2 ประเภท คือ โซลิซิเตอร์ (Solicitor) และ เนติบัณฑิต (Barrister) ถ้าเป็นโซลิซิเตอร์ก็ทำงานเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ร่างกฎหมาย ร่างพินัยกรรมให้กับลูกค้าทั้งหลาย เวลาที่ลูกค้าต้องการที่จะปรึกษาปัญหา ก็ไปหาโซลิซิเตอร์ แต่ถ้ามีความในศาลแล้ว โซลิซิเตอร์จะว่าคดีได้เฉพาะคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ บางประเภทเท่านั้น นอกจากนั้น โซลิซิเตอร์ต้องไปติดต่อกับเนติบัณฑิตให้เนติบัณฑิตว่าความให้แก่ลูกค้าของตนอีกทอดหนึ่ง โดยปกติเนติบัณฑิตจะไม่ติดต่อกับลูกค้าโดยตรง หากแต่จะติดต่อโดยผ่านโซลิซิเตอร์ และเนติบัณฑิตจะมีทนายความหน้าหอ (Clerk) คอยประสานงาน

กับโซลิซิเตอร์ โดยเนติบัณฑิตนี้จะเป็นผู้กำหนดค่าทนายความให้เนติบัณฑิตผู้เป็นนายของตนด้วย (ชานินทร์ กรีวิเชียร, 2549, หน้า 33)

ในประเทศอังกฤษ เนติบัณฑิตแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ (1) เนติบัณฑิตผู้น้อย หรือ “Junior Barristers” และ (2) เนติบัณฑิตอาวุโส หรือ “Queen’s Counsel” หรือเรียกอย่างย่อว่า “QCs” สำหรับเนติบัณฑิตอาวุโสจะต้องประกอบวิชาชีพทนายความในฐานะเป็นเนติบัณฑิตผู้น้อยมาแล้วไม่น้อยกว่า 10-20 ปี ทั้งนี้ จะมีคณะกรรมการอิสระชุดหนึ่งซึ่งมีตัวแทนจากทั้ง The Bar Council และ The Law Society ทำหน้าที่ในการคัดเลือกเนติบัณฑิตที่มีคุณสมบัติดีเด่น แล้วเสนอชื่อให้กับ ลอร์ดชานเซอร์ (Lord Chancellor) เป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง เมื่อเป็นเนติบัณฑิตอาวุโสแล้ว ก็สำคัญมากขึ้น เว้นค่าว่าความก็สูงขึ้น

ในด้านจริยธรรมของประเทศอังกฤษ ถ้าเป็นเนติบัณฑิตก็มีเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ควบคุม โดยมีสถาบัน 3 แห่ง ของเนติบัณฑิตสภารับผิดชอบคือ ซี อินนส์ เอฟ คอร์ท (The Inns of Court) คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา (The General Council of the Bar) และคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาภาค (The Circuits) ทั้ง 7 ภาค โดยมีข้อบังคับในเรื่องนี้โดยเฉพาะคือ แอนนวลสแตตเมนต์ (Annual Stat-ments) ถ้าเป็นโซลิซิเตอร์ก็มีสภาโซลิซิเตอร์ ที่เรียกว่า “เดอะ ลอว์ โซไซตี้” (The Law Society) ควบคุม โดยศาลพิจารณาคดีวินัยของโซลิซิเตอร์ (The Solicitors Disciplinary Tribunal) ตามข้อบังคับโซลิซิเตอร์ (The Solicitor’s Practice Rules) (ชานินทร์ กรีวิเชียร, 2549, หน้า 34)

จากลักษณะของทนายความของสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ เห็นได้ว่าทั้งสองประเทศให้ความสำคัญกับการประกอบวิชาชีพของทนายความอย่างยิ่ง เริ่มต้นที่การกำหนดจริยธรรมของทนายความ เพื่อให้ทนายความยึดถือปฏิบัติ กล่าวคือ เนติบัณฑิตของอังกฤษจะให้ความให้กับโจทก์หรือจำเลยนั้น นอกจากมีโอกาสพบตัวความและพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายตนแล้ว จะไม่มีโอกาสพบกับพยานปากอื่น ๆ ของฝ่ายตนอีกเลย ไม่มีโอกาสซักซ้อมพยานก่อน จนเป็นที่เข้าใจดีว่าต้องเบิกความอย่างนั้นอย่างนี้ เนติบัณฑิตผู้เป็นทนายความว่าความพบพยานครั้งแรกในห้องพิจารณาของศาลเลย เพราะฉะนั้นพยานจะเบิกความอย่างไร ทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมาเองก็ไม่ทราบล่วงหน้า จะไม่มีการเสียมสอนพยาน ทั้งทนายความเองก็ไม่เคยเห็นพยานเหล่านั้นมาก่อน โซลิซิเตอร์จะเป็นผู้ที่จัดเตรียมคดีและเตรียมพยานไว้ให้

อย่างไรก็ตาม ในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากทนายความไม่ได้แบ่งเป็น 2 สาขาอย่างของอังกฤษ ทนายความอเมริกันจึงอาจพบพยานที่ตนจะอ้างอิงให้ดูความฝ่ายตน เพื่อซักถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ ก่อนเริ่มคดีในศาลได้ (ชานินทร์ กรีวิเชียร, 2549, หน้า 36-37)

สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรศาล ทนายความ และผู้มีส่วนได้เสีย (โจทก์ จำเลย) ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องตรงกันว่า ในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งทนายความต้องมีการระบุ

ถึงความเชี่ยวชาญของตน เพราะทนายความหนึ่งท่าน ไม่ได้หมายความว่าความสามารถว่าความได้ทุกคดี ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วทนายความจะมีความถนัดในบางกลุ่มคดี อย่างไรก็ตาม แต่ด้วยสภาพของสังคมไทย เมื่อประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับคดี สิ่งแรกที่นึกถึงคือการเข้าปรึกษาทนายความ โดยไม่ทราบเลยว่าทนายที่ตนขอเข้าปรึกษานั้นเชี่ยวชาญในด้านใด แต่เข้าใจโดยภาพรวมว่าน่าจะให้คำปรึกษาแก่ตนได้ จึงเป็นที่มาของการให้ข้อมูลหรือให้คำปรึกษาในทางที่มีขอบ ไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย บางรายทำให้ประชาชนเหล่านั้นหลายเป็นผู้เสียหาย และฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำของทนายความ

ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะมีการกำหนดความเชี่ยวชาญของทนายความ ทั้งนี้ นอกจากเป็นการพัฒนาและทำให้วิชาชีพทนายความมีมาตรฐานในระดับสากลแล้ว ยังเป็นการคุ้มครองประชาชนซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ได้รับความช่วยเหลืออย่างถูกขั้นตอน

3. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย

ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษากฎหมายนั้น พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายจะต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ความ (ตัวทนาย) จึงทำให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายหลายแห่งผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่ นักกฎหมาย ส่งผลให้ในบางกรณีที่มีผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายแก่บุคคล องค์กร ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ใช่บุคคลที่เป็นทนายความของบริษัทนั้น บางกรณีเป็นเพียงผู้มีประสบการณ์และอาศัยความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของบริษัทเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปรึกษาหรือคดีไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้รับคำปรึกษาและในบางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความ

ในประเด็นนี้ หากวิเคราะห์รูปแบบของการจัดตั้งบริษัทกฎหมายนั้น เห็นได้ว่าห้างหุ้นส่วน คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงทำการร่วมกันเพื่อแสวงหากำไรและแบ่งผลกำไรจากการดำเนินกิจการนั้น ผู้เป็นหุ้นส่วนสามารถลงหุ้นด้วย เงิน ทรัพย์สิน หรือแรงงานก็ได้ ถ้าลงหุ้นด้วย ทรัพย์สิน หรือแรงงานต้องตราความเป็นจำนวนเงินห้างหุ้นส่วนมี 2 ประเภท (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2562, หน้า 283) คือ (1) ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือ ห้างหุ้นส่วนที่มีผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทเดียวคือหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิด โดยหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนทั้งหมด ห้างหุ้นส่วนสามัญจะจดทะเบียนหรือไม่ก็ได้ ถ้าจดทะเบียนจะเรียกว่า ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล และมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย (2) ห้างหุ้นส่วนจำกัด คือ ห้างหุ้นส่วนที่มีหุ้นส่วน

2 ประเภท ได้แก่ หุ้นส่วนจำกัดความรับผิด จะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ รับผิดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนจำกัด และหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ รับผิดร่วมกันในหนี้สินของห้างหุ้นส่วนทั้งหมด

หากวิเคราะห์การจัดตั้งบริษัท เห็นได้ว่าบริษัทจำกัด คือ การที่บุคคลตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ร่วมกันทำกิจการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรจากการดำเนินกิจการนั้นมาแบ่งปันกันโดยบริษัทจำกัด จะแบ่งทุนออกเป็นหุ้น มูลค่าหุ้นละเท่า ๆ กัน ผู้ลงทุนในบริษัทเรียกว่า “ผู้ถือหุ้น” โดยผู้ถือหุ้นรับผิดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ เมื่อจดทะเบียนบริษัท จำกัดแล้ว จะมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น และได้รับเลขทะเบียนนิติบุคคล 13 หลักซึ่งจะถูกใช้เป็นเลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรของกรมสรรพากรด้วย ทั้งนี้ หน้าที่ของบริษัทจำกัด ประกอบด้วย การที่บริษัทมีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้มีสิทธิ หน้าที่ รับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 รวมทั้งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ดังนี้ (สรารุข ปิตียาศักดิ์, 2547, หน้า 359-360) (1) ต้องมีที่ตั้งสำนักงานซึ่งถือเป็นภูมิลำเนาของบริษัทที่สามารถติดต่อได้หากมีการย้ายที่ตั้งสำนักงานจากที่จดทะเบียนไว้ ก็ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนย้ายที่ตั้งสำนักงานต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท (2) จัดทำสมุดทะเบียนผู้ถือหุ้น ให้จัดทำตั้งแต่วันที่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดเพื่อบันทึกข้อมูลของผู้ถือหุ้น จำนวนหุ้น และการเข้า-ออกจากการเป็นผู้ถือหุ้นรวมทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับการโอนหุ้นและการเปลี่ยนแปลงรายการต่างๆ และต้องเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานของบริษัท สมุดทะเบียนผู้ถือหุ้นต้องเปิดให้ผู้ถือหุ้นดูได้ในระหว่างเวลาทำการไม่น้อยกว่าวันละ 2 ชั่วโมง โดยไม่เก็บค่าธรรมเนียม นอกจากนี้ยังต้องจัดทำใบหุ้นให้แก่ผู้ถือหุ้นทุกคนไว้เป็นหลักฐานเพื่อแสดงการเป็นเจ้าของหุ้นและจะเก็บค่าธรรมเนียมก็ได้แต่ต้องไม่เกินสิบบาทโดยรายละเอียดในใบหุ้นต้องมีชื่อบริษัท หมายเลขหุ้น มูลค่าของหุ้น ชำระค่าหุ้นแล้วหุ้นละเท่าใด มีชื่อของผู้ถือหุ้นหรือคำว่าใบหุ้นออกให้แก่ผู้ถือ และให้กรรมการอย่างน้อย 1 คน ลงลายมือชื่อเป็นสำคัญ (3) หลังจากนั้นภายใน 6 เดือน นับจากวันที่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจะต้องจัดให้มีการประชุมสามัญผู้ถือหุ้นขึ้นเป็นครั้งแรก และต่อจากนั้นในทุกๆ รอบระยะเวลา 12 เดือนก็ต้องจัดประชุมแบบนี้อีกอย่างน้อยหนึ่งครั้ง การประชุมที่นอกเหนือจากนี้เรียกว่าการประชุมวิสามัญผู้ถือหุ้น (สรารุข ปิตียาศักดิ์, 2547, หน้า 359-360)

จากที่ได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้น เห็นได้ว่าหากบุคคลใดมีการรวมกลุ่ม เพื่อวัตถุประสงค์ในการจะกระทำกิจการอันใดและประสงค์จะแสวงหากำไรจากกิจการนั้น และมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัท

กำหนด (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง) ย่อมมีสิทธิในการจัดตั้ง ห้างหุ้นส่วนและบริษัทได้ เมื่อจัดตั้งให้อยู่ในรูปแบบของนิติบุคคลแล้ว หากได้ปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ย่อมไม่มีกฎหมายฉบับใดเอาผิดหรือมีคำสั่งให้เลิกกิจการได้ ทั้งนี้ กฎหมายไม่ได้จำกัดหรือห้ามมิให้การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทในรูปแบบของการว่าความ ให้ คำปรึกษาด้านกฎหมาย หรือการทำคดีต่าง ๆ จึงมีผลว่าการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเพื่อกระทำ กิจการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย แม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ใช่นายความและไม่มีใบอนุญาตให้เป็น นายความ ดังนั้น บุคคลทั่วไปเพียงแต่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้ง ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท บุคคลนั้นก็ยังมีสิทธิเป็นจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้

วิเคราะห์พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายควบคุมและส่งเสริมการ ประกอบอาชีพทนายความ โดยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะประกอบอาชีพทนายความไว้ ดังนี้ (1) มีสัญชาติไทย (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชา นิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความ เห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือ ประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา (4) ไม่เป็นผู้มีความ ประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่ น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ จำคุก (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมา ซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยังเกี่ยวแก่สังคม (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุ ให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ (10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงาน ส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำเว้นแต่ข้าราชการการเมือง (11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71 (มาตรา 35)

ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (มาตรา 35)

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต
- (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือ ประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจาก สถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับ

ปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งนิติบัณฑิตยสภา

(4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

(5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่า จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

(7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย

(8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยังเกี่ยวแก่สังคม

(9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ

(10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำวัน แต่ข้าราชการการเมือง

(11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

ใบอนุญาตให้เป็นทนายความนั้น มีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปีนับแต่วันออกใบอนุญาต เว้นแต่ใบอนุญาตประเภทที่เสียค่าธรรมเนียมในอัตราตลอดชีพให้มีอายุตลอดชีพของผู้ได้รับใบอนุญาต ทนายความผู้ใดที่ใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี หากประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งให้ใช้ได้สองปีนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ ในกรณีที่คณะกรรมการไม่ต่ออายุใบอนุญาตให้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 36 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม และคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 39) สำหรับทนายความที่ขาดต่ออายุใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง มีสิทธิได้รับการต่ออายุใบอนุญาต หากได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเวลาไม่เกินหกสิบวันนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุและยอมชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละยี่สิบของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น (มาตรา 40)

ทั้งนี้ เมื่อได้รับใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพทนายความแล้ว ย่อมมีสิทธิเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น (มาตรา 33)

ดังนั้น จากบทบัญญัติพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 นั้น เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ คุณสมบัติของขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต

คณะกรรมการพิจารณาปรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต รายละเอียดของใบอนุญาต ทนายความขาดจากการเป็นทนายความ และมรยาททนายความไว้ แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมายไว้แต่อย่างใด

วิเคราะห์กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนเป็นทนายความ การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และการออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ โดยได้กำหนดค่าธรรมเนียม ดังต่อไปนี้

(1) การจดทะเบียนเป็นทนายความ	800 บาท
(2) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ	ฉบับละ 4,000 บาท
(3) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี	ฉบับละ 800 บาท
(4) การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ	ฉบับละ 800 บาท
(5) การออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ	ฉบับละ 100 บาท

ดังนั้น จากบทบัญญัติกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 นั้น เป็นกฎหมายที่ประกาศใช้เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนเป็นทนายความ การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และการออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ โดยได้กำหนดค่าธรรมเนียมให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

วิเคราะห์กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายที่การประกาศใช้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต และการขอยกเลิกจากการเป็นทนายความ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (1) ผู้ใดประสงค์จะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ยื่นคำขอพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๑ ซึ่งคำขอนี้ต้องมีทนายความอย่างน้อยหนึ่งคนซึ่งได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตมาแล้วเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี ลงลายมือชื่อรับรองว่าผู้ยื่นคำขอไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต (2) เมื่อได้รับคำขอพร้อมด้วยหลักฐานให้เลขาธิการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนแล้วดำเนินการประกาศชื่อ ถิ่นที่อยู่และอาชีพของผู้ยื่นคำขอไว้ ณ สำนักงานสภาทนายความ สำนักงานเนติบัณฑิตยสภา และศาลในท้องถิ่นซึ่งผู้ยื่นคำขอมีถิ่นที่อยู่ เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน เพื่อให้โอกาสบุคคลอื่นยื่นคำคัดค้าน เมื่อได้ประกาศครบกำหนดแล้ว ให้เลขาธิการเสนอคำขอพร้อมด้วยคำคัดค้าน ถ้ามี ต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาปรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตต่อไป (3) เมื่อคณะกรรมการมีมติรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอรายใด ให้เลขาธิการดำเนินการออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี หรือ

ใบอนุญาตให้เป็นนายความตลอดชีพ แล้วแต่กรณี ให้แก่ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติไม่รับจดทะเบียนและไม่ออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอรายใด ให้เลขธิการมีหนังสือแจ้งมติไม่รับจดทะเบียนและไม่ออกใบอนุญาตพร้อมด้วยเหตุผลไปให้ผู้ยื่นคำขอทราบโดยเร็ว (4) นายความผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นนายความสองปีผู้ใดประสงค์จะทำการเป็นนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๒ สำหรับการขอต่ออายุใบอนุญาตภายหลังใบอนุญาตสิ้นอายุตามมาตรา 40 ผู้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตต้องชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละยี่สิบของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้นเมื่อยื่นคำขอตามวรรคหนึ่ง (5) นายความผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นนายความสองปีผู้ใดประสงค์จะขอรับใบอนุญาตให้เป็นนายความตลอดชีพ ให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตให้เป็นนายความตลอดชีพก่อนใบอนุญาตให้เป็นนายความสองปีดังกล่าวสิ้นอายุพร้อมด้วยหลักฐานตามที่ระบุไว้ในแบบ ท. ๓ (6) นายความผู้ใดประสงค์จะเลิกจากการเป็นนายความให้มีหนังสือแจ้งความประสงค์ต่อเลขธิการ และให้เลขธิการประกาศให้ทราบ ณ สำนักงานสภาพนายความ โดยเร็ว ในการนี้ให้ถือว่านายความผู้นั้นขาดจากการเป็นนายความในวันที่เลขธิการประกาศให้ทราบ (7) ให้นายทะเบียนจัดทำทะเบียนนายความและรับผิดชอบในการจดทะเบียน การออกใบอนุญาต การต่ออายุใบอนุญาต การออกใบแทนใบอนุญาต และการขาดจากการเป็นนายความในทะเบียนนายความ

ดังนั้น จากบทบัญญัติกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2528 นั้น เป็นกฎหมายที่การประกาศใช้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการของจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต และการขอยกเลิกจากการเป็นนายความ แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมายไว้แต่อย่างใด

ความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ อัยการ นายความ ผู้มีส่วนได้เสีย (โจทก์ จำเลย) ได้ให้ความเห็นว่า การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทให้เป็นนิติบุคคลนั้น ดังที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่ากฎหมายไม่ได้ห้ามว่าบุคคลทั่วไปไม่สามารถกระทำกิจการในรูปแบบของการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายในลักษณะของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท นั้นหมายความว่าบุคคลทั่วไปสามารถทำได้กฎหมายเพียงแต่ห้ามเรื่องของการให้คำปรึกษา การว่าความในศาล ฉะนั้น ในประเด็นนี้ เนื่องด้วยวิชาชีพนายความถือเป็นวิชาชีพที่เป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรม และเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายโจทก์หรือจำเลย หรือบุคคลอื่นใด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่การจัดตั้งหุ้นส่วนหรือบริษัทควรจำกัดให้เฉพาะผู้ที่ได้รับใบอนุญาต

ให้เป็นทนายความ ทั้งนี้ เพื่อควบคุมมาตรฐานและคุ้มครองประชาชนไม่ให้ถูกหลอกลวง จากกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ดีในการหาผลประโยชน์จากความเดือดร้อนของผู้อื่น

ดังนั้น ในกรณีนี้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 จะต้องกำหนด หลักเกณฑ์ให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ เพราะจะได้อยู่ ภายใต้การตรวจสอบและการควบคุมดูแลของสภาทนายความ ตลอดจนยังเป็นการสร้างมาตรฐาน และความน่าเชื่อถือให้แก่ประชาชนที่มาปรึกษาเกี่ยวกับอรรถคดีต่าง ๆ

บทที่ 5

โครงสร้างรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม ในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

จากการศึกษาวิจัย และผลของการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ในเรื่องหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสม ในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของทนายความคือ (1) งานรับปรึกษา อรรถคดีโดยทั่วไปและการเตรียมคดี (2) การทำหนังสือเตือน (3) งานเรียบเรียงคำคู่ความ ซึ่งได้แก่ การแต่งฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลง คำฟ้องอุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก้อภิญา และเรียบเรียงคำคู่ความอื่น รวมทั้งทำคำแถลงอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อเสนอต่อศาล (4) งานว่าความในศาล ซึ่งอาจเป็นการว่าต่างโจทก์ หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่พึงเข้ามาเป็นคู่ความในศาลด้วยการชักถาม คำน ดิง พยาน และการแถลงอื่น ๆ อันจำเป็นต้องกระทำด้วยวาจา ซึ่งพึงเสนอต่อศาล เพื่อศาลจะได้จัดบันทึกไว้ในสำนวนความ (5) การยอมรับหน้าที่ซึ่งทนายความมีหน้าที่พึงต้องผูกพันตนตามกฎหมาย เช่น การเป็นทนายความที่ศาลตั้ง เป็นต้น แต่จากสภาพการณ์แห่งปัญหาและผลกระทบจากบทบาทและหน้าที่ของทนายความยังพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าในบางกรณีมีการนำเอาชื่อของตนไปฝากตามสำนักงานทนายความที่ตนรู้จัก หรือที่สำนักงานทนายความที่ทางสภาทนายความเป็นผู้จัดให้เพียงเพื่อให้ครบระยะเวลาตามที่กำหนด โดยไม่ได้ฝึกงานในสำนักงานทนายความนั้นอย่างแท้จริง จึงทำให้ทนายความขาดประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้ และที่สำคัญทำให้การฝึกงานในภาคปฏิบัติตามที่สภาทนายความกำหนดไว้ในข้อบังคับสภาทนายความ ฯ ข้อ 13 เป็นเพียงเงื่อนไขของระยะเวลาเพื่อให้บุคคลที่ประสงค์จะเป็นทนายความ ฝึกปฏิบัติ ตลอดจนนำแนวทางและวิธีปฏิบัติมาใช้ในการทดสอบให้ผ่านตามหลักเกณฑ์ที่สภาทนายความกำหนดไว้ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นทนายความเท่านั้น

ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ พบว่าทนายความหนึ่งท่านสามารถทำคดีได้หลากหลาย เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายภาษี กฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น โดยไม่ได้ระบุดึงความเชี่ยวชาญเหมือนกับทนายความในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ทนายความจะทำหน้าที่ว่าความจะต้องมีความเชี่ยวชาญในคดีหรือเรื่องที่ตนว่าความ ซึ่งความเชี่ยวชาญจะเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะแต่การฝึกฝน โดยอาศัยประสบการณ์เท่านั้น หากแต่อาศัยการศึกษาหรืออบรมหรือผ่านการทดสอบหลักสูตรที่จัดอบรมขึ้นเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ เป็นต้น

หรือหากจะเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่น เช่น กรณีของวิชาชีพแพทย์ หากแพทย์นั้นจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกระดูก ก็ต้องไปเรียนต่อด้านข้อกระดูกเฉพาะ กล่าวคือ เมื่อเรียนจบแพทย์ 6 ปีแล้ว ก็ต้องไปเรียนต่อเฉพาะทางด้านข้อกระดูก จึงจะได้เป็นแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านข้อกระดูก เป็นต้น และปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย พบว่าปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษากฎหมายนั้นพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายจะต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ (ตัวทนาย) จึงทำให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายหลายแห่งผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่เนกกฎหมาย ส่งผลให้ในบางกรณีที่ผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายแก่บุคคล องค์กร ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ใช่บุคคลที่เป็นทนายความของบริษัทนั้น บางกรณีเป็นเพียงผู้มีประสบการณ์และอาศัยความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของบริษัทเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปรึกษาอรรถคดีไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้รับคำปรึกษาและในบางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความ

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น การวิจัยนี้ได้วิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบในหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเด็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ

ทนายความถือเป็นผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดี ซึ่งการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์สุจริตและต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและประโยชน์ของลูกความให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการนำหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีที่ได้มีภาคส่วนต่าง ๆ นำมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน แต่ยังไม่มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับทนายความแต่อย่างใด ประกอบกับในช่วงที่ผ่านมา ทนายความถือเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหน้าที่หลักของทนายความนั้น ประกอบด้วยงานรับปรึกษาอรรถคดีโดยทั่วไปและการเตรียมคดี การทำหนังสือเตือน งานเรียบเรียงคำคู่ความ ซึ่งได้แก่ การแต่งฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลง คำฟ้องอุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก้ฎีกา และเรียบเรียงคำคู่ความอื่น รวมทั้งทำคำแถลงอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อเสนอต่อศาล งานว่าความในศาล ซึ่งอาจเป็นการว่าต่างโจทก์ หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่พึงเข้ามาเป็นคู่ความในศาลด้วยการซักถาม ค้าน ดึง พยาน และการแถลงอื่น ๆ อันจำเป็นต้องกระทำด้วยวาจา ซึ่งพึงเสนอต่อศาลเพื่อศาลจะได้จัดบันทึกไว้ในสำนวนความ การยอมรับหน้าที่ซึ่งทนายความมีหน้าที่พึงต้องผูกพัน

ตนตามกฎหมาย แต่ปัญหาการเข้าสู่การเป็นทนายความ เริ่มตั้งแต่คุณสมบัติ ความเชี่ยวชาญ จนกระทั่งการจัดตั้งสำนักงานทนายความ พบว่ายังขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีวิชาชีพทนายความ ขาดความน่าเชื่อถือ และคู่ความได้รับความเสียหาย

ด้วยเหตุนี้ จึงมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยและตรวจสอบทั้งในภาควิชาการและภาคปฏิบัติการสอดคล้องกันว่าข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารจัดการงานที่ดีควรมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1) สร้างหลักเกณฑ์และกลไกที่ดีในการบริหารจัดการงานที่ดี เพื่อให้ทนายความสามารถปรับเปลี่ยนกลไกและพื้นที่การทำงานและประสานงานได้ทันทั่วทั้งในยามที่มีปัญหา

2) พัฒนาศักยภาพของทนายความให้สามารถศึกษา ค้นคว้า และเสนอแนวทางในการแก้ไขจุดบกพร่องต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการงานที่ดีอย่างถูกต้อง กล้าหาญ และเป็นธรรม

3) ปรับปรุงการตัดสินใจและการบริหารจัดการงานของการประกอบวิชาชีพทนายความให้รวดเร็ว ชัดเจน และเป็นธรรม

4) แก้ไขปัญหาทนายความที่ประพฤติมิชอบ และหลีกเลี่ยงกฎหมายเพื่อแสวงหาประโยชน์ใส่ตน

ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมาภิบาลและได้พิจารณาหลักธรรมาภิบาลตามที่หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรสากลมาใช้ ประกอบกับการพิจารณาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของทนายความที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่ามีความเหมาะสมกับการนำมาใช้สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ ทำให้ได้ร่างข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารจัดการงานที่ดี ดังนี้

ให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสภาทนายความ (ฉบับที่..) พ.ศ. .... โดยเพิ่มเนื้อหาการบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพทนายความ เป็นมาตรา 38/1 และมาตรา 38/2

“มาตรา 38/1 การบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพทนายความควรอยู่บนพื้นฐานของหลักการสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้

(1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านี้ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

(2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยบรรณกรให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

(3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

(4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

(5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

(6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน”

“มาตรา 38/2 ระบบการบริหารจัดการงานที่ดี จำเป็นต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระยะเฉพาะหน้า ระยะกลาง และระยะยาว จึงต้องดำเนินการดังนี้

(1) สถาปนายศุขภาพ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงานและกลไกการบริหารภาครัฐให้เป็นกลไกการบริหารทรัพยากรของสังคมที่โปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสมรรถนะสูง ในการนำบริการไปสู่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิธีทำงานของเจ้าหน้าที่ ให้ถือประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมาย

(2) ทนายนายศุขภาพ ต้องมีการปฏิรูปและสนับสนุนการทำหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ซื่อตรง เป็นธรรมต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบการตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการ

(3) ประชาชน ต้องสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ เพื่อเป็นพลังที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารจัดการงานที่ดี”

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยใบอนุญาตให้เป็นทนายความ พ.ศ. 2529 และข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529 บุคคลดังกล่าวย่อมสามารถประกอบวิชาชีพทนายความได้ ประเด็นว่าในเรื่องของความเชี่ยวชาญ

ของการประกอบวิชาชีพทนายความนั้นพบว่า ทนายความจะพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ โดยมีการรับประสบการณ์ การฝึกฝนอบรม มีการลองผิดลองถูก จนเกิดความรู้ความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะนำไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ และถ่ายทอดให้กับผู้อื่น นอกจากนั้นทนายความบางกลุ่ม ต้องไปอาศัยอยู่กับผู้ที่เป็นอาจารย์เพื่อรับการถ่ายทอดเคล็ดวิชาชีพนั้น ๆ เริ่มเรียนรู้งานในระดับพื้นฐาน ในฐานะเด็กฝึกงาน จนได้รับการยอมรับจากอาจารย์จนได้เป็นศิษย์เอกได้รับการถ่ายทอดเคล็ดลับของวิชาขั้นสุดยอดเพื่อออกไปทำงานเลี้ยงตนเองและถ่ายทอดวิชาชีพให้กับลูกศิษย์ของตนเองต่อไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาคือ ทนายความหนึ่งท่านสามารถทำได้หลากหลาย เช่น กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายภาษี กฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น โดยไม่ได้ระบุถึงความเชี่ยวชาญเหมือนกับทนายความในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ทนายความจะทำหน้าที่ว่าความจะต้องมีความเชี่ยวชาญในคดีหรือเรื่องที่ตนว่าความ ซึ่งความเชี่ยวชาญจะเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะแต่การฝึกฝนโดยอาศัยประสบการณ์เท่านั้น หากแต่อาศัยการศึกษาหรืออบรมหรือผ่านการทดสอบหลักสูตรที่จัดอบรมขึ้นเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญ เป็นต้น

ดังนั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอมีการกำหนดเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความ ดังนี้

ให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสภาทนายความ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... โดยเพิ่มเนื้อหาความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความ เป็นมาตรา 41/1 มาตรา 41/2 และ มาตรา 42/3

“มาตรา 41/1 ให้ทนายความที่มีความประสงค์จะเป็นทนายความเชี่ยวชาญตามข้อบังคับนี้ ยื่นแบบแสดงความประสงค์รับเป็นทนายความต่อสภาทนายความเพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความที่ยื่นแสดงความประสงค์จะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความ ตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ไม่ว่ากรณีใด ๆ

(2) ไม่เป็นบุคคลซึ่งถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งสภาทนายความมีคำสั่งระงับการปฏิบัติหน้าที่

(3) ไม่เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความ”

“มาตรา 41/2 การจัดทำบัญชีรายชื่อ แยกเป็น 2 บัญชี ดังนี้

(1) บัญชี 1 ทนายความที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ให้กำหนดความเชี่ยวชาญแบ่งเป็นสาขาดังนี้

ก. กฎหมายแพ่ง

ข. กฎหมายพาณิชย์

ค. กฎหมายธุรกิจ

ง. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

จ. กฎหมายระหว่างประเทศ

ฉ. กฎหมายภาษี

ช. กฎหมายอาญา

ซ. กฎหมายล้มละลาย

ฅ. กฎหมายปกครอง

ญ. อนุญาโตตุลาการ

ฎ. ทุจริตและประพฤติมิชอบ

ฏ. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) บัญชี 2 ทนายความที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี จะตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญตาม ทนายความบัญชี 1 ต่อเมื่อคณะกรรมการสภาพทนายความเห็นชอบ”

“มาตรา 41/3 หากทนายความที่ขึ้นบัญชี 1 แล้วประพฤติผิดมรรยาททนายความ จงใจละทิ้งคดี ไม่มาศาลตามนัด หรือกระทำการใด ๆ ไม่เรียบร้อยต่อวิชาชีพทนายความ โดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือเหตุอันสมควร คณะกรรมการสภาพทนายความมีอำนาจเพิกถอนทนายความผู้นั้น ออกจากบัญชี 1 ได้”

1.3 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย

ในปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษากฎหมายนั้น ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ออกเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายจะต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ (ตัวทนาย) จึงทำให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายหลายแห่งผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่เนกกฎหมาย ส่งผลให้ในบางกรณี ที่ผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายแก่บุคคล องค์กร ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือบุคคลอื่น ที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่ใช่บุคคลที่เป็นทนายความของบริษัทนั้น บางกรณีเป็นเพียงผู้มีประสบการณ์และอาศัยความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของบริษัทเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปรึกษาอรรถคดี ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้รับคำปรึกษาและในบางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความ

ดังนั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงเห็นควรเสนอมีการกำหนดเกี่ยวกับการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ดังนี้

ให้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสภาพทนายความ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... โดยเพิ่มเนื้อหา การขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย เป็นมาตรา 35/1 มาตรา 35/2 มาตรา 35/3 และมาตรา 35/4

“มาตรา 35/1 ผู้ซึ่งจะขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายได้ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(1) เป็นผู้ซึ่งจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติ

สภาทนายความ พ.ศ. 2528

(2) ไม่เป็นผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความ

(3) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล”

“มาตรา 35/2 บุคคลทั่วไปหรือผู้ซึ่งไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา 35/1 หากประสงค์จะขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการสภาทนายความ”

“มาตรา 35/3 บุคคลตามมาตรา 35/2 ซึ่งขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(1) มีสัญชาติไทย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย

(3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตร ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตร

(4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

(5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

(7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย

(8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม

(9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย”

“มาตรา 35/4 หากได้รับการอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายแล้ว กระทำผิดกฎหมาย กฎระเบียบ หรือการไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ คณะกรรมการสภาทนายความมีอำนาจเพิกถอนใบอนุญาตนั้น”

2. ร่างปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

จากประเด็นหลักในการยกร่างบทบัญญัติปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 สามารถสรุปโดยย่อเป็นตารางได้ดังนี้ (ตามตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 กับร่างปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติ
ทนายความ พ.ศ. 2528

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
	พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528”	พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่..) พ.ศ. ....”	
	พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับ เมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็น ต้นไป	พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้ บังคับตั้งแต่วันถัดจากวัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป	
3	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 1 สภาพทนายความ			
6-10	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 2 สมาชิกสภาพทนายความ			
11-13	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 3 คณะกรรมการสภาพทนายความ			
23-34	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 4 การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ			
33-35	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
35/1		<u>ผู้ที่จะขออนุญาตเปิด บริษัทที่ปรึกษากฎหมายได้ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้</u>	เพื่อกำหนด หลักเกณฑ์การขอ อนุญาตเปิดบริษัทที่ ปรึกษากฎหมายและ

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<p><u>(1) เป็นผู้ซึ่งจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติสภาทนายความ พ.ศ. 2528</u></p> <p><u>(2) ไม่เป็นผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความ</u></p> <p><u>(3) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล”</u></p>	ให้อยู่ภายใต้การควบคุมของสภาทนายความ
35/2		<p><u>บุคคลทั่วไปหรือผู้ซึ่งไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา 35/1 หากประสงค์จะขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการสภาทนายความ</u></p>	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายและให้อยู่ภายใต้การควบคุมของสภาทนายความ
35/3		<p><u>บุคคลตามมาตรา 35/2 ซึ่งขอใบอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องมีคุณสมบัติดังนี้</u></p> <p><u>(1) มีสัญชาติไทย</u></p> <p><u>(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย</u></p> <p><u>(3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตร ซึ่งเทียบ</u></p>	เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายและให้อยู่ภายใต้การควบคุมของสภาทนายความ

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<p><u>ได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือ อนุปริญญาจากสถาบันการศึกษา ซึ่งสภาทนายความเห็นว่า สถาบันการศึกษานั้นมี มาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับ ปริญญาตรีหรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตร</u></p> <p><u>(4) ไม่เป็นผู้มีความ ประพฤติเสื่อมเสียหรือ บกพร่องในศีลธรรมอันดีและ ไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่ง แสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจ ในความซื่อสัตย์สุจริต</u></p> <p><u>(5) ไม่อยู่ในระหว่าง ต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษา ถึงที่สุดให้จำคุก</u></p> <p><u>(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ จำคุกในคดีที่คณะกรรมการ เห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อม เสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ</u></p> <p><u>(7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำ พิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย</u></p> <p><u>(8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่ง เป็นที่รังเกียจแก่สังคม</u></p>	

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<u>(9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการ หรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้ เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการ อนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษา กฎหมาย</u>	
35/4		<u>หากได้รับการอนุญาตเปิด บริษัทที่ปรึกษากฎหมายแล้ว กระทำผิดกฎหมาย กฎระเบียบ หรือ การไม่ปฏิบัติตาม ข้อบังคับสภาพทนายความ คณะกรรมการสภาพทนายความ มีอำนาจเพิกถอนใบอนุญาต นั้น</u>	เพื่อกำหนด หลักเกณฑ์การขอ อนุญาตเปิดบริษัทที่ ปรึกษากฎหมายและ ให้อยู่ภายใต้การ ควบคุมของสภา ทนายความ
36-38	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
38/1		<u>การบริหารจัดการงานที่ดี ของการประกอบวิชาชีพ ทนายความควรอยู่บนพื้นฐาน ของหลักการสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้</u> <u>(1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับ ต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและ สังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ เหล่านี้ โดยถือว่าเป็นการ</u>	เพื่อการบริหาร จัดการงานที่ดีของ การประกอบวิชาชีพ ทนายความ

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<p><u>ปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่</u> <u>ตามอำเภอใจหรืออำนาจของ</u> <u>ตัวบุคคล</u></p> <p><u>(2) หลักคุณธรรม ได้แก่</u> <u>การยึดมั่นในความถูกต้องดี</u> <u>งาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่</u> <u>ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติ</u> <u>หน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม</u> <u>และส่งเสริมสนับสนุนให้</u> <u>ประชาชนพัฒนาตนเองไป</u> <u>พร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมี</u> <u>ความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน</u> <u>อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบ</u> <u>อาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ</u></p> <p><u>(3) หลักความโปร่งใส ได้แก่</u> <u>การสร้างควมไว้วางใจซึ่งกัน</u> <u>และกันของคนในชาติ โดย</u> <u>ปรับปรุงกลไกการทำงานของ</u> <u>องค์กรทุกวงการให้มีความ</u> <u>โปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูล</u> <u>ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่าง</u> <u>ตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจ</u> <u>ง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูล</u> <u>ข่าวสารได้สะดวกและมี</u> <u>กระบวนการให้ประชาชน</u></p>	

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<p><u>ตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้</u></p> <p><u>(4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ</u></p> <p><u>(5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน</u></p> <p><u>(6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า</u></p>	

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<u>สร้างสรรค้สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน</u>	
38/2		<p><u>ระบบการบริหารจัดการงานที่ดี จำเป็นต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งในระยะเฉพาะหน้า ระยะกลาง และระยะยาว จึงต้องดำเนินการดังนี้</u></p> <p><u>(1) สภาทนายความ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงานและกลไกการบริหารภาครัฐให้เป็นกลไกการบริหารทรัพยากรของสังคมที่โปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสมรรถนะสูง ในการนำบริการไปสู่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิธีทำงานของเจ้าหน้าที่ ให้ถือประโยชน์ของประชาชนเป็นจุดมุ่งหมาย</u></p>	เพื่อการบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพทนายความ

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<p><u>(2) ทนายความ ต้องมีการปฏิบัติและสนับสนุนการทำหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ซื่อตรง เป็นธรรม ต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบการตรวจสอบที่มีคุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการ</u></p> <p><u>(3) ประชาชน ต้องสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อเป็นพลังที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารจัดการงานที่ดี</u></p>	
39-41	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
41/1		<p><u>ให้ทนายความที่มีความประสงค์จะเป็นทนายความ เชี่ยวชาญตามข้อบังคับนี้ ยื่นแบบแสดงความประสงค์รับเป็นทนายความต่อสภาทนายความเพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อ ทนายความที่ยื่นแสดงความประสงค์จะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้</u></p>	<p>เพื่อกำหนดความเชี่ยวชาญวิชาชีพทนายความ</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<p><u>(1) ไม่เป็นผู้ประพฤติดิต</u> <u>มรรยาททนายความ ตาม</u> <u>ข้อบังคับสภาทนายความว่า</u> <u>ด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.</u> <u>2529 ไม่ว่ากรณีใด ๆ</u></p> <p><u>(2) ไม่เป็นบุคคลซึ่งถูก</u> <u>ร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติ</u> <u>หน้าที่ซึ่งสภาทนายความมี</u> <u>คำสั่งระงับการปฏิบัติหน้าที่</u></p> <p><u>(3) ไม่เป็นบุคคลที่หย่อน</u> <u>ความสามารถในการปฏิบัติ</u> <u>หน้าที่ทนายความ</u></p>	
41/2		<p><u>การจัดทำบัญชีรายชื่อ แยก</u> <u>เป็น 2 บัญชี ดังนี้</u></p> <p><u>(1) บัญชี 1 ทนายความที่มี</u> <u>ประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป</u> <u>ให้กำหนดความเชี่ยวชาญ</u> <u>แบ่งเป็นสาขา ดังนี้</u></p> <p><u>ก. กฎหมายแพ่ง</u> <u>ข. กฎหมายพาณิชย์</u> <u>ค. กฎหมายธุรกิจ</u> <u>ง. กฎหมายทรัพย์สินทาง</u> <u>ปัญญา</u> <u>จ.กฎหมายระหว่างประเทศ</u> <u>ฉ. กฎหมายภาษี</u> <u>ช. กฎหมายอาญา</u></p>	

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
		<u>ช. กฎหมายล้มละลาย</u> <u>ฉ. กฎหมายปกครอง</u> <u>ญ. อนุญาโตตุลาการ</u> <u>ฎ. ทูจริตและประพฤติมิ</u> <u>ขอบ</u> <u>ฏ. องค์กรปกครองส่วน</u> <u>ท้องถิ่น</u> <u>(2) บัญชี 2 ทนายความที่มี</u> <u>ประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี จะตั้ง</u> <u>เป็นผู้เชี่ยวชาญตามทนายความ</u> <u>บัญชี 1 ต่อเมื่อคณะกรรมการ</u> <u>สภาทนายความเห็นชอบ</u>	
41/3		<u>หากทนายความที่ขึ้นบัญชี 1</u> <u>แล้วประพฤติผิดมรรยาท</u> <u>ทนายความ จงใจละทิ้งคดี ไม่มา</u> <u>ศาลตามนัด หรือกระทำการใด ๆ</u> <u>ไม่เรียบร้อยต่อวิชาชีพทนายความ</u> <u>โดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือเหตุอัน</u> <u>สมควร คณะกรรมการสภา</u> <u>ทนายความมีอำนาจเพิกถอน</u> <u>ทนายความผู้นั้นออกจากบัญชี 1 ได้</u>	
42-44	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 5 การประชุมใหญ่ของสภาทนายความ			
45-52	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข

มาตรา	พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	ร่างปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528	เหตุผลในการแก้ไข
หมวด 6 มรรยาททนายความ			
51-53	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 7 คณะกรรมการมรรยาททนายความ			
54-72	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 8 กองทุนสวัสดิการทนายความ			
73	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 9 การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย			
74-81	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข
หมวด 10 บทกำหนดโทษ			
81-83	.....	.....	ไม่มีการแก้ไข

3. ร่างพระราชบัญญัติพินัยกรรม (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ....

บันทึกหลักการและเหตุผล

ประกอบร่างพระราชบัญญัติพินัยกรรม (ฉบับที่..)

พ.ศ. ....

หลักการ

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยพินัยกรรมครั้งนี้ เพื่อเพิ่มหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพพินัยกรรม ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพพินัยกรรม และการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย จึงจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในครั้งนี้

เหตุผล

เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยพินัยกรรมในปัจจุบันไม่ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพพินัยกรรม การกำหนดความเชี่ยวชาญในวิชาชีพพินัยกรรม มีผลโดยตรงทั้งต่อความเชื่อมั่นและการยอมรับของวิชาชีพพินัยกรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพพินัยกรรม การกำหนดความเชี่ยวชาญในวิชาชีพพินัยกรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

ร่าง

พระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่..)

พ.ศ. ....

_____

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายทนายความ

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่..)

พ.ศ. ....”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/1 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“ผู้ซึ่งจะขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายได้ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(1) เป็นผู้ซึ่งจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติ

สภาทนายความ พ.ศ. 2528

- (2) ไม่เป็นผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความ
- (3) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล”

มาตรา 4 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/2 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“บุคคลทั่วไปหรือผู้ซึ่งไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา 35/1 หากประสงค์จะขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการสภาทนายความ”

มาตรา 5 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/3 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“บุคคลตามมาตรา 35/2 ซึ่งขอใบอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษา
กฎหมาย
- (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตร
ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่า
สถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตร
- (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่ใช่ผู้
ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการ
เห็นว่าน่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยังเกี่ยวแก่สังคม
- (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพใน
การอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย”

มาตรา 6 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/4 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“หากได้รับการอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายแล้ว กระทำผิดกฎหมาย กฎระเบียบ หรือการไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ คณะกรรมการสภาทนายความมีอำนาจ เพิกถอนใบอนุญาตนั้น”

มาตรา 7 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 38/1 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“การบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพทนายความควรอยู่บนพื้นฐาน ของหลักการสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้

(1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็น ธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านี้ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

(2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชน พัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบ อาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

(3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

(4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และ เสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การได้ สวนสาธารณะ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

(5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความ รับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

(6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เป็น ประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์ สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ สมบูรณ์ยั่งยืน”

มาตรา 8 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 38/2 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“ระบบการบริหารจัดการงานที่ดี จำเป็นต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งใน ระยะเฉพาะหน้า ระยะกลาง และระยะยาว จึงต้องดำเนินการดังนี้

(1) สภาทนายความ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงานและกลไกการบริหารภาครัฐให้เป็นกลไกการบริหารทรัพยากรของสังคมที่ โปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสมรรถนะสูง ในการนำบริการไปสู่ ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิธีทำงานของเจ้าหน้าที่ ให้ถือประโยชน์ของ ประชาชนเป็นจุกมุงหมาย

(2) ทนายความ ต้องมีการปฏิรูปและสนับสนุนการทำหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ซื่อตรง เป็นธรรมต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบการตรวจสอบที่มี คุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการ

(3) ประชาชน ต้องสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อ เป็นพลังที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารจัดการงานที่ดี”

มาตรา 9 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 41/1 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“ให้ทนายความที่มีความประสงค์จะเป็นทนายความเชี่ยวชาญตามข้อบังคับนี้ ขึ้น แบบแสดงความประสงค์รับเป็นทนายความต่อสภาทนายความเพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อ ทนายความที่ ขึ้นแสดงความประสงค์จะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความ ตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วย มรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ไม่ว่ากรณีใด ๆ

(2) ไม่เป็นบุคคลซึ่งถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งสภาทนายความมี คำสั่งระงับการปฏิบัติหน้าที่

(3) “ไม่เป็นบุคคลที่หย่อนความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความ”

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 41/2 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“การจัดทำบัญชีรายชื่อ แยกเป็น 2 บัญชี ดังนี้

(1) บัญชี 1 ทนายความที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ให้กำหนดความเชี่ยวชาญ แบ่งเป็นสาขาดังนี้

- ก. กฎหมายแพ่ง
- ข. กฎหมายพาณิชย์
- ค. กฎหมายธุรกิจ
- ง. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา
- จ. กฎหมายระหว่างประเทศ
- ฉ. กฎหมายภาษี
- ช. กฎหมายอาญา
- ซ. กฎหมายล้มละลาย
- ฅ. กฎหมายปกครอง
- ญ. อนุญาโตตุลาการ
- ฎ. ทูจริตและประพฤตินิยมชอบ
- ฏ. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) บัญชี 2 ทนายความที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี จะตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญตาม
ทนายความบัญชี 1 ต่อเมื่อคณะกรรมการสภาพทนายความเห็นชอบ

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 41/3 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ
พ.ศ. 2528

“หากทนายความที่ขึ้นบัญชี 1 แล้วประพฤติผิดมรรยาททนายความ จงใจละทิ้งคดี
ไม่มาศาลตามนัด หรือกระทำการใด ๆ ไม่เรียบร้อยต่อวิชาชีพทนายความ โดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือ
เหตุอันสมควร คณะกรรมการสภาพทนายความมีอำนาจเพิกถอนทนายความผู้นั้นออกจากบัญชี 1 ได้”

มาตรา 11 บรรดาบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งที่
มีอยู่ก่อนหรือในวันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้ ให้ใช้ได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับ
พระราชบัญญัตินี้

มาตรา 12 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

นายกรัฐมนตรี

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันทนายความมีบทบาทและหน้าที่ของทนายความหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการรับปรึกษาอรรถคดีโดยทั่วไปและการเตรียมคดี การทำหนังสือเตือน งานเรียบเรียงคำคู่ความ ซึ่งได้แก่ การแต่งฟ้อง คำให้การ คำร้อง คำแถลง คำฟ้องอุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก้ฎีกา และเรียบเรียงคำคู่ความอื่น รวมทั้งทำคำแถลงอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อเสนอต่อศาล งานว่าความในศาล ซึ่งอาจเป็นการว่าต่างโจทก์ หรือแก้ต่างจำเลย หรือบุคคลอื่นที่พึงเข้ามาเป็นคู่ความในศาลด้วยการซักถาม คำนั่งฟัง พยาน และการแถลงอื่น ๆ อันจำเป็นต้องกระทำด้วยวาจา ซึ่งพึงเสนอต่อศาล เพื่อศาลจะได้จัดบันทึกไว้ในสำนวนความ และการยอมรับหน้าที่ซึ่งทนายความมีหน้าที่พึงต้องผูกพันตนตามกฎหมาย ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายและประชาชน จึงจำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักธรรมาภิบาล มิฉะนั้น ทำหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลแล้ว อาจส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดความโปร่งใส การทำพยานหลักฐานเท็จ การให้ข้อมูลแก่ลูกค้าความในทางที่มีขอบ เหล่านี้

ดังนั้น เพื่อให้ทนายความทำหน้าที่โดยชอบธรรมและเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล การวิจัยนี้จึงได้กำหนดรูปแบบหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

1. สรุป อภิปรายผล

ในปัจจุบันแม้ว่ามีกฎหมายควบคุมวิชาชีพทนายความไว้ แต่พบว่ายังขาดการควบคุมการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ ความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพทนายความ และมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย จึงเป็นที่มาของการศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์ของปัญหาและผลกระทบดังกล่าว เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพการณ์ของปัญหาที่มีจริงและส่งผลกระทบที่เป็นสาเหตุของปัญหา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ปัญหาเกี่ยวกับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ เนื่องด้วยสำนักงานทนายความเปิดรับผู้เข้าอบรมฝึกงานในภาคปฏิบัติหลายสำนักงาน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือมีบางแห่งที่ยอมลงลายมือชื่อรับรองให้ผู้ฝึกงาน โดยที่ผู้ฝึกงานนั้นไม่เข้าฝึกงานอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่าฝากชื่อไว้ ซึ่งบุคคลนั้นอาจไม่ปฏิบัติตามภารกิจอื่น ๆ ของตน แต่เมื่อถึงเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือ

ครบกำหนดเวลาฝึกงาน ก็จะให้สำนักงานกฎหมายลงลายมือชื่อรับรองว่ามาฝึกงาน จากผลของการกระทำดังกล่าว ทำให้มีทนายความบางกลุ่มไม่ตระหนักถึงการประกอบวิชาชีพทนายความ บางรายทอดทิ้งคดี บางรายให้คำปรึกษาในทิศทางที่ไม่ชอบธรรม ดังจะเห็นได้จากคำสั่งสภานายกพิเศษที่ 20/2533 ป. คิดต่อว่าจ้างและจ่ายค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นทนายความว่าคดีแก้ต่างให้บุตรชาย ผู้ถูกกล่าวหาทอดทิ้งคดี ป. ย่อมได้รับความเสียหายมีสิทธิกล่าวหาทนายความประพฤติผิดมรรยาททนายความได้ ซึ่งตามคำสั่งสภานายกพิเศษที่ 20/2533 สะท้อนให้เห็นว่า ทนายความไม่ได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของทนายความ ละเลยต่อหน้าที่โดยทอดทิ้งคดี ส่งผลให้คดีได้รับความเสียหาย ซึ่งในการละทิ้งคดีนั้น หากพิจารณาองค์ประกอบจะเห็นได้ว่าเกิดขึ้นจากเหตุหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ความสามารถ กล่าวคือ ไม่มีองค์ความรู้ที่จะสามารถทำคดีดังกล่าวต่อไปได้ หรือความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการที่บุคคลใดจะรับหน้าที่ใด ผู้นั้นต้องตระหนักเป็นอย่างดีว่าจะทำงานนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากนั้นยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539 ที่ว่า พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มีได้บัญญัติห้ามศาลที่จะวินิจฉัยว่าทนายความผู้มีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความ เพื่อวินิจฉัยความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีละเมิด แม้จำเลยทั้งสองจะเป็นลูกจ้างของบริษัทประกันภัยและรับเข้าเป็นทนายความแก้ต่างให้โจทก์ในฐานะลูกจ้างของบริษัทประกันภัยก็ตาม แต่การที่ได้ลงลายมือชื่อในใบแต่งตั้งทนายความแต่งตั้งจำเลยทั้งสอง ถือว่า โจทก์ได้แต่งตั้งจำเลยทั้งสองเป็นทนายความให้ความแล้ว เห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539 ได้วินิจฉัยว่าศาลย่อมมีอำนาจพิพากษาว่าทนายความผู้มีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความได้ ซึ่งในประเด็นนี้จำเลยทั้งสองได้ลงลายมือชื่อในใบแต่งตั้งทนายความแต่งตั้งจำเลยทั้งสอง ถือว่า โจทก์ได้แต่งตั้งจำเลยทั้งสองเป็นทนายความให้ความแล้ว เมื่อจำเลยทั้งสองมีพฤติกรรมที่ขัดต่อมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ศาลย่อมพิจารณาและพิพากษาว่าจำเลยทั้งสองซึ่งเป็นทนายความนั้นเป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความ สะท้อนให้เห็นว่ายังมีทนายความบางกลุ่มที่มีการประพฤติผิดมรรยาททนายความ ซึ่งการกระทำในลักษณะนี้อาจมาจากการไม่รู้อย่างแท้จริง หรือรู้แต่ยังฝ่าฝืน ดังนั้น ในประเด็นเกี่ยวกับการทำหน้าที่ที่ต้องมีประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้ จำเป็นอย่างยิ่งต้องนำเรื่องธรรมาภิบาลมาแนวทางในการยึดถือปฏิบัติในการปฏิบัติหน้าที่

ปัญหาเกี่ยวกับความเชี่ยวชาญของทนายความ เนื่องด้วยการทำหน้าที่ทนายความตามความเชี่ยวชาญของแต่ละคดีนั้น จะต้องใช้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญ เช่น เป็นทนายความ

ด้านสิ่งแวดล้อม คุณแลคคีและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องทางสิ่งแวดล้อม เช่น ทำงานให้กับกลุ่มผู้สนับสนุนสิ่งแวดล้อม บริษัทกำจัดขยะหรือหน่วยงานรัฐในการช่วยเหลือกฎหมายต่าง ๆ ทัศนคติด้านภาษีอากร คุณแลคคีที่เกี่ยวข้องกับภาษีให้กับบุคคลและบริษัทต่าง ๆ พวกเขาช่วยเหลือลูกค้าเกี่ยวกับข้อตกลงที่มีความซับซ้อน เพื่อให้ลูกค้าจ่ายภาษีที่เหมาะสมกับรายได้กำไรหรืออสังหาริมทรัพย์ที่มี ทัศนคติด้านทรัพย์สินทางปัญญา ทำหน้าที่ด้านกฎหมาย การลงทุน ลิขสิทธิ์ การค้าและการฝีมือ เช่น คนตรี หนังสือและภาพยนตร์ ทัศนคติการครอบครัวยุคใหม่ ทำงานด้านกฎหมายในเรื่องภายในครอบครัว พวกเขาให้คำแนะนำลูกค้าเกี่ยวกับการหย่าร้าง การเลี้ยงบุตรและการรับบุตรบุญธรรม ทัศนคติด้านความปลอดภัย ทำงานด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อหรือขายหุ้น รักษาและดูแลเอกสารและข้อมูลที่เป็นความลับ เป็นต้น แต่ในกฎหมายควบคุมการวิชาชีพทัศนคติกลับไม่ได้กำหนดถึงความเชี่ยวชาญไว้ ส่งผลให้ปัจจุบันทัศนคติหนึ่งท่านสามารถว่าความได้ทุกคดีตามที่ลูกค้ามาว่าจ้าง ทำให้ขาดความชำนาญ และทำให้คดีและลูกค้าได้รับความเสียหาย ซึ่งในประเด็นนี้ในต่างประเทศจะเห็นได้ว่าทัศนคติของสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ เห็นได้ว่าทั้งสองประเทศให้ความสำคัญกับการประกอบวิชาชีพของทัศนคติอย่างยิ่ง เริ่มต้นที่การกำหนดจริยธรรมของทัศนคติ เพื่อให้ทัศนคติยึดถือปฏิบัติ กล่าวคือ เนติบัณฑิตของอังกฤษจะไปว่าความให้กับโจทก์หรือจำเลยนั้น นอกจากมีโอกาสพบตัวความและพยานผู้เชี่ยวชาญของฝ่ายตนแล้ว จะไม่มีโอกาสพบกับพยานปากอื่น ๆ ของฝ่ายตนอีกเลย ไม่มีโอกาสซักซ้อมพยานก่อน จนเป็นที่เข้าใจว่าต้องเบิกความอย่างนั้นอย่างนี้ เนติบัณฑิตผู้เป็นทัศนคติว่าความพบพยานครั้งแรกในห้องพิจารณาของศาลเลย เพราะฉะนั้นพยานจะเบิกความอย่างไร ทัศนคติฝ่ายที่อ้างพยานมาเองก็ไม่ทราบล่วงหน้า จะไม่มีการเสียมสอนพยานทั้งทัศนคติเองก็ไม่เคยเห็นพยานเหล่านั้นมาก่อน โซลิซิเตอร์จะเป็นผู้ที่จัดเตรียมคดีและเตรียมพยานไว้ให้ อย่างไรก็ตาม ในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากทัศนคติไม่ได้แบ่งเป็น 2 สาขาอย่างของอังกฤษ ทัศนคติอเมริกันจึงอาจพบพยานที่ตนจะอ้างอิงให้คู่ความฝ่ายตน เพื่อซักถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ ก่อนเริ่มคดีในศาลได้ ดังนั้น ในกรณีนี้จึงจำเป็นต้องกำหนดความเชี่ยวชาญของทัศนคติแต่ละสาขาไว้ เพื่อให้ได้มาซึ่งการทำงานที่มีคุณภาพและมาตรฐานตลอดจนลูกค้าได้รับการให้คำปรึกษาอย่างถูกต้องตามสาขาความเชี่ยวชาญนั้น

ปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานของบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษากฎหมายนั้น พระราชบัญญัติทัศนคติ พ.ศ. 2528 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ขอเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายจะต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ว่าความ (ตัวทนาย) จึงทำให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายหลายแห่งผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่เนติบัณฑิต ส่งผลให้ในบางกรณีที่ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายแก่บุคคล องค์กร ห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ใช่

บุคคลที่เป็นทนายความของบริษัทนั้น บางกรณีเป็นเพียงผู้มีประสบการณ์และอาศัยความน่าเชื่อถือ และภาพลักษณ์ของบริษัทเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปรึกษาหารือคดีไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้รับคำปรึกษาและในบางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายและสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของวิชาชีพทนายความ นอกจากนี้รูปแบบการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้น เห็นได้ว่าหากบุคคลใดมีการรวมกลุ่ม เพื่อวัตถุประสงค์ในการจะกระทำกิจการอันใดและประสงค์จะแสวงหากำไรจากกิจการนั้น และมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทกำหนด (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง) ย่อมมีสิทธิในการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทได้ เมื่อจัดตั้งให้อยู่ในรูปแบบของนิติบุคคลแล้ว หากได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ย่อมไม่มีกฎหมายฉบับใดเอาผิดหรือมีคำสั่งให้เลิกกิจการได้ ทั้งนี้ กฎหมายไม่ได้จำกัดหรือห้ามมิให้การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทในรูปแบบของการว่าความ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย หรือการทำคดีต่าง ๆ จึงมีผลว่าการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเพื่อกระทำกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย แม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ใช่ทนายความและไม่มีใบอนุญาตให้เป็นทนายความ ดังนั้น บุคคลทั่วไปเพียงแต่อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท บุคคลนั้นก็ยังมีสิทธิเป็นจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้ ดังนั้น ในกรณีนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 จะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมายต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ เพราะจะได้อยู่ภายใต้การตรวจสอบและการควบคุมดูแลของสภาพทนายความ ตลอดจนยังเป็นการสร้างมาตรฐานและความน่าเชื่อถือให้แก่ประชาชนที่มาปรึกษาเกี่ยวกับอรรถคดีต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปที่ได้สรุปมาข้างต้น หากจะให้มีการนำไปสู่การดำเนินการเพื่อรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ การวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้บทบาทและหน้าที่ของทนายความมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หากจะให้มียุทธศาสตร์ของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ดังนี้

ร่างพระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ....

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ....”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/1 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 “ผู้ซึ่งจะขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายได้ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(1) เป็นผู้ซึ่งจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติ สภาทนายความ พ.ศ. 2528

(2) ไม่เป็นผู้ซึ่งขาดจากการเป็นทนายความ

(3) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล”

มาตรา 4 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/2 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“บุคคลทั่วไปหรือผู้ซึ่งไม่มีคุณสมบัติตามมาตรา 35/1 หากประสงค์จะขออนุญาต เปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการสภาทนายความ”

มาตรา 5 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/3 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“บุคคลตามมาตรา 35/2 ซึ่งขอใบอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) มีสัญชาติไทย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย

(3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญา หรือประกาศนียบัตร ซึ่งเทียบได้ ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตร

(4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่อง ในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต

(5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่า จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

(7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย

(8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยกเว้นแก่สังคม

(9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพ ในการขออนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมาย”

มาตรา 6 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 35/4 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“หากได้รับการอนุญาตเปิดบริษัทที่ปรึกษากฎหมายแล้ว กระทำผิดกฎหมาย กฎระเบียบ หรือการไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ คณะกรรมการสภาทนายความมีอำนาจเพิกถอนใบอนุญาตนั้น”

มาตรา 7 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 38/1 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“การบริหารจัดการงานที่ดีของการประกอบวิชาชีพทนายความควรอยู่บนพื้นฐานของ หลักการสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้

(1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านี้ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

(2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพ สุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

(3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

(4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การได้สวนสาธารณะ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

(5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

(6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน”

มาตรา 8 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 38/2 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“ระบบการบริหารจัดการงานที่ดี จำเป็นต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่องทั้งในระยะ เฉพาะหน้า ระยะกลาง และระยะยาว จึงต้องดำเนินการดังนี้

(1) สภาทนายความ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงานและกลไกการบริหารภาครัฐให้เป็นกลไกการบริหารทรัพยากรของสังคมที่ ไร่องใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสมรรถนะสูง ในการนำบริการไปสู่ ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ ให้ถือประโยชน์ของ ประชาชนเป็นจุดมุ่งหมาย

(2) ทนายความ ต้องมีการปฏิรูปและสนับสนุนการทำหน้าที่ด้วยความ โปร่งใส ความ รับผิดชอบ ซื่อตรง เป็นธรรมต่อลูกค้า มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระบบการตรวจสอบที่มี คุณภาพ มีมาตรฐานการให้บริการ

(3) ประชาชน ต้องสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ เพื่อ เป็นพลังที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารจัดการงานที่ดี”

มาตรา 9 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 41/1 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“ให้ทนายความที่มีความประสงค์จะเป็นทนายความเชี่ยวชาญตามข้อบังคับนี้ ยื่นแบบ แสดงความประสงค์รับเป็นทนายความต่อสภาทนายความเพื่อจัดทำบัญชีรายชื่อ ทนายความที่ยื่น แสดงความประสงค์จะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดมรรยาททนายความ ตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วย มรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ไม่ว่ากรณีใด ๆ

(2) ไม่เป็นบุคคลซึ่งถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งสภาทนายความมีคำสั่ง ระงับการปฏิบัติหน้าที่

(3) ไม่เป็นบุคคลที่ย่อนความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความ”

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 41/2 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“การจัดทำบัญชีรายชื่อ แยกเป็น 2 บัญชี ดังนี้

(1) บัญชี 1 ทนายความที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ให้กำหนดความเชี่ยวชาญ แบ่งเป็นสาขาดังนี้

- ก. กฎหมายแพ่ง
- ข. กฎหมายพาณิชย์
- ค. กฎหมายธุรกิจ
- ง. กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

- จ. กฎหมายระหว่างประเทศ
- ฉ. กฎหมายภาษี
- ช. กฎหมายอาญา
- ซ. กฎหมายล้มละลาย
- ฅ. กฎหมายปกครอง
- ญ. อนุญาโตตุลาการ
- ฎ. ทูจริตและประพฤติมิชอบ
- ฏ. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(2) บัญชี 2 ทนายความที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 5 ปี จะตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญตามทนายความบัญชี 1 ต่อเมื่อคณะกรรมการสภาทนายความเห็นชอบ

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 41/3 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

“หากทนายความที่ขึ้นบัญชี 1 แล้วประพฤติผิดมรรยาททนายความ จงใจละทิ้งคดี ไม่มาศาลตามนัด หรือกระทำการใด ๆ ไม่เรียบร้อยต่อวิชาชีพทนายความ โดยไม่มีเหตุขัดข้อง หรือเหตุอันสมควร คณะกรรมการสภาทนายความมีอำนาจเพิกถอนทนายความผู้นั้นออกจากบัญชี 1 ได้”

มาตรา 11 บรรดาบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งที่มีอยู่ก่อนหรือในวันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้ ให้ใช้ได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 12 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

3. ข้อเสนอแนะประเด็นวิจัยต่อไป

เนื่องการวิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยเฉพาะรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่ายังมีประเด็นสำคัญที่สมควรจะได้มีการทำวิจัยเพิ่มเติมต่อไปอีกเพื่อทำให้มีรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความมากขึ้น ดังนั้น การวิจัยจึงเสนอแนะประเด็นที่จะเป็นหัวข้อการวิจัยต่อ ได้แก่ ประเด็นของข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยเกณฑ์วัดผลและประเมินความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความ เนื่องจากการเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความแต่ละสาขาคตามพระราชบัญญัติทนายความ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... มาตรา 41/2 ได้กำหนดสาขาความเชี่ยวชาญไว้ ดังนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญแต่ละสาขาและทำหน้าที่ทนายความได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามสาขาที่ระบุไว้ จึงควรมีการออกข้อบังคับสภาทนายความกำหนดเกณฑ์วัดผลและประเมินความเชี่ยวชาญในวิชาชีพทนายความ

บรรณานุกรม

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)

กฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความ พ.ศ. 2535

ข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยการฝึกอบรมวิชาว่าความ พ.ศ. 2529

กฎหมายต่างประเทศ

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific : UNESCAP United

Nations Development Programme : UNDP

World Bank

The Asian Development Bank : ADB

หลักธรรมาภิบาลของสาธารณรัฐสิงคโปร์

หลักธรรมาภิบาลของสาธารณรัฐเกาหลี

หลักธรรมาภิบาลของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

หนังสือ

กระทรวงยุติธรรม. (2547). *112 ปีกับการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: ทวีวัฒนาการพิมพ์.

จิตติ ดิงศักดิ์. (2526). *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (2533). *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์. (2541). *หลักนิติธรรม (Rule of law) รวมบทความทางวิชาการ เนื่องในโอกาสครบรอบ 90 ปี ครรมาศาสตราจารย์ สัญญา ชรรณศักดิ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2562). *กฎหมายธุรกิจเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชานินทร์ ทรัพย์วิเชียร. (2549). *หลักวิชาชีพนักกฎหมายในประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบคอมพิวเตอร์*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บรรเจ็ด สิงคะเนติ. (2552). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์และบุญมี ลี. (2546). *รายงานการวิจัยตัวชี้วัดธรรมาภิบาล*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2558). *การบริหารงานภาครัฐกับการสร้างธรรมาภิบาล*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- มานิตย์ จุ่มป่า. (2554). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สภาพนายความ. (2547). *ประวัติความเป็นมา สภาพนายความ ใน คู่มือประชาชน*. กรุงเทพฯ: สภาพนายความ.
- สรารุช ปิตยาศักดิ์. (2547). *ลักษณะทั่วไปและสาระสำคัญของบริษัทจำกัด*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรชัย สรรณปรีชา. (2547). *การว่าความ (LW423)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานอัยการสูงสุด สถาบันกฎหมายอาญา. (2539). *รายงานการเสวนาทางวิชาการ คดีเซอร์รี่ แอน กระบวนการยุติธรรมการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ได้อย่างไร?*. กรุงเทพฯ: B.J.Platt processor.
- ศุภวัฒน์กร วงศ์ชนวสุ และสุรียานนท์ พลสิม. (2562). *ระบบการประเมินคุณธรรม ความโปร่งใส และธรรมาภิบาลของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในเกาหลีใต้ มาเลเซีย และสิงคโปร์*. ขอนแก่น: วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *นิติรัฐ นิติธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า. (2560). **หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560**. สำนักงานวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

วารสาร บทความ

จารุวรรณ เมณฑกา. (2546). ความโปร่งใส (Transparency) ในการดำเนินการของรัฐ. **วารสารตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา**, 2 (1) เมษายน – กันยายน.

ณรงค์ศักดิ์ สุธาวิบูลย์. (2560). รูปแบบการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทนายความอาสาของสภาทนายความไทย. **วารสารกระบวนการยุติธรรม**, 10 (1) มกราคม - เมษายน.

ไชยวัฒน์ บุญนาค. (2561). ความเข้าใจผิดบางประการเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ. **วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง**, 1 (1) มกราคม - มิถุนายน.

ดวงตา ราชอาษา สัญญา เคนาภูมิ และบุภาพร ยูภาส. (2558). แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในยุคทุนนิยม. **วารสารวิชาการแพรวกาพาสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาพาสินธุ์**, 2 (3) กันยายน - ธันวาคม.

ปิยวรรณ เสนาเจริญ. (2565). ปัญหาและแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับบทบาททนายความหรือที่ปรึกษากฎหมายในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนในคดีอาญา: กรณีศึกษาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเลย. **วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย**, 17 (60) เมษายน - มิถุนายน.

พลินตา ตันรังสรรค์. (2559). หลักนิติธรรมกับประชาธิปไตย. **จูนิตี**, มกราคม-กุมภาพันธ์.

วสันต์ เกตุพันธ์. (2564). เทคนิคการบริหารสภาทนายความสู่ความเป็นเลิศทางวิชาชีพ. **วารสารมหาจุฬานาครธรรม์**, 8 (7).

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2555). หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม. **จูนิตี**, มกราคม-กุมภาพันธ์.

วิชา มหาคุณ และคณะ. (2556). จริยธรรมในวิชาชีพนักกฎหมาย. **จูนิตี**, พฤศจิกายน-ธันวาคม.

วีระยุทธ พรพจน์ชนมาศ. (2557). องค์ประกอบของธรรมาภิบาลในโรงเรียน. **วารสารนักบริหาร**, 34 (1) มกราคม-มิถุนายน.

สุทธิเกียรติ อังกาบูรณะ. (2564). อดีต ปัจจุบัน และข้อเสนอแนะทิศทางการสู่อนาคตความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการการเมืองท้องถิ่นกับข้าราชการประจำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทย. **วารสารไทยคดีศึกษา**, 18 (1) มกราคม - มิถุนายน.

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

- จินตลีย์ อุเจริญ. (2558). *การกำหนดให้มีนายความเชี่ยวชาญในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เชาวลิต สวัสดิ์ศิรศึกษา. (2545). *บทบาทและหน้าที่ของทนายความในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐ สมบูรณ์. (2551). *การมีส่วนร่วมของทนายความในการค้นหาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการดำเนินคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรชัย อินทสุวรรณ. (2545). *การขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างทนายความกับลูกความ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เปรมิกา บุญเกิด. (2558). *จิตวิญญาณในการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ*. หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิจิตรา พงษ์จินดากร. (2525). *การทดลองสอนความรับผิดชอบแก่เด็กนักเรียนที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาแตกต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไพศาล ตั้งสมบูรณ์. (2548). *การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาคร*. หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรัชมน กำแสง. (2558). *การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการดำเนินงานมาตรฐานในสถานสงเคราะห์คนพิการ*. หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิษณุ หยกจินดา. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศักดิ์ดา ศิลประสิทธิ์. (2544). *ความคาดหวังในศักยภาพของทนายความที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความจากสภานายความแห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ศรีพัชรา ลิทธิกำจร แก้วพิจิตร. (2551). **การใช้หลักธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน.** หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อนูรัถย์ ศรีทองสุข. (2556). **ปัญหาความไม่เป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีมรยาททนายความ ของไทย.** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มยงค์ มหาวิทยาลัย รุทกิจบัณฑิตย.
- อมรรวม แก้วฟ่อง. (2542). **การเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มและการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มี ต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดน้อยในกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เอกสารอื่น ๆ

- กรรภิรมย์ โกมลารชุน และกฤตติกา เสวตอมรกุล. (2558). **การศึกษาวิชากฎหมายและองค์กร วิชาชีพกฎหมายในต่างประเทศ.** งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงาน คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก.).
- กันจันฉัตร หริรัถย์. (2560). **ทนายอาสากับความก้าวหน้าในอาชีพ.** รายงานส่วนบุคคลหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ) สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและ กิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกียรติศักดิ์ คงเขียว. (2552). **ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ขององค์การบริหารส่วนตำบลไทรทอง อำเภอลองหาด จังหวัดสระแก้ว.** ปัญหาพิเศษรัฐ ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณรงค์ เหล่าธีระเชาวน์. (2556). **หลักนิติธรรมหลักสูตร.** หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- บรรหาญ จงเจริญประเสริฐ. (2557). **ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมกับนิติรัฐ.** รายงานการ ฝึกอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตยรุ่นที่ 2 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงาน ศาลรัฐธรรมนูญ.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). **รายงานการวิจัยระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่ง ระดับสูง.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- พิทักษ์ ธรรมะ. (2557). *คิดเห็นของทนายความในจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ที่มีต่อการประกันภัยความรับผิดของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ*. งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ภัทรระ ลิ้มปีติระ. (2556). *หลักนิติธรรมสากลกับวิชาชีพทนายความ*. งานวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มะโน ทองปาน. (2546). *บทบาทของสภาทนายความกับช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย*. การอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- วิจิต บุญสนอง. (2554). *แนวทางการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี*. การวิจัยครั้งนี้ได้รับเงินทุนการวิจัยจากวิทยาลัยราชพฤกษ์.
- วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์. (2545). *การป้องกันการทุจริตยุคใหม่*. บทอภิปรายในการสัมมนา คณะกรรมการ ป.ป.ช. และผู้บริหารระดับสูง ของสำนักงาน ป.ป.ช. ณ โรงแรมมณเฑียร พัทยา จังหวัดชลบุรี วันที่ 23 กุมภาพันธ์.
- สมักร ชาวพานันท์. (2540). *การปฏิรูประบบงานของสภาทนายความ*. การอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- สหัส ไพภักดิ์. (2559). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพของทนายความขอแรงในคดีอาญาของประเทศไทย*. งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- สุรพล ภาษิตนรินทร์. (2557). *หลักนิติธรรมกับปัญหาการศึกษาอบรมในสังคมไทย*. หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Evgeny Evgenievich Egorov, Tatiana Evgenievna Lebedeva, Svetlana Viktorovna Bulganina & Lyudmila Ivanovna Vasilyeva. (2015). *Some Aspects of the Implementation of the Principle of Transparency in Russian Universities: Research, Experience, Perspectives*. International Education Studies; Vol. 8, No. 5.
- G.H. Addink and R.J.G.M. Widdershoven. (2013). *The principle of transparency in EU law*. Proefschriftmaken.nl Uitgeverij BOXPress.

Lord Bingham. (2007). The Rule of Law. *Cambridge Law Journal*, 6 6(1).

Thomas Carothers. (2009). *Rule of Law Temptations*. the fletcher forum of world affairs. vol.33:I.

Stephan Haggard, Andrew MacIntyre, and Lydia Tiede. (2008). *The Rule of Law and Economic Development*. The Annual Review of Political Science.

ฐานข้อมูลออนไลน์

กำชัย จงจักรพันธ์. (2562). *หลักนิติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://k-rc.net/imageupload/21576/_1.pdf.

ทนายความ. (2565). *รู้จักอาชีพทนายความ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.trueplookpanya.com/explorer/occupation-step3/12>.

สภาทนายความ. (2564). *ประเภทของการสอบใบอนุญาตให้เป็นทนายความ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://athiwatlawyer.com>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

รายชื่อประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รัชยาพร	นายกสภาทนายความ
2. ท่านจิรวุฒิ มหาจินดามณีกุล	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดลำพูน
3. ท่านชมเชษฐ์ จรัสกร	ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 5
4. ดร.สนธยา เครือเวทย์	อัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายภาค 5
5. ท่านสมชัย บรรจง	อัยการจังหวัดลำพูน
6. นายพรศักดิ์ แสงสว่าง	กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 5
7. ดร.เกรียงไกร กาญจนคูหา	อดีตประธานสภาทนายความจังหวัดลำพูน
8. นายเนติ บุญพุทธารักษ์	ทนายความจังหวัดลำพูน
9. ร.ต.อ.สุพจน์ นุภาส	พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองลำพูน
10. พ.ต.ท.รัฐธรรมบุญ มุลรัตน์	พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองลำพูน
11. คุณปานจิต รัตนวราหะ	หัวหน้างานติดตามและบริหารงานกฎหมาย ธนาคารกรุงไทย สำนักงานเขตลำปาง
12. นายยุทธพงษ์ ยะปัญญา	ผู้จัดการ สหกรณ์เกษตรบ้านโองง จำกัด

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เรื่อง รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ

ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับใช้วิเคราะห์รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สภาพปัญหาของทนายความในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความเป็นอย่างไร
3. ผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความเป็นอย่างไร
4. หลักธรรมาภิบาลคืออะไร มีความสำคัญอย่างไร หลักธรรมาภิบาลมีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของทนายความอย่างไร
5. หลักธรรมาภิบาลของระหว่างประเทศ ต่างประเทศ และประเทศไทยมีอะไรบ้าง
6. หลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมสำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความมีอะไรบ้าง

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น และด้วยสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หากท่านไม่สะดวกให้การสัมภาษณ์โดยตรง ใ้รขอความอนุเคราะห์ท่านให้การสัมภาษณ์ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น ระบบ Zoom, Line หรือโทรศัพท์ ผู้วิจัยกราบขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(นายศุภวิทย์ คำธิตา)

นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

กนค.0102/พิเศษ/1125

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน ว่าที่ร้อยตรี ดร.ถวัลย์ รุยาพร นายกสภามหาวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณนึญนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่านโดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1126

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน ท่านจิรวุฒิ มหาจินตมณีกุล ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดลำพูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาราชการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1127

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิตา

เรียน ท่านชมเชษฐ์ จรัสกร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 5

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิตา นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณวุฒินิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในกรณีนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนารูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิตา โทร. 081-8839442)

คนค.0102/พิเศษ/1128

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน ดร.สนธยา เครือเวทย์ อธิการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายภาค 5

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณคุณนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาารูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1129

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน ท่านสมชัย บรรจง อธิการจังหวัดลำพูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณนิตินิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาารูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1130

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิตา

เรียน คุณพรศักดิ์ แสงสว่าง กรรมการบริหารสภาทนายความภาค 5

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิตา นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณฉันทิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาารูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่านโดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิตา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1131

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน ดร.เกรียงไกร กาญจนคูหา อธิการบดีประธานสภาทนายความจังหวัดลำพูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณนิตินิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาารูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่านโดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1132

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน คุณเนติ บุญพุทธาภิรมย์ ทนายความจังหวัดลำพูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณฉันทิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักสูตรรามาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรรามาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในกรณีนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา รูปแบบของหลักสูตรรามาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่านโดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1133

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน ร.ต.อ.สุพจน์ นุกาศ พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองลำพูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณฉันทนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในกรณีนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่านโดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

คนต.0102/พิเศษ/1134

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน พ.ต.ท.รัฐธรรมบุญ มูลรัตน์ พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองลำพูน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณคุณนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักสูตรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาารูปแบบของหลักสูตรมาภิบาลที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต
สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนค.0102/พิเศษ/1135

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายสุภวิทย์ คำธิดา

เรียน คุณปานจิต รัตนวราหะ หัวหน้างานติดตามและบริหารงานกฎหมาย ธนาคารกรุงไทย
สำนักงานเขตลำปาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายสุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณนิตินิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักทรัพย์ที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์ที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในกรณีนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา รูปแบบของหลักทรัพย์ที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายสุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

กนต.0102/พิเศษ/1136

วันที่ 22 ธันวาคม 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เชิงลึกของ นายศุภวิทย์ คำธิดา

เรียน คุณยุทธพงษ์ ยะปัญญา ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรบ้านไผ่ จำกัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก

เนื่องด้วย นายศุภวิทย์ คำธิดา นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร มหาวิทยาลัยศรีปทุม ทำคุณฉันทิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบของหลักทรัพย์ค้ำประกันที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยให้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์ค้ำประกันที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความ ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง โดยข้อมูลที่ได้รับจากท่านในครั้งนี้จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา รูปแบบของหลักทรัพย์ค้ำประกันที่เหมาะสมในบทบาทและหน้าที่ของทนายความต่อไป

หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้นักศึกษาเข้าสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งนักศึกษาจะประสานงานกับท่าน โดยตรง เรื่องวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบพระคุณล่วงหน้า มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสภณ เจริญ)

รักษาราชการผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

ติดต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร

โทรศัพท์. 02-5791111 ต่อ 2388 (นายศุภวิทย์ คำธิดา โทร. 081-8839442)

ภาคผนวก ข.

พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2528

พระราชบัญญัติหนายความ

พ.ศ. 2528

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2528

เป็นปีที่ 40 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการ สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยหนายความ และให้มีกฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ.2528

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป⁽¹⁾

มาตรา 3 ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ.2508 และพระราชบัญญัติหนายความ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2514

บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

หนายความ	หมายความว่า	ผู้ที่สภาหนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นหนายความ
สภานายกพิเศษ	หมายความว่า	สภานายกพิเศษแห่งสภาหนายความ
นายก	หมายความว่า	นายกสภาหนายความ
กรรมการ	หมายความว่า	กรรมการสภาหนายความ
คณะกรรมการ	หมายความว่า	คณะกรรมการสภาหนายความ
สมาชิก	หมายความว่า	สมาชิกสภาหนายความ
ข้อบังคับ	หมายความว่า	ข้อบังคับสภาหนายความ
ใบอนุญาต	หมายความว่า	ใบอนุญาตให้เป็นหนายความ
รัฐมนตรี	หมายความว่า	รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้และกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

สภาพนายความ

มาตรา 6 ให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่งเรียกว่า สภาพนายความ ประกอบด้วยคณะกรรมการสภาพนายความ และสมาชิกสภาพนายความ มีวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ให้สภาพนายความเป็นนิติบุคคล

มาตรา 7 สภาพนายความมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- (1) ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ
- (2) ควบคุมมรรยาทของทนายความ
- (3) ส่งเสริมความสามัคคีและผูกพันของสมาชิกสภาพนายความ
- (4) ส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภาพนายความ
- (5) ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย

มาตรา 8 สภาพนายความมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) จัดทะเบียนและออกใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาพนายความ และตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 9 สภาพนายความอาจมีรายได้ดังต่อไปนี้

- (1) ค่าจดทะเบียน ค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน
- (3) รายได้จากทรัพย์สินหรือกิจการอื่น
- (4) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์

มาตรา 10 ให้รัฐมนตรีดำรงตำแหน่งสภานายกพิเศษแห่งสภานายความ และมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 2 สมาชิกสภานายความ

มาตรา 11 สมาชิกสภานายความได้แก่ ทรนายความตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 12 สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสภานายความ มีดังนี้

(1) แสดงความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ หรืออำนาจหน้าที่ของสภานายความ โดยส่งไปยังคณะกรรมการสภานายความ และในกรณีที่สมาชิกร่วมกันตั้งห้าสิบคนขึ้นไปเสนอให้คณะกรรมการสภานายความพิจารณาเรื่องใดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของสภานายความ คณะกรรมการสภานายความต้องพิจารณาและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เสนอทราบโดยมีชักช้า

(2) ชักถามเกี่ยวกับการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไปของสภานายความ ในการประชุมใหญ่ของสภานายความ

(3) เลือกหรือรับเลือกตั้งเป็นนายกหรือกรรมการสภานายความ

(4) ผดุงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพและปฏิบัติตนตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 13 สมาชิกภาพของสมาชิกย่อมสิ้นสุดลงเมื่อ

(1) ตาย

(2) ขาดจากการเป็นทรนายความตามมาตรา 44

หมวด 3 คณะกรรมการสภานายความ

มาตรา 14 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการสภานายความ ประกอบด้วยผู้แทนกระทรวงยุติธรรมหนึ่งคนและผู้แทนเนติบัณฑิตยสภาหนึ่งคน เป็นกรรมการ และนายกและกรรมการอื่นอีกไม่เกินยี่สิบสามคนซึ่งสมาชิกสภานายความทั่วประเทศได้เลือกตั้งขึ้น โดยกรรมการดังกล่าวไม่น้อยกว่าเก้าคนจะต้องมีสำนักงานประจำอยู่ตามภาคต่าง ๆ ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษาภาค ภาคละหนึ่งคน

มาตรา 15 ให้นายกแต่งตั้งกรรมการอื่นตามมาตรา 14 เป็นอุปนายกเลขาธิการ นายทะเบียน เทรย์ญิก สวัสดิการ ประชาสัมพันธ์และตำแหน่งอื่นตามความเหมาะสมด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 16 ให้นายกและกรรมการที่ได้รับเลือกตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งสาม ปี แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันมิได้

มาตรา 17 ทรายความที่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตก่อนวันเลือกตั้งนายกหรือกรรมการไม่น้อยกว่าสามสิบวันมีสิทธิเลือกตั้งนายกและหรือกรรมการ

ทรายความผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกหรือกรรมการจะต้องเป็นผู้ซึ่งได้จดทะเบียน และรับใบอนุญาตมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันเลือกตั้งนายกหรือกรรมการ

มาตรา 18 การเลือกตั้งนายกและกรรมการตามมาตรา 14 ทรายความต้องมาใช้สิทธิด้วยตนเองโดยการลงคะแนนลับ

ทรายความที่มีสำนักงานอยู่ ณ จังหวัดใด ให้ออกเสียงลงคะแนนที่จังหวัดนั้น หรือจะไปออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ก็ได้

หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งนายกและกรรมการ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 19 ให้คณะกรรมการมรรยาททรายความ มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการเลือกตั้งนายกและกรรมการให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ

มาตรา 20 เมื่อมีพฤติการณ์แสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการ นายก หรือกรรมการคนใดคนหนึ่งกระทำผิดวัตถุประสงค์ของสภานายความหรือกระทำการอันเป็นการเสื่อมเสียอย่างร้ายแรงแก่สภานายความ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้คณะกรรมการ นายก หรือกรรมการคนนั้นออกจากตำแหน่งได้

ในกรณีรัฐมนตรีจะมีคำสั่งตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งผู้แทนกระทรวงยุติธรรมหนึ่งคน ผู้แทนนิติบัญญัติสภา ซึ่งเป็นข้าราชการอัยการหนึ่งคนและซึ่งเป็นทรายความหนึ่งคนกับทรายความอื่นอีกสี่คนเป็นคณะกรรมการสอบสวนคณะ กรรมการสอบสวนต้องรีบทำการสอบสวนให้แล้วเสร็จโดยเร็ว แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นต่อรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการ

คำสั่งของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

มาตรา 21 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ นายกหรือกรรมการ ซึ่งได้รับเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งเป็นการเฉพาะตัว เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ขาดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกหรือกรรมการตามมาตรา 17 วรรคสอง
- (4) รัฐมนตรีมีคำสั่งให้ออกจากตำแหน่งเป็นการเฉพาะตัวตามมาตรา 20
- (5) ขาดจากการเป็นทนายความตามมาตรา 44
- (6) เป็นผู้มึนเมาหรือขาดสติจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- (7) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย หรือ
- (8) ต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

มาตรา 22 ในกรณีที่คณะกรรมการทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งและยังไม่มีกรรมการเลือกตั้งคณะกรรมการใหม่ ให้คณะกรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อน จนกว่าคณะกรรมการใหม่จะเข้ารับหน้าที่ เว้นแต่กรณีที่รัฐมนตรีมีคำสั่งให้พ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 20 ให้คณะกรรมการมรยททนายความปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งนั้นไปพลางก่อนจนกว่าคณะกรรมการใหม่จะเข้ารับหน้าที่ โดยให้ประธานคณะกรรมการมรยททนายความปฏิบัติหน้าที่นายก

ในการปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนระหว่างที่คณะกรรมการใหม่ยังไม่ได้เข้ารับหน้าที่ คณะกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งหรือคณะกรรมการมรยททนายความแล้วแต่กรณี มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 27 (1) เฉพาะกิจการที่มีลักษณะต่อเนื่องและเท่าที่จำเป็น เพื่อให้งานประจำของคณะกรรมการดำเนินไปได้โดยไม่มีที่เสียหายหรือหยุดชะงัก กับจัดการเลือกตั้งคณะกรรมการใหม่ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คณะกรรมการเดิมนั้นพ้นจากตำแหน่ง โดยจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นเพื่อช่วยเหลือจัดการเลือกตั้งดังกล่าวด้วยก็ได้

มาตรา 23 เมื่อนายกหรือกรรมการซึ่งได้รับเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระให้เลือกตั้งนายกหรือกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนายกหรือกรรมการนั้นว่างลง เว้นแต่วาระที่เหลืออยู่ไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

ให้ผู้ซึ่งเป็นนายกหรือกรรมการซึ่งได้รับเลือกตั้งแทนนั้น อยู่ในตำแหน่งตามวาระของนายกหรือกรรมการซึ่งตนแทน

มาตรา 24 การประชุมคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม และให้นายกหรือผู้รักษาการแทนเป็นประธานในที่ประชุม

มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนนถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 25 ในกรณีที่นายยกพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรือนายยกไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้อุปนายยกเป็นผู้รักษาการแทน ถ้าอุปนายยกพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ หรืออุปนายยกไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทน

มาตรา 26 สภานายกพิเศษหรือผู้แทนจะเข้าฟังการประชุมและชี้แจงแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมคณะกรรมการ หรือจะส่งความเห็นเป็นหนังสือไปยังสภานายกความในเรื่องใด ๆ ก็ได้แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) บริหารกิจการของสภานายกความตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา 7
- (2) แต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำการหรือพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของสภานายกความ เว้นแต่กิจการซึ่งมีลักษณะหรือสภาพที่ไม่อาจมอบหมายให้กระทำการแทนกันได้
- (3) ออกข้อบังคับสภานายกความเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และข้อบังคับว่าด้วย
  - (ก) การเป็นสมาชิกและการขาดจากสมาชิกของสภานายกความ
  - (ข) การเรียกเก็บและชำระค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ
  - (ค) การแจ้งย้ายสำนักงานของทนายความ
  - (ง) การประชุมคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ
  - (จ) เรื่องอื่น ๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของสภานายกความ หรืออยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภานายกความตามกฎหมายอื่นรวมทั้งการแต่งตั้งการบังคับบัญชาการรักษาวินัย และการออกจากตำแหน่งของพนักงานสภานายกความ

มาตรา 28 ข้อบังคับนั้นเมื่อได้รับความเห็นชอบจากสภานายกพิเศษและได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 29 ให้นายกเสนอร่างข้อบังคับต่อสภานายกพิเศษโดยไม่ชักช้า สภานายกพิเศษอาจยับยั้งร่างข้อบังคับนั้นได้พร้อมทั้งแสดงเหตุผลโดยแจ้งชัด ในกรณีที่มีได้มีการยับยั้งภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบังคับที่นายกเสนอให้ถือว่าสภานายกพิเศษให้ความเห็นชอบในร่างข้อบังคับนั้น

มาตรา 30 ถ้าสภานายกพิเศษยับยั้งร่างข้อบังคับใด ให้คณะกรรมการประชุมพิจารณาอีกครั้งหนึ่งโดยพิจารณาเหตุผลของสภานายกพิเศษประกอบด้วย ในการประชุมนั้น ถ้ามีเสียงยืนยันถึงสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งคณะ ให้นายกเสนอร่างข้อบังคับนั้นต่อสภานายกพิเศษอีกครั้งหนึ่ง ถ้าสภานายกพิเศษไม่ให้ความเห็นชอบในร่างข้อบังคับหรือไม่คืนร่างข้อบังคับนั้นมาภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับร่างข้อบังคับที่นายกเสนอ

ให้นายกดำเนินการประกาศใช้ข้อบังคับนั้นในราชกิจจานุเบกษาต่อไปได้

มาตรา 31 หมายความว่าไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคนมีสิทธิเสนอขอให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขข้อบังคับได้

มาตรา 32 ในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้นายกมีอำนาจกระทำการแทนสภาพนายความ แต่นายกจะมอบหมายเป็นหนังสือให้กรรมการอื่นกระทำการแทนตนเฉพาะในกิจการใดก็ได้

หมวด 4

การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นนายความ

มาตรา 33 ห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือผู้ซึ่งขาดจากการเป็นนายความหรือต้องห้ามทำการเป็น นายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้องหรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการ ผู้ปฏิบัติกรตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ องค์การของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติกรตามหน้าที่หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายอื่น

มาตรา 34 การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตการต่ออายุใบอนุญาต และการขอออกเลิกจากการเป็นนายความ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 35 ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต
- (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษา ซึ่งสภาพนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้น มีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดีและไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

- (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่รังเกียจแก่สังคม
- (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้ย่อยนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ
- (10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำวันแต่ข้าราชการการเมือง
- (11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

มาตรา 36 ภายใต้บังคับมาตรา 38 เมื่อคณะกรรมการได้รับคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตแล้ว เห็นว่าผู้ยื่นคำขอมีคุณสมบัติตามมาตรา 35 ให้คณะกรรมการพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว

ในกรณีที่คณะกรรมการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาต ให้แก่ผู้ยื่นคำขอคณะกรรมการต้องแสดงเหตุผลของการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตดังกล่าวไว้โดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ผู้ยื่นคำขอมีสสิทธิตุทธกรรม การไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตของสภานายกพิเศษได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด

มาตรา 37 ให้ผู้ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ หรือผู้ได้รับการต่ออายุใบอนุญาตแล้ว เป็นสมาชิกสภานายกพิเศษ

มาตรา 38 ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความเป็นผู้ที่ไม่เคยเป็นทนายความ หรือไม่เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษา ตุลาการศาลทหาร พนักงานอัยการ อัยการทหารหรือทนายความ ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารมาก่อน คณะกรรมการจะรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ก็ต่อเมื่อผู้ยื่นคำขอได้ผ่านการฝึกอบรมมรรยาททนายความ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้ว เว้นแต่ผู้ยื่นคำขอจะได้รับการฝึกหัดงานในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปี เมื่อเห็นเป็นการสมควร คณะกรรมการจะสั่งยกเว้นให้ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในข้อบังคับไม่ต้องเข้ารับการฝึกอบรมตามวรรคหนึ่งก็ได้

การฝึกอบรมตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักสูตร วิธีการ และระยะเวลาที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 39 ใบอนุญาตให้มีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปีนับแต่วันออกใบอนุญาต เว้นแต่ใบอนุญาตประเภทที่เสียค่าธรรมเนียมในอัตราตลอดชีพให้มีอายุตลอดชีพของผู้ได้รับใบอนุญาต

ทนายความผู้ใดที่ใบอนุญาตมีอายุใช้ได้เป็นเวลาสองปี หากประสงค์จะทำการเป็นทนายความต่อไป ให้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเก้าสิบวันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งให้ใช้ได้

สองปีนับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ

ในกรณีที่คณะกรรมการไม่ต่ออายุใบอนุญาตให้ให้นำบทบัญญัติมาตรา 36 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลมและคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด

มาตรา 40 ทนายความที่ขาดต่ออายุใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง มีสิทธิได้รับการต่ออายุใบอนุญาต หากได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเวลาไม่เกินหกสิบวัน นับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุและยอมชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละยี่สิบของ ค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น

มาตรา 41 ใบอนุญาตให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในข้อบังคับโดยอย่างน้อยต้องมีชื่อ วัน เดือน ปี เกิด ที่อยู่ตามทะเบียนบ้าน ที่ตั้งสำนักงาน รูปถ่ายของผู้ถือใบอนุญาต เลขหมายใบอนุญาต วันออกใบอนุญาต และวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ

ในกรณีที่ใบอนุญาตสูญหายหรือชำรุดเสียหายในสาระสำคัญ ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบการสูญหายหรือชำรุดเสียหาย

มาตรา 42 ทนายความต้องมีสำนักงานที่จดทะเบียนเพียงแห่งเดียวตามที่ระบุไว้ในคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตหรือตามที่ได้แจ้งย้ายสำนักงานต่อนายทะเบียนทนายความในภายหลัง

ให้นายทะเบียนทนายความจัดแจ้งสำนักงานทนายความตามวรรคหนึ่งไว้ในทะเบียนทนายความ

มาตรา 43 เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการว่า ทนายความผู้ใดเป็นผู้ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 35 ไม่ว่าจะขาดคุณสมบัติก่อนหรือหลังจากจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ทนายความผู้นั้นพ้นสภาพการเป็นทนายความ และให้คณะกรรมการจำหน่ายชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนทนายความ

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ทนายความ ผู้ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดหลังจากทนายความผู้นั้นได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตแล้ว

เมื่อมีการจำหน่ายชื่อทนายความออกจากทะเบียนทนายความตามวรรคหนึ่งให้นำบทบัญญัติมาตรา 36 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลมและคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 70 มาใช้บังคับแก่การจำหน่ายชื่อทนายความออกจากทะเบียนทนายความตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

มาตรา 44 ทนายความขาดจากการเป็นทนายความ เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ขอบอกเลิกจากการเป็นทนายความ
- (3) ขาดต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง
- (4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 43 หรือ

- (5) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนนายความตามมาตรา 66 มาตรา 67 มาตรา 68 หรือ มาตรา 69

หมวด 5 การประชุมใหญ่ของสภานายความ

มาตรา 45 การประชุมใหญ่ของสภานายความ ได้แก่การประชุมใหญ่สามัญประจำปี และการประชุมใหญ่วิสามัญ

มาตรา 46 คณะกรรมการต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีละหนึ่งครั้งภายในเดือนเมษายนของทุกปี

มาตรา 47 เมื่อมีเหตุอันสมควร คณะกรรมการจะจัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อใดก็ได้ เมื่อสมาชิกมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคนเข้าชื่อร้องขอเป็นหนังสือให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญ คณะกรรมการต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ เว้นแต่คณะกรรมการเห็นว่าเรื่องที่ต้องให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญเพื่อพิจารณานั้นเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับสภานายความ หรือไม่มีเหตุอันสมควรที่จะได้รับการพิจารณาโดยที่ประชุมใหญ่ของสภานายความ หนังสือร้องขอตามวรรคสองให้ระบุโดยชัดแจ้งว่าประสงค์ให้เรียกประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องใดและด้วยเหตุอันสมควรอย่างไรใด

มาตรา 48 ในกรณีที่คณะกรรมการไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญเมื่อคณะกรรมการได้รับคำร้องขอตามมาตรา 47 วรรคสอง คณะกรรมการต้องแจ้งเหตุผลของการไม่จัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญดังกล่าวโดยชัดแจ้งไปยังสมาชิกคนใดคนหนึ่ง ซึ่งร่วมเข้าชื่อร้องขอภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ในกรณีเช่นนี้ สมาชิกผู้ร่วมเข้าชื่อร้องขอนั้นทั้งหมดมีสิทธิร่วมเข้าชื่อคัดค้านการไม่จัดการประชุมใหญ่วิสามัญนั้นต่อสภานายกพิเศษได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุดและในกรณีที่สภานายกพิเศษมีคำวินิจฉัยเห็นชอบด้วยกับคำคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการจัดให้มีการประชุมใหญ่วิสามัญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับแจ้งคำวินิจฉัยจากสภานายกพิเศษ

มาตรา 49 ในการประชุมใหญ่ของสภานายความ ต้องมีสมาชิกเข้าร่วมประชุมด้วยตนเองไม่น้อยกว่าสามร้อยคนจึงจะเป็นองค์ประชุม ถ้าการประชุมคราวใด นายกไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้อุปนายกเป็นประธานในที่ประชุม ถ้านายกและอุปนายกไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้สมาชิกที่มาประชุมเลือกสมาชิกคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุมเฉพาะการประชุมคราวนั้น

มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก สมาชิกคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 50 ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้การประชุมใหญ่ของสหภาพนายความให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับ

หมวด 6 มรรยาทนายความ

มาตรา 51 นายความต้องประพฤติตนตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ การกำหนดมรรยาทนายความให้สหภาพนายความตราเป็นข้อบังคับ

นายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สหภาพนายความตราขึ้นตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่านายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาทนายความ

มาตรา 52 โทษผิดมรรยาทนายความมี 3 สถาน คือ

- (1) ภาคทัณฑ์
- (2) ห้ามทำการเป็นนายความมีกำหนดไม่เกินสามปี หรือ
- (3) ลบชื่อออกจากทะเบียนนายความ

ในกรณีประพฤติผิดมรรยาทนายความเล็กน้อยและเป็นความผิดครั้งแรกถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา 66 มาตรา 67 หรือมาตรา 68 แล้วแต่กรณีเห็นว่ามิเหตุอันควรงดโทษ จะงดโทษให้โดยว่ากล่าวตักเตือน หรือให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้

มาตรา 53 ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ ต้องประกอบด้วยข้อกำหนดดังต่อไปนี้

- (1) มรรยาทของนายความต่อศาลและในศาล
- (2) มรรยาทของนายความต่อตัวความ
- (3) มรรยาทของนายความต่อนายความด้วยกัน
- (4) มรรยาทของนายความต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี
- (5) มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติของนายความ
- (6) การแต่งกายของนายความ และ
- (7) การปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความคณะกรรมการหรือสหภาพพิเศษ แล้วแต่กรณี

หมวด 7
คณะกรรมการมรยาทนายความ

มาตรา 54 ให้มีคณะกรรมการมรยาทนายความประกอบด้วย ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และกรรมการมรยาทนายความอื่นอีกไม่น้อยกว่าเจ็ดคนตามจำนวนที่คณะกรรมการกำหนด ให้คณะกรรมการแต่งตั้งกรรมการมรยาทนายความจากทนายความซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- (1) เป็นทนายความมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี
- (2) ไม่เคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรยาทนายความ หรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

มาตรา 55 การแต่งตั้งกรรมการมรยาทนายความตามมาตรา 54 จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของสภานายกพิเศษ

มาตรา 56 ให้นายกแจ้งการแต่งตั้งกรรมการมรยาทนายความตามมาตรา 54 ต่อสภานายกพิเศษ โดยไม่ชักช้า ในกรณีที่สภานายกพิเศษไม่แจ้งผลการพิจารณาให้ความเห็นชอบกลับมายังนายกภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งการแต่งตั้ง ให้ถือว่าสภานายกพิเศษให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งนั้น

ในกรณีที่สภานายกพิเศษแจ้งกลับมายังนายกภายในกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่ง ว่าไม่ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะกรรมการมรยาทนายความหรือกรรมการมรยาทนายความคนใดคนหนึ่ง ให้คณะกรรมการพิจารณาการแต่งตั้งนั้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ถ้าคณะกรรมการลงมติยืนยันการแต่งตั้งเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งคณะ ให้นายกแจ้งการแต่งตั้งนั้นต่อสภานายกพิเศษ ถ้าสภานายกพิเศษไม่ให้ความเห็นชอบหรือไม่แจ้งกลับมายังนายกในสิบห้าวันนับ แต่วันที่ได้รับแจ้งจากนายกให้นายกดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการมรยาทนายความ หรือกรรมการคนนั้นได้

มาตรา 57 ประธานกรรมการมรยาทนายความ มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีมรยาทนายความให้เป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม และมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้หรือในข้อบังคับ

เมื่อประธานกรรมการมรยาทนายความไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการมรยาทนายความปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมรยาทนายความ ถ้าประธานกรรมการและรองประธานกรรมการมรยาทนายความไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากประธานกรรมการปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมรยาทนายความ

มาตรา 58 กรรมการมรยาทนายความมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันมิได้

ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดวาระ ให้คณะกรรมการดำเนินการแต่งตั้งซ่อมเว้นแต่วาระการอยู่ในตำแหน่งของกรรมการมรรยาทนายความจะเหลือไม่ถึงเก้าสิบวัน คณะกรรมการจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งซ่อมก็ได้ และให้นำบทบัญญัติมาตรา 55 และมาตรา 56 มาใช้บังคับแก่การแต่งตั้งซ่อมโดยอนุโลม

กรรมการมรรยาทนายความซึ่งได้รับแต่งตั้งซ่อมให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงวาระของผู้ที่ตนแทน

มาตรา 59 ในกรณีที่คณะกรรมการมรรยาทนายความพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ และยังไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการมรรยาทนายความใหม่ ให้คณะกรรมการมรรยาทนายความนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าคณะกรรมการมรรยาทนายความคณะใหม่จะเข้ารับหน้าที่

ให้คณะกรรมการแต่งตั้งกรรมการมรรยาทนายความใหม่ภายในหกสิบวันนับตั้งแต่วันที่คณะกรรมการมรรยาทนายความคณะเก่าพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 60 กรรมการมรรยาทนายความพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) ครบวาระ
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 54 วรรคสอง หรือ
- (5) ขาดจากการเป็นทนายความตามมาตรา 44

มาตรา 61 ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้กรรมการมรรยาทนายความเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับแก่กรรมการมรรยาทนายความด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 62 คณะกรรมการมรรยาทนายความมีอำนาจแต่งตั้ง ทนายความคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นอนุกรรมการหรือคณะทำงาน ให้กระทำการใดกิจการหนึ่งในขอบอำนาจของคณะกรรมการมรรยาทนายความ เว้นแต่การวินิจฉัยชี้ขาดคดีมรรยาทนายความ

มาตรา 63 ในการพิจารณาคดีมรรยาทนายความ ต้องมีกรรมการมรรยาทนายความมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาทนายความจึงจะเป็นองค์ประชุม

ภายใต้บังคับมาตรา 64 วรรคสาม และมาตรา 69 วรรคสาม การประชุมปรึกษา หรือการวินิจฉัยชี้ขาดคดีมรรยาทนายความของคณะกรรมการมรรยาทนายความให้ถือตามเสียงข้างมาก แต่กรรมการมรรยาทนายความฝ่ายข้างน้อยมีสิทธิทำความเห็นแย้งได้

มาตรา 64 บุคคลผู้ได้รับความเสียหายหรือทนายความมีสิทธิกล่าวหาทนายความว่าประพฤติผิดมรรยาททนายความ โดยทำคำกล่าวหาเป็นหนังสือยื่นต่อประธานกรรมการมรรยาททนายความ

สิทธิกล่าวหาทนายความตามวรรคหนึ่งเป็นอันสิ้นสุดลง เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้มีสิทธิกล่าวหารู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาททนายความ และเมื่อรู้ตัวผู้ประพฤติผิดแต่ต้องไม่เกินสามปีนับแต่วันประพฤติผิดมรรยาททนายความ

การถอนคำกล่าวหาที่ได้ยื่นตามวรรคหนึ่ง จะเป็นเหตุให้คดีมรรยาททนายความระงับก็ต่อเมื่อคณะกรรมการมรรยาททนายความ มีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการมรรยาททนายความที่มาประชุม อนุญาตให้ผู้กล่าวหาถอนคำกล่าวหาได้

มาตรา 65 เมื่อได้รับคำกล่าวหาตามมาตรา 64 วรรคหนึ่ง หรือเมื่อได้รับแจ้งจากศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน หรือเมื่อปรากฏแก่คณะกรรมการมรรยาททนายความว่ามีพฤติการณ์อันสมควรให้มีการสอบสวนมรรยาททนายความผู้ใด ให้คณะกรรมการมรรยาททนายความแต่งตั้งทนายความไม่น้อยกว่าสามคนเป็นคณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวน เพื่อการนี้ให้คณะกรรมการสอบสวนมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำ และมีหนังสือแจ้งให้บุคคลใด ๆ ส่งหรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนได้

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้เสนอเรื่องต่อประธานกรรมการมรรยาททนายความเพื่อพิจารณาสั่งการตามมาตรา 66 ต่อไป

มาตรา 66 ในการพิจารณาคดีมรรยาททนายความ คณะกรรมการมรรยาททนายความมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดี สั่งยกคำ

กล่าวหา หรือสั่งลงโทษหรือดำเนินการกับทนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52

มาตรา 67 ในกรณีที่คณะกรรมการมรรยาททนายความมีคำสั่งตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการมรรยาททนายความส่งสำนวนคดีมรรยาททนายความนั้น ไปยังนายภายในสามสิบวันนับแต่วันมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้คณะกรรมการทำการพิจารณาและจะสั่งยื่น แก่ หรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาททนายความรวมทั้งสั่งลงโทษหรือดำเนินการกับทนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 ตามที่เห็นสมควรได้ และก่อนที่จะมีคำสั่งดังกล่าวคณะกรรมการอาจสั่งให้คณะกรรมการมรรยาททนายความทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

เมื่อนายกได้รับสำนวนคดีมรรยาททนายความตามวรรคหนึ่งแล้ว หากคณะกรรมการมิได้วินิจฉัยและแจ้งคำวินิจฉัยมายังประธานกรรมการมรรยาททนายความภายในหกสิบวันนับแต่วันได้รับสำนวน ให้ถือว่าคณะกรรมการมีคำสั่งยื่นตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาททนายความ เว้นแต่กรณีที่มีการสอบสวนเพิ่มเติมระยะเวลาหกสิบวันให้นับตั้งแต่วันที่ได้รับสำนวนการสอบสวนเพิ่มเติม

คำสั่งของคณะกรรมการที่ยื่นตามให้จำหน่ายคดี หรือยกคำกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสองให้เป็นที่สุด

มาตรา 68 หมายความซึ่งถูกสั่งลงโทษหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อสภานายกพิเศษได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน ข้อบังคับภายในสามสิบวันนับแต่วันได้รับแจ้งคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้สภานายกพิเศษทำการพิจารณาและมีคำสั่ง และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 67 วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาใช้บังคับแก่การพิจารณาและการมีคำสั่งของสภานายกพิเศษโดยอนุโลมคำสั่งของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด

มาตรา 69 เมื่อหมายความผู้ใดต้องรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดเว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษให้ศาลชั้นต้นที่อ่านคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น มีหนังสือแจ้งการต้องโทษจำคุกของหมายความผู้นั้นให้ประธานกรรมการมรรยาทหมายความทราบ

เมื่อได้รับหนังสือแจ้งตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ประธานกรรมการมรรยาทหมายความ เสนอเรื่องให้คณะกรรมการมรรยาทหมายความสั่งลบบชื่อหมายความผู้นั้นออกจากทะเบียนหมายความ แต่คณะกรรมการมรรยาทหมายความจะไม่สั่งลบบชื่อหมายความผู้นั้นออกจากทะเบียนหมายความก็ได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่า การกระทำ ความผิดของหมายความผู้นั้น ไม่เป็นการกระทำที่ชั่วร้ายไม่เป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าหมายความผู้นั้นไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต และไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

คำสั่งไม่ลบบชื่อหมายความผู้กระทำผิดออกจากทะเบียนหมายความตามวรรคสอง ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาทหมายความ

คำสั่งลบบชื่อหรือไม่ลบบชื่อหมายความออกจากทะเบียนหมายความตามวรรคสอง ให้ประธานกรรมการมรรยาทหมายความแจ้งต่อนายกภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำสั่ง และให้คณะกรรมการทำการพิจารณา และจะสั่งยื่นหรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทหมายความก็ได้

มาตรา 70 เมื่อมีคำสั่งอันถึงที่สุดลงโทษหมายความที่ประพฤติผิดมรรยาทหมายความ หรือมีคำสั่งลบบชื่อหมายความออกจากทะเบียนหมายความให้นายทะเบียนหมายความแจ้งคำสั่งนั้นไว้ในทะเบียนหมายความ และแจ้งคำสั่งนั้น ให้หมายความผู้ถูกกล่าวหาและผู้กล่าวหาทราบ

ในกรณีที่คำสั่งตามวรรคหนึ่งเป็นคำสั่งห้ามทำการเป็นหมายความหรือคำสั่งลบบชื่อออกจากทะเบียนหมายความ ให้นายทะเบียนความแจ้งคำสั่งนั้นให้ศาลที่วราชอาณาจักร์ และเนติบัณฑิตยสภาทราบด้วย

มาตรา 71 บุคคลที่ถูกลบบชื่อออกจากทะเบียนหมายความจะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตอีกมิได้ เว้นแต่เวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับแต่วันถูกลบบชื่อ

มาตรา 72 ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้การประชุมปรึกษา การสอบสวน การพิจารณา และการวินิจฉัยชี้ขาดคดีมรรยาทหมายความ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

หมวด 8 กองทุนสวัสดิการนายความ

มาตรา 73 ให้มีกองทุนสวัสดิการนายความ ประกอบด้วย

- (1) เงินที่สภานายความจัดสรรให้เป็นประจำปี
- (2) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ และ
- (3) ดอกผลของ (1) และ (2)

นายความที่ได้รับความเดือดร้อนหรือทายาทของนายความที่ถึงแก่ความตาย ซึ่งได้รับความเดือดร้อน มีสิทธิขอรับการสงเคราะห์จากเงินกองทุนสวัสดิการนายความ โดยยื่นคำขอต่อสวัสดิการสภานายความ การสงเคราะห์ การเก็บรักษา และการจ่ายเงินสวัสดิการนายความให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

หมวด 9 การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

มาตรา 74 ให้มีคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายประกอบด้วยนายก อุปนายก เลขาธิการ และบุคคลอื่นอีกไม่เกินแปดคนที่คณะกรรมการแต่งตั้งจากผู้ที่คือนายความมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่าสิบปี ให้นายกเป็นประธานกรรมการ อุปนายกเป็นรองประธานกรรมการและเลขาธิการเป็นเลขานุการ

มาตรา 75 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 58 และมาตรา 60 มาใช้บังคับแก่กรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่คณะกรรมการแต่งตั้งตามมาตรา 74 วรรคหนึ่ง โดยอนุโลม

มาตรา 76 คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามมาตรา 79
- (2) เก็บรักษาและจ่ายเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามมาตรา 77
- (3) อำนาจหน้าที่อื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 77 ให้มีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายประกอบด้วย

- (1) เงินที่สภานายความจัดสรรให้เป็นประจำปีเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของเงินรายได้ของสภานายความตามมาตรา 9 (1) ของปีที่ล่วงมา

- (2) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- (3) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ และ
- (4) ดอกผลของ (1) (2) และ (3)

มาตรา 78 ประชาชนผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายต้องเป็นผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม

มาตรา 79 การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ได้แก่

- (1) การให้คำปรึกษา หรือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย
- (2) การร่างนิติกรรมสัญญา
- (3) การจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่าง

คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย จะจัดให้มีทนายความประจำคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือดังกล่าวด้วยก็ได้ โดยให้ได้รับค่าตอบแทนตามที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 80 เมื่อมีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสภาทนายความคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายต้องมีหนังสือแจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่ยังเหลืออยู่ งบดุลและรายรับรายจ่ายของการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในรอบปีที่ผ่านมา ซึ่งมีคำรับรองของผู้สอบบัญชีสภาทนายความ รวมทั้งผลงานและอุปสรรคข้อขัดข้องของการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในรอบปีที่ผ่านมา ให้ประธานกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ส่งสำเนาหนังสือแจ้งให้ที่ประชุมทราบตามวาระครั้งหนึ่ง ไปยังรัฐมนตรีเพื่อทราบด้วย

มาตรา 81 ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ การประชุมของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย การรับเงิน การจ่ายเงิน และการเก็บรักษาเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ

หมวด 10

บทกำหนดโทษ

มาตรา 82 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 33 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 83 ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามหนังสือเรียกตามมาตรา 65 วรรคหนึ่งซึ่งให้มาเพื่อให้ถ้อยคำหรือให้ส่งหรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุใดหรือมาตามหนังสือเรียกแล้วแต่ไม่ยอมให้ถ้อยคำ โดยปราศจากเหตุอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทเฉพาะกาล

มาตรา 84 ให้ผู้ที่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นหนึ่งหรือชั้นสองอยู่แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นผู้ที่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ และให้ถือว่าใบอนุญาตเป็นทนายความนั้น ๆ เป็นใบอนุญาตที่ได้ออกให้ตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ให้มีอายุใช้ได้จนถึงวันที่ 31 ธันวาคมของปีที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ให้ผู้ซึ่งขาดคุณสมบัติตามมาตรา 35 (3) ที่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาต หรือเคยจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความชั้นสองอยู่แล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับมีสิทธิขอต่ออายุใบอนุญาตตามมาตรา 39 และมาตรา 40 หรือขอจดทะเบียน และรับใบอนุญาตได้และให้ถือว่าผู้นั้นเป็นทนายความตาม พระราชบัญญัตินี้

ให้นำบทบัญญัติตามมาตรา 35 (1) (2) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) และ (11) มาใช้บังคับแก่ทนายความตามวรรคสองด้วย

มาตรา 85 ให้เนติบัณฑิตยสภาส่งมอบทะเบียนทนายความและบรรดาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความการต่ออายุใบอนุญาตเป็นทนายความ และการควบคุมมรรยาททนายความ เว้นแต่สำนวนคดีมรรยาททนายความที่ยังค้างพิจารณาอยู่ให้แก่สภาทนายความ ภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 86 ให้คณะกรรมการออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามมาตรา 53 ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ในระหว่างที่คณะกรรมการยังมีได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าบทบัญญัติตามมาตรา 12 (1) (2) (3) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช 2477 และข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยมรรยาททนายความและการแต่งกายของทนายความที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นเสมือนข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามพระราชบัญญัตินี้จนกว่าจะมีข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 87 ให้มีคณะกรรมการมรรยาททนายความตามมาตรา 54 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่มิใช่ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามมาตรา 86 วรรคหนึ่ง

ให้บรรดาคติมรรยาทนายความที่ค้างพิจารณาอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และคติมรรยาทนายความที่เกิดขึ้นในขณะที่ยังไม่มีคณะกรรมการมรรยาทนายความตามวรรคหนึ่ง อยู่ในบังคับของบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยทนายความที่ใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าจะเสร็จการ

เพื่อประโยชน์แห่งบทบัญญัติวรรคสองให้คณะกรรมการมรรยาทนายความและบุคคล ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคติมรรยาทนายความอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับหรือที่จะได้รับการแต่งตั้งเพื่อการปฏิบัติตามบทบัญญัติวรรคสองมีอำนาจกระทำการตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยทนายความที่ใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับต่อไปนี้กว่าจะเสร็จการ

มาตรา 88 ในวาระเริ่มแรกให้รัฐมนตรีแต่งตั้งทนายความซึ่งมีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการตามมาตรา 17 วรรคสอง จำนวนสิบห้าคน ซึ่งในจำนวนนี้ต้องเป็นกรรมการบริหารของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามเป็นคณะกรรมการตามมาตรา 14 ทั้งนี้ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 89 ให้คณะกรรมการซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งตามมาตรา 88 เลือกและแต่งตั้งกรรมการด้วยตนเองคนหนึ่งเป็นนายกตามมาตรา 14 ทั้งนี้ ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง

ให้คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการตามมาตรา 14 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ป. ดิถสุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยทนายความได้ใช้บังคับมานานแล้วและมีบทบัญญัติบางประการที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมเพื่อควบคุมและส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ เช่น ให้มีสภาพทนายความเพื่อควบคุมมรรยาทของทนายความให้มีกองทุนสงเคราะห์ทนายความเพื่อช่วยเหลือทนายความ เป็นต้น และสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรงเพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้สามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางและทันกับความต้องการ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นายศุภวิทย์ คำธิตา
วันเดือนปีเกิด	21 พฤษภาคม 2503
สถานที่เกิด	จังหวัดลำพูน
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	7034/26 ถ.สนามกีฬา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2510	ประถมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสันหลวง
พ.ศ. 2513	ประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมงคลวิทยา
พ.ศ. 2521	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนจักรคำคณาทร
พ.ศ. 2528	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2547	นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2528	ธนาคารศรีนคร จำกัด (มหาชน)
พ.ศ. 2534- ปัจจุบัน	ทนายความ